અફલાતુન.

રચનાર—

ફીરોજશાહ જ. મરઝબાન.

એમ. એ.

"[illegible] 'નાજમીના-ડંડો,' 'અમ[illegible]' 'નસીબની લીલા' "આ[illegible] [illegible] મોહબત કે મુસીબત' માસાનો [illegible] 'હીનડસન [illegible]' 'ઘડી ચપકો' દુનીયાની [illegible] ઈત્યાદીના કર્તા

હોય પીસામાં ખણખણ—
ને થાય હસવાની ખુશ'
તો જરૂર જોઈ લો લેને—
એક "અફલાતુન!"

પારસી સંસારી
૧૮૯૯

કીંમત ૧૨ આનાં.

"ગોળવાલા ફોર્ટ ટ્યુશન કલાસ"

અને

ફોર્ટ મૉડલ સ્કુલ.

(કોટનાં હુંબાખાનાંની સામે.)

આ ઉધરતાં કેળવણી ખાતાં માટે કોમહિતકારી

"જામે-જમશેદ"નું એક સત્તાધારી મત :—

"લગભગ પાંચ વરસની પોતાની કારકીરદી દરમ્યાન આ કલાસે કેળવણીને લગતી છેલ્લામાં છેલ્લી રૂઢીઓ દાખલ કરી છે અને તે ઉપરાંત ભાશણો મારફતે કેળવણી આપવાની અને તેની રૂએ કુમળા મગજના બચ્ચાંઓને કે પુખ્ત ઉમરના બાનુઓ અને ગૃહસ્થોને જ્ઞાન સાથે ગમત પુરી પાડી છે. ભાશણોની એક હારમાળા ગોઠવવામાં આવી છે કે જેને માટે જાણીતા એજ્યુકેશનીસટોએ પોતાનો ભારે સંતોષ જાહેર કર્યો છે. ઇંગ્રેજી ભાશાથી બેનશીબ રહેલાં બાનુઓ તથા ગૃહસ્થો માટે ટુંક વખતમાં ઘરગતુ ઇંગ્રેજી શીખવાના કલાસો છે, જ્યાં મલાજુજા અંદાજા સાથે અનુભવી સ્ત્રી તેમજ ગ્રેજ્યુએટો અને અંડર ગ્રેજ્યુએટો મારફતે ઘણુંજ સંગીન શીક્ષણ આપવામાં આવે છે. પ્રીન્સીપાલ મી૦ એરચ ગોળવાલાની જાતી દેખરેખથી વહેવારૂ ઇંગ્રેજીનું, મ્યુઝીકનું, સીવવા, ભરવા, ગુંથવાનું, બીમારની માવજતને લગતું શીક્ષણ અપાય છે, અને ધારમીક અને નઇતીક કેળવણી ઉપર બાનુઓ ઉપર અનુપમ ધ્યાન આપવામાં આવે છે. સ્કુલે જતાં વીદ્યાર્થીઓ માટેના ક. ખ. થી મેત્રીક સુધીના ખાસ ખાનગી શીક્ષણના વરગો તેમજ આખા દીવસ માટેની નીશાળ ધરાવી આજે આવી હાલતે લાવવા માટે જવાન મી૦ ગોળવાલાએ જર અને જોરની કશી કચાશ રાખી નથી." "જામે જમશેદ" તા૦ ૮-૧-૧૭.

ખરશેદજી જમશેદજી મેઆનીયા કંo

ઉંચી તરાહના
ગીતીયોર તમારે માટે
ખોટી થાય છેજી.

કોરડેટ ઉંચા ચાઇના સીલ્ક

ગ્રહસ્થો ફકત ત્રણજ મીનીટ
તસ્દી લેશો.

તાજો તરફડનો નવો
માલ હમણાજ
ખોલ્યો છે.

હિસાબ્યા
બીલ્ડીંગ,
હારનબી રોડ,
કોટ મુંબઇ.

બાનુઓને અરની
તમામ કાપડની
જાણીતી-
માતી

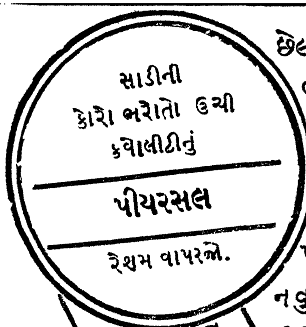
ખીલકુલ
નવો સ્ટોર આવ્યો છે.

**જાપાનીઝ ભરતની
ઉંચી કોરો**

બાનુઓ માત્ર પાંચજ મીનીટ
આ નાવેલ્ટીઝ જોઇ
જશો?

જુની
પંકાયલી
દુકાન.

જરા જોઇ તો જજો! ચીનાઈ લેન તેમજ ફલાવર ધરખમ ઓ-જરયાં. ગાજની ફ્રાંકડી સાડીઓ. ઝીક કસબના સાડીઓ માટે આરટીસ્ટીક નમુનાઓ અને ડીઝાઇનો. પેલેસ ક્રેપ (જુદી જુદી ડીઝાઇનના.)	**દરેક બાબદના સ્પેશીયાલીસ્ટો હોય છે,** અમે લેડીઝ-ખાસ કરી પારસી લેડીઝના પોશાકની ફેશનોના સ્પેશીયાલીસ્ટો છીયે. અમારૂ નામ ફેશનેબલ સોસાયટીમાં આજે "ચીંતુ છાપ" મીસાલ છે!	**માત્ર જોવામાં ગયું શું?** ત્વીસ ગાગને ટકર મારે તેવાં જેપાનીઝ ઉંચી ક્રાપ ગીરીના ઓજરયા પરના સ્ફટ ફેશનના બ્યુટીફુલ ગારા. ખાને દેકાણેથી કાંઇ વહોરી લાવો ને પહેલાં પાંચ મીનીટ અમારી દુકાને ડોકયું કરતા જશો?

છેલ્લામાં છેલ્લી ડીઝાઇન ભરેલા નમુનાનું ગંજાવર સંગ્રહસ્થાન જોવું હોય, તો બાનુઓ જરૂર એકવાર અમારી દુકાને પધારો—જયાં તમો કાંઈ નવુંજ જોશો.

☞ કાંગરેઝ કેનવાસનો નવો સ્ટોક અમારે ત્યાં હંમેશાં મોટા સ્ટોકમાં રાખવામાં આવે છે. ભરતકામની દરેક ચીજો કીફાયતે મલશે.

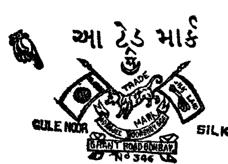
બાનુઓ માટે ભરતકામને લગતો
ચીજ સામાનનું ગંજાવર ખાતું.

બાહાર-ગામનાં ઓરડરો ઉપર તાકીદે ધ્યાન આપવામાં આવશે.

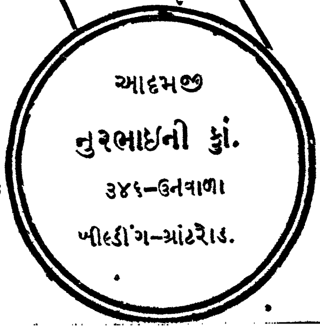
ગુલેનુર

હાઇ કલાસ રેશમ—ખરીદો તો જરૂર યાદ રાખી—

☞ આ ટ્રેડ માર્ક

જોવાની તસ્દી લેશો.

જાપાનીઝ હુન્નરમંદી જોવી

હોય તો ક્યાં જશો?

નરેઉવાર રેશમી તથા સુતરાઉ કાપડ, ગીમાના સકારવસ, મોનં, રમકડાં,

જાપાનીઝ નોવેલ્ટીસ, આઇવરી વેર, ટી સટસ ઇત્યાદિ ક્યાંથી ખરીદશો?

બેશોની

હોરનબી રોડ.

ભેટ આપવા લાયક ચીજોની ખરીદી કરવાનું
એક હેપી હાઉસ છે તેની નોંધ રાખશો.

છે આજે મુંબઇમાં એવો કોઇ શખ્સ, જેને મારકેટની અમારી પુરાણી દુકાનનું નામ હજી ખબર નહીં હોય? એવો ઉજમારો જો કોઇ હોય તો તેને માટે રહેવાની સાથી લાયક જગયા મુંબઇ નહી પણ ટીમબકટુ છે!

સોઘા ભાવે માલ વેચતા સાલેસાઇ ભર્યા

પારસી બીરાદરોની આ દુકાન છે.

ઉંચુ નામ
ઉંચુ કામ
તેથીજ
સોસાયટીનું
માનીતું
ધામ.

અપુ
મીનીસ
ની કુંપની.

ટેલીફોન ૨૭,૨

કાપડ મારકેટ.

ફક્ત એકજ ફેરો અમારી દુકાને આવી જશો—ઉંચી
સુધી કોઇ બીજાનું નામ લેવાની જરૂરજ રહેશે નહીં.

શું તમોને ઘણુંજ વીશવાસદાયક ખાતું જોઇએ છે, કે જયાંથી જરાબી છેતરાયા વગર ઘણુંજ સરસ ગરમ યા સુતરાઉ સાદું યા ફેન્સી કાપડ મલી શકે? લેવજી તે આય સામેનું ખાતું છે.

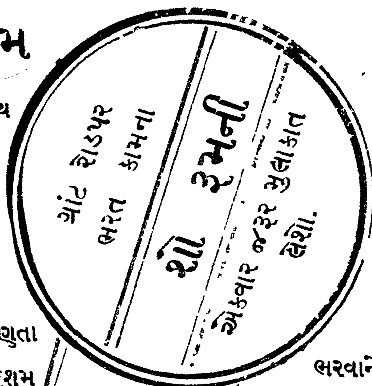
તમોને શું શું જોઇએ છીએ! ફેન્સી કાપડ—સાદું કાપડ—સુતરાઉ કાપડ—ગરમ કાપડ—વગેરે હમારે ત્યાં સંખ્યાબંધ ચીજો મળશે. નવો ખાતરી પુરવક માલ, બજારનાજ ઉતરતા ભાવ, આબરૂદાર ચોખ્ખો વહીવટ એ બધું તમો હમારી દુકાનમાં જોશો.

દુકાનમાં આવ્યા કે ખાસ કાંઇ ખરીદવાનીજ જરૂર નથી—ફક્ત જરા અમારો માલ તો જોઇ જજો—ઘરાકો સાથે નમનતાઇ તથા સાલેસાઇથી વરતવું એ તો અમારો કાયમનો મુદ્રાલેખ છે.

અ

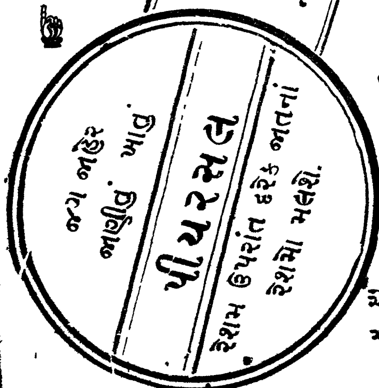
કોહીનુર રેશમ

જો નહી વાપડયું હોય તો જરૂર બા જરૂર એક વખત વાપડી જુવો—કે એની ઝમક કેવી લાગે છે.

બાનુઓ—તમે જાણતા તો હશો કે કોહીનુર રેશમ ભરવામાં સેહેલું—સગવડ વાળું—દેખાવમાં સુંદર—અને ટકવામાં મજબુત છે. એની બરોબરી-માં કોઈ રેશમ નથી.

ભરવાને લગતો દરેક સામાણ ઉન, કેનવાસ, રેશમ, પટા—સ્પેગલ, દાણા સુરતી ગજી ભરેલી કોરો, ટોપીઓ, સલીપરો, તક્યાઓ વીગેરે ચીજો કીફાયતે અમો વેચયે છીયે.

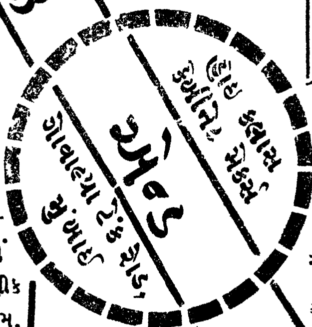
તમો જાણતા તો હશો કે અમોએ ભરત કામ માટે એક્ષીબીશનમાં ચાંદો તથા સરટીફીકેટો મેળવ્યા છે.

☞ બહાર ગામનાં ઓરડરો ઉપર તાકીદ ધ્યાન આપી તુરત મોકલવામાં આવે છે.

કરકસર—એ સદગુણ એખલા ખરીદદારેજ અમલમાં મેલવાનો નથી: તે વેચનારે બી અમલમાં મેલવાનો છે. અમારે ત્યાં બનાવેલા દાગીનામાં હાઈ કલાસ ફીનીશ—આર્ટીસ્ટીક ડીઆઈન ખરૂં ટકાઉપાણું—એ ત્રણ ચીજની સાથે સાથેજ અમે કરકસરનું તત્વ આમેજ કર્યે છીએ. તેથીજ અમે ફાવ્યા છીએ.

આ ખડખડ પાંચમ ડાબરાંઓ અને બજાર હલકો માલ ઘરાકોને અશટમ પશટમ સમજાવીને "પહેરાવી" દેવાનો વખત વહી ગયો છે.

ફરામરોઝ

સન્સ.

હમારો છેલ્લાં વીસ વર્ષનો લાંબો પાકટ અનુભવ તમારી સેવામાં અરપણ છે.

બે હજાર ચોરસવાર જગ્યા રોકતું અમારૂં જંગી કારખાનું બીલકુલ અપ-ટુ-ડેટ છે.

અમારા ધંધામાં ચોખ્ખું કામ, પ્રમાણીક નામ, બજાર દામ, અને વેપારી સલામ આટલી ચીજ સદા અમારી નજર સમે ખડી રહે છે.

તમામ જાતનું ફરનીચર વાયદાસર, તમારા ટેસ્ટનું ટકોરાબંધ એવું બનાવી આપીશું કે તમારો જીવ ખુશી થઈ જશે. સઘળું કામ ખાસ આયાત કરેલી હજારો રૂપીયાની મશીનરીથીજ કુશળ કારીગરોને હાથે માલેકની અંગત દેખરેખ તળે થાય છે.

માલેક—
મી० ફેરામરોઝ એમ. દેસાઇ.

દીવાળી—નાટાલ—પપેટી—લગન—નવજોત વગેરે ખુશબખતીના પ્રસંગોએ જો જીવ રંજીદા નહીં કરવો હોય, અને મીઠાઇ એવી લેવી હોય કે ખાઇને લાંબો વખત મહોડામાં સ્વાદ રહી જાય,

તો લેવાજી—તમારી સેવામાં

આય જાણીતી દુકાન

સદા હાજર

છે.

ઠરીદાસ વાલજી

દુકાનનું તો તમને બરાબર ખબર છે!

ચીરા બજાર—મુંબઇ.

મુંબઈની સૌથી આગેવાન મીઠાઈની દુકાન.

બીજે કેઠે જવા અગાઉ પહેલા ફેરા આ જાણીતી અને માનીતી દુકાને આવશો કે પછી બીજે કેઠે રખડપટ્ટી કરવાની તમોને કાંઇબી જરૂર રહેશેજ નહીં.

સારો સ્વચ્છ ઉંચો માલ—અને મધ્યમ દામ—એજ અમારી આજ વરસોની એક મગરૂરી છે!

અમારૂં નામ કોઇપણ સારા સગન વખતે પહેલાં યાદ આવી જાય છે.

આ "અફલાતુન" નાટકમાં આપણો દોસ્ત
જાલ ઉમરીગર જે શ્યાલનો ફેંટો પેહડી
આવે છે તે તમને ગમે છે કે?

એ ફેંટો ચીનાઈનો છે જો!

કેવો માથે શોભો રહે છે—હેં?

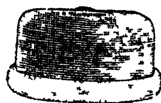

ચીનાઈ ફેંટા

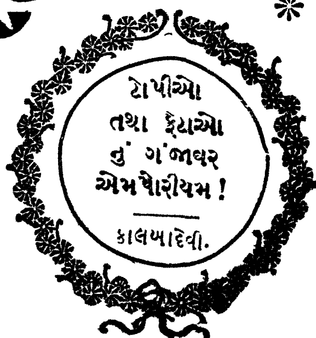

શેપદાર, ટકાઉ,
ફુલ જેવો હલકો,
અને
તદ્દન
સસ્તો!

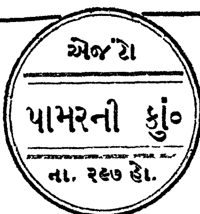

ઉંચી ચાનું એક
મઘમઘતું પ્યાલું
તો જીંદગીની એક
અનુપમ મોજ છે!

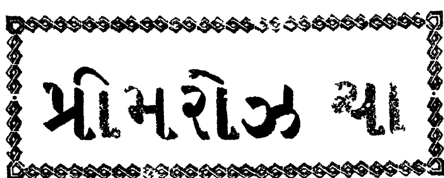

તે તનનીજ નહીં—
પણ મનનીબી એક
મોતેબર મોજ છે.

ચાને નામે ગમે તેવોબી શકમંદ રગરો પીને દેહ બગાડો તેનાં કરતાં તો હજી સાદું નીરમળ પાણી પીને મન મનાવો તે બેહતર!

ઝાડના દાખલાં કે કોલસાની ભુકીનો ઉકાળો પીને તમે હાઆશ—હુશ કરતા હોવ તો હવે—આ ફાંકડી **પ્રીમરોઝ ચા ત્રાઈ કરો.**

—૦—
રતલ
ના
૧૪
આના
—૦—

—૦—
પાંચ
રતલ
ના
રૂ. ૪
—૦—

દરેક જાણીતા સ્ટોરકીપરો પાસથી મળી શકશે.

નીલગીરી હીલ્ઝથીજ બ્લેન્ડ થઇને આ
નામાંકીત ચા પાધરી અમારે
ત્યાં આવે છે.

અફલાતુન.

એક પારસી સંસારી નાટક.

(ત્રણ અંકમાં.)

રચનાર—મી૰ ફીરોઝશાહ જહાંગીર મરઝબાન, એમ.એ.

તે "કોચીનો સાહુકાર,"—"વારસી-ના-કબુલ,"—"જીવપર જોરાવરી,"
"નસીબની લીલી,"—"અંગ્રેમેન્યુસ સાથ એગ્રીમેંટ,"—"આફતાં-
પર કોઈનું,"—"મોહબત કે મુસીબત,"—"માસીનો માકો,"
—ડસમ બ્લેગાર્ડ,"—વગેરે વગેરેના કર્તા.

પારસી નાટક મંડળીને માટે છપાવી પ્રસીદ્ધ કરનાર
મેસર્સ ફરામજી ડી. અપ્પુ, રતનજી ડી. અપ્પુ, મેહરવાનજી મીનીસ.

મુંબઈ:
જે. બી. મરઝબાનની કું૰ જામે જમશેદ પ્રીંટીંગ વર્કસ,
બેલાર્ડ હાઉસ કોટ.

૧૯૧૭.

૧

૭૧૯૬

મુંબઇ:

આ "અફલાતુન" નાટક મી૦ ફીરોઝશાહ જહાંગીર મરઝબાને રચ્યો છે. અને તે 'જામે જમશેદ' પ્રીન્ટીંગ વર્કસ, બેલાર્ડ હાઉસ, (મેંગલોર સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબાઈ) મધે માણેકજી નવરોજી પ્રીંટરે છાપ્યો છે, તથા આ નાટક સ્ટેજ કરનાર પારસી નાટક મંડળીના માલીકોએ આ પુસ્તક ગ્રાંટરોડ વીકટોરીયા થીએટરમાં પ્રગટ કર્યું છે.

મારી વ્હાલી બેહન જરબાઇ,—

તથા

મારી વ્હાલી બેહન ગુલબાઇ,—

કેટી દાવરની કાંહણી—"જીવપર જોરાવરી"—નો મારો નોવેલ રૂપી અવતાર મેં આપણી બેહશ્તન પ્યારી **પુટલી**ની પવીત્ર યાદને અર્પણ કર્યો છે—

તેજ કથાનું આ નાટકરૂપી સ્વરૂપ—"**અફ્લાતુન**"—તમો મારી હેતવંતી, ગુણવંતી બે બેહનો ને તમારી પરવાનગી વગર પ્યાર સાથે **અર્પણ કરૂં છું.**

જન્મથી આજની ઘડી સુધી મારાં સુખ દુઃખ માં સાચ્ચાં દીલે શરીક થઇ તમો બંને બેહનો એ મારી ગમ જે માયા અને વાહલ સદા દેખાડયું છે—મારી કલમકશીની અદના કોશેશો માં તમો બેઉએ હમેશાં જે ઉલટ અને ઉત્તસાહ દેખાડવી ચાલુ રાખી છે—આ 'અફ્લાતુન' ખેલ ના 'ગેટ-અપ' માં બી તમે જે કીમતી મદદ મને આપી છે—તેના હેશાનની આટલી મારી તર્ફની એક નજીવી પણ ખરાં વાહલ સાથની નીશાની તમો સ્વીકારશો તો હું ખુશી થઇશ.

લા૰ તમારો વાહલો ભાઈ

પીજામ.

ન્યુ ચરનીરોડ, તા૰ ૨૪ મી સપટેમબર ૧૯૧૭.

દીબાચો.

"મામાને ઘર લગન અને માએ પીરસનાર!" ભાઈ પીરોજશાહ મરઝબાન સાથ આ એમના નવા નાટકે મને "મામા—માસીના"નું નાતું કરાવેલું છે, અને તેવા સંજોગમાં એ નાટક માટે માહરેજ એક દીબાચો લખ્વાનું—મને ભય છે કે—નુકતેચીનીની આંખે જોઈએ એટલું યથાયોગ થનાર નથી. વળી મને પોતાને એ ધોરણ કોઈ રીતે ઘણો જરૂરનો લાગતો નથી, અને માહરાં પોતાનાં લખેલાં અને પરવરતાવેલાં પુસ્તકોમાં મેં એ લાભ કદી જાણ્યો નથી. એક દીબાચો તે કાંઈ નુકતેચીની નથી, અને એક દીબાચા (એટલે એક પુસ્તકને લગતા ખુલાસા)માં લેખ્ક પોતે જે કાંઈ પોતાની તરફનું કેહવાનું હોએ તે જેટલું યથાર્થ કહી શકે તેટલું એક ત્રાહીત આસામી કહી શકવાનો નથી; મગર ભાઈ પીજામ મને એ દીબાચો લખ્વાની અરજ કરતાં ખાત્રી આપે છે કે એમનાં આ આગમચ બાહેર પડેલાં અનેક પુસ્તકોમાં એમણે એજ ધોરણ પર કામ લીધું છે, અને, તેથી, આ નાટકનાં પુસ્તકને તેઓ એક અપવાદરૂપ બાહેર પડેલું જોવા ચાહતા નથી. એટલા—માટે, એ સંજોગ વચ્ચે, કોઈ બીજો ગ્રહસ્થ એ સંબંધમાં લખે તે કરતાં મનેજ એકાદ બે બોલ લખ્વાનું વધારે વાસ્તવિક જણાએ છે, કેમકે આ ખેલમાં ગાયનો માહરી નાકેશ શકતિનાં કરેલાં હોવાને લીધે એ ખેલનો હું પોતે પણ એક અંગ—ભાગ થવા પામ્યો છું, અને એ માહરોજ નાટક હોએ તેમ હું એના ઘણા નીકટ સંબંધમાં આવ્યો છું.

ભાઈ પીજામનો આ ખેલ એમની આ આગમચ બાહેર પડેલી એક નૉવેલ નામે "જીવપર જોરાવરી" ઉપરથીજ એ ભાઈએ ઉપજાવ્યો છે, એટલે એના "પ્લૉટ"માં કદાપી સસારી નાટકની પ્રેક્ષક આલમને એ ઘણો નવો પુરવાર થવાનો નથી;

પણ તેઓની નાટક તેની રચણામાં કાંઇ એટલી બધી કાબેલ્યતથી ઉપજાવવામાં આવ્યો છે કે મને માનવાને લાલચ થાય છે કે એ ભાઇની એ વારતાએ જે રસ અને ઉમંગ જમાવ્યો હશે તે કરતાં સેંહેંકડો દરજ્જા વધારે આ નાટક રંગ જમાવશે, અને એ માહરાં પ્રમાણીક મતની જો કોઇ પુરવારી જોઇતી હોય તો એ નાટકમાં માહરી પોતાની જે ઉપર કેહવા મુજબની મીસ્કીન હીસ્સેદાસી ને શામીલગીરી મેં આપી છે તે છે. ભાઇ પીજામનાં કેહવા મુજબ "જીવપર જોરાવરી"ની એમની વારતા કોઇ એકજ નૉવેલનું ઍડેપટેશન નથી, પણ જુદી જુદી ત્રણ નૉવેલની મેલાવત કરીને એવણે એ અમલો ઉભો કરેલો છે; અને શોકીન સમજદાર આલમ માહરાં મતને આ ખેલ જોતા કેડે મલતીજ થશે કે એ કાંઇ થોડી જેહમત અને થોડી કાબેલ્યતનું કામ નથી, કેમકે અક્કલપસંદ રવેસે જુદી જુદી વારતાઓનાં વલાંની એ જાતની વણત કાંઇ બધાજ કરી શકે નહીં.

મને પોતાને આ નાટક ખરેખર ઘણો ગમ્યો છે, અને નાટકોના સમાગમમાં હું ઘરડો થયો છું એટલે એ માહરૂં અનુમાન, અનુભવ સિદ્ધ મેં નક્કી કરેલું, આયંદા ભુલભરેલું પુરવાર થનાર નથી એમ માનવા ને જાહેર કરવાની મને હીંમત થાએ છે. નાટક બધાથીજ લખી શકાતા નથી, અને એકાદ નાટક એક કે બીજાં કારણથી ફત્તેહમંદ થયો હોએ તેથી તે નાટકકારની કારકીર્દીને એક નાટક લખનાર તરીકે તેજસ્વિ સ્વિકારવા મેં હંમેશ ડરાવથી ના પાડયું છે; પણ આ "અકલાતુન" નાટકમાં મેં લેખકની શકિતનો તે કસ જોયો છે કે જે એ નાટકને ફત્તેહમંદ નહીં કરે, અને બીજા એવાજ થોડાક નમુનેદાર નાટકો લખવાને એમને સમર્થ નહીં કરે તો હું ઘણો અજબ થવશ.

આ નાટક એક સાદું, અક્કલમાં બેસતું આવતું, પારસી સંસારને લાગુ પડતું, દીલપઝીર ચિત્ર છે, અને કદમોદમ તેની નસીહતમાં તે ખાલી નથી તે મને અગતકર્તાને ગમ્યું છે. એક મજબુત મગજની છોકરી શું અને કેટલું કરી શકે તે આ નાટકમાં

જોવાએ છે, અને પારસી આલમમાં કેટી દાવરની કીસમની મજબુત મનથી કામ લઇ જાણતી ઠરાવવંતી છોકરીઓ નથી થતી એમ કોઇ કદી કહી શકનાર નથી. વળી ડાકટર અરદેશરની "કૅરેક્ટર" તકોબરીના તોરથી ઉંચકાઈ જતા અને પૈસાના લોભમાં મરીચરી રહેલા રીતની ભીખના ભીખારીઓનો એક મનન કરવાજોગ દ્રષ્ટાંટ રજુ કરે છે, અને કેટી અને એ ડાકટર વચ્ચેની ચાલુ ધુરકાધુરકી ને હોજાતોજીમાં ભાઈ પીજામે ઘણે ઠેકાણે ઘણીક કમાલ કરેલી છે. ખાસ કરીને શીરીન ગાંધીને ત્યાં કેટી સંગીત શીખવવા આવે છે ત્યાં, એ બે એકલાં પડતાં, જે સંવાદ એમના વચ્ચે થતો બતાવ્યો છે તે તાલીના ગગડાતોપરજ ઉંચકાશે, અને એવું એવું તો આ નાટકમાં જાબજા ભર્યું છે. બધી આગેવાન કૅરેક્ટરો એકથી એક જોરાવર છે, અને તે પુરાણી અને પ્રસિદ્ધ "પારસી નાટક મંડળી" ના એવા કસાએલા અને કરવૈયા ખેલાડી ગ્રહસ્થોને સપુર્દ થયલી છે કે તેમની તારીફલાયક હુન્નરમંદી હસ્તક એ ખેલ ઘણો ઇનસાફ પામશે, ને એકાદ બે આંગલીના કાપાઓ પરજ ગણી લઈ શકાએ એવા પુરાણા ને પંકાએલા પારસી સંસારી નાટકોમાં જાયુકનીજ નામના સાથ શામીલ થવા પામશે એવી માહરી ગણત્રી છે.

ભાઇ પીજામે આ ખેલપર પોતાનો બધો જાન પટકી નાખ્યો છે એમ જો હું કહું તો વાંચનારાં સાહેબોએ સહરાગત માનવાની નથી, કેમજે તે મેં અંગત અનુભવથી જોયું છે. એ ઉધરતા અને ઉલટમંદ નાટક—લેખકનો પેહલ્લો પ્રયાસ—"માસીનો માકો"—પણ કાંઇ નાખી દેવાનો નાટક લખાયો નથી, પણ તે જે જોઇએ એટલી ફત્તેહમંદી હાંસલ ન કરી શકયો હોએ તો તેને માટે કેટલાક તેવા પ્રકારો ને સંજોગો હતા, કે જે તે ખેલ બાહેર પડતાં સાથે તે માટેની "જામે જમશેદ" માં પ્રગટ કરેલી માહરી નુકતેચીનીમાં મેં વધતા ઓછા સમજાવ્યા છે; અને તે થોડી ઘણી નાસીપાસીથી હોય કે કેમ, પણ આ નવા નાટકને જોર સોહોરથી ફત્તેહમંદ કરવા એ માહરો જવાંન મિત્ર આ વેળાએ મેં જોયું કે ધરપા ધરાયા નથી, અને અજબ અને ખુશી થવાનું તો

એ છે કે "પારસી નાટક મંડળી" ના સાહસીક માલેકોએ બી હુલ્લાં દીલથી આ નાટકને એક નામાંકીત ફત્તેહ બનાવવા જર ને જોહમતની કોઈજ કચાસ થવા દીધી નથી. એ ગ્રહસ્થોએ એ ખેલપર પાણીની પેરે પૈસા વેરયા છે, અને સીન સીનરીની મનોહરતા અને ડ્રેસીસ અને અસબાબ વિગેરેની સંપુર્ણતામાં, ભાઈ પીજામના કેળવાયલા ટેસ્ટને માન આપી, એ માહરા પુરાણા દોસ્તોએ હજારોના ખરચે આ ખેલમાં એટલું બધું કરયું છે કે એ સઘળી એકત્રતા આ ખેલ એક જોવાજોગ ફત્તેહ પુરવાર થવાની જાણે ગેરંટીજ થઈ પડે છે.

વળી "મેરી અઢેલી મત ભુલ્યો!!" મેં જયારે અફલાતુન ભાઈ પીજામના આ અફલાતુન પારસી સંસારી નાટક "અફલાતુન" બાબે માહરાં પ્રમાણીક મત મુજબનું આવું બધું અફલાતુન ચીતરી મારયું છે, ત્યારે એ ખેલમાં રજુ થતાં માહરાં ગાયનો માટે પણ માહરે થોડુંક બોલવું એવડું સજાવાર થશે. આ ખેલમાં —જેમ માહરા પોતાના હરેક નાટકમાં જોવામાં આવ્યું છે તેમ— સઘળાં ગાયનો માહરી ગરીબ કોશેશનું પરીણામ છે, અને તે સંસારી નાટકની શોકીન આલમની પ્રસંશા પાત્ર પુરવાર થશે એમ માહરે ઉમીદ રાખવાની છે. એ માંહેલી ઘણીખરી રાગણીઓ નવીજ છે, અને મને ભય છે કે ગાનારનાં ગળાં, કાયનાત, સ્થળ અને પ્રસંગ એ બધાંપર નિઘાહ રાખી અનકુળ રાગરાગણીઓજ પસંદ કરતાં મેં મને રાહ આપનાર માહરા કુશળ મિત્રોનું લોહીનું પાણી કરયું છે: પણ પરીણામ, તેથી, મને માનવાને ઉમંગ રહે છે કે ઘણું સારૂં થયું છે. અલબત, એ માહરાં કામમાં મને જો જશ મલે તો તે ઘણે દરજજે "પારસી નાટક મંડળી" ના સમજદાર સાજીંદા ગ્રહસ્થો ભાઈઓ નાગરદાસ, રૂસ્તમ વિગેરેને અને ખેલાડી ગ્રહસ્થો મેસર્સ મોહન, ભગવાનદાસ, પીરોજશાહ મિસ્ત્રી વિગેરેને આભારી છે. મેં અનુભવસિદ્ધ જોયું છે કે દેશી સંગીતમાં એ ઘણાખરા ગ્રહસ્થો ઘણું સમજે છે, અને માત્રા અને તાલમાં વટીક તલ માત્ર પણ ફરક ન આવે,

એટલુંજ નહી પણ શબ્દોના આકારમાં પણ સંપુર્ણતાજ સચવાતી હોએ તે કીસમનાં ગાયનો એ માહરા મિત્રોની મરજી અનુસાર બાંધી આપતાં માહરે જોકે પરીશ્રમ કરવા પડયો છે, પણ એમની એ સમજદારી હેતથી વખાંણીને મેં ઘણી ખુશીની સાથે તેમ કરયું છે, અને સામટી રીતે, તેથી, આ નાકેશ ગાયનો સમજદાર વર્ગને પણ પુરતો સંતોષ આપતાં થવાનુંજ સંભવે છે.

વળી ઇંગ્રેજી ગાયનોની રાહો વિગેરે માટે હું માહરા જવાંન મિત્ર પીજામ પોતે અને ભાઇઓ ખુરશેદ અને રૂસ્તમ પોંડીને આભારી છું. એ ભાઇઓ ઇંગ્રેજી સંગીત સારૂં સમજે છે, અને તેમણે મને એ ડીપાર્ટમેન્ટમાં ઘણી સવળતા અને મદદ કરી છે.

છેલ્લે, આ આખો નાટક એ રીતે ઘણી મોટી મેહનતે અને ઘણા મોટા ખરચે, પારસી સંસારી નાટકની શોકીન આલમની મોજ અને ખીદમત સારૂ, તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે, જ્યારે ભાઇ પીજામે, વળી, દેશી નાટકની રંગભુમીમાં એક કદમ આગળ વધી પોતાના ખેલમાં સીનેમાના પ્રસંગોવાર દેખાવો પણ આમેજ કરાવાની પેહેલ કરી છે, અને એ બધી ધધુખર અને ધામધુમની રોણુક સાથ, નજદીક એક આખાં વરસની મેહનત પછી, જાહેરમાં રજુ થવા પામેલો આ "અફલાતુન" નાટક સંસારી નાટકની શોકીન આલમના મોટા આશરાને પાત્ર પુરવાર થશે એમ માનવાની મને ઘણી ઉમેદ રહે છે.

બ. ન. કાબરાજી.

ઓકટોબર, ૧૯૧૭.

અદી—(ફફડીને) લે ચાલો માયજી, આવાં બામરયાં ગમાર ઇડીયટો સાથે તકરાર કરયા કરશું તો આપરૂંખી ભેજું પોચું પડશે.

હુમાયજી—ચાલો, ખરેખર હવે જતે. સુનામાય, ખરશેદબાઇ, અમે જઇયેછ, હં—સાહેબજી!

ખોરશેદ—સાહેબજી, હુમાયજી. (હુમાયજીને સેકહેન્ડ કરે છે.)

અદી—(મોટેથી હસીને) વાહ આય તો નવું કૌતક! ગામરેની ખરસેદબાઇને સેકહેન્ડ સઉ કરતાં આવરેછ. અવાસ બરી ગીયા ને કોયલા રેહી ગીયા! હે-હે-હે!

(હુમાયજી અદી જાય છે.)

ખોરશેદ—મી૦ જાલભઇ, તમારા દોસ્તદારને કેની તે અમારા જેવાં ભાચાજી પોચોને નામની ઘણીજ સુગ છે. (હસે છે) તમુને આજે મારે લીધે ઘણી તસ્દી પડી, અં- માફ કરજોજી.

જાલ—અરે એમ! તસ્દી શાની? તમારી સાથ આજે એમ નવઇ જેવી રીતે ઓરખાણ પરીછ તેથી હું ઘણોજ ઘણોજ ખુશી છેઉં, મીસ મહેતા (સુનામાયને) ચાલોજી, હું રજા લેઉંછ.

ખોરશેદ—(તેને સેકહેન્ડ કરતાં) આવજો અં, બા. સાહેબજી.

સુનામાસી—હા ભઇ, આવજો, સાહેબજી.

જાલ—(જતાં જતાં બાજુએ) પોન માઇ વર્ડ! She is an absolutely charming girl! એની આંખમાંજ બધી કરામત છે! હું ઇચ્છુંછ કે એને કોઇ વખત હું પાછો મલી શકું. (જાયછે.)

ખોરશેદ—(હસીને) કેમ, માસી ડીયર, આજે રંગ જોયો?

સુનામાસી—જા-જા! દાહડાબરી! આજે સાંજથી હું બધું રેખરૂં જોવુંછ. તાહારની મારા પેટમાં ફાર પરીછ કે ભઇજી ફેવો લ્હવારો પારશે.

ખોરશેદ—વરી ભઇજીને વચમાં લાયાં કે? તેવણ શું કરશે? મને ઉંચકીને કુવામાં નાખી દેશે? બલા લેતી!

સુનામાસી—જો મરી જાઉં, કેટી, હજુરની સમજ, તારે લીધે મને કેવું સાંભરવું પરશે. ઓ ખોદાય, મારાં તો હારેહાર ધ્રુજેછ.

(ખોરશેદ સુનામાસીનાં ખભાંપર હાથ મેલી કાનમાં કહે છે.)

ખોરશેદ—ગઇ કાલ સાંજથીજ ડા૦ અરદેશર આપરાં જેવાં ગરીબ ગામરીયાંઓ સાથ જે રીતે વરતેછ તેથી તમારાં હારેહાર નહીં ધ્રુજતાં કે?

સુનામાસી—અરે પણ એ જાણતો નથી તેથી—

ખોરશેદ—હા-હા-જાણતો નથી તેથીજ! જાલ ઉમરીગરની જાણતો નથી તેથીજ તે આજે એક સાચ્ચા ગ્રહસ્થની માફક મારી સાથ વરત્યો! ચાલો, હવે મુંગા મુંગા ઘેર ચાલો. મને વધારે તમારી ટકટક નથી જોઇતી.

(ખોરશેદ, સુનામાસી, અમીના ત્રણુડે જણાં જાય છે.)

સીન ૨ જો.

[દેખાવ—મેહરનોશજી વજીફદારના મકાન ગુલાબવાડીના કમપાઉન્ડનો એક ભાગ—એક બાજુએ લાકડાંનો રસટીક બાજટ છે.]

[મેહરનોશજી* વજીફદાર સદરા બદીયાન પર બગીચામાં ફરતા ફરતા ગાય છે.]

મેહેરનોસ—કરણીજ તેવી ભરણી અંતે તો પામો!
અંતે તો પામો, યારો, કરો જેવાં કામો!—કરણીજ.
બુરી કરણી કરવાવાલાં—પાપી નીષ્ટાનાં ઝીજાલાં
અફલાએ ઠાલાં; અંતે મૂખ કાલાં; બુરા અંજામો!
—કરણીજ.

ભુંડું કરી ભલુંજ માંગે—હાથે કીધું હૈયેજ વાગે;
માગે તેવું પામે! વાવે તેવું આવે!—ભલાં બુરાં કામો!
—કરણીજ.

લોક મને ઘસેલો કહેછે! પણ લોકને થોડોજ ખ્યાલ છે કે આય ગંધાર જેવી ગુલાબ વાડીમાં ગોંધઇ રહેતો પૈસેપુર ડોકરો મેહેરનોશ વજીફદાર બંદા કચ્ચકંધનાં માથાં ઘસાવી મુકનારો ગાયકવાડી સોનેરી ટોલીનો અફલાતુન મુખી માકો મદારી પોતે છે! મનેબી શું પછાડા લાગાછ કોણ જાણે! એકલો અટુલો માંદા મરઘાંની માફક અહીં ઝુરીયા કરતાં હવે તો કંઠે પ્રાણ આયોછ! કંઇ બુંટફાંસ, મારફાડ, કીના કપટ, દગલબાજી સાથ દાવપેચો અજમાવવા પાછો જીવ વખ વખ થાયછ. કંઇ નવો રંગ જમાવવો જોઇયે. અહો! એ કોણ આવેછ? મને લાગેછ કે પેલો મારો ભત્રીજો કોઇ હાંગકાંગથી આવી મુવોછ તે હોશે. ખબર કાહડતાં મેં જાણ્યુંછ કે એવણ મુરબ્બી નાક પર લીંબુ બી ઠરવા દેતા નથી!.

ચાલો—જાહરે આવી તક મલીછ તો જરા ભત્રીજાજી નો તો રંગ તપાસ્યે !

[મેહેરનોશજી બાજુએ ભરાઇ જાય છે. ડા૦ અરદેશર વજીફદાર ઇંગલીશ ડ્રેસમાં દાખલ થાય છે.]

અદી—(અહીંથી તહીં લટાર મારતાં, સ્વગત)—એબી એક કરમની કાહનીજ તો—કે હું મારા પોતાના સગા કાકાને ઓરખતો નથી ! ને તેવણુને નજરે જોયાબી નથી ! (હસે છે.) મારા મેહરનોશજી કાકા અહીં રહેછ. આય એવણુની ગુલાબવારી ! જગા તો ફાંકરી છે. જોઇયે હવે અંકલજી થતા ધાંખ્ખરાજીબી એવાજ ફાંકરા છે કે નહી. લોક તો કહેછ કે ડોકરો ચાકલેટ મુવોછ. છેલ્લાં સત્તર વરસ થયાં હું—એવણુના બેહસ્તી ભાઇનો એકપુરો દીકરો—હાંગકાંગ પરેલો ઉતો, તેટલાં આ હેતવંતા કાકાએ મને કેટલાં કાગજો લખ્યાં ? બે ! અને તેબી ચાર ચાર લીટીના. (ફફડે છે) પણ શું કરયે ? ગરજ મોટી બાપડી ! મને પક્કી ખબર મલીછ કે ડોહાજી પાસે નાખી દેતાં પાંચ સાતેક લાકરીનો જીવ છે ને બૈરી છોકરાં કોઇ નથી. વેલ ઓલરાઇટ, દેખા જાયગા ! (હસેછ). બચ્ચા અદી, તુંબી નસીબ પુજીને આયોછ—અં ? એક ગમથી આય ખખ્ખડીવખ્ખડી ચયલા બરડા કાકાનો આઇતો દહલો ને બીજી મેરથી સુરતનો કોઇ મારો ગબ્બર મામો બેજનજી દાવર કરીને મુવેલો છે તેનો જમઇ થવાનો ! (હસે છે). પણ કાંહ છે ?—કોઇ કારું ચહ્યુંબી અહીં કે તહીં દીસતું નથી. કનફાઉન્ડ ધીઝ ઓલ્ડ ફ્રોગીઝ ! અંદર જઇને ખબર કાહડવીજ પડસે.

[અદી ધસારા સમેત અંદર જવા, માંડે છે તેટલાં મેહરનોશજી વજીફદાર, બેવણુ મેલા સદરા પંગા

[તથા અખેચાની ટોપીમાં ઉંધાડે પગે આવે છે, તેવણુ સાથ ધરરર કરતો અફલાઇ જાય છે. અદી ભોંયપર પડી જાય છે. આઇગ્લાસ ઉડી જાય છે. ટોપી ખાબોચ્યીમાં ખરડાઇ જાય છે.]

અદી—(ખુબ ખીજાઇને ઉઠી ઉભો થતાં) યુ ગદ્ધા ? આંધરા ભીતની કાની ચાલી મરેછ ? સામબે જોઇને ચાલતાં ડોરા ફુટી ગીયાતા કે ?—તું કોણ છે ?

મેહરનોશજી—(ડાચું ફસકાવીને) માણુહ છેઉં—હઉવે.

અદી—માણુસ કરતાં કોઇ ચીમપાન વાંદરો વધારે લાગેછ. (મેહરનોશજી હસે છે.) અરે, એમ હસયા શાનો કરી મરેછ ?

[અદી મેહરનોશજીને એક કકડાવીને મુક્કી મારી જમીનપર તોડી પાડે છે અને પછી ઉપરથી બે ચાર લાત લગાવી પોતાની લાકડી વડે ફટાફટ ફટકા લગાવે છે.]

અદી—(ઉસ્કેરાઇને) હરામખોર ! બદમાશ ! તું એક કંગાલ કમીનો બબરચી મારી સામબે આટલી બજાજી કરવાની શેખી કરેછ ? તારૂં માથું ભાંજી નાખશ—તું મને ઓરખતો નથી.

[મેહરનોશજી વળી ઠંડે કલેજે હસે છે અને પછી આસ્તેથી ઉઠીને ઉભો થાય છે.]

મેહરનોશજી—હાએબ, તમે કોણુને પુછો ?

અદી—કારા ચોરને ! તું કોણુ છે ?

મેહરનોશજી—ઈકાં રહેતો છું. વાડીનું મનીખ થાઉ, હાઉસેબ.

અદી—હેંગ ધીઝ હાંડા માસ્તરઝ! કાકાનેબી બીજાં ધુવડો મલતાંજ નથી કે તારા જેવા અગલી બુટાને અહીં લાવી વસાવીયાછ? બાગમાં પક્ષીઓને બીધરાવી ઉરાડવા વાસ્તે 'સ્કેરક્રો' તરીકે તુંને ઉભો રાખતા હોશે? ચાલ નીકલ મારી આગળથી, યુ સ્ટુપીડ એસ! જઈને અંદર મી૦ મેહરનોશજીને કેહ કે હું આયોછ—હું તેવણનો ભત્રીજો થાઉં—હું ડાકટર અરદેશર વજીફદાર.

[મેહરનોશજી આસ્તેથી બાજટપર ગોઠવાઈ બેસે છે.]

મેહરનોશજી—(શુદ્ધ પારસી ઉચ્ચારે) બહુ સારૂં. શું હોકમ છેજી ફરમાવો, ભત્રીજા સાહેબ!

અદી—(ફ્ગલાઈને) હેં? તમે-તમે-કોણ? (બાજુએ) અરરરરર મોહરમોકાણ!

મેહરનોશજી—હું તમારો કાકો મેહરનોશજી વજીફદાર ખુદ બ ખુદ પોતે! બોલો ડાકટર, તમુને મારૂં શું કામ પડયુંછ?

અદી—હું-મને-મકુજે-તમે મારા કાકા! મને માફ કરજોજી. મેં તમુને ઓળખ્યા નહી. આય કપરાંમાં—

મેહરનોશજી—કંઈ નહી બા, કંઈ નહી. એવા તો મેં મારી જીંદગીમાં કંઈ સેંકડો વખત માર ખાધેલા. ધીસ જમતાં જમતાં જનમ ગીયો ને દીલમાં બધે ગોબાબી પરીયાછ.

અદી—મારી ભુલ થઈ, સાહેબ—

મેહરનોશજી—અરે ભુલ શાની બા? એક ગરીબ માણુસને તમે લાત મુકી મારીને ગાળ દેઓછ ને પૈસાવાળા કાકાને સાહેબ સાહેબ કરોછ તે આપરે જાણી લીધુંછ. બીજું વધારે એમ જાણ્યુંછ કે ભોંયપર પડેલા એક ગરીબ બુધા માણુસ ઉપર ફરાફર લાકડી ઉગામતાં તમુને સારી આવરેછ. બીજું કંઇ કહોછ, ડાકટર સાહેબ?

અદી—(બાજુએ) તોબાહ! મેં શું આય છબરડો કીધો! (મોટેથી) સાહેબ, ગીયે અઠવાડયેજ હું ને માયજી કરી હાંગકાંગથી આયાં. આટલા દાહરા તમારી આગળ અવાયું નહી તેથી દલગીર છેઉં.

મેહરનોશજી—તમે મોટા ડાકટર પરીયા એટલે તેરાંની વાટ જોતાં'તા! ને તેરૂં નહી આયું તાહરે જખ મારીને આયા—કેમજે તમે જાણુતાં'તા કે કાકા પાસે ચીચોરા છે.

અદી—નહીજી હું તો આજે તમુનેજ મળવા આયોછ. ઘણુ વરસે તમુને મલ્યો, સાહેબ—

મેહરનોશજી—એ બધી લભભાસ જવા દેવો. તમે તમારા ગબબર કાકાની દોલતના સુંધારા લેવા આયાછ તે હું બરોબર સમજુછ.

અદી—(ચીરડાઈને) શેઠ, તમારા પૈસાની વાત લાવ્યા કરી તમે મને અપમાન કરોછ. તમે પૈસા—પૈસા શું બોલ્યા કરોછ? તમારા પૈસા વગર હું કાંઇ બેસી રહેવાનો નથી, સમજીઆ?

મેહરનોશજી—કેમ બા, પાછો ભેજાંમાં પવન ભરાયો કે? પાછી મારી ઉપર હાથ ચાલાકી કરવાનો વીચાર હોય તો જરા અગાઉથી હવે તો કહેજો, અં કે!

અદી—મેહરનોશજી કાકા, જરા મારૂં સાંભળો. તમે મને ગેરઇનસાફ કરોછ. તમે મને અઠરી પરીયા તારે હું કાંઇ જાણુતોતો કે તમે મારા કાકા છેઓ?

મેહરનોશજી—નહીરે, તમે તો ફકત એમજ જાણુતાતા કે હું એક હરામખોર બદમાશ ને—છે—તે—હાંડામારતર—બબરચી—ને—ચીમપાન વાંદરો—ને—ઘરડું ઘુવડ—ને—જુટ છેઉં! પણ હવે બધી પંચાત છોરો ને તમે કહેવા શું માગોછ તે બોલી દેઓ, અરદેશર બા!

અદી—હું એમ કહેવા માગુંછ કે મારે લાયકનું કંઈ કામ હોય તો હું—

મેહરનોશજી—તમારે લાયકનું કામ? હા છે. મારા બાગમાં પક્ષીઓને બીધરાવી ઉરાડવા વાસ્તે એકુ "સ્કેરક્રો' જોઇયેછ. આપરે છે તે જો ઉમેદવાર તરીકે તમે—

[અદી જવા માટે ઉભો થાય છે.]

ઓ! કેમ, સીધારોછ કે?

અદી—(તરડાઇને) તમે ખરેખરા ભેજાંના કડક છોઓ! હું અહીં આયો તાહરે જુદા આવકારની મેં આશા રાખી'તી. પણ હું હવે જોઉંછ કે લોક તમુને માંથાથી ગીયેલા કહેછ તેમાં જરાબી નવાઇ નથી. તમારા પૈસા! તમારા એવા નજીસ પૈસાની મને (ટચાકડી ફોડીને) આટલીબી દરકાર નથી.

(આગ્રી જાય છે.)

મેહરનોશજી—(હસીને સ્વગત) પોરીયો તો ઘોડે ચઢીનેજ આયો તો! પણ કમબખ્ત જાણુતો નથી કે બંદાનેબી બધા વા વાગી ચુકાછ. બાપરે, એને જો પૈસા બઇસા મળે કેની તો મારો વાહાલો રોજ અરધો ડજન ખુનો કરયો જાય! છટ—મારો ઠરાવ હવે મજબુત થયોછ. એ ટુકતો હવે મારે મનથી જીવતોજ નથી. પેલી છોકરી શીરીનનોજ વીચાર હવે તો સટલ. ગેઇ પરમ દહારનું મેં પેલા ચંડાલ ગુસ્તાદને વલસાડ લખ્યુંછ તો ખરું કે જરૂર મને આવીને મલી જાય જે વખત જાય તેમાં એ નખોદ ગીયો આવતોજ હોશે?——

(ગુસ્તાદ કાનફાટયો લ્હેરે લ્હેક તપખીર સુંઘતો હસ્તે મોહડે આવે છે. પછવાડે એક ઘાટી એક ત્રંક અને એક બેડીંગ ઉંચકી લાવે છે.)

મેહરનોશજી વજીફદાર—(ઉમર વર્ષ ૫૯)—ડાૅ૦ અદી વજીફદારના કાકા. પોતે પુશકળ શ્રીમંત હોવા છતાં જંજાલ ભરી, રેહમત ભરી લટખટ જીંદગીમાં મજાહ મેળવતા વીચીત્ર ખવાસના કુમારા ડોકરા! ગાયકવાડી સુનેરી ટોળીના અફલાતુન મુખી, લકબે "માકો મદારી." પાછળથી "મુસાજી" ના છુપા અવતારમાં ગુસ્તાદ કાનફાટયા પ્લીડરનું માજનુ જોતા જાલમ "ધાંખરાજી"

જાલ ઉમરીગર—(ઉમર વર્ષ ૨૯)—એક હેન્ડસમ, ભલા ખવાસનો લાયકીવાલો, લાગણીવાલો જવાન બારીસ્ટર; એદલજી ઉમરીગરનો બેટો; કેટી દાવરનો દીલબર—પાછલથી તેણીનો ભરથાર.

ગુસ્તાદજી કાનફાટયા—(ઉમર વર્ષ ૬૫)—ગુજરાતના ગામડાંઓમાં ધંધો ચલાવતો એક બદમાશ લુચ્ચો ડીસ્ત્રીકટ પ્લીડર. રજેરજનો એક બ્લેકગાર્ડ. મેહરનોશજી વજીફદારનાં વસીયતનો એકઝીકયુટર—શીરીન ગાંધીનો ત્રસ્ટી. ચાનજી કાનફાટયાનો કાકો; પાછળથી છુપાછુપ પીરોજબાઇ ગાંધી (શીરીનના માયજી) સાથ દાણા પાડી જઇ શીરીનપર સીતમ ગુજારનાર એક લફંગો વકીલ. કેટી દાવરની જાહેર ખબર પ્રમાણે તેણી સાથ હજાર રૂપીયાને પગારે "પરણી જનાર" એક "ભાડુતી ભરથાર"!!

ચાનજી કાનફાટયા—(ઉમર વર્ષ ૩૫) ગુસ્તાદજી કાનફાટયાનો પોશાગીર હાંડામાસ્તર ભત્રીજો! માકો મદારીની સોનેરી ટોલીનો એક સભાસદ. શીરીન ગાંધીનો આશક!

શીરીન ગાંધી—(ઉમર વર્ષ ૨૦) પ્રથમ પોતાની વીધવા માતા પીરોજબાઇ સાથ અતીશય કંગાલ્યતમાં અહમદનગર રહેતી એક ભલી, રાંક, દીલસોજી વાળી બ્યુટીફુલ છોકરી. પાછળથી મેહરનોશજી વજીફદારની વારેસ; ડા૦ અદી વજીફદારની દીલદાર—પાછળથી તેની ધણીયાણી.

પીરોજબાઇ ગાંધી—(ઉમર વર્ષ ૪૨) શીરીનની માતા; પહેલાં રંડાપો ભોગવતી એક મુફલેસ બાઇ—પણ પાછળથી ગુસ્તાદજી પ્લીડરના તરકટમાં સામેલ થઇ, તેનીજ સાથ તદન છુપાછુપ લગન કરી બેસી, પોતાની દીકરી શીરીનને ખોટી રીતે મેહરનોશજીની દોલતની વારેસ બનાવનાર એક નબળાં મનની લગાર આપમતલબી સ્ત્રી.

તેહમુરસ રૂ. હીવેચા—(ઉમર વર્ષ ૩૩)—એક તદન લ્હેરી, ચોક્ખે ખુશાલ, હસ્મુખો, રંગીલો, રમતો પંખી. પોતે ફુલુસ માણીસ હોવા છતાં તદન સ્ટાઇલીશ ઇંગ્રેજી કપડાં સજી પોતાને મોટા સુધારાવાળામાં ખપાવવાની ફુંકરાજી મારતો સ્માર્ટ—સેટ, અલબેલો જવાન્યો. તેહમુલજીનો જોડયો ભાઇ——આબેહુબ ચેહરામાં તેહમુલજીને મળતો આવતો. બીલકુલ આગળ વધેલા વીચારો ધરાવનારો એક "રીફારમર." નાજાંનો ખાવીંદ.

નાજાં દીવેચા—(ઉમર વર્ષ ૨૭)—તેહમુરસની ધણી-
યાણી; એક સમજુ અને સારાં
સહુકવાળી જવાન બાનુ. પોતાના
પતીને આંકોશમાં રાખી જાણતી
એક ઠાવકી દેખાવની અબલા.

તેહમુલજી રૂ. દીવેચા—(ઉમર વર્ષ ૩૩) તેહમુરસનો જોડયો
ભાઈ—તદન તેહમુરસને દેખાવમાં
મળતો આવતો એક ઓહ્યા ગપાટ
"અલાહીબાગ્યો"! પોતે ચાર પાંચ
લાખનો ધણી હોવા છતાં સાદાં
માદાં કપડાં સજીને ભણવા ગણવા-
માંજ મોજ માનનારો એક દીનચુસ્ત
ઓરથોડોક્ષ જરથોસ્તી; ઠીઓસોફીમાં
લીન બની 'અક્કલઠીઝમ' ના વેહ-
જાંમાં પડેલો એક ભોલો, પણ ભલો,
નીરદોશ ભાગ્યાજી બોચ! ફ્રેનીનો પતી.
એનકોકથી ધણું વર્ષે એકાએક કોઇને
જણાવ્યા વગર મુંબાઇ આવેલો!

ફ્રેની દીવેચા—(ઉમર વર્ષ ૨૬) તેમુલજીની ધણી-
યાણી; એક ધટમદાર ગોરી જવાન
બાનુ. લગાર ફેશનેબલ અને સુધ-
રેલા વીચારો ધરાવતી એક સ્ત્રી.

આલીફુઇ—(ઉમર વર્ષ ૬૬)—તેમુલજી તથા
તેહમુરસના બુઓર્ગ ફુઇજી. બહુ જુના
વીચારવાળાં ધર્મચુસ્ત બાઈ. ચીચોડાં
વાળાં. રંડાયલાં—છોકરાં છૈયાં વગરનાં.

બાપુજી તચકરા—(ઉમર વર્ષ ૫૮)—નાજાં દીવેચાના
પીતા. તેહમુરસના સસરા.

મંચેરજી મશાલ—(ઉમર વર્ષ ૫૨)—એક ગરમ
મીઝાઝના લગાર આકળા જરથોસ્તી.

કુંવરજી કોપરબ્યાસ—(ઉમર વર્ષ ૪૮)—ફ્રેનીના કાકા. "મેડનેસ" નાં દર્દને ઉંડાણુથી અભ્યાસ કરવાનો ધખારો લઇ બેઠેલા એક વીચીત્ર પારસી.

રતનજી—(ઉમર વર્ષ ૫૬)—મેજનજી દાવર ના પુરાણા અને અતી વીસ્વાશુ વફાદાર અંગત પારસી કારભારી. પોતાના શેઠ ઉપર શીદાગીરી બતાવતો મદદનીશ.

અબદુલ—(ઉમર વર્ષ ૨૩)—જાલ ઉમરીગરની બચગીથી સાથે રહેલો અને પોતાના જવાન શેઠ ઉપર જાન કુરબાન કરતો એક અતી નીમકહલાલ, ચંચલ મુસલમાન નોકર.

તેહમીના—જાલની બેહન.

પેસી—નાજાંનો ભાઇ.

હોમી દાવર—તેહમુરસનો મીત્ર.

અમીના—કેટીની મુસલમાની આયા.

ગંગા—નાજાંની કોલણુ આયા.

બીંદો—ગુસ્તાદજીનો નોકર.

ડા૦ મેકોનકી—એક કનસલટીંગ ફીઝીશીયન.

ડીટેકટીવ પટવરધન, પોલીસ ઇનસ્પેકટર, પોલીસ સીપાઇ દાદો મેટકી અને લક્ષીયો—ગુસ્તાદજી તથા ચાનના મળતાઓ.

રામો, માલી, બટલર, વગેરે.

શ્રી પાક દાદાર અહુરમઝદની મદદ હોજો.

અફલાતુન.

એકટ ૧ લો.

સીન ૧ લો.

[દેખાવ=વીકટોરીયા ગાર્ડન્સનો એક ભાગ. ઈંગ્રેજી સીંગ બેંન્ડ એક વોલ્ટ્ઝ વજાડે છે.]

[ખરસેદબાઈ હસ્તી હસ્તી આવે છે અને પોતાનો સાદો માદો લેબાશ જોઈ ખુબ હસે છે.]

ખોરશેદ—(સ્વગત) મારો આય અવતાર જોઈને મને પોતાને સું વું હસ્વું આવેછ ! (હસેછે) હું કેવી સોબઈ ગોટો લાગુંછ—અં ? (હસેછે). ગેઈ કાલે સાંજે સુરતથી અમે લોક આવીને કોલાબાનાં સ્ટેશનપર ઉતરયાં કે આપરે તો વેટીંગ રૂમમાં ભરઈને કપરાં બદલી નાખ્યાં ને કેટી મડમ પરથી ખરસેદબાઈ ગોરાણી બની ગીયાં (હસેછે) ને પછી આય સુનામાસીની સુરીવાની સારી અને ઈંઢીયનમાંજ પાંડની

સેનીટેરયમમાં ગીયાં! (હસેછે). આય તારા બોલ્યાં ગપાટ અવતારમાં મને જો પપા જેવ બોય તો—ડીયર મી! Wouldn't he get awfully wild! હી હી હી! (ખુબ હસેછે).

[સુનામાસી અમીના આવે છે અને કમ્મરે હાથ દેઇ દુરથી ખોરશેદ ગમ વસણાયલું ડાચું કરી જોયા કરેછે.]

સુનામાસી! વરી તમે એવું બરીયું ધુમ્બરાયલું ડાચું કીધું! (હસેછે)

સુનામાસી—(કપાલે હાથ લગાડીને ફફડેછે) મર—મર—રાન મેટ! તારી સુજે હું બી સુઇ વરસ વેચુંછ. તું શું ઉંડાં પાણીમાં ફરેછ તે મને કંઈ સમજ પરતું નથી, દુકતી (કેઠી હસેછે) ચાલ! વરી એમ નફટ થઇને હસ ના.

ખોરશેદ—નહીં, નહીં, ચાલો હવે હસશ નહીં! પણ શું કરૂં? બરીયો મારો હસવાનો સ્વભાવ છે તે મુવું રહેવાનુંજ નથી! આય તમારૂં બદીયન મને કેવું 'ફીટ' આવેછ—અં! ને આય છોરીયાં જેવી તમારી સપાટ—! (ધુમ હસેછે).

સુનામાસી—રોક જાણુરે! હું ઘરડી ડોહીને તું એમ અહી ઘેલાં કહરાવવા માગશે એવું જો જાણતે તો હું તારી સાથ મુંબઈ ઘસરઇ આવતેજ નહીં.

ખોરશેદ—(પટાવીને) યુ ડીયર ઓલ્ડ સુનામાસી! મારી મરજી પ્રમાણે કરવા દેવાને તમે મને વચન આપ્યુંછ. હવે છેલ્લી ઘરીએ એમ પાછાં ફરી જવા માગશો તો—તો—આય જોઇ! (ખોરશેદ સુનામાસીના દાબા હાથપર જોરથી એક ઝીણી ચમટી તોડે છે).

સુનામાસી—આ તું હરવાઇ જાયરે! બધું બોટુંબી કાહરીયું! બલા જાણુરે મારી! હું કાંહ એ તારી આપદામાં ફસી! અરે પણ કંઇ કામ બગરીયું તો, દુકતી,—ભઇજી આપરી ઉપર કેવો દહવારો પારશે તેનો તો વીચાર રાખ!'

ખોરશેદ—કંઇ કામ બગરતું નથી ને કોઇ દહવારો પારવાનું નથી. બસ હું તેની જોખમદાર છેઉં. માસી, પેલાં મારાં ફુઇ હુમાયજી ને તેવણુનો દીકરો અરદેશરજી હમણા થોડોજ વખત થયો આપરે ઉતરયાંછ તાંહ પાંડેની સેનીટેરીયમમાંજ છે. માય દીકરા ઘણે વરસે હાંગકાંગથી અહીં પાછાં ફરીયાંછ એટલે તે લોક આપુને કાંહથી ઓરખવાનાં ઉતાં, કેહોની?

સુનામાસી—અરે પણ ઘેલી, ભઇજીએ તો સુરતથી એ લોકને લખ્યું હોશે કેની કે તું ને હું પાંડેલની સેનીટેરીયમમાંજ—

ખોરશેદ--નહી નથી લખ્યું. બાવાજીને હું સમ સોગન આપી આવીછ કે એ લોકની ઉપર આપરે વાસ્તે કંઇજ લખે નહી.

સુનામાસી--મુવાં કોટક! એવો બરીયો છાનપુતલાંનો નાચ નાચવાની જરૂરજ શું છે—પણ તે!

ખોરશેદ--(સુના માસીની ગરદન આસપાસ બે હાથો વીંટાળી ચાંપીને કોટી કરે છે.) માસી, બાવાજી જારે બે ચાર દાહરા રેહીને મુંબઇ આવશે તારે જરા કુહરીને રહેશે—પણ આય સુન્ના જેવી તક મલીછ તેટલાં મારે બધો રાહઘાટ જોઇ લેવોછ. જો માસી બરાબર યાદ રાખજો હું—ને જોરે અમીના માછું કેહુંછ—હુસ્યારી રાખજે. કંઈ ભાંગરો વાટયોછ તો તું જાણુ? મારૂં નામ-છે-તે-ખરસેદબાઇ; હું પારડીના ખેતીદાર બમનજી મેહતાની દીકરી, તમે મારાં માસી સુનામાય-કેમ ધ્યાનમાં ઉતરીયું?'

સુનામાસી—અરે હારે હા-ભિજું ખાઇ ગેઇ! ઔર માધુ ને તારે ગમે તેમ ડોહરાં ડોહવ્યા ક્ર. મને શું ?

ખોરશેદ—માસી ડીયર, હુમાયજી કુઇ તો ખીચારાં મજાનાં છે—પણ એવણના પેલા જીભરૂં દીકરાજી અરદેસર તો નાકપર માખ નહી બેસવા દેતા જો! મારા માય ખરસેદબાઇ મેહતાના એબદસા જેવા ગામરયણ સકાર જોઇને રૂરા ડાકટરજીનું ટીચકું આજે સહવારે કેવું ચહરી ગયલું-અં (ધુમ હસે છે)—ઓ ઘઓ સામબેથી હુમાયજીજ આવેછ.

[હુમાયજી આવે છે]

આવો હુમાયજી, તમેબી આજે અહીં ફરવા આયાંછ કે?

હુમાયજી—હા માય સાહેબજી—હું ને મારો અદી કરી જરા ત્રામમાં નીકરી પરીયાં. કેમ સુનાબાઇ કેમ છેઓ ? ઠાક ઉતરી કે !

ખોરશેદ—નહીરે જી, ઠાક શાની એવણને લાગતી'તી ? અમે ગામરેનાં ખેતરોમાં આપો દાહરો મેહનત કરીયે એટલે અમારાં હાર તો ખરતલ થઇ રહેલાં. મકું હુમાયજી, તમે હવે અહીં મુંબઇમાંજ જાથુકનાં રેહશો કે માય ?

હુમાયજી—હાજી, મારો અદી હવે અહીં નહીં તો સુરતમાં પ્રેકટીસ ચલાવવા માગેછ.

ખોરશેદ—એમ કે? તારે એવણનાં બૈરી છોકરાં તો હાંગકાંગમાંજ રહેલાં હોશે, તે લોકને—

હુમાયજી—બૈરી છોકરાં ? મારો અદી તો હજુ પણવા અદરાવાનો છે, ખરશેદબઇ. એનું તો ધણું કરીને એના મામાની છોકરી સાથે થશે.

ખોરશેદ—મામાની છોકરી? અં, તમારા ભાઇ તારે—છે તે હાંગકાંગમાં હમણા—

હુમાયજી—નહી માય—મારા ભઈ બેજનજી દાવર તો સુરતમા આજે વરસો થયાં રહેછ. તાંહના મોટા લક્ષાપતી શેઠયા છે ને મોટા મેહેલ જેવા બંગલામાં રહેછ. તેવણુને પેટે એકપુત્રી દીકરી છે તેની સાથ મારા અદીનું કરવાની એવણુ મરજી દેખારીછ.

ખોરશેદ—ચાલો સુગરાના! તમારા દીકરા નસીબવાલા છે. મકું તે છોકરી મજેની ખુબસુરત હોશે?

હુમાયજી—માય, અમે સત્તર વરસે હાંગકાંગથી અસ્તો ગીયે અઠવાડયેજ આયાં. એટલાં વરસ મેં મારા ભઈ બેજનજીનું ને મારી ભતરીજી કેટીનું મોહનુંબી કાંહ જોયુંછ? અદીએબી તે લોકને જનમમાં નથી જોયાં.

ખોરશેદ—પણ કેટીનો કંઈ ફોટોગ્રાફ તો તમે મંગાળ્યો હોશેની?

હુમાયજી—નહીં માય—ભઈએ લખ્યુંછ કે જે વખત જાયછ તેમાં બેઉ જણાં અહીજ આવવાનાં છે ને—ને પછી શું વરી? સીધીભઇ ચાન દેખો તો—

ખોરશેદ—આપસે નજર આવેગા?—હી હી હી! (હસેછે)

ચાલોની, જરા ફરયે. મરે વીકટોરીયા ગારડન કેટલો મોટો છે—જરા મને બધાં જનાવરો દેખારજો,—અં.

[બધાં જાયછે.—બીજી મેરથી જાલ આવે છે.]

જાલ—(સ્વગત) વેલાતથી બારીસ્ટર થઈ આયા ને વરસ ઉપર થઇ ગીયું તોબી આજ ને કાલ તો ચોખ્ખા બાવાજીને માથે પડેલા છૈયે.! દુવા માગ, બચ્ચા જાલ, કે ડોસાજી પાસે દોહરીયાંછે નહીં તો ખેડમ પાઇલના આય કોલરોને ઠેકાણુ ચીપજેકને તાંહના રૂપ્યે દજનવાળા સેકંડ હેંડ કોલરોનાખી વાંધા પરતે? (પાછી લટાર મારે છે).

[ઝાડની પેલી ગમથી કોઇનો સાદ સાંભલી જાલ ચોંકે છે.]

ખોરશેદ—(અંદરથી) ઓ માયરે! આઓ શુ! મરેરે, હવે કમ કરૂં [સુનામાસી!--હમાબાઇ! કાંહ જતાં રેહયાં?

જાલ—(કાન ઉંચા કરીને) કોઇ બાઇનો અવાજ છે.

[ખોરશેદ તથા અમીના દાખલ થાય છે—ખોરશેદની સારીની કક્ષીમાં એક કાંટાવાલી ઝાડી વીટળાઇ ગઇ છે.]

ખોરશેદ—હી હી હી રોગ જાનેરે? આય સા ફેસ્તા? હરવઇ જાય તું અમીના, એમ મુઇ હેન જેવી કોઠું શુ જોયા કરેછ? કાહરની, આઓ મુવા કાંટા બધા મારી સારીમાં વીટરઇ ગુટરઇ ગીયાછની? ઇહીહીહી (હસેછે.)

[ખોરશેદ વાંકી વળી ઝાડી કાહડવાની તજવીજ કરે છે. જાલ ધારી ધારીને તેણીને જોયા કરે છે.]

ખોરશેદ—અમીના, તું તો રાન છેકજ ઘેલું ગધેરૂં છે જો! ખીસ! મુઇ તું કાહરવી! મરે, કાંહની કાંહ હું પછવારે રેહી ગઇ! કોઇ આગળ પાછળખી—ઓ!

[ખોરશેદની નજર જાલ પર પડે છે—તેણી હસી પડે છે.]

ખોરશેદ—હી હી હી! જી, તાહરના મારો રકાસ જોવા ઉભાછ કે? (હસે છે.) મરેરે, મેટની કાની હુંખી પક્ષીઓ જોવા પરી તેથી મારી સાથવાળાંઓ આગળ ચાલી ગીયાં.

જાલ—(વાંકો વલી તે કાંટાની ડાંખલી જોયછે) શું એ નહીં જ નીકળતું કેજી?

ખોરશેદ—નહીં, રસ્તાની વચ્ચો વચ્ચ એ પરેલું ઉતું તે મેં જોયું નહીં જોવની, કેવું બધું વીટરઇ ગીયુંછ તે?

[ખોરશેદ સારીનો છેડો જાલ ગમ ધરે છે—જાલ ગુઠણુપર બેસી જઇ તે ઝાડી છુટ્ટી પાડે છે—ખોરશેદ વાંકી વલી તેને તેમ કરવા દઇ તેના મ્હોં ગમ જોયા કરે છે.]

જાલ—(ઉભા થતાં હસીને) લેવા, તમારાં અદીખાનામાંથી તમે છુટાં! પગમાં કાંટો બાંટો તો ભોકાયો નથીની?

ખોરશેદ—અરે નહી રે, કાંટા કંઈ નથી ભોકાયા. પણ તમુને ઘણી મેહેનત પરી—માફ કરજોજી. (ડોકું ધુણાવી મીઠાસથી હસેછે.)

જાલ—તમારી સાથવાળાંઓ કાંહ ગીયાં? તમુને વીસરી જઈને ઘેર ચાલીબાલી ગીયાં કે શું?

ખોરશેદ—નહીરે—હું ને મારાં માસી સુનામાય છેની તેવણુ પાંડેની સેનીટેરીયમમાં ઉતરેલાં છેઈયે. તાંહ ડા૦ અરદેશર વજીફદાર ને તેવણનાં માય હમાબઈભી રેહેલાં છે. તે લોક સાથ આજે જરા અહીં ફરતાંતાં—

જાલ—ઓહ અદી? એ તો મારો ફ્રેન્ડ થાયને દુરનો સગોબી છે. હાંગકાંગથી આયા પછી અમે એલફીનસ્ટન ક્રીકેટ કલબમાં દરરોજ મલયેછ. પણ એક્ષકયુઝ મી—છે તે–તમે–તમારૂં નામ શુંજી?

ખોરશેદ—જી હું પારડીના બમનજી મેહેતાની છોકરી. મારૂં નામ ખરશેદબાઇ છે. પણ જી, તમે કોણ?

જાલ—(બાજુએ) વોટ એ કેપીટલ ગર્લ!!

(ખોરશેદને મોટેથી)—મારૂં નામ જાલ—જાલભાઇ એદલજી ઉમરીગર.

ખોરશેદ—(બાજુએ) કેવો મજાનો લાયકીવાળો યંગ મેન છે–અં!

જાલ—(બાજુએ)–માઇ વર્ડ! આવી સ્વીટ છોકરી મેં કભ્ભી અગઉ નથી જોઇ. (મોટેથી) ઓ લેઓ! સામયેથી તે લોકોજ આવેછ. મીસ મેહતા, આય શું તમારાં ફ્રેન્ડો આયાં!

[અદી, હમાયજી, સુનામાસી દાખલ થાય છે.]

જાલ—સાહેબજી, અદી, સાહેબજી હુમાયજી.

[અદી ભપકામાં ડોકું નમાવી સાહેબજી કરે છે.]

અદી—અલ્લો જાલ! યુ હીઅર? આય અમારાં બીચારાં ખરશેદબાઇને કાંહથી પકરીયાં? આય એવણનાં સોભઇતાં સુનામાસી જોયાં? સુનામાસી, આય મારો દોસ્તદાર જાલ ઉમરીગર. એવણ બેરીસ્ટર છે, પણ હજુર લુખ્ખા છે. કોઇ બીચારાને કેસજ નથી સોંપતું.

ખોરશેદ—(મોટે સાદે ખડખડ હસી પડી) તારે તમે વરી ઘણા બાકી મસાલેદાર છેઓ. તમુને કેટલા કેસ મલીયાછ જે!

અદી—(ખભરીને) ગામરેના બૈરાંઓને જો વાઉની કાની મરાવા મુકયાં હોય કેની—તો ધાન ખાવા નહી માગે! જાલ, બીચારાં ખરશેદબાઇ છે તો ઓલ્યા ગપાટ જો, પણ પોતાને ઘણાં હુશીયાર સમજેછ. પણ તુંને કેમ એવણ મલી ગીયાં?

ખોરશેદ—મુઇ આય કાંટાની ઝારી સારીમાં વીટરઇ ગેઇ તે એવણ બીચારાએ આવીને કાહરી.

અદી—(તીરસ્કારથી હસીને) એમ તે કેમ આંધરાં ભીતની કાની તમે ચાલ્યાં, કે કાંટાની દાંખરીખા તમુને નહી દેખઇ?

હુમાયજી—ઓવાય, અદી! તુંબી શું જો!

ખોરશેદ—(ખુશ મીજાસથી) બા, આજ ને કાલ તો આપરે બધાંજ જણાં આંધરાં ભીત છઇયે કેની? જોવની, ડાકટર, તમારા આય આઇગ્લાસ છતાં તમે પોતેબી હમણા કેવા આંધરા ભીત છેઓ તે તમુને કાંઇ ખબેર છે?

કેટી બેજનજી દાવર.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, બી.એ.

જાલ ઉમરીગર.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, બી એ

અદી—(ફફડીને) લે ચાલો માયજી, આવાં ગામરયાં ગમાર છડીયટો સાથે તકરાર કરયા કરશું તો આપરૂંખી ભેજું પોચું પડશે.

હુમાયજી—ચાલો, ખરેખર હવે જતે. સુનામાય, ખરશેદબાઇ, અમે જઇયેછ, હું—સાહેબજી!

ખોરશેદ—સાહેબજી, હુમાયજી. (હુમાયજીને સેકહેન્ડ કરે છે.)

અદી—(મોટેથી હસીને) વાહ આય તો નવું કૌતક! ગામરેની ખરસેદબાઇને સેકહેન્ડ સઉ કરતાં આવરેછ. અવાસ બરી ગીયા ને કોયલા રેહી ગીયા! હે–હે–હે!

(હુમાયજી અદી જાય છે.)

ખોરશેદ—મી० જાલભઇ, તમારા દોસ્તદારને કેની તે અમારા જેવાં ભાચાજી પોચોને નામની ઘણીજ સુગ છે. (હસે છે) તમુને આજે મારે લીધે ઘણી તસ્દી પડી, અં- માફ કરજોજી.

જાલ—અરે એમા તસ્દી શાની? તમારી સાથ આજે એમ નવઇ જેવી રીતે ઓરખાણ પરીછ તેથી હું ઘણોજ ઘણોજ ખુશી છેઉં, મીસ મહેતા (સુનામાયને) ચાલોજી, હું રજા લેઉંછ.

ખોરશેદ—(તેને સેકહેન્ડ કરતાં) આવજો અં, બા. સાહેબજી.

સુનામાસી—હા ભઇ, આવજો, સાહેબજી.

જાલ—(જતાં જતાં બાજુએ) પોન માઇ વર્ડ! She is an absolutely charming girl! એની આંખમાંજ બધી કરામત છે! હું ઇચ્છુંછ કે એને કોઇ વખત હું પાછો મલી શકું. (જાયછે.)

ખોરશેદ—(હસીને) કેમ, માસી ડીયર, આજે રંગ જોયો?

સુનામાસી—જા–જા! દાહડાબરી! આજે સાંજથી હું બધું રોખરૂં જોવુંછ. તાહારની મારા પેટમાં ફાર પરીછ કે ભઇજી કેવો ડહવારો પારશે.

ખોરશેદ—વરી ભઇજીને વચમાં લાયાં કે? તેવણુ શુ કરશે? મને ઉંચકીને કુવામાં નાખી દેશે? ભલા સેતી!

સુનામાસી—જો મરી જાઉં, કેટી, હજુરખી સમજ, તારે લીધે મને કેવું સાંભરવું પરશે. ઓ ખોદાય, મારાં તો હારેહાર ધ્રુજેછ.

(ખોરશેદ સુનામાસીનાં ખભાંપર હાથ મેલી કાનમાં કહે છે.)

ખોરશેદ—ગઇ કાલ સાંજથીજ ડા૦ અરદેશર આપરાં જેવાં ગરીબ ગામરીયાંઓ સાથ જે રીતે વરતેછ તેથી તમારાં હારેહાર નહીં ધ્રુજતાં કે?

સુનામાસી—અરે પણુ એ જાણુતો નથી તેથી—

ખોરશેદ—હા-હા-જાણુતો નથી તેથીજ! જાલ ઉમરાગરખી જાણુતો નથી તેથીજ તે આજે એક સાચ્ચા ગ્રહસ્થની માફક મારી સાથ વરત્યો! ચાલો, હવે મુંગા મુંગા ઘેર ચાલો. મને વધારે તમારી ટકટક નથી જોઇતી.

(ખોરશેદ, સુનામાસી, અમીના ત્રણુે જણાં જાય છે.)

સીન ૨ જો.

→|||:o:|||←

[દેખાવ—મેહરનોશજી વજીફદારના મકાન ગુલાબવાડીના કમપાઉન્ડનો એક ભાગ—એક બાજુએ લાકડાંનો રસટીક બાંકડો છે.]

[મેહરનોશજી વજીફદાર સદરા બદીયાન પર બગીચામાં ફરતા ફરતા ગાય છે.]

મેહેરનોસ—કરણીજ તેવી ભરણી અંતે તો પામો!
અંતે તો પામો, યારો, કરો જેવાં કામો!—કરણીજ.
બુરી કરણી કરવાવાલાં—પાપી નીષ્ટાનાં રીજાલાં
અફલાએ ડાલાં; અંતે મૂખ કાલાં; બુરા અંજામો!
—કરણીજ.

ભુંડું કરી ભલુંજ માંગે—હાથે કીધું હૈયેજ વાગે;
માગે તેવું પામે! વાવે તેવું આવે!—ભલાં બુરાં કામો!
—કરણીજ.

લોક મને ઘસેલો કહેછ! પણ લોકને થોડોજ ખ્યાલ છે કે આય ગંધાર જેવી ગુલાબ વાડીમાં ગોંધઇ રહેતો પૈસેપુર ડોકરો મેહેરનોશ વજીફદાર બંદા કચ્ચકંઇનાં માથાં ઘસાવી મુકનારો ગાયક્વાડી સોનેરી ટોલીનો અફલાતુન મુખ્ખી માકો મદારી પોતે છે! મનેખ્ખી શું પછાડા લાગાછ કોણ જાણે! એકલો અટુલો માંદા મરઘાંની માફક અહીં ઝુરીયા કરતાં હવે તો કંઠે પ્રાણ આયોછ! કંઇ લુંટફાંસ, મારફાડ, કીના કપટ, દગલબાજી સાથ દાવપેચો અજમાવવા પાછો જીવ વખ વખ થાયછ. કંઇ નવો રંગ જમાવવો જોઇયે. અહો! એ કોણ આવેછ? મને લાગેછ કે પેલો મારો ભત્રીજો કોઇ હાંગકાંગથી આવી મુવોછ તે હોશે. ખબર કાહડતાં મેં જાણ્યુંછ કે એવણ મુરખ્ખી નાક પર લીંબુંબી ઠરવા દેતા નથી!

આલો—જાહરે આવી તક મલીછ તો જરા ભત્રીજાજી નેઃ તો રંગ તપાસ્યે !

[મેહેરનોશજી બાજુએ ભરાઈ જાય છે: ડા૦ અરદેશર વજીફદાર ઇંગલીશ ડ્રેસમાં દાખલ થાય છે.]

અદી—(અહીંથી તહીં લટાર મારતાં, સ્વગત)—એબી એક કરમની કાહનીજ તો—કે હું મારા પોતાના સગા કાકાને ઓરખ્તો નથી ! ને તેવણને નજરે જોયાબી નથી ! (હસે છે.) મારા મેહરનોશજી કાકા અહીં રહેછ. આય એવણની ગુલાબવારી ! જગા તો ફાંકરી છે. જોઇયે હવે અંકલજી થતા ધાંખરાજીબી એવાજ ફાંકરા છે કે નહી. લોક તો કહેછ કે ડોકરો આકલેટ મુવોછ. છેલ્લાં સત્તર વરસ થયાં હું—એવણના બેહસ્તી ભઇનો એકપુરો દીકરો—હાંગકાંગ પરેલો ઉતો, તેટલાં આ હેતવંતા કાકાએ મને કેટલાં કાગળો લખ્યાં ? બે ! અને તેબી ચાર ચાર લીટીના. (ફફડે છે) પણ શું કરયે ? ગરજ મોરી બાપડી ! મને પક્કી ખબર મલીછ કે ડોહાજી પાસે નાખી દેતાં પાંચ સાતેક લાકરીનો જીવ છે ને બૈરી છોકરાં કોઇ નથી. વેલ ઓલરાઇટ, દેખા જાયગા ! (હસેછ). બચ્ચા અદી, તુંબી નસીબ પુંજીને આયોછ—અં ? એક ગમથી આય ખખડીવખડી ગયલા ધરડા કાકાનો આઇતો દહ્લો ને બીજી મેરથી સુરતનો કોઇ મારો ગબ્બર મામો બેજનજી દાવર કરીને મુવેલો છે તેનો જમઇ થવાનો ! (હસે છે). પણ કાંહ છે?—કોઇ કારં અદમુંબી અહીં કે તહીં દીસ્તું નથી. કનફાઉન્ડ ધીઝ ઓલ્ડ ફોગીઝ ! અંદર જઇને ખબર કાહડવીજ પડશે.

[અદી ધસારા સમેત અંદર જવા, માંડે છે તેટલાં મેહરનોશજી વજીફદાર, જેવણ મેલા સદરા સંગા

[તથા અલેચાની ટોપીમાં ઉઘાડે પગે આવે છે, તેવણુ સાથ ધરરર કરતો અફલાઇ જાય છે. અદી ભોંયપર પડી જાય છે. આઇગ્લાસ ઉડી જાય છે. ટોપી ખાબોચ્યાંમાં ખરડાઇ જાય છે.]

અદી—(ખુબ ખીજાઇને ઉઠી ઉભો થતાં) યુ ગદ્ધા? આંધરા ભીતની કાની ચાલી મરેછ? સામબે જોઇને ચાલતાં ડોરા ફુટી ગીયાતા કે?—તું કોણ છે?

મેહરનોશજી—(ડાચું ફસકાવીને) માણુહ છેઉં—હઉવે.

અદી—માણુસ કરતાં કોઇ ચીમપાન વાંદરો વધારે લાગેછ. (મેહરનોશજી હસે છે.) અરે, એમ હસયા શાનો કરી મરેછ?

[અદી મેહરનોશજીને એક કકડાવીને મુક્કી મારી જમીનપર તોડી પાડે છે; અને પછી ઉપરથી બે ચાર લાત લગાવી પોતાની લાકડી વડે ફટાફટ ફટકા લગાવે છે.]

અદી—(ઉસ્કેરાઇને) હરામખોર! બદમાશ! તું એક કંગાલ કમીનો બબરચી મારી સામબે આટલી બજાજી કરવાની શેખી કરેછ? તારૂં માથું ભાંજી નાખશ—તું મને ઓરખતો નથી.

[મેહરનોશજી વળી ઠંડે કલેજે હસે છે અને પછી આસ્તેથી ઉઠીને ઉભો થાય છે.]

મેહરનોશજી—હાએબ, તમે કોણુને પુછો?

અદી—કારા ચોરને! તું કોણ છે?

મેહરનોશજી—ઈકાં રહેતો છું. વાડીનું મનીખ થાઉ, હાએબ.

અહી—હેંગ ધીઝ હાંડા માસ્તરજ! કાકાનેબી બીજાં બુવડો મલતાંજ નથી કે તારા જેવાં અગલી બ્રુટોને અહીં લાવી વસાવીયાછ? બાગમાં પક્ષીઓને બીધરાવી ઉરાડવા વાસ્તે 'સ્કેરક્રો' તરીકે તુંને ઉભો રાખતા હોશે? ચાલ નીકલ મારી આગળથી, યુ સ્ટુપીડ એસ! જઈને અંદર મી૦ મેહરનોશજીને કેહ કે હું આયોછ—હું તેવણુનો ભત્રીજો થાઉં—હું ડાકટર અરદેશર વજીફદાર.

[મેહરનોશજી આસ્તેથી બાજટપર ગોઠવાઈ બેસે છે.]

મેહરનોશજી—(શુદ્ધ પારસી ઉચ્ચારે) બહુ સારૂં. શું હોકમ છેજી ફરમાવો, ભત્રીજા સાહેબ!

અહી—(ફગલાઈને) હેં? તમે-તમે-કોણ? (બાજુએ) અરરરર મોહરમોકાણ!

મેહરનોશજી—હું તમારો કાકો મેહરનોશજી વજીફદાર ખુદ બ ખુદ પોતે! બોલો ડાકટર, તમુને મારૂં શું કામ પડયુંછ?

અહી—હું-મને-મફુજે-તમે મારા કાકા! મને માફ કરજોજી. મેં તમુને ઓળખ્યા નહી. આય કપરાંમાં—

મેહરનોશજી—કંઈ નહી બા, કંઈ નહી. એવા તો મેં મારી જીંદગીમાં કંઈ સેંકડો વખત માર ખાધેલા. ધીસ જમતાં જમતાં જનમ ગીયો ને દીલમાં બધે ગોબાખી પરીયાછ.

અહી—મારી ભુલ થઈ, સાહેબ—

મેહરનોશજી—અરે ભુલ શાની બા? એક ગરીબ માણુસને તમે લાત મુકી મારીને ગાળ દેઓછ ને પૈસાવાળા કાકાને સાહેબ સાહેબ કરોછ તે આપરે જાણી લીધુંછ. બીજું વધારે એમ જાણયુંછ કે ભોંયપર પડેલા એક ગરીબ ભુખા માણુસ ઉપર ફરાફર લાકડી ઉગામતાં તમુને સારી આવરેછ. બીજું કંઈ કહોછ, ડાકટર સાહેબ?

અદી—(બાજુએ) તોબાહ! મેં શું આય છબરડો કીધો! (મોટેથી) સાહેબ, ગીયે અઠવાડયેજ હું ને માયજી કરી હાંગકાંગથી આયાં. આટલા દાહરા તમારી આગળ અવાયું નહી તેથી દલગીર છેઉં.

મેહરનોશજી—તમે મોટા ડાકટર પરીયા એટલે તેરાંની વાટ જોતાં'તા! ને તેરૂં નહી આયું તાહરે જખ મારીને આયા—કેમજે તમે જાણુતાં'તા કે કાકા પાસે ચીચોરા છે.

અદી—નહીજી હું તો આજે તમુનેજ મળવા આયોછ. ઘણે વરસે તમુને મલ્યો, સાહેબ—

મેહરનોશજી—એ બધી લભ્ભાસ જવા દેવો. તમે તમારા ગબ્બર કાકાની દોલતના સુંઘારા લેવા આયાછ તે હું બરોબર સમજુછ.

અદી—(ચીરડાઇને) શેઠ, તમારા પૈસાની વાત લાવ્યા કરી તમે મને અપમાન કરોછ. તમે પૈસા—પૈસા શું બોલ્યા કરોછ? તમારા પૈસા વગર હું કાંઇ બેસી રહેવાનો નથી, સમજીઆ!

મેહરનોશજી—કેમ બા, પાછો ભેજાંમાં પવન ભરાયો કે? પાછી મારી ઉપર હાથ ચાલાકી કરવાનો વીચાર હોય તો જરા અગાઉથી હવે તો કહેજો, અં કે!

અદી—મેહરનોશજી કાકા, જરા મારૂં સાંભળો. તમે મને ગેરઇનસાફ કરોછ. તમે મને અઠરી પરીયા તારે હું કાંહ જાણુતોતો કે તમે મારા કાકા છેઓ?

મેહરનોશજી—નહીરે, તમે તો ફકત એમજ જાણુતાતા કે હું એક હરામખોર બદમાશ ને—છે—તે—હાંડામાસ્તર—બબરચી—ને—ચીમપાન વાંદરો—ને—ઘરડું ઘુવડ—ને—ભુટ છેઉં! પણ હવે બધી પંચાત છોરો ને તમે કહેવા શું માગોછ તે બોલી દેઓ, અરદેશરં બા!

અદી—હું એમ કહેવા માગું છ કે મારે લાયકનું કંઈ કામ હોય તો હું—

મેહરનોશજી—તમારે લાયકનું કામ? હા છે. મારા બાગમાં પક્ષીઓને બીધરાવી ઉરાડવા વાસ્તે એકુ "સ્કેરક્રો" જોઈયેછ. આપરે છે તે જો ઉમેદવાર તરીકે તમે—

[અદી જવા માટે ઉભો થાય છે.]

ઓ! કેમ, સીધારોછ કે?

અદી—(તરડાઇને) તમે ખરેખરા ભેજાંના કડક છેઓ! હું અહીં આયો તાહરે જુદા આવકારની મેં આશા રાખી'તી. પણ હું હવે જોઉં છ કે લોક તમુને માંથાથી ગીયેલા કહેછ તેમાં જરાબી નવાઈ નથી. તમારા પૈસા! તમારા એવા નજીસ પૈસાની મને (ટચાકડી ફોડીને) આટલીબી દરકાર નથી.

(આસી જાય છે.)

મેહરનોશજી—(હસીને સ્વગત) પોરીયો તો ઘોડે ચઢીનેજ આયો તો! પણ કમબખ્ત જાણતો નથી કે બંદાનેબી બધા વા વાગી ચુકાછ. બાપરે, એને જો પૈસા બઇસા મળે કેની તો મારો વાહાલો રોજ અરધો ડજન ખુનો કરયો જાય! છટ—મારો ઠરાવ હવે મજબુત થયોછ. એ ડુકતો હવે મારે મનથી જીવતોજ નથી. પેલી છોકરી શીરીનનોજ વીચાર હવે તો સટલ. ગેઇ પરમ દહારનું મેં પેલા ચંડાલ ગુસ્તાદને વલસાડ લખ્યુંછ તો ખરૂં કે જરૂર મને આવીને મલી જાય જે વખત જાય તેમાં એ નખોદ ગીયો આવતોજ હોશે?——

(ગુસ્તાદ કાનફાટમો લ્હેરે લ્હેક તપખીર સુંઘતો હસ્તે મોહડે આવે છે. પછવાડે એક ઘાટી એક ત્રંક અને એક બેડીંગ ઉંચકી લાવે છે.)

એંહ ! કોણ ? ગુસ્તાદ કાનફાટયો ! આ તારો બપાવો .મરે તારો ! ! ઇંગ્રેજીમાં કહે તેમ" નાપાક સહેતાનનું નામ દેવો ને તે તમારી બગલમાં આવેલોજ છે ! !"

ગુસ્તાદજી—સાહેબજી મહેલ્લા ! એ સહવારના પોહરમાં વાડીમાં શું ફાંફાં મારે ?

મેહેરનોશજી—તું આયો કે, નાપાક ! ઘેરાના બાધા—બચ્ચીત તું સો વરસ જીવશે ! મશકેરી નહીં—હું આય ઘરીએ તારોજ વીચાર કરતો'તો.

ગુસ્તાદજી—શું છે શું ? કંઇ ઘણીજ દોરાદોરમાં મને બોલાયવો ? એ વીલ કરવાની ઘરફરીમાં શાનો પયરો હેં ?

મેહેરનોશજી—ગુસ્તાદ, માણસની જીંદગીનો કંઇ ભરૂસો છે ? હમણાં તું કુંબા જેવો ખરો ને તરો છે. કાલ ઘરી ચપકામાં તુંજ ઠંડોગાર બનીને પથ્થરપર પરે તો શું નવાઇ !

ગુસ્તાદજી—હટ ! દુવાર ! સવારના પોહરમાં એવી અવર વાણી ના કાહર ! પથ્થરપર પરેની તું ને તારો બાપ સાથે.

મેહરનોશજી—બેસ-બેસ ! અહીં જરા બેસી મર—ને હું કેહુંછ તે સાંભર ? જે દહારથી મારૂં લીવર પાકવા માંડયું તે દાહારથી ડાકટરોએ મને સાફ કહી મુકયુંછ કે કોઇબી મીનીટે મને ચાલતી પકરવી પરશે. જો ગુસ્તાદ, તું એમ તારૂં પટેટા જેવું નાક ના ઘવડ. હું રજેરજ જાણુંછ કે તું કેવો વીટીપરનો નંગ છે. તેં ચંડાલે અત્યાર સુધીમાં સેંકડો અસીલોને રરાવી માર્યાંછ—ફારજરીઓ કીધીછ—ખોટાં વીલો બનાવ્યાંછ—ખોટા સાક્ષીઓ ને ખોટા દસ્તાવેજો ઉભા કરવામાં———

ગુસ્તાદજી—(ચીરડાઇને) કેમ-કેમ ?—વરી છેકજ આરો ફાટેછ કે, મેહેરનોશ ?

મેહરનોશજી—ગધેરા, તેમાં ખોટું શું છે? એ તો વકીલનો ધંધો એવોજ પરીયો. તારાં જેવાં ગૌહરની પરીક્ષા તો મારા જેવા ઝવેરીજ કરી શકે.

ગુસ્તાદજી—અરે પણ તુંને મારીપર એટલો અવીશવાસ છે તારે મને બોલાવ્યો શું કામ?

મેહરનોશજી—માથું ફેરવા! જો સાંભળ—ગધેરા—મારે વીલ કરવું છ. મારી છ લાખને સુમારે પુંજી છે તે એક ચોકક્સ પોરીને આપવા માંગુંછ. મારાં કાગલમાં મેં તુંને લખ્યું તેમ મારી પછી તુંને એ છોકરી—શીરીન ગાંધી—નો ગારડીયન બનાવવોછ.

લે ચાલ હું તુંને કેહું તે પ્રમાણે એક ખરડો ઘડી કાહર. કાહરની કાગળ ને પેન—બેસી મરની—નખોદ ગીયો ડાચું શું જોયા કરેછ?

ગુસ્તાદ—અરે પણ તારૂં અત્યાપાત થાય! વલસાડ વેરથી મને અહીં ધેં ધેં કરીને તેરાવી મંગાવ્યો. હું આખી રાત ટ્રેનમાં ઠણઠણ કરતાં ઠાકી ગીયોછ જરા દમ તો ખાવા દે! જરા ચાહે નાસ્તો તો પુછી મર———

મેહરનોશજી—હું તુંને ચાહે આપશ—નાસ્તો આપશ—બધું આપશ. તું પહેલાં બસ હમણાજ નોટસ કરી લે. અંદર બંગલામાં પછી જઈને પેટ ફાટી જાય તેટલું જોભરયા કરજે.

ગુસ્તાદજી—(ડાચું કુમળાવી બેસેછે.) વારૂં હવે શું કહેછ? વીલ બનાઉં? તેમાં તેં તારા કાગળમાં લખ્યું તેમ કોઈ તારા ભત્રીજા ડા૦ અરદેશરને તું સબરદબર રખરાવી નાંખવા માંગે?

[ગુસ્તાદજી કાગળની એક કાપલી ઉપર થોડીક નોટસ ઉતારે છે.]

વારૂં—પછી—મેહલ્લા, તારી બધી અસ્કયામત, મીલકત નાણું જે છે તે પેલી કોણ? શીરીનબઈ કોણ!—

મેહેરનોશજી—શીરીન ગાંધી.

ગુસ્તાદજી—ઉંહ–તે તારી શું સગી થાય? (અવાચી બાય છે.)

મેહેરનોશજી—સગીબગી કોઇ નહીં. જો જરા ધ્યાનથી સાંભળ, અવાચી ના બાઇ મર! મારી જુવાનીમાં એક વખત એવો ઉતો, દોસ્ત, કે જાહરે આય છાતીમાં જીગર જેવી ચીજ ઉતી ને તે એક ઓરતે લુટી લીધી'તી. પણ પછવાડેથી તે ઓરત મારી મોહબતને બેવફા થઇ ને મારી સ્કુલના મારા કલાસનાજ મારા જીવે જાનના એક દોસ્ત નામે સોરાબ ગાંધી સાથ પરણી ગેઇ. તે લોકને તાંહ એક છોકરી અવતરી–તે આય શીરીન ગાંધી.

ગુસ્તાદજી—(હસીને) ચાલ જા! તુંને તાહરે તો પ્યારનોબી મરજ લાગી ચુકેલો! હે–હે–હે!

મેહેરનોશજી—ગુસ્તાદ, મેં હમણાજ ચાંપતી ખબર કાહાડી તો જણાયુંછ કે બીચારો મારો સોરાબ હાલ બે એક વર્ષ થયાં ગુજરી ગીયોછ. તેની વીધવા પોતાની દીકરી શીરીન સાથે હાલ અહમદનગર ખાતે ઘણી ગરીબાઇમાં રીએછ. આજે વર્ષો થયાં મેં માય દીકરીને જોયાં નથી; પણ મારા વાહલા સોરાબ ગાંધીની આગલી દોસ્તીની યાદમાં ને–ને–જુવાની–ની ઘડીભરની મારી મોહબતને ખાતર હું આય પગલું ભરવા ચાહુંછ. તેમાં પેલો મારો બીજાજી ભત્રીજો હમણાંજ–અબઘડી–મને ઘેર બેઠાં અહીં આવીને બફતાદી ઝીલાવી ગીયો. એ પછી મારો ઠરાવ મક્કમ થયોછ.

ગુસ્તાદજી—(હસે છે) આ તારી!

મેહેરનોશજી—હા હમણાજ ઘેરે બેસીને આયો' તો–ને મને બબરચી સમજી મારો વાહલો પોતાની જાત દેખારી ગીયો. તું બસ હવે વીલમાં લખજે કે શીરીન ગાંધી

૨૧ વરસની થાય તાંહ સુધી તું તેનો ગારડીયન થાય ને ઉમરે પુગતાં તેને તું કોઇ લાયક ઠેકાણે પરણાવી આપે ને બધો વારસો તેને સપુરદ કરે. તેટલાં તુંને તારી મેહેનતના બદલામાં મહીને દાહાડે રૂપીઆ ૨૦૦ મળતા જાય.

[ગુસ્તાદજી ચપચપ બધી નોટો ઉતારી લીયે છે.]

ગુસ્તાદજી—મકું જે મેહલ્લા, આય શીરીનની ઉમર હમણા શું હોશે?

[મેહેરનોશજી એકદમ મોટેથી હસી પડે છે.]

મેહરનોશજી—ઓ તારૂં સત્યાનાશ થાય! એકાએક તાંહ કાંહ લાધી ગીયો?

ગુસ્તાદજી—એટલે? તારૂં માથું ખીસેલું લાગેછ! મેહરનોશ, તું કહેવા શું માગેછ? કંઇ બનવા જોગ વાતબી કરશે કેની?

મેહરનોશજી—અરે તારા જેવા ચશમચોરની આગળ બધું બનવા જોગ થઇ જાય. શીરીન હમણા ઓગણીસ કે વીસ વરસનું ખીલતું ગોલાબ હોશે. તારા જેવા મકઇ બુઢાપર તો તે થુકેમી નહી પણ તોબી વીલમાં એક કલમ ચપ દેતી કે ઉમેરી દે, કલેજાં કે શીરીન ગાંધી જો ગુસ્તાદજી કાનફાસા સાથ પરણે તો મારા વારસામાંથી તદન રદબાતલ બની જાય ને બધી મારી દોલત ડાo માસીના હસપીટાલના ફંડમાં જાય. ચાલ આવ હવે અંદર—ને તારે ગમે એટલી ચાહે કાશીના ધીચારા ધીચ ને પેટ ફુગી આવે તેટલો નાસ્તો જોભર.

[ગુસ્તાદજી મેહરનોશજીની આ છેલ્લી સરતબી કાગલપર ટપકાવી લઇ તે કાગળીયું ઘડી વાળીને ગજવામાં મુકે છે બંને અંદર જાયછે.]

મેહેરનોસજી વજીફદાર.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, બી.એ

ગુસ્તાદ કાનફાટયા, (પલીડર)

ફોટા લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, "બી. એ

સીન ૩ જો.

[દેખાવ—તેહમુરસ દીવેચાના ઘરનો સીટીંગ રૂમ. તેહમુરસ ટીપટોપ ઇંગ્લીશ ડ્રેસમાં ગાતો ગાતો આવે છે.]

"The Man that broke the bank at Montecarlo".—રાહ,

તેહમુરસ—

ઓહ · આઇ વૉન્ટ યુ ઑલ ટુ અનડરસ્ટેન્ડ—
હું ડ્રેસી કલાસી સ્વૅલ
અપ-ટુ-ડેટીશ છેઉં, ને—વૅલ—
ઇફ યુ ઓનલી લેટ મી ટૅલ—
લોક તો કેહછ કે ખસ્યું છ મુજનું
—લોકની દરકાર શું?—
યારો, દેખો મારૂં પૅશનેબલ "હું"!
દેખો, યારો, મારૂં પૅશનેબલ "હું"!

(કોરસ.)
શું મુજ ચાલચલણ, એસ્કાટ. ઇટરાટ—
શું કોટ નો કટ ને સ્ટાઇલ—
બસ આ-લા ઍડમ પાઇલ
મુજ પ્રેસ-ને ડ્રેસ-ને સ્માઇલ—
કે મુંજને, યારો, જોઇ—
બસ બૈરાં પરે મોહી—
જોકે બાપ તો હતો માહરો અલાહીબાગ્યો!

ડ્રેસના બાબમાં તું શું સમજે—
બાજુ થઇ જા—હટ!

જોની ટેલ કોટનો આએ વટ,
એ છે લેટેસ્ટ સ્ટાઇલનો કટ!
મકદુર કોણુની એમાં કરે–
સેહજ પણ ચાં કે ચું!
લંડન કટનું એમાં ફૅશનેબલ "ઉં!"
એમાં લંડન કટનું ફૅશનેબલ "ઉં!"

એન્ડસ્ટેન્ડ, ચોપાટી કે પાલવે
લઉં જ્યારે હું વૉક,
ડોન્ટ આઇ નો માઇ બીઝનેસ–રૉટ!
ડોન્ટ યુ કાઇન્ડલી રબીશ ટૉક!
મરડાઇ મચકાઇ વાંકો ચાલુ—

મને જોઇ લે તું,
જોઇ લે દરેક સ્ટૅપમાં ફૅશનેબલ "ઉં!"
જોની દરેક સ્ટૅપમાં ફૅશનેબલ "!ઉં"

આયો વખ્ત વાંકો, યારો–
ઉંધો સઉ કારભાર!—
સ્ટુપીડ લોકો કહે છે હરબાર–
નથી સાદાઇમાં કાંઇ સાર–
માંગેછ એક અવાજે આજે
મર્દ—બાલક–બૈરૂં!
સુતાં ઉઠતાં બેસ્તાં ફૅશનેબલ "ઉં!"
ખાતાં, પીતાં, ફરતાં ફૅશનેબલ "ઉં!"

('સાંજ વર્તમાન'માં મથાલું વાંચીને હસે છે—સ્વગત) "પરણેલી જીંદગીના ફાયદાઓ! તે ઉપર ફરામજી કાવસજી ઇન્સટીટયુટમાં મી૦ મનચેરજી મરઘાજીએ આપેલું જાણુવાજોગ ભાષણ!" ('સાંજ' બાજુએ ફેંકી દઇને ઉભો થાય છે અને હસે છે) કપ્પાર એના બાપનું! જે માણસ પોતાની એકલી

અટુલી હેપી લાઇફ હાથે કરીને chuck off કરે ને ભારી પથરા જેવી તોક આરવીને બેસે તે—Oh! he must be a drivelling idiot!—(હસે છે) આય જોવની મારો અવતાર કેવો થયોછ તે! મને અભાગ લાગી કે સેહતા જીવને સંતાપમાં નાખી હું પરણી મુવો! (હસે છે.)

[દરવાજા પરનો ઇલેક્ટ્રીક કોલ-બેલ વાગે છે.]

તેહેમુરસ—કમ ઇન! કોણ છે?

[તેહેમુરસનો મીત્ર હોમી દાવર દાખલ થાય છે.] અટલો હોમી! કેમ કંઇ સાંજ પરી ભુલો પરીયો? [શેકહેનડ કરે છે!] Sit down.

હોમી—આફીશમાંથી જતાં જતાં તુંને કહેવા આયોછ કે આજે રાતે આપણે સાથે કલબમાં જમશું. કાંય માથું કાંય ધવડેછ! [તેહમુરસ માથું ખજવાળે છે.]

તેહમુરસ—હોમી દીકરા, તું મારી હાલત હમણા નથી જાણતો! મારી બઇરી નપોદ ગેઇ સમજી નથી મરતી તાહરે કેમ કરૂં? મારા સમ—હસેછ શું? એક દાહરો કલબમાં ખાવા જાઉંછ તો રાન ગોધયારૂં કરીને મોહલ્લો ગજાવેછ!

હોમી—That's funny—હા હા હા હા! (હસે છે)

તેહમુરસ—(ઘડીયાલ જોઇ) અટલો! Its half past five. લેછ કે જરા છાંટો!

હોમી—નહી, થેંકસ—હમણા નહી!

તેહમુરસ—આપરો તો વીસ્કી કલાક થયો. (આજુબાજુ જોઇને) દોસ્ત–અહીં ડાઇનામાઇટનો સામન સંતારી રાખ્યોછ.—જો! (રાઇટીંગ ટેબલની કબાટ ખોલી અંદરથી વીસ્કીની બાટલી તથા ટમલર કાહડે છે) Well! good luck! (એક ટાંશ લગાવી આંખ મારે છે.) આજે ખરચ પોશાતો નથી, હોમી. મોઘવારી હમણા એટલી છે! ખાનું ખરાબ થાય આય વીહસ્કીનાબી ભાવ કેટલા ચહરી ગીયાછ—જોની! (હોમી હસે છે). ગાંડા જેવો હસ્યા શાનો કરેછ! પૈસાની એવી કાંય ગાંડી રીત હોશે? દાખલા તરીકે અહી મારી નાજુ દોરીયાં દોરીયાંને સારૂં અવકરા કરેછ તાહરે મારો એક ભઇ તેમુલજી કરીને છેક બેનકોકમાં છે તેની પાસે કેહજે તન ચાર લાખની પુંજી છે! Now, isnt' that absurd!

હોમી—તારા ભાઇ પાસ એટલા પૈસા છે?

તેહમુરસ—હા, પણ આજે ચઉદેક વરસ થયાં નખોદ ગીયાનું કોહુંબી કોણુ જોયુંછ જે! એ મારો જોર ભઈ થાય જો! (હસેછ અને વીસ્કી પીએછે) અમ બેઉ એકજ દહારે જન્મેલા! અમારા બાવાને કોઇ પુછે! (હસેછ). કહેછે કે અમે નાહલા ઉતા તાહરે બેઉ જણા એકમેકને દેખાવમાં તદન એકમલતા ઉતા. હવે

એ દાદારજીનો ઉંધો ઇનસાફ નહીં તો બીજું શું ! અમ બેઉ એકજ દહારે જનમેલા—છતાં એકની પાસ ચીચોરા ને બીજો લુખ્ખો !

હોમી—તારો ભઇ તારા જેવોજ ફજ્જુ છે કે !

તેહમુરસ—અરે નહીં રે—કહેને ધરમી સકરમી ઘણોજ મુવેલો છે ને દાહરામાં ત્રણ વખ્ત તરો લેછ.(હસે છે.) The deuce he does, ha ! ha !(હસે છે.) જેમ હું આય દાહરામાં તન ચાર વખત તરો લેઉંછની તેમ ! (ગલાસ બતાવે છે—હસે છે).

હોમી—(ઉઠતાં) લે ચાલ, સાહેબજી. આજે જરૂર આવજે-અં—આંઠ વાગે.

તેહમુરસ—ઓલ રાઇટ, સાહેબજી !

[હોમી જાય છે],

નાજાંને જરા સમજાવી લેવી પરશે—We'll see !

[વીસ્કી પીને હાઆઆશ કરે છે]

[ઉંબર પર નાજાં આવીને તમાશો જોય છે, તેહેમુરસ ગલાસ સંતાડી દઈ ગભરાટમાં હટી જાય છે.]

તેહેમુરસ—ઉહ ઓઇ ! છે–તે–હે–હે–હે–નાજ્જું. તું આવી કે—કાંહ ઉતી–મકું–હે હે હે—(જુઠું હસે છે)

નાજાંની નજર છુપાવેલાં વીહસ્કીના ગલાસ પર પડે છે)

તેહેમુરસ—(સ્વગત) Dash it ! I am done for !

નાંજાં—(હાથમાં ગલાસ ઉંચકી સુંધે છે) એ આય શું ? વીહસ્કી ? શેમ—શરમ છે તમારી પર ! (બાકીનો વીહસ્કી ધોલી નાખે છે) કહેજે પઇસા નથી–પઇસા

નથી ને હવે સાંજના પાંચ વાગેથી દારૂ પીચવાના પઇસા કાંહથી આવેછ ? એ લખ્ખ છોડી દેઓ હવે !

છોરો, વાહાલા, લખ્ખ એ—જો ભારી છે ખોહારી તો
દારૂની મોહકાંન બરી બુરી, વાહાલા, સમજો !
નતીજો નથી જો, સિવા તમામ બેજારી તો !
પાયમાલી વગર જો અંજામ દીગર છે નથી,
પરેશાંની, પશેમાંનીની—હયરાંની ભારી—છોરો.
દારૂડીયા આખર, વાહાલા, વગર મોહોતે મરવાના,
મરે ત્યારે દોજખ્ખની બારી છે ઉંધારી જો !—છોરો.

તેહમુરસ—(બાજુ) ઉ હું હું હું ! મારા કાંહ ભોગ લાગા કે વીહસ્કી ઘેરમાં પીઘો !

નાજાં—લેઓ જોવ હવે કેહુંછ તે સાંભળો. હું હમણા જરા ગંગા સાથ મારકેટ જઇ આંઉછ. તાંહથી પછી હું પાધરી કોલાબે આલી કુઇને તાંહ આવશ. મને આવતાં સાતેક વાગશે. તમે હમણા તાંહ જાઓ ને હું આંઉ તાંહ સુધી બેસજો.

તેહમુરસ—(ગભરાઇને બાજુ) માહરમોકાણ ! (મોટેથી) નાજાં, જો મારૂં સાંભલ. છે તે આજે મારા દોસ્ત હોમી દાવરની સાલગરેહ છે. તેણે કલબમાં પાંચ છ દોસ્તને ડીનર આપ્યુંછ. તે—છે—તે—હે—હે—હે !—તેથી—હે, હે—!—

નાજાં—તેથી શું ? વરી આજે તાંહ જોભરવા જવાના છેઓ ?

તેહમુરસ—અં—હે—હે—હે—મેં તો ઘણુંજ ના કેહયું રે ! પણ હોમી તો એકનો બે નહીંજ થયો.

નાજાં—(અત્યંત છેડાઇને) જાઓ—જાઓ ! એ હોમી ફ઼ોમીને કંઇ હું ઓરખ્ખતી નથી ! આજે તમે કલબમાં ગીયાછ તો તમે જાણો ! હું સાફ઼ કેહુંછ ! તમુને લાજ નથી આવતી ? બૈરી જે કંઇ કેહછ તે જાણે તમારે મનથી ઘાસજ કાપતી હોશે !

તેહમુરસ—(બાજુ) આઆઆલો! ફલબમાં જઇ ચુકા!

નાજાં—આલીફુઇ આજે પંદર પંદર દાહરા થયા બોલાવ બોલાવ કરેછ ને તમે એકુ દાહરો જરા મલવાબી જતા નથી! શું શું મનેબી કેવું ખરાબ લાગેછ. ડોસાં એક તો બીજાજનાં અભાગ્યાં છે ને જો ફાંટો બાંટો આવશે કેની તો વીલમાંથી રદ કરી મુકશે. પછી માથું કુટીને રરવા ના બેસતા! આજેજ બસ જવું પરશે. સમજોછ કે? ધ્યાનમાં ઉતરેછ કે?

તેહમુરસ--(ડાચું કુમલાવી) અરે હારે હા--ઉતરેછ! (બાજુ) Damn this આલીફુઇ!

નાજાં--ને સમજો! આય તમારા અંગ્રેજી સકારમાં તાંહ ના જતા. સ્વાન સલુકનો પારસી ડગલો પાટલુન ને તમારી પાઘરી પેહરજો. આલીફુઇને તે ગમશે. તેહમુ, એ ડોસાં ઘણાં જુનાં વીચારનાં છે ને આપુને તેવણુને રાજી રાખીને કામ કાહરી લેવાનું છે. કેહોની, પારસી ડ્રેસમાંજ જશો કેની?

તેહમુરસ--વારૂં-વારૂં-ચાલની! ડોહીની પાયદસ્તને સારૂ એક પાઘરૂં લાવી રાખ્યુંછ તે પેહરશું—પછી કંઇ!

નાજાં—ચાલો ચીઆ ના થાઓ! તમે તદન હમણા હમણા સોજ વગરના થઇ ગીયાછ. જો, તેહમું—મને વચન આપો! આજે ફુઇ સાથે વાત કરો તેબી ઘણી સંભાળીને કરજો. એવણુને ખુશી કરજો. તમુને એમ નાટક કરતાં કાંહ નથી આવરતું!

તેહમુરસ—ઠીક છે-ઠીક છે-માથું કાંય ખાયછ? જા હવે, નહીં તો ડોકરીને મારેથી કંઇ ગાર હેવઇ જશે.

(નાજાં જાય છે.)

તેહમુરસ--(નીસાસો નાખી) જોયું? આય પરણેલી જીંદગીના ફાયદા!!! પેલી ધાંખરીને તાંહ તો જવુંજ પરવાનું. જો નહીં જાઉં તો મારી બૈરી મને કાંઇ જીવવા નહીં દે.

(ઘડીયાલમાં જોઇ) પોણા ૭ થયા. લાવ જરા પેહલે કલબમાં દોરી જઇને એ પોરીયાઓને કેહી આઉં કે મારી ઘરડી ફૂઇને અચબુચ હાંફો ચાલેછ તેથી રાતે નહી અવાશે.

[તેહમુરશ જાય છે. ઘેરનો મસાલ બે હેલકરીઓને માથે બે ટૂંકો, હેન્ડબેગ, બેડીંગ વગેરે લાવી ઓરડામાં મેલે છે. તેમુલજી તથા ફ્રેની દાખલ થાય છે, તેમુલજી તપખીર સુંઘે છે].

ફ્રેની—મરે, ઘેરમાં કોઇ ધણી ધોરી બરેલું છે કે નહીં! તેમુલજી, આપરે કંઇ ઘેર ચુકયાં તો નથી? તમારા ભઇનુંજ ઘેર કે આય? એઇ રામા—તારા શેઠનું નામ તેહમુરસ રૂસ્તમજી દીવેચાજ છે કેની?

રામો—જી હાજી બાઇ. મારાં બાઇ ને છેટ બાહેર ગીયેલાં તે કેહી ગીયેલાં કે રાતે આંઠ વાગે આવછે.

(રામો તથા હેલકરી જાય છે.)

ફ્રેની—જોયું તેહમા, મેં તમુને કેહયુંની કે આપરે જણાવવા વગર એકદમ ઉપરી આયાંછ તે તમારો ભઇ કદાચ ઘેરમાં નહીંબી મલશે! જરા અગાઉથી તાર કીધો હોતે તો સ્ટેશનપર લેવાબી આવતે—પણ તમારાં ભેજાંમાં અક્કલ હોય તો તે વાત ઉતરે કેની?

તેહમુલજી—શાંતી! તાર કરીયે તો બીચારો તેમુરસ ઘભરાઇ જાય. હવે પછી હલ્લુ ધીરે આવશે—ઉતાવલ શું છે! ફ્રેની જરા શાંત થા, ધીરજ પકર, સબુરી રાખ!

ફ્રેની—સબુરી રાખી તમારાં તોરુંની! કોઇના ઘેરમાં એમ સુવું કેહવા કાવ્યા વગર આપરે આવીને બેઠાંછ તે કંઇ સારૂ લાગેછ? હોટલમાં જતે તો શું મુવો દોલતમાં ખારો પરી જવાનો ઉતો?

તેમુલજી—છતો આપરો ભઇ જેવો ભઇ છે તેનું ઘેર મુકીને વરી હોટલમાં કાંહ જાય ! એમ ઉડાઉ ખરચ કરવાની તુને તમેહ પરી ગેઇછ, ફ્રેની. શાંતી !

ફ્રેની—(ચીરડાઇને) હરવાયા તમે ! એવા મખ્ખીચુસ રેહીજ ગીયા ! ભલે કાંજે તમારી પાસે તન ચાર લાખ રૂપ્યા છે તેથી મારા બાવાએ તમુને જમાઇ કીધા—બાકી નહીં તો તમારા આય આવા બરીયા સકારપર કોણ બૈરી તુટી પરવાની ઉતી !

તેમુલજી—(તપખીર સુંઘતાં) શાંતી ! શાંતી !

ફ્રેની—તમારી શાંતી ગેઇ જાહનમમાં ! મુવો એ ધાન ખાવાનો બોલ મોહનામાંથી કોણ જાણે કાહરે જશે ! તમારા એ મુવા ઠીઓસોફી ખીઓસોફીના વેહજાંમાંથી હું તો કંટાલી ગેઇછ ! નહીં જરા મન મુકીને ખાતા પીતા કે નહીં જરા જીવ વેરાય તેમ ફરતા હરતા કે કંઇ બરાબર પેહરતા ઓઢતા.

તેમુલજી—તું એમ શું આજે ડહવારો પારેછ, ફ્રેની ! શાંત થા. ખુદાપર સબુરી રાખ. ખાવા પીવાનું ને કામી જુસ્સાઓ તો આ ક્ષણભંગુર દુન્યાના જડવાદી લોકોનું તકલીદી સુખ છે. ખરૂં અનંત મીનોઇ સુખ મનનુંજ છે. અહબ્રહ્માસ્મી ! એટલે આપણે બ્રહ્માજ છીયે.

ફ્રેની—ત્રારૂં હોશે. માથું ના ખાઓ ! જરા હવે ડાવા ડોવા થઇને ફરો. આય મુબાઇ છે.—બેનકોક નથી. દેશ તેવો વેશ ! જરા સ્યાન સોગતને મજાનો કોટ પાતલુન પેહરો. આય અકચ જેવા ગુચ્છા કાહરી નાખો !—

તેમુલજી—હે હે હે—તું તો ચેરી છોકરી છે—હે-હે હે—શાંતી ! કપરાં છે તે ખાકી દુન્યાની ફોકટ વ્યાસના છે—બાકી આપરા ખોદાઇ અંશ જેને ફ્રવષી તથા ફરોહર કેહછ તે તો મનસીક ભુવનના રૂપ વીભાગમાં—

ફ્રેની—મરે આય પારસી સાથ કાંહ ભેજું લાઉં ! બસ ચપો ! તમુને ના કેહુંછ ફેની કે એવું સ્ટુપીડ નોનસન્સ જેવું મારી આગલ ના બોલ્યા કરો. મને કેહો તમે આય મુંવા એબદસા જેવાં કપરાં બદલી નાખશો કે નહી હવે ?

તેમુલજી—હા, બદલશ—બદલશ ! જરા શાંત પરની તો ! ચાલ, અસ્તો પોણા છ થયા. એ લોક આઠ વાગે છેક આવશે, તેટલાં આપરે જરા ઉભાં ઉભાં મારાં કોઇ ઘરડાં આલીકુઇ કરીને અહીં કોલાબે ચીનઇ મેનશનમાં કેઠે રેહછ તાંહ જઇને મલી આવીયે.

ફ્રેની—(છીકી પડીને) રોક જાણુ મારી ! ઠાકીને લુસ થઇ ગેઇ ને રાત પરી કોલાબે કાંહ ઢકેલા ખાવા જાય ? જાઓ જાઓ—તમારાં તો મુંબઇમાં કુવો પુરઇ જાય તેટલાં સગાં હોશે તે બધાંને તાંહ શું કંઇ હું રખરવા જવાની છેઉં કે બાકી ?

તેહમુલજી—વારું, તેરે, તું અહીં બેસજે અં. હું જરા જલદી આવાંબઇ ફુઇને મલી આઉંછ. વરી તેવણ કેહશે કે કેટલે વરસેં ભતરીજો પાછો મુંબઇ આયો ને એવણને મલવાબી નહી ગીયો !

ફ્રેની—જાઓ કહરાઓ—પણ જલદી પાછા આવજો અં. હું તો કંઇ તમારા ભઇને કે તમારી ભોંજાંઇને નજરેબી ઓરખતી નથી જો ! મેં તો એ લોકની સુરતબી નથી જોઈ.

તેહમુલજી—હું જાઉંછ–અં–ફ્રેની !—સાહેબજી ! શાંતી !

[તેહમુલજી જાય છે.]

ફ્રેની—(સ્વગત) મરે પારકાં ઘેરમાં એખલી ! કોઇ મુવું જીવતું મલે નહી. એ તેમુલજીના ભઇ કેવા હોશે ! (અંદરના ઓરડામાં જોઇ) આય ઓરડામાં કોઇ નથી. લાવ જરા બરડો નાખલે—મુઈ પગની કહરી થઇ ગેઈ ! [અંદર જાય છે.]

સીન ૪ થો.

[દેખાવ—અહમદનગરના એક મકાન
નની કંગાલ કોઠરી. પીરોજબાઈ
હાલ હવાલ ફાટાં તુટાં કપડાંમાં
બેઠી બેઠી કસ્તી વણે છે અને
શીરીન પાસે બેસીને સીવે છે.
પછી કંટાલીને શીરીન સીવવાનું
બાજુ મેલી ગીત ગાય છે.]

શીરીન—ન જાએ મુજથી સહયું દુખ આએ!
દુખ થકી જોબન[1] પણ કરમાય-અરે હાએ!
મુજથી નહીં સેહેવાય ગરીબી, એવી, હાય! હેંયરાંની!
આય જાલમ જુલમ છે ભારી તે બેજારી છે મુજને,
હાં,
ખ્વારી સારી-કેમ સહું દુખ આએ-ન જાએ—
પરવરદિગાર દિલે રેહમ વસાવી, લેજે, બાપ! ઉગારી,
આ માલીક-ખાલીક તું લેજે એ બેદાદીથી બચાવી,
તારી, હાંરી-કેમ સહું દુખ આએ—ન જાએ,

[બારણું ઠોકાય છે—શીરીન કોણ
આવ્યું તે જોવા જાય છે.]

પીરોજબાઇ—(સ્વગત) હવે એ :નહી થોભે? આએ અઠવાડીએ
તો જેમ તેમ જીવપર જોરાવરી કરી જુની ધોલકી
એક રૂપીયો બાર આનામાં વેચીને ખેમચંદ
પાસે અરધી પાયલી ચોખા નખાવીયા—પણ હવે
શું કરશ? મુવો રન પર ચહરયોછ ને ઉઘરાની-
વાળોબી કાલે વરી પાછો અર્ઇયર જેવો ઘેરનું

---

[1] જવાંની.

ભાડું લેવા આવી ઉભો રહેશે. બીચારી મારી ગરીબરી શીરીન અરધી અરધી રાત સીવતાં પટકઇ જાયછ.

(શીરીન દાખલ થાય છે.)

શીરીન—માયજી, કોઇ પારસી તમુને મળવા માગેછ. કહેછે શીરીનબાઇ ગાંધી કાંહ છે? તે મેં કહયું કે આએ રહી હું. બાહર ઉભાછ. માય, વરી કોણ હોશે—મરે હવે તો ધુજવાનું ચેતખી નથી રેહયું.

પીરોજબાઇ—શીરીન, પેલો મંનચેરજી વ્યાજખોરો હોશે. એને મેં આઠ દહારા રહીને આવવા કહયુંતું તે—

શીરીન—નહીં માયજી, એ તો કોઇ કહેછે મુંબઇથી આયાછ. બોલાવું?

[ગુસ્તાદજી કાનફાટયા દાખલ થાય છે].

ગુસ્તાદજી—શીરીનબાઇ ગાંધી નામની છોકરી અહીં કોણ છે? આએજ કે? ને તમે કોણ? એના માય? તમે—એંહ? (ચોંકેછે) કોણ પીરોજ? મારા નવલકાકાની પીરોજા!

[પીરોજબાઇ ગભરઇને ઉઠી ઉભી થાય છે.

પીરોજબાઇ—ગુસ્તાદજી?

ગુસ્તાદજી—હા હુંજ ગુસ્તાદજી. પણ તું પીરોજ, અહીં? આએ તારી છોકરી?

પીરોજબાઇ—કેટલે વરસે તમુને પાછા જોયા! ગુસ્તાદજી તમુને મારી કોણે ખબર આપી?

ગુસ્તાદજી—એ આએ તારા શુ હાલ? તેનો મને પહેલાં જવાબ દે, પીરોજ. વીસ વરસ પર તું અમારી આગળથી જતી રહી પછી તારો પત્તો કાંહાં ઉતો? અરે આએ તારૂં મકાન? તોબાહ! તમારાં બેઉ જણનાં કપડાંના_શું અવતાર? કાંઇ ઘણા વાખા મરતા દેખાયછ!

પીરોજબાઇ—ઘણોજ ખરાબ વખત આયોછ. ખોદા અમારી શરમ રાખે!

[આંખ નુછે છે].

ગુસ્તાદજી—પીરોજ, તારી આય છોકરીને જરા બહાર જવા કહે, મને કાંઇ ખાંનગી વાત કરવાની છે.

[શીરીન બહાર જાય છે ગુસ્તાદજી બેસે છે.]

ગુસ્તાદજી—તુંને બલસાર કે કોઇ બીજે ઠેકાણે મેહરનોશજી નામનો કોઇ પારસી ઓરખતોતો? તું પરણી તેની અગાઉની વાત પુછુંછ, પીરોજ.

પીરોજબાઇ—મેહરનોશજી! તે કોણ! હું તો કોઇ એવા ધણીને ઓરખતી'તી નહીં. નામબી આજેજ સાંભળુંછ.

[ગુસ્તાદજી ચોંકીને ઉભા થાય છે અને પછી ડબાઇને પીરોજબાઇનું કોઠું જોયા કરી ઓરડામાં જોરથી આંટા મારે છે. પીરોજબાઇ ચકીત થઇ તેની ગમ જોયા કરે છે.]

ગુસ્તાદજી—પીરોજ, તું મને ખરૂં નહી કહેશે તો તુંને મોટું નુકશાન થશે. તું જુઠું બોલેછ. તું મેહરનોશજી નામના કોઇ ધણીને ઓરખતી'તી ને ફર ઓરખતી'તી

પીરોજબાઇ—ઓરખતી હોવું તો મને કહેતાં શું થાયછ? આજે મારા જનમમાં પહેલીવાર તમારે મોહને એ નામ સાંભળુંછ.

ગુસ્તાદજી—એ શું બકેછ? મેહેરનોશજી વજીફદારે પોતે મને મરતી વખતે કહયું કે તેવણુની એક માશુક સોરાબ ગાંધી સાથે પરણી ગઇ ને તેને પેટે શીરીન નામની એક છોકરીબી થઇ.

પીરોજબાઇ—અંહંહં! હવે સમજી! તે તો સોરાબજીની પહેલી પરણેતર હોશે. તેનું નામ તો મેહરબાઇ હતું. ને હા ખરા. હવે યાદ આવેછં. તે લોકને પેરેખી

એક છોકરી થયલી ને તેનું નામબી શીરીનજ આપેલું. પણ તે છોકરી તન વરસની થઇને મરી ગેઇ ને છ મહીના પછી મેહરબાઇબી ગુજરી. પછી સોરાબ ગાંધી મને નવસારીમાં મલ્યો ને હું તેની સાથે બીજવાર પરણી ગઇ તે તો તમે જાણોછ. પછી મારે પેટે આએ પોરી અવતરી તેનું નામબી સોરાબની ખુશીથી શીરીનજ અમે રાખીયું.

[ગુસ્તાદજી બેહદ નાસીપાસીથી ગુહણપર મુક્કી થોકે છે.]

ગુસ્તાદજી—બાજી હાથથી ગેઇ! બસ તાહરે હવે ખલાસ! પીરોજ તું અભાગણી તે અભાગણીજ!

પીરોજબાઇ—(ફગલાઇને ઉઠી ઉભી થાય છે) પણ શું છે? મુવું મને તો કંઇ સમજ પરતુ નથી.

ગુસ્તાદજી—અરે શું સમજ પરે? તારૂં કપાર? જો, સાંભલ, એઇ નસીબની લીલી! મેહેરનોશજી વજીફદાર નામનો એક પારસી લગભગ છ લાખની પુંજી પાછલ મુકી જઇ, વસીયત કરીને હમણાજ મરી ગીયોછ. મેંજ વીલ બનાવ્યું ને હુંજ તેનો એકઝીકયુટર છેઉં. મરતી વખતે એ ચકડોળ પારસીને વાહરૂં આવીયાથી તેણે પોતાના એકપુરા ભત્રીજાને વારસામાંથી રદબાતલ કીધોછ ને પોતાની એક વખતની માશુકની છોકરી શીરીન સોરાબજી ગાંધીને બધી પોતાની દોલત આપી જવા ફરમાવી ગીયોછ. પણ તું તો મેહરનોશજીની માશુક નથી. તે મેહરબઇ તો મરી ગઇ ને તે શીરીન ગાંધીબી ધખી મેઇ એટલે—જા—રાન ફુવાર, તારાં નસીબમાંજ ભુખમરો છે તેમાં હું શું કરૂં?

[પીરોજબાઇ મોહડું ધાંકીને પાલ-ખીપર ફસડાઇ જાય છે.]

[ગુસ્તાદજી પાછા ઓરડામાં આંટા મારે છે.]

પીરોજબાઇ—હું મુઇ—હું મુઈ! મારી સરજતજ ફુટેલી છે? ૭ લાખ તો બાજુએ રહવા પણ ૭ રૂપ્યાનાંબા આજે હોવાઇ છે. અરે ૭ આનાને વાસ્તે હું તવલુંછ. ઓ ખોદાય!

[ધસાધસ રડે છે.]

ગુસ્તાદજી—(બાજુએ) આહ! શું કીસમતબી ઉધું છે? મારા હાથમાંનો લુમકો લુટાઇ જાયછ. શું કરૂં? મોહનામાં આવેલો બુક પાછો ખેંચાઇ જાયછ. બચ્ચા ગુસ્તાદ, શું ૭ લાખની કારસાજી જતી મુકશે! મુઠ્ઠીમાં પકડાયલી સુન્નાની ચલ્લી શું પાછી ઉરાડી દેશે? નહીં-નહીં-નહીં!!

[અચબુચ ગુસ્તાદજી પીરોજબાઇ પાસે અડોઅડ પાછો આવીને બેસે છે અને તેણીનાં ખભાં ઉપર ધીમેથી હાથ મેલે છે.]

ગુસ્તાદજી—આહ! પીરોજ, જો આએ ૭ લાખ રૂપ્યા આપુને—મકુંજે, તારી શીરીનને મલ્યા હોતે ને હું તેના બાપ જેવો તેનો વાલી થવા પામ્યો હોતે તો વારી, ગારી, મેહેલ જેવાં મકાનમાં તમુ લોકને પૈસા ટકાની રેલછેલ સાથ—પણ છટ, ગેઇ તાલ હવે હાથથી ગેઇ!

[પીરોજબાઇએ પાછો ઉંડો નીસાસો નાખે છે અને અત્યંત ગમગીનીથી ડોકું છાતીપર ઢળાવી દે છે.]

ગુસ્તાદજી—પણ નહીં, નહીં, એકવાર હાથમાં સપરાએલું ખીલ્લું છોરી દેવું એવો હું પોચો નથી.

સાંભળ, પીરોજ, એ છ લાખ રૂપ્યા હું તુંને અપાવુ તો કેમ !

[એક ઝટકા સમેત ઉઠીને ફરીથી ઉભી થઈ હરણફાર ચેહરે પીરોજબાઇ મસ મોટા ડોળા સાથ ગુસ્તાદજી ગમ જોવા માંડે છે.]

ગુસ્તાદજી—બેવકુફ એમ એટલી મુંજેછ શાની ? કોણ મુવો જીવતો આજે જાણેછ કે તું સોરાબ ગાંધીની બીજી પરણેતર છે ! ને આએ તારી છોકરી શીરીન ગાંધી મેહેરનોશજી વજીફદારની ખરેખરી ધારેલીજ શીરીન સોરાબજી ગાંધી નથી !

પીરોજબાઇ—આ ખોદાય ! ગુસ્તાદજી ! ! એ તો—

ગુસ્તાદજી—ચુપ ! મને પુરેપુરો સાંભલી લે. સર સંડાસમાં જાય પેલા મેહેલાનું ! એ ચાકલેટના વીલ પ્રમાણે હું શીરીન સાથ પરણી શકતો નથી ! પણ તમારા લોકપર મારો કંઇ મજબુત કાબુ જોઇયે. પીરોજ, બોલી મરની, તું શું કહેવા માંગેછ !

પીરોજબાઇ—શું કેહું ! તમે કેહવારવા શું માંગોછ ? મને કંઇ સમજ પરવી નથી.

ગુસ્તાદજી—(અધીરાઇથી) ઉંહુંહુંહું ! કેવી અપટ છે ! એકજ રસ્તો છે. પીરોજ, તું તો પરણીને એક છોકરીની માય થઇને હું હજુ સુધી લધ્ધા જેવો કુમારોજ છેઉં !

[આસપાસ જુવે છે અને પીરોજબાઇની કાનપર પડી ઘણાજ ધીમા ઘાડા અવાજે કહે છે.]

સાંભલ, પીરોજ ! ઘણાજ છુપાછુપ ખાનગી આપરાં લગન થવાં જોઇયે.

[પીરોજબાઇ ગભરાટને મારે બુમ પાડીને પાછળ હટી જાય છે.]

નવસારી જઇને લગન કરશું, પીરોજ. પણ તે બાબેની ખબર કોઇને—કોઇને પરવા હેવી નહીં જોઇયે—તારી છોકરીનેબી નહી! એ વાત આપરા વચ્ચે એકદમ છુપી રાખવાના તું જો આતશના કેબલા પર સોગંદ ખાય તોજ હું કબુલ થાઉં—નહીં તો નહીંજ!

પીરોજબાઇ—ઓ ગુસ્તાદજી! હું—

ગુસ્તાદજી—બસ! હા કે ના? નાનો એક તુકારો કહાર ને હું અબઘડી અહીંથી સદાને માટે ચાલી જાઉંછ!

પીરોજબાઇ—પણ જરા મારૂં સાંભળો તો ખરા—

ગુસ્તાદજી—તું ટક ટક કરયા કરેછ? રાન—તું સદાની હેમક છે. જા, તારે જીવતરે જીવ. કુત્રાને મોહતે મર. હું આય ચાલ્યો.

[ગુસ્તાદજી ઝડપમાં કોર મરડી ત્યાંથી ચાલવા માંડે છે. એક ચીસ સમેત પીરોજબાઇ પછવાડે દોડી તેને દગલાની બાંહેમાંથી પકડે છે.]

પીરોજબાઇ—ઉભા રેહો—ખોદાયને વાસ્તે ઉભા રેહો! તમે કેહશો તેમ કરશ, પણ મને મુકીને ચાલી ના જાવો. તમારે પગે લાગું.

ગુસ્તાદજી—બસ હવે એ તે એજ! જે થાય તે ખરૂં. અંદર આવ, આપરે ધીરજથી પછી બધી ગોઠવણોની વાત કરશું. ખબરદાર એ વાતનો જરા સંસારોબી તારી શીરીનને માલમ નહીં પડે. સંભાલજે! જરાબી તારા સોગંદ તોરીયાછ તો હું તારો જીવ લેવશ!

[ગુસ્તાદજી તથા પીરોજબાઇ અંદર જાય છે.]

સીન ૫ મો.

[દેખાવ—કોલાબા, પાંડેની સેનીટરી-
યમની બાહેર દરીયા કીનારાનો
પ્રોમેનાડ. એક બાજુ થોડાંક ઝાડોની
ઘટા છે. બીજી તરફ દરીયાની
પાળ છે.

[ખોરશેદ ગીત ગાતી ત્યાં આવે છે.]

ખોરશેદ—તેં તો, વાહલા, શાદ કરી કીધી મને સુખી ખરી!
મગન-સગન-સફલ ધરી જોયો દિલબર, પ્યારા!—
મનમોહન, એ તુંજ દીદારે દિલ શાદ થયું હરબાર,
દિલચમન તું, ગલાંના હાર-કરૂં નિસાર-મુજનો પ્યાર!-
નયનો એ છે ન્યારાં—ને—
તુંજ નયનો એ મુજને રિઝવે.
મુજ રોશન હોસ થયો મનનો,[૧]
મલે પ્યારીને પ્યારો-મગન બની
બસ સમજું છે ઢગલો ધનનો!—તેં તો.

[ખોરશેદ નીસાસો નાખે છે અને
ખીસામાંથી એક કાગજ કહાડી
તે જુવે છે.]

(સ્વગત) બાવાજી તો દહાડે દહાડે છેકજ મીજા-
જના દાધાબરયા થતા જાયછ જો! હમણા હમણા
એવણને અવાર નવાર હાર્ટ કેમ્પસ આવેછ તેથી
એવણનો સ્વભાવ પુરો બાઉં કરકુ થઇ ગીયોછ.
આય કાગલ જોયું કેની? બરીઆ એવણના લખવાના
સકાર! વગી કંઇ કોઇ સાથ વીઝેરં લઇને મને
લખવા બેઠા હોશે! જોવની શું લખયુંછ તે:—

(કાગળ વાંચે છે)

૧ માહરી બુધ્ધી સુધરી.

"એ દુકતો તાકુરે વાસ્તે એક લીટીબી લખતો નથી તેથી મને કંઈ સમજ પરતી નથી. દીકરી એ છોકરા સાથે મેં તાહરૂં ગોઠવી મુકયુંછ. હીરા જેવો, શીખેલા ભણેલા, સોભીતો ને વરી આપરી સગઇમાં ખાતરીનો છોકરો બીજો કીયો મલવાનો છે? મને તું ગીયા પછી બે વખત પાછાં છાતીમાં આકરાં આયાં તેથી હું તો બીહી ગીયોછ. એક વાત યાદ રાખજે કે હું ઘણોજ ખરાબ સ્વભાવનો માણુસ છેઉં. તું માહરી એક પુરી દીકરી છે તોબી હું તારી બેસતન માયના ફરીથી સોગંદ ખાઇને કેહુંછ કે મારી મરજીની જો તું આરે જશે તો હું તુંને મોહુલામાંના કુતરાંની કાની રખરતી કરી નાખશ ને તુંને કદુવા દઈને જેહર પી મરી જવશ."

[ખોરશેદ અધીરાઇથી તે કાગળ ડુચો કરીને પોતાના બદીયાનના ગજવામાં મેલી દે છે.]

ખોરશેદ--(સ્વગત) મોહલ્લામાંના કુતરાંની કાની રખરતી કરી નાંખશે? ઓછી પીરા! મોહલ્લામાં રખરતા કુતરાંનેબી ખોદા ભુખે મરી જવા દેતો નથી. ને તે કુતરૂં સારી જાતનું હોયછ તો કોઇ ભુલા ચુકાનો માબાપ તેને બગલમાં મારીને ઘેર ઉંચકી જાયછ.

[ઝાડીની પેલી ગમથી કોઇનો વાત કરવાનો અવાજ સાંભળી ખોરશેદ ચોંકે છે અને છુપાઇ જાય છે.]

[ત્યાં તેહમીના અને અદી ફરતાં ફરતાં આવે છે ને પાળના પથરાપર બેસે છે.]

અદી—(હસે છે) તાહરે તમે એમ ધારોછ, તેહમીના, કે તે દાહરે જરબઈ મોદીની પારટીમાં મેં પેલી ઘણુચકર ખરશેદ્દબાઇને ખુબ છેરી? (હસે છે). શું કરૂં! એની જરીપુરાણી સારી જોઇનેજ મને છાતીપર ડોહવાઇ આવે છે. (હસે છે). પણ તેહમીના, તમારો જાલ તો તે દાહરે એનીપરથી બધો વાંકો ટીકો થઇ જતો'તો!!! (હસે છે).

તેહમીના—હારે-મરેરે! જાલબી હવે છેકજ પોતાની અક્કલ ખોહી બેસતો જાયછ જો!

અદી—પોરીયો મેટ થઇ ગીયોછ! એ પેલા સુલેમાન સાટકા જેવાં ગામરેના ડોબાંમાં એવું તે શું બરીયુંછ કે જાલ એમ ઉઠલઇ પુઠલઇ જાયછ? કાંય પોતાનાં વરસ વેચતો હોશે?

તેહમીના—કોણ જાણે! એ છોકરી સાથે આરખાણ પરીછ તાહરનો કંઇ સુનો બાવરો જેવો તો થઇ ગેયલો છે.

અદી—આય ભીખારી જુનું પુરાણું વાજું એને ગમી આયુંછ. મારા સમ, તેહમીના, આય દુન્યામાં પૈસા વગર ગળે એક બઇરીની ટોક ઓલવવી એ દુન્યાદારીના કાચ્ચા હેમકો અને આંધરા ભીત અરૂગોનું કામ છે. પૈ વગરની આય અભણ ગામરીયનની પછવારે જાલ પછરાયછ!—એ ગદ્ધો છે ગદ્ધો.

તેહમીના—ડાકટર પણ—પણ તમે તો ભાયગશાળી છેઓ. તમારી કેડી દાવર પાસ તો કેહજે મબલખ પઇસા છે.

અદી—તેહમીના, હું તમારા જાલ જેવો ઇડીયટ નથી! કોઇ મારો મામો થતો ભુલાચુકાનો માબાંપ મને પોતાની ૨૫ લાખની એકપુરી વારસ છોકરી સાથ પરણાવવા નીકલ્યોછ. બાઇ જોવ! પચીસ લાખ?? એટલી રકમને ખાતર તો આય બંદા એક માટીના કારાં ઠીકરાં સાથબી પણવા તૈયાર છે? (હસે છે)

તેહમીના—પણ ડાકટર, તમારી કેઠી દાવર એવી કદરૂપી છે એમ ?

અદી—અલા જાણુ મારી? જોઇછ કોણ જે? પણ ગમે એવી રીતે સપનામાં ખીહીક લાગે તેવી મકાઇ બાહુ હોય તોબી આપુંને ભલ દરકાર છે! આપુને તો એના ચલકતા પૈસા સાથ કામ છે, તેહમીના! (હસેછે.) લેવ, સાંભળો:—

("I Love a Lassie,"—રાહ.)

ઓહ, મને હરબાર
છે પ્યાર પૈસાનો-ને માનો કે એ પૈસા જગમાં
આલા છે,
છે પૈસા જગને વાહલા—
ને જે નથી પૈસાવાલા,
તેના ઢંગ, યારો, તો નીરાલા છે!
એ પૈસા ખણ ખણ બોલે-પૈસા બેહેસ્તનાં બારણાં
ખોલે,
પૈસા દુન્યામાં છે સર્વથી આગલ,
બીન પૈસા ખાલી ખાલી,
લોકો કેહશે છે મવાલી,
બરો ગાફીલ, ગાવદી—પાગલ!

(કોરસ) {
છે મરજી માહરી—
મલે જો નાર પ્યારી કોઈ સધ્ધર બડી માલદાર,
બંદા ઝુકે પૈસા સામે—
બસ પૈસાજ આવે કામે,
છે જગમાં એજ તકરાર! (બે વાર)
}

એ ખરો દીલદાર—
છે બાહાર પૈસાનો તો મલે નાર સાથ પચાસેક હજાર,

તાબેદારી જાનનીસારી,

છે પૈસાની દીલદારી;!

નથી પ્યાર ફ્યારની દરકાર !·

ફુરઅંદેસો માહરા જેવા, સોહધે ચાન્સીસ અહીં
તહીં એવા,

નહી [illegible] ગાલી કે નહીં જોવા થોબે ફૂર,[2]

મને પૈસાથી સગાઇ—પૈસે જાણું તે સવાઇ,

ઑહ, પ્યાર !–રૅાટ ! આઇ ડોન્ટ કૅર !

તેહમીના—અરદેશર, તમારા દોસ્તદારને ખાતર કંઇબી કરો—
તમારે પગે લાગું !

અદી—(મોટેથી હસે છે) એમાં હું શું કરી શકું જો? તમે કહો તો પેલાં ખરશેદબાઇ વંડોરાંને જરા ખખરાવીને બે બોલ કેહું. એ એોડાની બીચારી એવી ભોટ અને બેવકુફ છે કે હું મારી રીત પ્રમાણે ગરીબઇના સંકટો ને જાલની ખુવારીની લાંબી લાંબી વાત ચલાવશ કેની તો—એો લેવો, જાલ આયો.

(જાલ આવે છે)

કેમ જાલ બા, પછી તે દાહરનો રોહોંસો ઉતરયો કે? તુંબી યાર, એમ જરા જરામાં ચીકલીશ શું થઇ જાયછ ?

જાલ—તારી તે દહારની દેખઇતી અસભ્યતાથી કોઇનીબી ધીરજ ખુટી જાય. અદી લેટ મી ટેલ યુ—યુ આર એ ફુલ !

તેહમીના—જાલ !—જાલ ! —

અદી—(મોટેથી હસીને) If I am a fool, Jal, you are another ? તેમ નહીં હોતે તો તું એક ટીનપાટયાં ફોર્થ કલાસ ગમરયાં ડોબાંની પાછળ તારાં વરસ નહીં વેચતે.

---

1 બદસુરત. 2 સુંદર.

જાલ—તારે ગમે તેવા એ ભીચારી ગરીબ પણ સ્વીટ ગર્લને વાસ્તે ચેસ્ટા કર—પણ સાંભલી લે અદી—તમે લોકો બધાં માથું ફોડીને મરી જશો તોબી એ છોકરીને વાસ્તે મારો ઉંચો વીચાર એક તસુબી ઉતરવાનો નથી—ઓ ખોરશેદ!!

(ખોરશેદ ત્યાં નીકલી આવે છે)

ખોરશેદ—ઓ તમો લોક બધાં અહીં છેઓ કે?—સાહેબજી! જરા ફરતી ફરતી અહીં આવતી'તી તેટલાં સાદ સંભલાયો તે હું જાણું કોણ છે—

અદી—(તેહમીના બાજુએ) અરરર! નપોદ મેંધએ આપરી બધી વાત સાંભળી હોશે કે?—

તેહમીના—મરેરે! ખરેખર? કોણ જાણે?

અદી—(મોટેથી) લે ચાલોછ કે તેહમીના?—કે અહીં બેસોછ? હું તો બા જાઉંછ. આય બે જણાંઓને અહીં કંઇ ખાનગી વાત કરવાની હોશે? (હસે છે)

તેહમીના—નહીં ચાલોની, હુંબી હવે જતે. સાહેબજી ખરશેદબઇ.

(અદી અને તેહમીના જાય છે.)

ખોરશેદ—(હસીને) જાલ, ડાકટર હમણા બોલી ગીયા તે ખરી વાત કે—તમુને મારી સાથ વરી કંઇ ખાનગી વાત કરવાની છે કે?

જાલ—(હસીને) નહીં ખોરશેદ, ખાનગી તો કંઇ ખાસ કહેવાનું નથી—પણ હા વાત તો ઘણી કરવાની છે. બેસની અહીં જરા—

ખોરશેદ—(હસીને) મરે તમારી વાતજ પુરી નહીં થતી કે! પણ હવે મોરૂં થયું! ચાલ પાછાં ફરતે—સુનામાસી તાંહ સેનીટેરીયમમાં તારે વાર જોતાં હોશે.

જાલ—અરે જરા ઉભી રહે, ખોરશેદ, અસતો હું હમણાજ આયો. આહ? જો મારેથી અવાતું હોય કેની તો થોરા દહારા પાંડેની સેનીટેરીયમમાં એક ઓરડો લઇને તાંહજ આવીને રેહું. પણ તું આજે દોરાદોર ના કર—જો વરી! જરા બીજી પાંચ મીનીટ બેસ! આહ—ખોરશેદ, તું જાણેછ? તુ. મારી આગળ હોયછ તાહરે મને કેવી ખુશાલી દીલમાં લાગેછ તે? કેમ મુંગી કેમ થઇ ગેઇ? કંઇ વાત કરની ની?

[ખોરશેદ શરમાઇ જાય છે—જાલ તેણીનો એક હાથ પોતાના બે હાથમાં પકડે છે.]

ખોરશેદ—(બહુજ ખુલી ગયલે ચેહેરે જાલનાં ખભાંપર હાથ મુકે છે) હું બીજી છોકરીઓના જેવી કાંગલી કુંગલી નથી, જાલ. આપરે અહીં સાથે ઉભાંછ તે મનેબી એટલું ગમેછ કે બીસવાજ નહીં ગમતું.

જાલ—અહીં તુંને ગમેછ? સાચ્ચું બોલ? નહીં તો કે વરી પાછી તારાં ગામરાંમાં અચુને છોડીને નાસી જશે? તું જતી રહેશે તો હું બેરીસ્ટરનો ધંધો છોડી પારડી આવીને તાડી છેજનારો થવશ—તુંને સાફ કેહુંછ—

ખોરશેદ—ઓહો એટલું બધું? બારીસ્ટર સાહેબ, તાડી છેજતાં આવરેછ કે? ને અમારાં ઝાવલીના છાપરામાં સુતાં કોહડ લાગશે તારે? (હસે છે.) મરેરે, ગરીબાઇમાં સુખ શું જરાબી નહીં હોશે? મને કેહો જો વરી—એક ગરીબ ઝુપરામાં પચાશ સો રૂપીઆમાં માટી બઇએરથી શું સુખમાં નહીં રહેવાય? અરૂં કેહોની? બીચારી બઇરી સીવે સાંધે ને ધણી

ચાકરીએ જાય. પણ બેઉના ચેહરાપર કેવો સંતોષ! મારા બાવાએ તેવીજ જીંદગી ગુજારેલી, જાલ—એવણ પરમ દાહરે મુંબઇ આવવાના છે.

[જાલ ખોરશેદને વધારે પોતાની નજદીક ખેંચે છે.]

જાલ—ખોરશેદ, તારા બાવાએ કેવી જીંદગી ગુજરી તે સાથ મને કામ નથી. તુને પોતાને કેવી જીંદગી ગુજારવીછ તે મને આજે જાણવુંછ. ખરૂ કહે, ખોરશેદ!

ખોરશેદ—મને? તે તો કોણ જાણે? કેણુની સાથે એવી જીંદગી ગુજારવાની છે તેપર—તેપર આધાર.

જાલ—(તેણીની કમ્મર આસપાસ હાથ વીંટાલી)ને મારી સાથે એવી જીંદગી ગુજારવાની હોય તો?

ખોરશેદ—(શરમાઇને) ચાલ બા, હવે જતે, જાલ—કાલ બાલ વાત કરશું.

જાલ—બે મીનીટ વધારે; ખોરશેદ મારી વાહલી, હવે મને ટવલાવ ના. હું જે વાત કહેવા માગુંછ તે કેદારનો હું કેહી ચુકયો હોતે. સાંભળ, છોકરી—પરમ દારે સહવારનાજ હું તારા બાવા આગળ આવી આય ઝુંપડાની જીંદગીનો અખતરો તારી સાથે અજમાવી જોવાની માગણી કરવાનો છેઉ. બોલ, આઉં કે નહી?

[ખોરશેદ રૂમાલથી પોતાની આંખ્યો ધાંકે છે]

ખોરશેદ—જાલ, સુનાંમાસી વાર જોતાં હોશે—

જાલ—નહી, મને મારો જવાબ પહેલાં જોઇશે. ડારલીંગ, તું મારા મનની વાત જાણેછ, પણ એમ ઉડાવીયા કરેછ. જો વાહલી, પરવરદેગારને હાજર નાજર જાણી કેહુંછ કે મને બીજા કશા વધારે પૈસાની તુંભા નથી: જવાબ દે, તારા બાવાની આગળ હું આઉં? તારા બાવાજી તુંને રજા આપશે કેની?

ખોરશેદ—આ તારા સાથ તું થોરો પ્રણવાનો છે, જાલ? હુ તે રજા આપું તો નહી ચાલે?

તન મન અરપું છું મુજ દિલથી,
માની લેજો પ્યરાં જીગરથી!
હુ તો છું એક દાસી તમારી, તેના વાલી તમો,
માહરા જાલી!
વાલી વગર તો વ્હાલી તમારી,
જાલી, ઝુરી ઝુરી જાય—તન મન.
પ્રેમબગીચો પ્યારો પ્યારો—તેના માલી તમો!
ઓ વાહલા!
માલી અગર જો જાએ ચાલી તો બગીચો કરગાઇ
જાય!—તન મન

[ખોરશેદ એકાએક જાલના પાસાંમાં ભરાઇ, તેની છાતી ઉપર પોતાનું ડોકું ટેકવી તેના ખભાં ઉપર પોતાનો હાથ મેલે છે]

જાલ—મારા જાન?

[તેના બાલપર કીસ કરે છે.

[પોતાના સ્કાર્ફ માંહેલી એક સુન્નાની વીંટી કાહડી જાલ ખોરશેદના ડાબા હાથનાં ત્રીજાં આંગળાંમા પેહરાવે છે. સુનામાસી ને અમીના ત્યાં આવીને આ દેખાવ જોયા કરે છે.]

જાલ—(ખોરશેદને) આય એક સાદી ને સસ્તી ચીજ છે મારાં જીગર, પણ તેનો અર્થ તું શું સમજેછ—મને કેહ.

ખોરશેદ—એ? એ મારી જીંદગીની બેડી છે. ઓ સુનામાસ તમે અહીં ઉભાંછ કે?

[ખોરશેદ ખડખડાટ હસીને આંગલી ઉંચકી સુનામાસીને દેખાડે છે.

[ટાબ્લો!]—ઇંગલીશ મ્યુઝીક]

સીન ૬

[ગુલાબવાડીનાં કમપાઉંડમાં બેહી બંગલી—ગુસ્તાદજી કાનફાટયા અને ડા૦ અદી અંદરથી બાહેર ઓટલા પર આવે છે.]

ગુસ્તાદજી—અહીં આવો, અહીં બાહેર હવામાં બેસીને વાત કર્યે તે દહારે મેં તમુને તમારા કાકાના વસીયતની બધી વાત કેહી તેના સંબંધમાં હવે સેવટની બધી ગોઠવણ થઈ ચુકીછ. તમે વીલ તો તે દહારે ધ્યાનથી વાંચયું, ડાકટર—

અદી—હું તે વીલ ફીલની વાત કરવા આજે આયો નથી. મારા ચકડોળ કાકાએ એક ભલતી છોકરીને ખાતર મને પરતો મુકયો તેની મને ઝાઝી તુંભા નથી. એવા કડક ભેજાં ગેપો તરફથી વધારેની શું વકી હોય?

ગુસ્તાદજી—તારે અહીં તસ્દી લેવાની શું મતલબ છે, બાવા!

અદી—મને થોરા પૈસા જોઇયેછ. હું અહીં નવો આયોછ ને મારી પ્રેકટીસ બરાબર ચાલતાં હજુ સેહેજ વખત લાગશે. તમે આય શીરીન ગાંધી કોણ સુઈછ તેના વાલી છેઓ—તેથી હું તમારીજ પાસે માંગુછ કે એ છોકરીના પૈસામાંથી મને હાલ તુરત છ ટકાના વ્યાજે પાંચ હજાર રૂપીઆ આપો.

ગુસ્તાદજી—પાંચ હજાર રૂપીઆ! શું જામીનગીરીપર, બા?

અદી—એટલે? તે હુંબી શું કંઇ રસ્તામાં રખરતો લુચ્ચો યા ભામટો છેઉં કે? મારૂ નામ, મારૂં ખાનદાન, મારો ધંધોજ મારી જામીનગીરી છે. હું કાંઇ ભીખ નથી માંગતો. હું તો છ ટકાનો તમુને ડાહમ દેવચ, સમજીયા?

ગુસ્તાદજી—ઠીક છે ડાકટર, એ ઉપર હું વીચાર કરીને—
કયું, કયું, બીંદા? કયા હુવા?

[ચોકીપરનો ભૈયો બીંદા દોડતો
આવે છે.]

બીંદા—શેઠજી બડે બાઇજીકુ તાણ હુવા હય. શીરીનબાઇ બાહેર ફીરનેકુ ગઇ—ઇસ લીયે બુટલેરનેં હમકુ ભેજ દીયા. બોલા શેઠજીકુ જલદી બુલા લા.

ગુસ્તાદજી—એનું સત્યાનાસ થાય! વરી પેલી ધાંખરીને હીસટીરીયા થયોછ. અહીં આયા પછી પીરોજ વરી એ બેમાન લઇ બેઠીછ.

અદી—પીરોજ! પીરોજ કોણ?

ગુસ્તાદજી—એ પીરોજ તો છે તે શીરીનની માય. બેઉ જણાં પાસે ગુલાબવાડીમાંજ રહેછ.

અદી—(ચોંકીને) શું? શીરીન ગાંધી અહીં આવીને રેહીછ?

ગુસ્તાદજી—હા, પાસેના મોટા બંગલામાં રહે છે. હું શીરીનને વાલી ને વકીલ થઇને અહીં રેહુંછ. પણ હા ખરા, ડાકટર, છતા અહીં તમે છેઓ તે જરા આવોની, જોવોની, આય ડોસીને કંઇ બીચારો પાઇને સમી કરોની? હું તમારી ફી આપશ. પાંચ પાંચ દાહડે એને એમ હીસટીરીઆ થયા કરશે તે કેમ પરવરશે?

[ગુસ્તાદજી અંદર જવા માંડે છે]

અદી—(બાજુએ) શીરીન ગાંધી? મારા હકનીપર તરાપ મારનારી કમબખ્ત છોકરી અહીંજ આવીને રેહીછ? પણ હું અંદર જાઉં કે નહી? I must go. મને મારા પ્રોફેશન તરફથી જોવું જોઇયે.

[અદી ગુસ્તાદજીની પુઠે અંદર જાયછે. બીજી બેરથી મેહરનોશજી વજીફદાર મુસાજી કારભારીના છુપા લેબાશમાં ભરાતો છુપાતો દાખલ થાય છે.]

[શીરીન બાહેરથી ફરીને હસ્તે મ્હોડે
ગાતી આવે છે.]

શીરીન—ખુબી તાહરી ન્યારી–પ્રુજને સદા છે પ્યારી!
ભુલવે છે શાંન ભાન–હું નીસારૂં દીલાજાન !–ખુબી.
ખુબી તાહરી ગાતાં નહીં પાર તેનો આવે,
માલિક, પાર તેનો સાર કોણ બતાવે?
કરે કેમ કદર, માનવી નાદાંન!—ખુબી.
લીલા તાહરી જોઇ ખાકસાર સર નમાવે,
તાહરા વગર, ખુદા! (એ) અવર[1] કોણ જમાવે?
કરે કેમ ફીદા માનવી ના જાંન?—ખુબી.

મરે પગ દુખી આયા. આજે તો મુંઇ ઘણીજ લાંબી લટાર મારી આવી. (સોડ કહાડી નાખે છે) મરેર અમારાં નસીબનીબી કાહણીજ થઇ ગેઇ જો. કોઇ મેહરનોશજી વજીફદાર નામના પૈસાવાલા અણજાણા ચક્રમ પારસી કહેજે મને બધી દોલત આપી ગીયા ને અમારે દાહરો ફરી ગીયો. માયજી કેહછ કે આય ગુસ્તાદજી વકીલ મારા એકજીકયુટર છે ને તેથી તેવણ જેમ કહે તેમ મારે કરયા કરવું જોઇયે. પણ બા મને તો જરાક થઇને એવણ ગમતા નથી. માયજી તેવણથી એટલાં બધાં કાંય બીહતાં હોશે કોણ જાણે? ઓ લેઓ, નામ દેતાંને વાર વરી મુવો આવી લાગો પાછો.

[ગુસ્તાદજી આવે છે.]

ગુસ્તાદજી—કેમ, પોરી, તું ફરી આવી કે? એખલી એખલી એ શું રખરપતી માંડલી હેં? આય તારી માયનો જીવ પાછો બીગરેલો તે ડાકટર અરદેશર વજીફદારને અંદર લઇ ગેયલો.

---

[1] બીજું.

[ડા૦ અદી આવે છે]

અદી—એવણ હવે તદન સારી કાની છે.' જરા આસાએશ લેવા દેજો—એ કોણ

[અદી શીરીન એકમેકને ટગર ટગર જોયા કરે છે]

ગુસ્તાદજી—એવણ? એવણ શીરીનબાઇ ગાંધી! તમારા કાકાના રૂપીયા હોઇયાં કરી જઇને તમુને વાપર વખાતા કરી મુકયાની તે શીરીન ગાંધી એ રેહી. બરાબર જોઇ લેવ, બા! (હસે છે.)

અદી—(બાજુએ) આય શીરીન ગાંધી! આય મારો હક દુબારનારી શીરીન ગાંધી!! માઇ ગુડનેસ, વોટ આ બ્યુટીફુલ નાઇસ ગર્લ!!

શીરીન—(બાજુએ) કેવા મજાના સોભઇતા છે---અં?

ગુસ્તાદજી—યે! એમ બે જણાં ગંગેટઇ શું ગીયેલાં? શીરીન, આય ડા૦ અરદેશર વજીફદારને ઓરખેછ કે? તું એવણના કાકાના પૈસા પચાવી બેઠી તેથી એવણ તારી ઉપર વાઘ જેવા ડોરા કાહારીને જોયછ! હે—હે.

[હસે છે—અદી ખુબ કચવાય છે]

લે ચાલો મને હમણા કામ છે તે બાહેર જવાનું છે. ડાક્ટર, પેલી વાતને સારૂ કાલ પરમ પાછા મને મલી જજો. જોઇશું—વીચાર કરશું—સાહેબજી.

[ગુસ્તાદજી જાય છે]

[અદી શીરીન ગમ જોય છે, શીરીન શરમઇ જાય છે]

અદી—મીસ ગાંધી, તમારી સાથ આજે મારી મુલાકાત થઇ. તેથી હું ખરેખર ખુશી થયોછ.

[પીરોજબાઇ આવી શીરીનના હાથમાં એક દસ રૂપીયાની નોટ મુકી તેણીના કાનમાં કાંઇ કહે છે]

અદી—(બાજુએ) આય શીરીન ગાંધી ? એની ઉપર કહેર છુટવાને બદલે મારૂં દીલ જાણે એની ઉપર એવું દોરેછ કે—આહ ! બચ્ચા અદી ! એ છોકરી પેલી કેટી દાવરને જગે હોતે !!

શીરીન—(શરમાતી શરમાતી)—જી, માયજી મને કહેછ કે તમુને આય તમારી ફી—આય લેજોજી.

અદી—ફી ? તમારી પાસથી ફી લેઉં ? તમારી પાસથી શીરીનબાઇ !—નહીં, મેં કયું—એ હું લઇ શકતો નથી.

શીરીન—તમે મારી પર ગુસ્સે તો નથી કેની, ડાકટર ? મને આય તમારા કાકાના રૂપીયાની ખબરજ નહી ઉતી.

અદી—શીરીન—શીરીનબાઇ, પરવરદેગારનો હું મોટો ઉપકાર માનુંછ કે મારા કાકાએ **તમુને** પોતાના વારેસ તરીકે પસંદ કીધાં ! ગુસ્સે થવાની વાત કરોછ ? આહ, તમારી ઉપર ગુસ્સે થાઉં !

પીરોજબાઇ—શીરીન આય ડાકટરે મને હીસટીરીયામાંથી મજાની હુશીયાર કીધી. ડાકટર, કંઇ ચાહે કારી લઇને તો જાવો.

અદી—નહીજી માફ કરો. મને કંઇ જોઇતું નથી. મેં કયું, શીરીનબાઇ—તસ્દી ના લેઓ.

શીરીન—માયજી, ડાકટરની દવાથી તમુને આટલો ફાયદો થયો તારે એવણને ઘરી ઘરી આવવા કેહોની.

પીરોજબાઇ—હા બા, ડાકટર, જરા આવ્યા કરજો મરં. તમારા હાથથી મને ઘણોજ ફાયદો લાગેછ.

અદી—તમો માય દીકરીની મરજી છે તો હું તમો માયજીની તબીયત પુછી જયા કરશ. ચાલો, તનદરોસ્તીમાં રેહો—સાહેબજી.

શીરીન—કાલે પાછા આવશો કેની, ડાકટર?

અદી—હા જરૂર આવશ. સાહેબજી.

[અદી જાય છે]

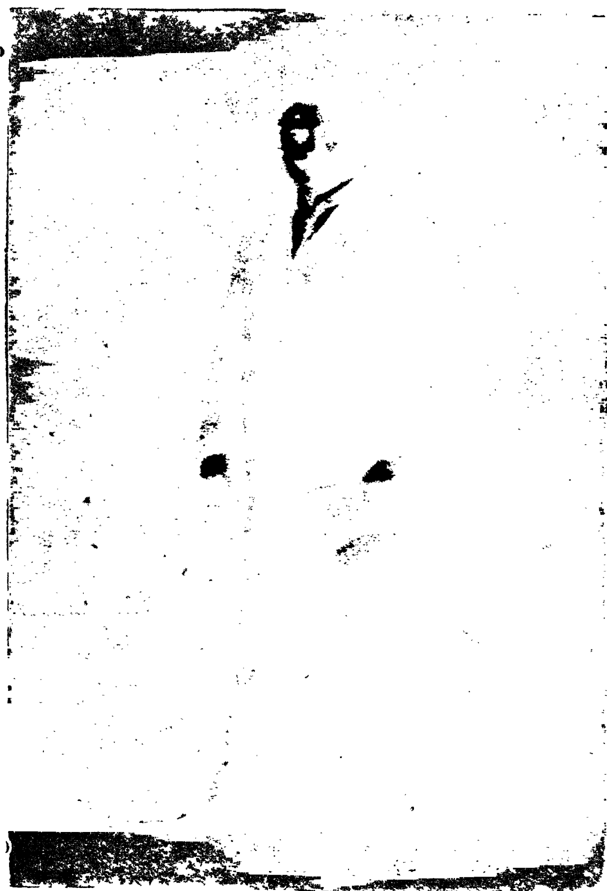
શીરીન—માય! ડાકટર કેવા મજાના ભલા ને લાયકીવાલા છે, અં?

પીરોજબાઇ—હા-મરે હુશીયારબી કેવા છે! પણ ખરા, સીલ્લાં, ગુસ્તાદજી કહેતા'તા જો કે તારે વાસતે એક કોઇ પારસણ મ્યુઝીક માસ્ટર એવણે આખરે આજે સહુવારના રોકીછ. કાલ સહુવારથી આવશે. ચાલ દીકરા—નાસ્તો જરા કરી લેતે.

[બંને જણા અંદર જાય છે, બીજી મેરથી મુંસો કારભારી પાછો બાહેર આવે છે]

મુસાજી—(સ્વગત બેઉને જતાં જોઇને)—બચ્ચા મહેરનોશ! આય નવી મીસીબાબા સાથબી લાંબી વાત લેવાની છે. ચંડાલ ગુસ્તાદે કોઇ ભલતી પીરોજબાઇને મારી મેહેરબાઇ તરીકે થોકી બેસારી અને ભલતી શીરીનને પોતાનું રમકરું બનાવ્યુંછ. બીચારી માય દીકરીને નાપાક ગુસ્તાદને થોડી ખબર છે કે ગુલાબવાડીમાં તે લોકને આવકાર દેનાર મુંસલ્લો મુસો કારભારી બીજો કોઇજ નહીં પણ બંદો મેહેરનોશજી છે! (ખોટી દાહડી કાહડી નાખે છે) હું વેશ બદલું તો સગો બાપ નહીં ઓળખે તો આય હરામખોર ગુસ્તાદ કાંહથી પારખવાનો હતો! પેલો અદીબી આજે અહીં! આબાદ આય ઘડીએ! શાબાશ—હવે કંઈ વાતમાં રસ આવેછ ખરો!

(દાહડી પાછી પેહડી મેહરનોશજી જાય છે.)

અરદેશર વજીફદાર.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાંગીર ન રાપોર બી. એ

શીરીન ગાંધી.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, બી. એ.

સાન મો.

[દેખાવ—ગુલાબવાડીનો ડ્રાઇંગ રૂમ—બારણાં પર તોરણો છે—ખોરશેદ હસ્તે મ્હોંડે દાખલ થાય છે.]

ખોરશેદ—(સ્વગત)—આય શીરીનબઇ સોરાબજી ગાંધીનું મકાન! પેલા જીભરૂં ડા૦ અરદેશર વજીફદારની ચ્વીઠી! (હસે છે). મરે—મને કોઇ કાતરયાંની ઘસેલી કેહ તેમાં નવાઇ છે? (હસે છે). ડાક્ટર સાહેબ તો કેઠા મજનુનનો અવતાર લઇ બેઠાછ—ને બીચારા પપાજી અમથા સુરત બેઠા બેઠા સુજમાં પોતાના રોજા ખોલેછ! (હસે છે). આજે ચારેક દાહરા પર 'જામે'માં મેં જાહેર ખબર વાંચી કે ગુલાબવારીમાં રહેતાં કોઇ પારસી લેડીને વાસ્તે મ્યુઝીક શીખવનારી માસ્તર જોઇયેછ. હું સમજી ગેઇ કે કોણુને વાસ્તે મ્યુઝીક માસ્તર જોઇએછ. તેજ સાંજે હું જરા હીમત પકડીને ગુલાબવારીમાં પોતે જઇ કોઇ પારસી મેનેજર જેવા ઉતા તેવણુને મલીને મ્યુઝીક માસ્તર તરીકે રોજ સાંજના શીખવવા જવા ૩૦ રૂપીઆના પગારે રહેવા માગીયું. (હસે છે) ગેઈ કાલથી આય મારી ચાકરીપર આપરે લાગીબી ગીયાં અને શીરીનબાઇને ટયુશન આપવાનું શરૂ કીધું (હસે છે).

[શીરીન સાલમેહના ઠાકમાઠમ, પીરોજબાઇ સાથે દાખલ થાય છે.]

શીરીન—ઓ ખરશેદબઇ તમે આયાં કે?

ખોરશેદ—હા સાલ મુબારક, શીરીનબઇ!

શીરીન—થેંક્યું! તમે આયાં તેથી હું ને માયજી ઘણાં ખુશી થયાંછ. આજે નાસ્તાપર આપરે ચારજ જણ છેઇયે. ઓય ડાક્ટરબી આવતા હોશે. માયજી, હજુર એવણુ કેમ નહી આયા?

પીરોજબાઈ—ઓવાય શીરીન! આય સુધ્ધાં પચીસ વખત તો પુછી રેહી! આવશે—પોતાને વખતે આવશે—એમ ખભર બોધામાં શું પરીછ? ડાકટરમાં ને ડાકટરમાં ઘેલી થઇ જશે.

શીરીન—(શરમઇને) માયજી તમેબી શું અમથાં!——ખરશેદબઇ, કંઇ હારમોન્યમપર વજારો—જો વરી! તમે પેલી ગઝલ વજારીને ગાઓછ તે એવી મજાની લાગેછ કે જીવ બે ઘરી ખુશ થઇ જાયછ—વરી કંઇ વજારો!

[ખોરશેદ હારમોન્યમપર ગોઠવઇને બેસે છે.]

[બીજી મેરથી અરદેસર દાખલ થાય છે. શીરીન તેની આગળ દોડી જાય છે.]

પીરોજબાઈ—આવો બા, આવો ડાકટર.

[ડા૰ અદી ભપકામાં ડોકું નમાવી સલામ કરે છે.]

અદી—(શીરીનને શેકહેંડ કરતાં) સાલ મુબારક ઇચ્છુંછ શીરીન, ને મારી તરફથી આટલી નજીવી બર્થડે પ્રેઝંટ તારે વાસ્તે લાયોછ.

શીરીન—થેંક્યુ!

[એક રૂપાંના હાથાની પેરેસોલ શીરીનને આપે છે—શીરીન થેંક્સ માને છે—ખોરશેદ એક અતી

ઉત્તમ ગઝલ હારમોન્યમ પર
વજાડીને ગાય છે. અદી ડબાઇને
સાંભળતો ઉભો રહે છે.]

[પીરોજબાઇ અંદર જાય છે.]

કેટી—જો કરમ કરીમે બક્ષી, તે પર ઇતરા ના કદી!
જો પઢી થયો તું ફાઝીલ–તોબી ફુગરા ના કદી!
જર જોબન ફાંની છે તો–મસ્તીમાં મલકા ના કદી—
બેજરૂર ગરૂર છે એ–નથી તે ટકવાનાં કદી!
ચઢી દરીયાવ ઉતરી જશે, આખર છે મરવાનાં કદી–
અદના ને આલા સૌ મરી આખર છે મલવાનાં દકી.

અદી—માઇ ગોડ! આય લેડી ખરેખર એક ગ્રાન્ડ મ્યુઝીશીયન છે. એવણ કોણ શીરીન!

શીરીન—મારાં મ્યુઝીક માસ્તર. તમે નહીં ઓરખતા?

અદી—નહીં. મને એવણ સાથે ઇનટ્રોડયુસ કરાવ—એવણને અરચણ નહીં હોય તો.

[શીરીન ખોરશેદ આગળ જઇ
તેણીનાં ખભાં પર હાથ મેલે છે.

શીરીન—ખરશેદબઇ, ડા૦ અરદેસર તમારી સાથ ઓરખાન કરવા માંગેછ.

[ખોરશેદ હસીને અદી ગમ જોય છે]

અદી—ખરસેદબાઇ!

ખોરશેદ—હાજી—કેમ છેઓ, ડાકટર અદેસર! એવણને હું ઘણી સારી રીતે ઓરખુંછ, શીરીન—પણ એવણ હજુ મને બરાબર ઓરખતા નહીં હોશે?

[અદી ધપ દેતો કે પાસેની ખુરસી
પર બેસી જાય છે]

અદી—તમે-તમે-આવું સરસ ગાઓછ ને વજારોછ] ખરસેદબઇ તમે! Goodness me! You are an extraordinary girl!

ખોરશેદ—(હસીને) Yes Doctor. It is my curious lot to be out of the common run.

[ખોરશેદ ઉઠીને એક બીજી ખુરસીપર જઈ બેસે છે.]

શારોન—શું છે, અરદેશર મારાં મ્યુઝીક માસ્તરને જોઇને એમ અજબ કાંય થઇ જાઓછ?

અદા—ગામરીયા બાચ્ચ લોકોબી એમ ઉસ્તાદી ગાનુ ગાઇને વજાડી શકેછ ને એમ ઇંગ્રેજીબી બોલી શકેછ તે તો મારા જન્મમાં મેં આજેજ જાણ્યું!

ખોરશેદ—(હસીને) જી, તે દહાડે તમે મને બધાં લોકનાં દેખતાં જરબાનુ મોદીની પાર્ટીમાં ગામરેની ગાયનોને ગરબો ગાવા કહયોતો તે યાદ છે કે? તેને બદલે જો પીઆનો કે હારમોન્યમ વજાડવા મને કહેતે તો તેજ દહાડે જાણતે કે ગામરીયાં બોચોબી થોડું ઘણું મ્યુઝીક જાણેછ.

શારોન—એક્ષક્યુઝ મીઓ—તમે લોક જરા વાત કરો. હું પાંચ મીનીટમાં આઉંછ.

[શીરીન અંદર જાય છે.]

[અદી ભટ કરતો બેસી જઈ પોતાનું કપાલ નુછે છે.]

ખોરશેદ—(હસીને) કેમ ડાકટર શું વીચારમાં પરીયાછ? કાલે તમારી કેટી દાવર આવવાની છે તેના ખ્યાલમાં છેઓ કે?

અદા—(દમામથી) અં, હા!—કોણ જાણે—આવશેજ તો!

ખોરશેદ—ચાલો, તારે કાલથી હવે તમુને અહીં ગુલાબવારીમાં આવવાની ફુરસુદ નહી મલવાની. બીચારી શીરીન કેવી નાસીપાસ થશે! પણ ડાકટર, તમે ખરેખર ઘણાજ નસીબવારા છેઓ, અં—બધાં કહેછ કે તમે

કેટી દાવર જેવી પેસાવાલી છોકરીને તુ–તુ કરીને બોલાવોછ ને તે પાળેલાં કુતરાંની કાની દોરી આવેછ ? કેહુજે ઘણીજ હુશીયાર ને શીખેલી છે, ખરી વાત કે ? મને જરૂર ઓરખાન કરાવજો, અં.

[અદી મીજાજમાં મુછ મરડે છે.]

ખોરશેદ—મરેરે, મને કાહરનો એક અજબ ધખારો લાગીયા કરેછ—જો, ગુસ્સે ના થતા, હું ડાકટર—મકુંજે કેટી દાવર તમુને કબુલ નહી રાખશે તો ?

અદી—(ખુબ મીજાજથી) મને નહી કબુલ રાખે ! મને ? તારે કેવા એકની સાથ પરણુવાની છે ?

ખોરશેદ—ઓવાય, તે તમે એવા તે કોણ દેવનું ડોકું પરીયા કે કોઇખી છોકરી તમારીપરથી ઓવરઇ પોવરઇ જાય ? તમે પોતાને કંઇ ઘણાજ મોટા માણુસ સમજત લાગોછ !

અદી—તમે ચેષ્ટા કરો તેની મને દરકાર નથી. હું સારા ખાનદાનનો શીખેલો નબીરો છેઉં—જુવાન છેઉં ને હું ધારૂંછ કે દેખાવમાં કોઇ રીતે હું ઉતરતો નથી. હવે વધારે શું કહેવુંછ ?

ખોરશેદ—નહી બા, બેઅદબી માફ કરજો, પણ મારૂં મત તો જુદું છે. તમે કોઇ વખત એવું ખુબારાયલું ડાચું લઇને ફરોછ ને ભેજાંમાં એવી સત્તર ખાડીની રાઇ રાખોછ કે કેટી દાવરને વખતે તમે—

અદી—(ચીરડાઇને) તમે હાથે કરીને મને આજે શું ફફરાવવાજ બેઠાંછ કે ? તમે કેહવા શું માગોછ ? હું છેઉં ને કેટી છઇએ તેમાં તમુને વચ્ચે માથું મારવા કોણ કહેછ ?

ખોરશેદ—ડાકટર, તમુને આજ કાલની છોકરીઓની રીત ખબર નથી. કાંહ ઉંડા પાણીમાં ફરે તે એ લોકના સગા બાપખી કોઇ વખત તો નહીં જાણે ! પણ તમે શું કામ ચીરડાઓછ ? કેટી તમુને પસંદ નહીં,

કરે તો બલા ગેઇ—(ઉઠીને અદીની અડોઅડ જઇ તેના કાનપર પડીને હળવેથી)—શીરીનબી કેવી મજાની રમકરાં જેવી છોકરી છે, અં !

અદી—બસ–બસ ! માઇન્ડ યોર બીઝનેસ !—હું વધારે વાત કરવા નથી માંગતો—

ખોરશેદ—વરી શીરીન પાસબી તમારા કાકાનો આપેલો પૈસો છે. તમારી તો એવીજ ફીલસુફી છે કેની કે ઓછામાં ઓછા પાંચ છ લાખના દલ્લાવાળું બીલ્લું હાથ નહીં લાગે તો પરણવુંજ નહીં ?

[અદી અત્યંત બીજાઇને ઘરરર કરતો કે ઉઠી ઉભો થાય છે]

અદી—(ચીચવાઇને) હા—હા ! એજ મારી ફીલસુફી છે ને એજ મારી સઉને શીખામણબી છે. તમારા, એવા અણુકાથી હું બીહ જવાનો નથી. જાલ ઉમરીગરનેબી હું દશ વખત એ સલાહ આપી ચુકોછ ને હજુબી આપશ—

ખોરશેદ—જાલ ઉમરીગરને ?

અદી—હા, જાલ ઉમરીગરને ! એમ અણજાણાં અમ્મા શાના થાઓછ ? એ છોકરો હજુ પોતાની લાઇનમાં સેટલ થયો નથી તેટલાંજ પોતાના બાપની ઉપરવારો થઇ એ કોઇ ભીખારડી ભાભર ભુંજી બઇરીની ઝુસરી ગળે ઓરવવા માંગે એના જેવી બેવકુફઇ બીજી કોઇ નથી.

ખોરશેદ—બેવકુફઇ ? અરે ઘેલાપણું—મેડનેસ !!

અદી—એને એવી રીતે ખુવાર થતો—સદાનો ફસી પડતો અટકાવવાની એના માય બાપની ને એક ખરા ફ્રેન્ડ તરીકે મારીબી ફરજ છે.

ખોરશેદ—અરે હાસ્તો—હાસ્તો !

અદી—એવા હુશીઆર ને ઉધરતા છોકરાઓને ગબબર બૈરી મળવીજ જોઇયે—સમજ્યાં?

ખોરશેદ—(બેહદ તીરસ્કારથી) હાં—હું સમજી, કેટી દાવર જેવી ગબ્બર બૈરી જોઇયે—શીરીન ગાંધીનાં જેટલી પૈસાવાળીબી નહીં ચાલે? ડાકટર અરદેશર વજીફદાર! પૈસાની ધુંધમાં તમે તમારી ગ્રહસ્થાઇબી ભુલી જાઓછ. દેખઇતી રીતે શીરીન તમુને ઘણી ગમેછ તોબી કેટી દાવરની દોલતને ખાતર તમે તમારૂં અંતઃકરણ વેચી નાખવા—તે છોકરીનું જીગર કચડી નાંખવા—તેયાર થયાછ—તમારે શરમાવું જોઇયે?

અદી—(સ્વગત) ડેશ ધીસ રેચ્ચેડ વુમન!!

ખોરશેદ—તમે તમારે મનથી ઘણા મોટા માણસ સમજોછ. પણ કેટી દાવરના પૈસાની ગરમી તમારાં ભેજાં પર એટલી ચહરીછ કે તમે પોતે કેવા બે બદામના આદમી છેઓ તે ભુલી જાઓછ. મારી સલાહ માનો તો કેટી દાવર આવે તારે તમે છેકજ ભુખરીબારસ થઇને તેની આંખમાં હલકા ના પરતા—કારણ હું ખાત્રીથી જાણુંછ કે કેટી તમારી ગમ જુઠઠાંઇએ ઝાંખીને જોવાની નથી.

[ખોરશેદ ધસારાબંધ ચાલી જાય છે—શીરીન પીરોજબાઇ દાખલ થઇ અકળાઇને અદીનું મોહડું જોયા કરેછે.]

[ટાબલો—અંગ્રેજી મ્યુઝીક.]

સીન ૮ મો.

[તેહમુરસના ઘરનો ઓરડો—
તેહમુરસ સીસોડી ફુંકતો આવે
છે—અને અંદરથી બારણાને
સાંકળ પોય છે]

તેહમુરસ—હું ધારતો તોજ કે એ મવાલીઓ છેરઇ પરશે. મે જ્યારે કહ્યું કે મારી બઇરી મને ડીનરપર જવા દેવા ના કહેછ તાહરે આઇ જોવ!—Didn't I look silly! પોરીયાઓ મને ખાઇ ગીયા! વેલ I suppose there's no help! નાજુને છેરીને કાંહ ઉભો રેહું? લાંબો કારો ડગલો ને પાંઘડ પેહરીને છેક કોલાબે જવાનું છે—Bother this નાજુ!

[ટુંકો ડગલો અને ફેલ્ટ હેટ કાહડી
ટીપઇપર ફેંકે છે]

ચાલ–બા–ચાલ, ઉઘાડ કબાટ ને કાહડ લાંબો ડગલો!

[અંદરના ઓરડામાં જવા જાય છે
બારણામાં પેસતાંજ ઉબરપર ઠોંક
ખાઇને ચમકી ઉભો રહે છે અને
ડોળા ફાડી અંદર જોયાજ કરે
છે—પછી પાછો બાહેર ધસી
આવે છે]

ઉહ અંહોઇ! અંદર તો કોઇ યંગ લેડી છે! મજેથી સોર પોર કાહડીને સોફાપર અરડાઇને ચોપરી વાંચેછ! (પાછો ચીમાઇને જોય છે.) કોઇ ફાંકડ બઇર છે—બાઇ જીંગો! કોણ હોશે? કોઇ નાજુની શઇ હોશે? રામોબ્બી કાંહ મરી ગીયો! પણ સત્યાનાશ ગઇ અહીં સીટીંગ રૂમમાં બેસવાને બદલે અંદરના ઓરડામાં

તેહમુરસ રૂસ્તમજી દીવેચા.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, બી.એ.

નાજુમાય તેહમુરસ દીવેચા.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, બી. એ.

કાંઇ ભરઇ સુઇ ! કોઇ આવી બાવી લાગે તો, તો શું સમજે?—ઉહ અહોઇ!

[પાછુ ચીમાઇને જોય છે અને નાનો ખુંખાર મારે છે.]

ફ્રેની—(અંદરથી) કોણ છે ?

તેહમુરસ—(બહારથીજ) નહીં જી—એ તો હું છેઉં. મકું—છે તે જી—અહંહહં! (પાછો ખંખાર મારે છે)

[ફ્રેની બાહેર ઉંબરપર આવીને ઉભી રહે છે. બે ચાર પળ બેઉ એક બીજાંને ટીકે છે—પછી ફ્રેની હરખથી અને અજાયબીથી પોતાના બે હાથ પોતાનાં ગળાંપર મુકી બુમ પાડી પડે છે]

ફ્રેની—ઓ! તેહમું!!

[તેહેમુરસ ચોંકીને બે ડગલાં પાછલ હટે છે)

તેહમુરસ—(સ્વગત) તેહમું ??—What on earth does she mean?

(ભખરાઇને ફ્રેનીને ટગર ટગર ટીકયા કરે છે—ફ્રેની તેની લગોલગ આવે છે)

ફ્રેની—ઓ મારા ખોદાય! તેહમાં!—આય શું ફેરફાર! મેં તો તમુને પેહલાં ઓરખ્યાબી નહીં! એટલા વારમાં કેટલા ચેન્જ થઇ ગીયા! I can't believe my eyes. તેહમું ડીયર—સાચું કેહુંછ!

(તેના હાથને વળગે છે—તેહમુરસ ભડકે છે.)

તેહમુરસ—(સ્વગત) અરે આય બાઇડીનુ ખસેલું છે કે શું! પણ એ છે કોણ? મને તેહમા ને તેહમી શાની કરી

મરેછ? (મોટેથી જુઠું હસીને) અહં—હે—હે—હે? જી તમે મને ઓરખોછ કે?—હે—હે—હે—

(ફ્રેની તેહમુરસના બે ખભાંપર બે હાથ મુકે છે)

ફ્રેની—ઓ વાય! આય શું કેહવાય! ડ્રેસ બદલ્યો તેથી વરી રમુજીખી થઇ ગીયા કે—એહં! હી—હી—હી લુચ્ચા! (તેના ગાળપર ઘણીજ ખુશાલીથી એક નાનો તમાચો મારે છે) પણ તેહમા, how handsome you look now! ડીયર!!

(તેને પાછી વાહલથી વળગે છે)

તેહમુરસ—(હળવેથી છુટો થતાં)—ઉહઅહોઇ! What a thundering fine girl! મને લાગેછ કે અહીં કંઇ જબરદસ્ત ઘોટમોટાલો થાયછ? પણ એ કોઇ બીજાને બદલે મને સમજતી તો નહી હોય? Oh no—તેહમુ તેહમુ કરી મરેછ તે જોયું કેની—(મોટે) અંહં-હં! પણ-પણ-બાનું જરા મને કહેશો? તમે મને ઓરખોછ? મારૂં—છે તે-મારી ઓખ્ખર શું જી?

ફ્રેની—(બુમ કલવઇને હસી પડે છે) ઓ એટલા બધા કોમીક કેદારના થઇ ગીયા! હી-હી-હી! હું તમુને ઓરખુંછ! નહીરેજી—હું તમુને કાંહ ઓરખુંછ, મીસટર દીવેચા?—હી-હી-હી! હું તમુને ઓરખતીજ નથીજી-હી-હી-હી-! (હસે છે).

તેહમુરસ—(ચોંકીને ફગલાઇ જઇ) મી૦ દીવેચા! માઇ ગુડનેસ! આય પોટ્ટી મને બરાબર ઓરખેછ! પણ હું એને કાંહ અગાઉ મલેલો! I am damnd if I remember! આય તો કંઇ ગરે પરવાની વાત છે!—

[ફ્રેંની તેહમુરસનો હાથ ખેંચી તેને સોફાપર બેસાડે છે અને પછી તેનાં પાસામાં ભરાઇ બેસી તેની ગરદન આસપાસ હાથ વીંટાલી ઘણા વાહલ અને ખુશાલીથી તેના બાલ પર કીસ લે છે]

તેહમુરસ—(બાજુએ) ઉહોઇ !

ફ્રેની—તેહમી, માઇ લવ, આજે તમુને આય—અવતારમાં જોઇને મને જાણે દીલમાં પાનસેર લોહી વધ્યુંછ—ચાલોની તો, એમ નાટક શું કર્યા કરોછ? મને કેહોની? તમારાં પેલાં આંલીકુઇ કોણ છે તાંહ તાહરે નહીં ગીયા કે?

તેહમુરસ—(બાજુ) યેહ? આય છોકરી છે કોણ પણ તે? એ બધું કાંહથી જાણેછ? I really can't—understand! રખેને કોઇ આવી જાય?

[ફ્રેની તેનો હાથ ચુમે છે]

તેહમુરસ—ઉઅહોઇ! અરે પણ જરા ઉભાં રેહોની તો! તમેબી શું મને બધો ગુંગાવી નાખોછ! મને પેહેલાં કેહો, તમે મને કાંહથી ઓરખોછ? ને અહીં કાંય આયાં?—

[બહારથી ઇલેક્ટ્રીક કોલબેલ વાગે છે]

તેહમુરસ—(એકદમ ભડકીને ઉઠીને) યેહ! એ કોણ? અરે કોઇ આયું! (બાજુએ) Oh Heavens! રખેને નાજું આવી લાગી હોય!

[બાહરથી નાજાંના બાવા બાપુજીનો મોટો અવાજ સંભળાય છે.]

બાપુજી—(બાહરથી) નાજું! નાજાં!!—અંદર કોઇ છે કે નહીં!

[જોરથી કોલબેલ પાછો વાગે છે]

તેહમુરસ—(અત્યંત ગભરાટમાં બાજુએ) મોહરમોકાણ! આય તો મારો સસરો! નાજુના બાવા બાપુજી! ઠાર મુવો હવે!

ફરેની—(અજબ થઇ) શું છે તેહમાં? કોણ છે? એટલા ગભરાવોછ કાંય, ડીયર?

તેહમુરસ—(અકળામણમાં) અરે એ તો બાવાની નાજુ છે—અરે નહીરે નાજુના બાપુ છે—અરે છે તે—હવે શું કરીયે, અં!

ફરેની—(વધારે તાજુબીથી) ઓવાય—પણ શું છે શું? એટલા ભભરાઇ શાના જાઓછ! નાજુના બાપુ ને બાપુની નાજુ કોણ?—એમ શું આજે ડોરા બારોછ, જો! જલદી બોલોની તો!

[પાછો કોલબેલ થાય છે[

તેહમુરસ—(બાજુએ) બચ્ચા તેહમુરસ! ફસ્યો! આય ઢાંખરો મરે પાછલી રાતના! એ કાંઇ કવાબમાં હારકું નરી મુવો! ઓ હવે શું કરૂં—હેંગ ઇટ. સમજખી નહી પરતું!—

[અહીંથી તહીં દોડ્યા કરે છે—
પાછો કોલબેલ થાય છે.]

બાપુજી—(બાહરથી) નાજું! તેહમું!! કોઇ અંદર મુવું જીવતું બચીયુંછ કે નહીં?

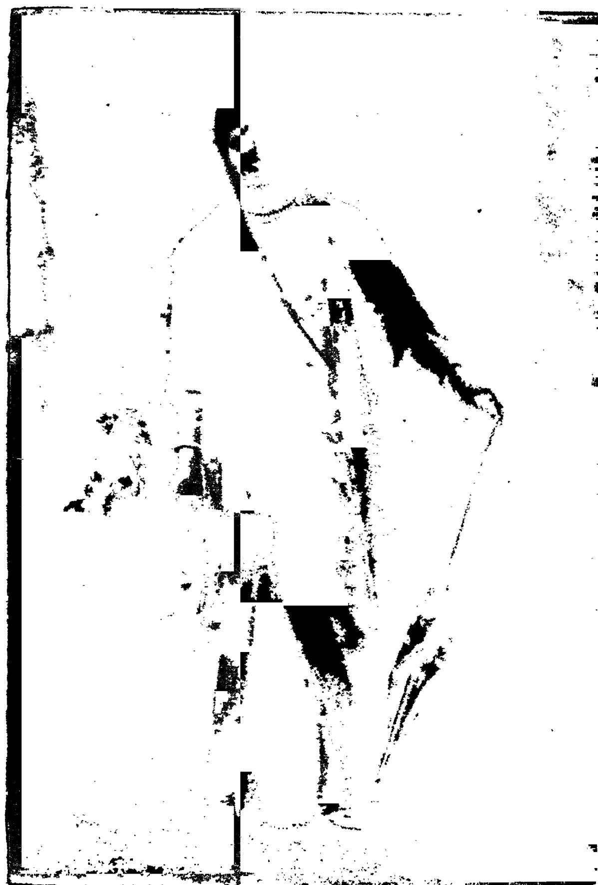
ફરેની—મરે આજે આય પારસીનું માથું જરા ખીસેલું લાગેછ! ઉંધારોની તો બારણું! એમ સાવજની કાની ગુંગેટાયા કાંય કરોછ પણ તે? શું છે શું! કંઇ સમજ પરે! લાવો હું—

(ફરેની બારણું ઉઘાડવા જાય છે—
તેહમુરસ તેણીને બાજુમાંથી પકડી
પાછી ખેંચી કાહડે છે.)

તેમુલજી રૂ. દીવેચા.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર બી એ.

ફેની તેમુલજી દીવેચા.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, બી. એ.

તેહમુરસ—અરેરેરે! નહીરે નહીં. એ તું શું નાદાની કરેછ? આપરો બેઉનો જીવ જવાનો સોદો કરેછ કે?

ફરેની—(ચંકીત થઇ) ઓવાય! કાંય? ભસોની જલદી!—

[બારણું ઠોકવાનો અવાજ જોરમાં આવે છે]

તેહમુરસ—(બાજુએ) હવે બસ લગાઉં કંઇ ઠીંગરૂં! (મોટેથી) જોની ડીયર, એ પારસી તો ઘેલો છે ઘેલો? એને બસ એમજ ધખારો આજે મુદત થઇ ભરાઇ બેઠોછ કે હું એની નાજાં કરીને કોઇ છોકરી છે તેની સાથ ઘણાં વરસ પર પણવા કબુલ થયલો ને પછી ફરી ગીયો! તેથી એ મારી પુઠે આજે કંઇ વખત થયા લાગેલોજ છે!

ફરેની—(અંદર જતાં જતાં) મરેરે મુવો મેઠ! ઓજીઓ જુલમજ તો! ઉભા રેહો—બીહોછ શાના? એ મુવાને હું બરાબર ઠેકાણે લાઉંછ.

તેહમુરસ—(સ્વગત) સટક બચ્ચા તેહમુ, હવે અહીંથી નહીતો છુંડો થઇ જશે! પછવારેને દાદરથી સટકરે મામારા બાઆઆપ!—

[ફરેની ઝડપમાં બારણાં ગમ જાય છે,-તેહમુરસ પાછલે બારણે સટકી જાય છે, ફરેની બારણું ઉઘાડે છે.]

[બાપુજી ફફડતા ચટકતા અંદર આવે છે—ધુરકા ધુરકી!]

બાપુજી—(તરડાઇને) વાટ નોનસન્સ! એ તે કંઇ રીત છે? એ કેટલો બધો વાર લગારયો?—પેહ? એ કોણ?—બાંઇ, તમે કોણ છેઓ?

ફરેની—(બહુજ ચીર ઇને) કોણ છેઓ! તે તમે પુછવ વારા કોણ થાઓછ! હું ગમે તે છેઉં તેની સાથ.

તમુને શું પંચાત! (બાજુએ) જો મુવો મારી સાથબી દમ દાટી કરવા આયોછ તે! (મોટેથી) એઇ સીટ-સીટ! કાકા વાલપાપરી! મારા તેહમુંની સાથે દમ સમ કરયા કરોછ તે કંઇ અહીં બહીં જોવા ના જતા—સમજ્યા કે?

બાપુજી—(બાજુએ) મારા તેહમું! નાજુની ઘેરહાજરી એના ઘેરમાં આય અણુજાણુી બઇરી કોણુ? એ આય હું શું જોઉંછ! (મોટેથી) જરા મહેરબાની કરીને મને કેહશો કે તમે કોણુ છેઓ? ને અહીં મારા જમઇના ઘેરમાં શું કરોછ?

ફેરેની—(ઘણીજ ઉશકેરાઇને બાજુએ) જોયું કેની! મુવા ચગડોલને એજ હજુ ધખારો છે. (મોટેથી) તમારો જમઇ? મુવારે તું સસરાનો થતો! મુવા ચક્કર! એ તારી હુશીયારી બીચારા તેહમુની આગળ ચલાવજે. અહીં તો હું તારી મુઇ નાજુ ફાજુ કોણુ બરેલી છે તેના બેઉ ડોરા ખેંચી કાહરવા બત્રીશ દાંતવાળી બેઠેલી છેઉં—સમજ્યો?

બાપુજી—(હેબતાઇને) હેં! આય ઓરત દીવાની છે કે શું! પેલા ચંડાલ મુંજી કાંહ છે? (આજુબાજુ જોઇને) છટકી કેવો ગીયો જોવની! (મોટેથી) તમે મોહનું સંભાલીને વાત કરો-તમે મને ઓરખતાં નથી—

ફેરેની—અરે જારે મુવા મેટ! મને તારી શું દરકાર છે! (ચીચવાઇને અચબુચ પોતાની પેરેશોલ ઉંચકીને) બસ નીકલ એકદમ—નહીં બસ નીકલ! નહીં તો મારૂં માથું ખરેખર ફરી જશે તો—ચાલ નીકલ—નીકલ—બસ નીકલ બાહેર અબઘરી!

[બાપુજીના આંગપર જઇ પોતાની છત્રીના હાથા વડે તેવણુને બુઠોબઠ મારે છે. બાપુજી ગોથીયારાં કરી

મેલ છે—પણ ફરેની તો મારચાંજ કરે છે. બાપુજી અંતે કલાબકોર કરતા ધસારા સમેત બાહેર ચાલી જાય છે.]

બાપુજી—કાંહ છે પેલો નાપાક કુતરો! એનો તોટો પીસશ? એ તે કંઇ રીત છે! બેશરમ નીચ હવસી બ્રુટ? આટલી હદ સુધી વીખરી ગીયોછ! શું જુલમની વાત છે! એનો જીવ લેવશ—નાજાંખી કાંહ ગેઇ—વોટ નોનસનસ! (જાય છે)

ફરેની—(ફુંફારા મારતાં તથા હાંફતાં) જો સુવો મારી સાથ દાઠી કરવા આયો' તો તે! અહંહં—મને એ ઓરખતો નથી! કંઇ નહીં સુવાની બરાબર ખાતર જમા કીધી—હવે ખોડજ ભુલી જશે.

[જરા નરમ પડીને અહીં તહીં જોઇને ગંભીર અવાજે]

પણ તેહમુલજી કાંહ ચાલી ગીયા! મરે આજે એમ શું કંઇ એવણે ડોરા બારીયા?—રખેને વરી કંઇ એવણના બરીયાં ઘેલાંપણાનાં દરદનો એટેક ફરીથી થવાની નીશાની હોય! મરે—એવણ કાંહ જતા રહયા? આય પેલા સુવા પારસીથી બીહને બીચારા નાહસી ગીયા હોશે—અં!

ફ્રેની—સફળ સફળ સમજો ભવ સારો નર નારી,
પામો શાદીથી જાનનીસારી—તે આબાદી છે ન્યારી!
જાઓ ભવસાગર તરી, રાખી જાણો પ્રીતી ખરી,
પામો તમ પ્રેમભરી, જાદુભરી જોડી પ્યારી.

ચાલ બા અંદર બેસ્તે. તેહમુલજીના ભઇ ભોજંઇબી કોણ બરીયાંછ જો! તે લોકબી આવી નથી મરતાં—

[અંદર જાય છે]

સીન ૯ મો.

[કોલાબા સ્ટેશનનો અંદરનો દેખાવ— પ્લાટફાર્મ ઉપર કુલીઓ તથા પોરટરો અને બીજાં લોકોની ધમચકરી—છે.]

[સુરતની મેલ આવી પુગવાનો વખત છે! સહવારના સવા આંઠ વાગતે.]

[અદી સ્ટેશનની અંદર ચોગાણમાં આમથી તેમ લટાર મારે છે.

અદી—(સ્વગત)—(ઘડીયાળ કાહડી જોય છે)—આંઠને વીસ તો થઇ! બીજી દશ મીનીટમાં ત્રેન આવશે, ને પછી એજનજી મામાને તેવણુના હોત્રઘ નવઇનાં દીકરીજી કેટીબાઇના પેહલવેહલાં દરશન થશે! (ઉદાસ જીવે હસે છે) લોક કેહછ કે લક્ષાપતી મામાની એક પુરી વારેસ ખુબસુરત કેળવાયલી દીકરી—આખ્ખાં ગુજરાતમાં વાખવાખી પામેલી કેટી દાવરનો હાથ જીતી જવા માટે હું ભાયગશાલી છેઉં! પણ—ઉંહ!—મારા દીલમાં આજે ઉલટ કેમ નથી? મારૂં મોહનું તો ઉમંગથી મલકાઇ જવું જોઇયે—તેને બદલે!—

[લાંબો ઉંડો નીસાસો નાખી નીચી મુડીએ પાછી લટાર મારે છે.]

લક્ષ્મી ચાલી ચલાવીને ચાંદલો કરવા દોડતી આવેછ પણ મારૂં દીલ હસ્તું નથી. બાપ જનમમાં મેં તો બાપ દીકરીને જોયાંબી નથી! હલ્લો જાલ! યુ ડીઅર!

[સામેથી જાલ ઉમરીગર હળવે હળવે ચાલી આવે છે. અદી અચરતીથી ઉઠી ઉભો થાય છે.]

જાલ—હું ટ્રેનની વાટ જોઉં છ—આજે જરા લેટ થઈછ

અદી—મારા મામા બેજનજી દાવર સુરતથી આજે આવેછ, તેવણુને લેવા આયોછ !

જાલ—ઓ તારી કેઠી દાવરના બાવા ! તારે તો સુરતની એ પ્રખ્યાત "બ્યુટી" બી સાથે આવતી હોશે ? જરા આપરેખી જોઇશું કે એવી તે કેવી ફાંકડી ફલકસુર છે !

અદી—પણ તું કાંય સહવારના પોહોરમાં અહીં ભુષો પરીયો જાલ !

જાલ—પારડીથી બમનજી મેહતાબી એજ ટ્રેનમાં આવવાના છે. બોરશેદે મને કહયું તું કે હું વખ્તસર સ્ટેશન પર આવશ—પણુ હજુર એ આવી કેમ નહીં ! ચાલ—ટ્રેન આવી—સાહેબજી !

[અદી તથા જાલ જાય છે.]

[સીનેમેટોગ્રાફ સીન—ટ્રેન સ્ટેશનમાં દાખલ થાય છે—ટ્રેનમાંથી પાસીનજરો ઉતરવાની દોડાદોડ ચાલે છે.—સીનેમેટોગ્રાફ સીન પુરો થાય છે.]

[સ્ટેશનનાં આગળા ચોગાનનો પાછો દેખાવ. ત્યાં બેજનજી-રતનજી—માણસો—છેલ્લે કેઠી દાખલ થાય છે. કેઠી દુરથી સામાન સાથે ફાંફાં મારયા કરે છે. પછવાડેથી અદી તથા જાલબી ત્યાં આવી લાગે છે.]

બેજનજી—(પોકાર મારી) હરામખોર ! નાપાક કેટલો વખત લગારેછ ! એક પેટી ઉંચકતાં એટલો વાર ! કાંહ મુવો પેલો રતનજી ! યુ સુવ્વર ! તાંહ શું ફાંફાં મારેછ !

રતનજી—આયો, સાહેબ, આયોજી !

બેજનજી—એઇ ગધ્ધા! મારા ડરેસીંગ બેગને ધસારો નહીં લાગે—નહી તો માથું ભાંજી નાખશ. કાંહથી એવા હુજામો મનેખી મળેછ—(અદીને) કેમ બા શુ કેહોછ! એ જીવ પર ઉભા રહીને ગધેરાની કાની ટીકયા શું કરોછ?

અદી—હું અરદેશર છેઉં, મામા.

[બેજનજી ડોળા કકડાવી અદીને ટીકે છે.]

બેજનજી—અં? તમે મારા ભાણેજ અદેસર છેઓ! તારે મારા સાહેબ ભસી મરીએ કેની! એમ ઉજબખ જેવા સામબે ઉભા રહો તે હું કેમ જાણું?

અદી—સાહેબ, હું મકું જે મારી સખી તમુને મલીછ એટલે—

બેજનજી—ભેજું ના ખાઓ, બા! એક તો આખી રાત ભેનમાં કાહરતાં દમ આખર આયોછ. તમારી સુશીયાની સખી શું હું હાથમાં લઇને ફરીયા કરૂં કે? કેઠી! એ તાંહ શું કરી મરેછ? અહીં આવ જલદી! છે તે મી૦ અરદેશર તમારા જેવા ઇસ્ટુ પીડ ગધેરા બીજા કોઇ નહીં હોશે. કેટીને વાસ્તે મને કાગળમાં એક બોલ તો લખતે? જાણે એ દુકતી જીવતીજ નથી! તમે બેઉ જણાએ મને ઘણાજ નાસીપાસ કીધાછ. મારા સાહેબ, ઉજમારા ઉખરા જેવા અહીં આયા તારે એ પોરી સાથે વાંદરેજ કાંય નહીં આયા?

અદી—વાંદરે? મામા હું કંઇ સમજતો નથી. વાંદરે કાંહ—

બેજનજી—તમારામાં દોઢયાંની અકલ હોય તો સમજો કે? એ દુકતી સવારનાં પોહોરમાં આયા સાથ એકલી વાંદરાનાં સ્ટેશનપર ધસરઇ આવી–જાણે બાપને અરધો કલાક પછી મળતે તો જીવ તુટી પરતે!! યેહ? પણ એમ મટની કાની દોરા ફાડીને મને જોયા શાનું કરોછ! કેઠી? એકદમ અહીં આવેછ કે નહીં—

અદી—(ગભરાઇને સ્વગત)—કેટીની સાથે વાંદરે આવે? એ મામા એમ શું ફાકું ફાકું બકયા કરેછ?

[કેટી નજદીક આવે છે. બહુજ સ્ટાઇલીશ લેબાસમાં છે. અદીની ગમ તેણીની પીઠ છે.]

બેજનજી—કેટી! આય તારો સગો અહીં ઉભોછ! કાતરીયું ઘસીયું હોય તેમ કમબખ્ત કાહરનો મારૂં કોઠુંજ ભોપીયા કરેછ! જાણે મારા મોહનાપર હીરા જડીયા હોયની! એને જરા સમજાવની!

[કેટી હળવેથી ડાકું ફેરવીને અદી ગમ જોય છે.]

કેટી—કેમ છેઓ, ડાકટર અરદેશર વજીફદાર! સારીકાની તો છેઓ કેની?

અદી—ખરસેદબાઇ? ઓહ માઇ!!

જાલ—ખોરશેદ? માઇ ગોડ!!!

[થોધારી સાદે મોટી બુમ પાડીને અદી તથા જાલ એકદમ એક બે ડગલાં પાછળ હઠી પોતાની સામે ઉભેલી ઠઠેરાબંધ ફેશનેબલ ગુલબદન નાર સામુ હરણફાર થઇ જોયા કરે છે.]

[લાઇમ લાઇટ]

(ટાબલો!—ઇંગ્રેજી મ્યુઝીક.)

એકટ ૨ જો.

સીન ૧ લો.

[દેખાવ—પાંડે સેનેટેરીયમનો ઓટલો]

[કેટી અને જાલ આવે છે.]

કેટી—(હસીને) જા બા, ખોદાયને ખાતર એમ બુખરાયલું મોહોનું કરીને ના ફરયા કર ! મુવું મને હસવુંજ આવેછ. (તેની આગળ જઇને ગરદન આસપાસ હાથ વીંટાળે છે.) મને કહે—જાલ ! શું તુને આ તારી વીંટી પાછી જોઇયેછ ?

જાલ—ખોરશેદ !———

કેટી—હવે મારૂં નામ કેટી છે. બોલ, તું તારાં વચનથી પસતાતો હોય તો આય વાહલાંમાં વાહલી ચીજ હું તુને પાછી આપી દેઉં !

જાલ—કેટી ! તું મારી મશકેરી કરેછ ! આય વીંટી તુંને આપવાનો મને હકજ નથી !

કેટી—ને પાછી માંગવાનોબી હક નથી. તું મને હજુર બરાબર ઓરખી નથી શકયો, જાલ ! શું મેં એશકી કપરાં પહેરયાંછ તેથી હવે હું બદલઇ ગેઇછ ?—

જાલ—(કેટીના બેઉ હાથ પોતાના હાથમાં લઇ) એમ શું બોલેછ—મારી કેટ ! આહ—જો તારી ખરી હાલત તેં મને પહેલાંથી કેહી હોતે તો હું તારેથી દુરનો દુર રહેતે———

કેટી—છટ! તાહરે ઝુપરાંમાં રહેવાની મીઠી મીઠી વાતો આપરે કેમ કરતે? (તેના ગાળ પસવારતાં) જાલ, પૈસાનો જરાખી વિચાર રાખ્યા વગર, તું જે રીતે મારી સાથ વાત કરતો તો'તો તે મને એટલું ગમતું'તો કે મારા પપાની મુંધ ઠગલેઘેર દોલતને વચમાં લાવવાનું મારૂં દીલ ચાલ્યુંજ નહીં. એક વખત નું દીલ તું આપી ચુકો–હવે તે પાછું લેવાશે નહીં–જાલ!

દીલથી બની એકદીલ તું–હવે બેદીલ જો થાએ,
અગન આએ માહરાં દીલની દીલમાં કેમ સમાએ?
પ્યારની બેડી બાંધી,
કીધી જો કેદી તેં,
છોડી ના જાની, ઓ જાંની,
માહરૂં દીલ ભેદીને! ૧

જાલ—ઓ સ્વીટ ગર્લ,
કરની–ધરની ખ્યાલ જરા!
મુફલીસ હું—માલેતુજાર તું—
બસ તું કેહે—
કેમ મલી શકે એવો એ મેલ—
ખ્યાલ તો કર, લવ! મલે કેમ પાણી ને તેલ?

કેટી—ઓ જાલ–જો
મોહબતની મકતબમાં હું શીખી પાઠ પ્યારનો,
ઓ નીવારીને—ના વીસારી દે,
અલગ તે કેમ થાએ તું—છોરી જાએ શું?
રાખી સદા તુંજ ગોદમાં–પ્રીતનાજ કેહ તું કલાંમ,
મોહોબતની એ મુજ આરજુ—
માની તું લેજે તમામ!
કરી મને સુખી, લવ, રેહજે સદા સુખી,
બધા હું તું માહરા લોર્ડ ને આપું હું માહરા જી!

વીંધી નાંખીને.

જોલ—(નીસાસો નાંખી) હું ખરેખર ખરાં જીગરથી ઇચ્છું છું, મારી વહાલી, કે તું હજુરખી મારી ગરીબરી ખોરશેદજ હોતે!

કેટી—કાંય? હું આય સારીમાં શોભતી નથી?

જાલ—શોભતી! અરે તું મારૂં માથું ફેરવી નાખશે! પણ તારા બાવાજી—પેલા અદી!——

કેટી—તે લોકને મારી પર છોર! અહીંના સેતારા અહીં આવશે તોબી હું પેલા મીજાજી અદી પર થુંકવાનીબી નથી!

[અંદરથી એજનજીનો ગુસ્સાભર્યો અવાજ આવે છે.]

એજનજી—હું કંઇ એ નોનસન્સ સમજવાનો નથી. હું સાફ કેહું છ કે એક મીનીટબી એ છાંન પુટલાંનો નાચ હું ચાલવા દેવાનો નથી. તમે મરો બધાં એમના એમ!

કેટી—જા જાલ! પપાનો મીજાજ સહવારથી આજે ચસકેલો લાગેછ! તુંને જોશે તો વધારે કુહરશે. જા ડીયર, સાહેબજી! કાલે જરૂર આવજે—અં.

[જાલ કેટીના કપાળ પર કીસ લઇ ગંભીર મહોડે તેણીની સાથ ચાલી જાય છે.]

[એજનજી બુમ બરાડા પાડતા અને ડાંગ અફાળતા આવીને ઢબ કરતા કે સોફા પર બેસી જઈ હાંફે છે અને હાર્ટ દાબે છે. પછવાડે સુનામાય અને હમાયજી ધસડાતાં ધસડાતાં આવે છે]

હમાયજી—(પટાવતાં) ભઈ, ભઇ! જો બધી મરી જાઉં! એમ કુહરશો તો દુશમનને વરી——

બેજનજી—(બરાડ મારી, ડાંગ ઠોકતાં) ચુપ! એકદમ મહોડું બંધ કરી મરો! નહીં તો ચીર ચઢશે તો તમારા લોકના માથાં છુંડી નાખશ? તમે લોક મને શું સમજોછ! ઓ—મને વરી અહીં પેન થાયછ! તમે લોક એમજ મારો જીવ લેશો—આહ! (છાતી દાબે છે) કહાં છે, કહાં છે, પેલી હરામખોર કુકવી! બોલાવ તેને એકદમ જલદી!

[કેટી ગભીર મ્હોંડે દાખલ થાય છે.]

બેજનજી—અહીં આવ, રાન નાપાક! તું તારાં મનમાં ખાન શું ખાયછ! આય બીચારાંઓને જુઠાં નામે એટલા વખત વાહયાં! તુંને શરમ નહી આવી! તું પેલું ગધેરૂં અહીં ગમે તેમ દોહરાં દોહવે,–ને બેવકુફ જેવાં સુનાબાઇએ તે જોયા કીધું!

કેટી—પપા! એમાં બીચારાં——

બેજનજી—(ચીરડાઇને) ચુપ! નહીં તો બરડો ભાંજીને કટકા કરી નાખશ! વરી ચોરી પર સરજોરી કરેછ! ઓ— બોલતાં મારી છાતીબી દુખેછ! તું એવું કરવા અગાઉથી મુંબઇ આવી કે? તું મારી મરજીની— ઓ!—સાંમ્પે થાયછ? નીમકહરામ! હું તુંને— ઓ—ઓ—કોઇ આવો!

[બેજનજીને હાર્ટ ક્રેમ્પ આવે છે, ને તેવણ દરદને મારે સોફાપર ઢલી પડે છે.]

હુમાયજી—ઓ ભઇ–ભઇ! ઓ માય! હવે શું કરૂં!— અદી! અદી!

સુનાબાસી—ઓ માયરે! કોઇ આવોરે! ઓ મદઇના ડોરા ઉંચે ચહડી જાયછની તો.

[રતનજી, અમીના આવે છે. ગભરાટ અદી હાથમાં લાલ દવાના ગલાસ સાથ થઈ પર ધસી આવે છે.]

ને બેજનજીના વાસકુટના બટન
છોડી નાખી તેવણુના ગલામાં
દવા રેડી તેવણુની નાડ ધરીને
બેસે છે.]

બેજનજી—(થોડે વારે સુદ્ધીમાં આવતાં) કંઇ નહી—ઓહ
—હવે જરા કરાર લાગેછ! કોણ, અદી કે? [અદીનો
બરડો માયાથી ઠોકે છે.] સાબાશ, દીકરા! જીવતો રહે!

અદી—મામાજી, એમ ઘડી ઘડી થવું નહી જોઇયે. એ
હાર્ટ ક્રેમ્પસ ઘણીજ ખરાબ ચીજ છે.

બેજનજી—હું તે જાણુંછ, પણ શું કરૂં! તારી દવાથી તરત
મને રાહત થઇ, અં. (કેટીને) જો એઇ બેવકુફ!
આંખ ફાડીને જો! આય આપરો અદી કેટલો
હુશીયાર છે તે.

અદી—પે ચાલો મામા; ઘણું બોલ બોલ ના કરો. જરા
થોડો વાર લેટી જાવો.

બેજનજી—નહી! લેટી બેટી કંઇ જવાનો નથી, પોરીયા—
હવે મારી જીંદગીનો એક પળનોબી ભરોસો નથી.
તેં હમણા જોયું કેની! (સુનામાય તથા હમાયજીને)
જાવ, તમે લોક ઓરડાની બાહેર જાવ. (કેટીને)
તુંબી નીકર અહીંથી!

[કેટી, સુનામાસી, હમાયજી દલગીર
ચહેરે જાય છે.]

બેજનજી—(અદીનો હાથ પકડી પોતાની પાસે બેસાડતાં)
આવ, અદી, અહીં બેસ; આજે મારૂં દીલ ઉચાટ
પડી ગીયુંછ. આય પેરાંનું ખાધું દરદ મારી પુઠે
લાગુંછ. ઓહ—જાણે એવું થાયછ—

[અદી ઉઠીને તેવણુના ખભાં ઉપર
હળવેથી હાથ મેલી પટામણા સાદે
તેવણુને ઠંડા પાડે છે.]

બેજનજી દાવર.

ફોટો લેનાર મી. જહાંગીર નાનાપાર, બી. એ.

સુનામાસી.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, બી. એ.

અદી—મામા! સઉ સારૂં થશે. એમ તમે તણાવોછ તે ઉલટું—

બેજનજી—અરે બેસ બેસ! તુંબી ઉજબખ મુવોછ! તુંને હું મારો દીકરો કરવા માગુંછ, આય છોકરી સાથ ખોભા ભરીને પૈસા નાખ આગળ ધરૂંછ ને તોબી તુંને કાંસનમોરા સુઝેછ! બસ હું તુંને પુછુંછ તેનો જવાબ દે. તું કેટી સાથ પણવા ખુશી છે કે નહીં?

[અદી ગુંચવાયા કરે છે. જવાબ દેતો નથી.]

બેજનજી—કેમ જવાબ નહીં આપતો! મ્હોંનું ભાંગી ગીયુંછ કે?

અદી—આપરે હલ્લુ ધીરે એ વાત કરશું, મામા.

બેજનજી—શું ગદ્ધા! મારી સાથ એમ તકરાર કરેછ? એકદમ જવાબ આપ! તુંને એ પોરી ગમેછ કે નહીં?

અદી—નોનસન્સ—મામાજી! તમારૂં પુછવું વાજબી નથી. તમે દુન્યાદારીના પાહવરદા થઇને એમ કેમ કરોછ? એ સવાલ તમારી દીકરીનેજ પુછો. તેના દીલની વાત શું છે તે તમે જાણોછ, ને તે છતાં મારી પાસે બોલાવીને મને કાંય હલકો પારવા માગોછ?

બેજનજી—(મોટેથી) બેવકુફ ગધેરા! તું શું એમ સમજેછ, કે હું કેટીને તારી સાથ પણવાનો હોકમ કરશ, તો તે મોહને ચહરીને મને ના કહેશે? નાદાન થઇને જરા હસવામાં એને તારી સાથ તરછોડ કીધી તેથી શું થયું? ઉભો રહે હમણાં એને તારાં મોહના પર પુછીને તારી ખાતરી કરૂં! કેટી! કેટી!! અહીં આવ, કેટી!

અદી—મામા! એ શું કરોછ? હમણા—

બેજનજી—ચુપ! વચે બોલી ના મર!———કેટી! અહીંયાં આવ જલદી! (થોડીક પળ રહીને) કેટી! કેટી! કહાં મુઇ?

[કેટી ધીમેથી ચાલીને આવે છે]

બેજનજી—કેમ, જલદી નથી આવી મરાતું કે? કેટલીવાર લાગો!

કેટી—શું કેહોછ, પપા!

બેજનજી—હું પુછું તેનો સીદ્દો જવાબ આપ! તુંને કેટલાં વરસ?

કેટી—બાવીસમું ચાલેછ.

બેજનજી—ઉંહ, તેથીજ એવી અક્કલ વગરની ઢોર રહી ગેઇછ! આજે સહવારના મને શું થયું? બીજા બે ત્રણ એવાં આંકરાં આયાં કે મારો આંકો આવી જશે. બોલ, હવે શું કહેછ?

કેટી—મને શું પુછોછ? સીધો સવાલ પુછો, પપા.

બેજનજી—ચાલ એમ બોહનાપરને બોહનાપર તરતર જવાબ ના આપી મર! તારી લાહેરી મારી આગલ નહી ચાલશે! તું હમણા હમણા છેકજ બેખ્તં થઇ ગેઇછ. પણ સુઝમાં રોજા પોલતી ના.

કેટી—તમે મને હજુર પાધરા સવાલ પુછતા નથી. હું ત્યારે પાછી જાઉં?

બેજનજી—સબુર! હું જાંહ સુધી હડતો કડતો બેઠેલો છેઉં, તાંહ સુધી તો તારાં ભવીષને વાસ્તે પાક્કો બંદોબસ્ત કર્યા વગર જંપીને બેસવાનો નથી. કેટી! હું શું કેહુંછ તે સમજેછ કે?

કેટી—હા સમજુંછ. તમે હવે જે પુછવું હોય, તે જે તે એક વખતે પુછી લેવો, પપા. હું ઘડી ઘડી એ પીજન પાટલો કરવાની નથી.

બેજનજી—(ડોળા કકડાવીને) એટલે! એટલો બધો તુને મીજાસ આયોછ? શું મને કંઇ દમ બમ ભરાવવા આવીછ—કે.

કેટી—દમ તો સામ્બો તમે મને ભરાવોછ. તમે હમણા મારી

સાથ એક બાપ તરીકે નહીં, એક બાટકી વાલીની માફક વાત કરોછ, પપા.

[બેજનજી દાંત પીસી કેટી ગમ ઘુરકેછે.]

બેજનજી—તું શું મને મારી નાખવા માંગેછ! નાપેકારફ તું એવી બેમરવત કાહારે હતી! પણ હું તુને ઠેકાણે લાવશ! આય અહી સાથે તુને પણવું પડશે—એક દમ જલદી તારાં લગન કરવા માંગુંછ.

કેટી—(બેહદ વીરસ્કારથી) પણવું પરશે! ડા૦ અરદેશર પોતે શું કહેછ?

બેજનજી—તે ના નહીં કહેશે! મારી ખુશીની વીરૂધ થવાની કોઇમાં મકદુર નથી.

કેટી—કોઇમાં નથી તો મારામાં છે!

બેજનજી—(એકદમ ઉછળીને ઉભા થઇ) હેં! એટલે? એ તું મનમાં શું ચાહે પીયેછ'

કેટી—હું ડાકટર અરદેશર વજીફદાર સાથે પરણવાને સાફ ના પાડુંછ. બીજું કાંઇ પુછવુંછ?

બેજનજી—(જોરથી ડાંગ જમીનપર ઠોકી ચીચવાઇને) કેટી! મારી મરજી પ્રમાણે નહી ચાલવાનું શું પરીણામ આવશે તે જાણેછ કે!

કેટી—બધું જાણુંછ, બધું જાણુંછ! પણ તમે મને કાપીને ચાર ટુકડા કરી નાખશો તોબી આય તમારા ભાણેજ સાથ હું પણવાની નથી.

બેજનજી—યા ખુદા! આય પોરીનું માથું ગીયુંછ! વારૂ નથી પણવાનાં તેનું કંઇ કારણ?

કેટી—કારણ——મારી ખુશી નથી. હવે હુ જાઉં

બેજનજી—(ખુબ ચીચવાઇને કેટીની અરોઅડ જઇ) બેઆ-કલી છોકરી! તું કંઇ ભરૂસે રહેતી ના! મારા

કહ્યાસર ચાલશે નહી તો એક પઇ વગર તુંને ઘેરમાંથી ધક્કા મારીને કહાડી મુકશ. તું સમજેછ શું ?

[હમાયજી દોડી આવીને એજનજીને પટાવે છે.]

હમાયજી—ભઇ! ભઇજી—

કેટી—હું તમુને નાખુશ કરૂંછ તેથી દલગીર છેઉં; પણ આય એકજ બાબદમાં, પપા, હું તમોને તાબે થઇ શકતી નથી.

એજનજી—(ધ્રુજતે સાદે) અદી! મને પકર, દીકરા! મને કંઇ થાયછ! આય રાન દદાને મારી આગળથી હાંકી કાહાર! કહાર એને મારી આગળથી—દુર કર! એ મારે મનથી મુંઇ! એને બહાર કાહાર નહીં તો——

અદી—મામા! મામા——

એજનજી—ઓહ—ઓહ! (કેટીને) નીકલ મારી આગળથી ને ફરીથી તારૂં કારૂં મોહનું મને ના દેખારતી! પણ સબુર સબર! ઉભી રેહ! હું જાણવા માગુંછ કે મારા પૈસાની લાલચ ઉપર કોણ બીજો મુંજી બદમાશ–આહ—તારી પર જાળ પાંઠરી બેઠોછ! સુનાબઇ! એવણ એ વાત જાણતાં હોશે! સુનાબઇ!—

[સુનામાસી જલદીથી આવે છે ને ડઘાઇ દુરથી ઉભાં રહે છે.]

સુનાબઇ—જો એજનજી! મરી જાઉં!——

કેટી—બીચારાં સુનામાસીને અકરાવી નાખવાની જરૂર નથી. લેવો, હું તમોને કેહું. હું એદલજી ઉમરીગરના છોકરા જાલ બેરીસ્ટર સાથ એનગેજ થઇ ચુકીછ. જોવ! આય રેહી તેની નીશાની!

[પોતાને આંગળે પેહેરેલી સોનાની વીંટી એજનજીને દેખાડે છે. એજનજી ધરરરર કરતા કે પાછા ઉઠી કેટીને બાથમાં પકડીને દીવાનાની પેઠે બરાડ મારે છે]

ઐજનજી—શું ઉં ઉં ઉં ! કોણ સાથ એનગેજ થઇછ !! એદલજી ઉમરીગરના જાલ સાથે !! મારા ખોદાય ! શું હું ઘેલો થયોછ ? હું બેઉનો જીવ પહેલાં લેવશ ! અરે એ આપરા કુટુંબના મુદઇઓને તાંહ મારી છોકરી આપું !! ઓ હવે શું કરૂં, અદી ! વરી મને કંઇ છાતીમાં થાયછ; વરી દુઃખેછ ! એ દુકતી મેડ થઇછ ! ઓ !—

[રતનજી, અમીના, ધસી આવે છે. ઐજનજી પાછા હાર્ટ ક્રેમ્પથી સોફાપર ઢળી પડે છે. વળી અદી ઝડપમાં તેવણુને માટે લાલ દવા લાવે છે અને ગળામાં રેડે છે અને પછી તેવણુને અદી તથા માણુસો અંદર ઊંચકી લઇ જાય છે.

(ધીમું ઇંગ્રેજી મ્યુઝીક)

સીન ૨ જો.

[દેખાવ—નવસારી ખાતે ગુસ્તાદ કાનફાત્યાના ઘરનો ઓટલો. શીરીન ખેઠી બેઠી કંઇ સીવે છે અને ગીત ગાય છે.]

શીરીન—હું તો દિલથી બેજાર-કેમ મનાઉં એવા નાસબરને !
થયું દિલ બેકરાર, કેમ મનાઉં માહરાં જીગરને !
—હું તો.
માહરી મોહબતના દિલ દરયામાં અરમાન ઉરપુર જાગે,
પ્યારાં નયેનોથી જોયો પ્યારાને, કરૂં તો યાદ પ્યારા લાગે !—હું તો.
દિલનો ગવાહનો દીલજ બને છે-તનતાર[1] રૂમઝુમ વાગે,
હેતે વધાવું, વ્હાલા દિલજાની ! દિલ હરખાઉ હું રાગે !—હું તો.

શીરીન—(સ્વગત) પેલા મુવો વકીલ જરા બે દહાડા થયા મુંબઇ કહરાયોછ એટલે ઘરી ચપકો જરા જીવને નીરાંત થઇછ ! એ મુવાનું એબીયલ દાચું ને છાકટ દોરા જોઇનેજ મને તો બોખાર ચટકી'તી ! રખેને મરી ગીયો હાઉ હાઉ કરતો પાછો દોરી આવે ! (ગમગીન થઇને નીસાસો નાખે છે) પણ મારા અદીને થયુછ શું કોણ જાણે ! મારા કાગજનો જવાબજ કાંય નહી લખતો હોશે ? એ સારી કાની હોશે કે નહી ! બરીયો જીવ આય મુંવા વકીલના ઘરક ખુજારામાં એવો ઉચાત રહેછ કે કંઇ સમજખી પડતું નથી. ભસ્તે ગીયા દઇતે મને અહીં નવસારી લાવીને દાટી મુકીછ, પણ મુવો જાણતો નથી કે દુન્યાને છેડે એ મને મોકલશે તાંહખી મારો શેરો આવીને ઉભો રેહવા વગર રહેવાનો નથી !

---

1 દીલની નસ.

પીરોજબાઇ—(અંદરથી) શીરાં! ઓ શીરાં! તું બહાર છે કે, દીકરી! આય ચાનજીભઇ આયાછની!

[પીરોજબાઇ હસ્તાં હસ્તાં દાખલ થાય છે. પછવાડે ચાનજી મેલા સદરા લેંગા અને કીનખાબની તોપીપર દાખલ છે. શીરીનથી "ઓ" કરીને બુમ પડાઇજાય છે.]

પીરોજબાઇ—લે શીરાં, આયે ગુસ્તાદજીના ભત્રીજા ચાનજી, જેવણ તુંને મળવા આવશે એમ ગુસ્તાદજી કેહી ગીયા'તા તે! ચાનભાઇ, આય મારી દીકરી શીરીન.

શીરીન—(હેબતાઇને) આય એવણ, એવણ કોણ! ચાનજીભાઇ?

પીરોજબાઇ—હા—પણ ઓવાય! એ એમ અકરી સાએ ગેઇ!

શીરીન—(પીરોજબાઇને આસ્તેથી) પણ માય! આય તો મુવો કોઇ પોસાગીર બબરચો છે!

[ચાનજી શીરીનની લગોલગ આવે છે, ને પોહલું દાચું કરી દુમ હલાવી હસે છે.]

ચાનજી—એ હેહેહે! કેમ હીરીન! મને દેખી તાટ કેમ થી ગીએલી! ઇફ્રા આવની—?

[શીરીન ચાલી જવા કરે છે. પીરોજબાઈ અટકાવે છે.]

પીરોજબાઇ—ઓવાય! એ આજે એમ શું ચેરાં કાહરેછ! આપરા ગુસ્તાદજીના ભત્રીજાથી એટલી હેબતાઇ સાએ ગેઇ!—

શીરીન—માય, મને અહીંથી લઇ જાવો! મારા જીવને સારૂં નથી.

પીરોજબાઇ—ચલ ચલ એમ ઘેલાં ના કાહર! (બાજુએ ધમકાવતાં) વરી છેકજ ચીબી થતી! (ચાનજીને બાજુએ)

ચાનજીભાઈ, તમેખી આય આવા સકર દલ્લા જેવા થઈને એની સામ્પે આવી ઉભા, તે એ ડુક્તી ઓસકાયછ. જરા બદીયાન પેહરી આવતે કેની!

ચાનજી—(ધવર ખ્પવર કરતાં) અરે હું પેહેરે? ગરમીએ બફાઈ ગીયેલા! પણ લે કાકી, તું જરા ઇફાથી ખ્પહી જા. એ તો રાંડયાઓ એમજ મચકાય! મને કીયા હહરીના કુતરાએ કરયડો, કે હીરાં એમ નહકોરાં ચહરાવે! (શીરીનને) વરી લાહેરી હાની કરી મરે હેં!

(પીરોજબાઈ જાય છે.)

શીરીન—માય માય! ઉભાં રેહો! હુંખી તમારી સાથ આઉં. (જવા માંડે છે—ચાનજી આડો પડે છે!)

ચાનજી--રાખ, રાખ હીરાં—મને દેખ્પતાં તુંને એ હું ગુંગજવા થી આવતો છે, હેં! અરે મારી પોપઠી, ઉં હું તુંને કરડતો છું કે કાચીને કાચી ચાવી જાતો છું? શીરીન, તું મને બહું ગમે. ઉં હીખ્પલો ભણેલો નીહ, મારાં કલેજાં, પણ માકા મદારીના તાલીમખ્પાનામાં ઉં કહાયલો, તે તારા દાકટર બાલીછતર પાંચેને એક છાપટે ઉરાડી લાખ્પું--અ હુંવે!

[શીરીન કમકમીને જરા દુર જાય છે. ચાનજી પાછો તેણીની અડોઅડ જાય છે.]

ચાનજી—

મનમોહન નાર! દિલબર દિલદાર!
મનમાની, મુજ પટરાંણી—લાલ લાલ હોઠ–ગાલ લાલ,
તુંજ જોબન પ્યારૂં જી!—હીરીન, તુંજ જોબન.
મુજની હજની, માનની,[1] મોહીની,
રહીલી મનમોહન!

---

[1] સ્ત્રા.

આન બાન પર—ચાલ ઢાલપર ઓવરઇ જાઉંજી!—
પોરી મારી, પ્યારી પ્યારી, પેકરારી મને ભારી!
દીલબર દિલદાર, દિલના કરાર,
લયલા તારો મજનુ હું!
હજની મજની, ચાનની હજની!

[એક દેવદારનો પેટારો ઉંચકી લાવી શીરીનનો હાથ પકડી જબરીથી તેણીને તે પર બેસાડે છે. મુસાજી આવીને છુપાઇ બધો તમાશો જુવે છે.]

ચાનજી—મારો હહરીનો ઓષો પારહો, કોઇ મંભઇ મહી તારૂં માથું ફેરવી લાખ્તો છે. હીરાં, તે મારા હપાતામાં જો ફરી આયવો કની, તો એ હહરી નાની હડકી તોરી લાખું. (શીરીન મોહડાં પર રૂમાલ દાખી ડઘાઇને ચાનજી ગમ જોયા કરે છે). તું બોલતી નીહ ને ઘુવર પેઠે મારા મોના હામુ જોયા કરે, મારી લાડકી! મારી હાથે ચાર ચોખા પારી લાખ! હીરાં———

[શીરીન ગભરાઇને ધડાક દેતી કે ઉભી થાય છે]

શીરાન—એ શું બોલોછ! તમારૂં માથું બાથું ગીયુંછ કે! ખીસો, મને જવા દેવો માયજી! માયજી!! (ચાનજી એક ડગલું વધારે નજદીક આવે છે, અને શીરીનનો હાથ જોરથી પકડી તેણીને પોતા તરફ ખેંચે છે)

ચાનજી—(ખડખડ સીને છે) કોઇ તુંને હાંભરવાનું નીંહ, મારી મધુરી! મને જવાબ નીહ દેહે, તો આજે તુંને છોરવાનો નીહ. લે હવે હું કેહ! આવ—મને બોકી આપે કે નીહ આપે!

(શીરીનને પકડીને કીસ લેવા જાય છે. શીરીન ચીસાચીસ પાડે છે. મુસાજી પછવાડેથી નીકળી આવી ચાનજીના માથાં પર ડાંગ મારે છે. ચાનજી તમ્મર ખાઇ બેસુદ્ધ તુટી પડે છે. શીરીન મુસાજીના હાથને વળગી પડે છે.)

શીરીન—(રડી પડીને) ઓ! મુસાજી!

મુસાજી—ચુપ, ચુપ! ગરબર ના કરો! આય ચંડાળને મેં માર્યોછ તે કોઇને કહેતાં નાં! બીહતાં નાં, શીરીનબાઇ; તમારી પુઠે હું હાજર છું. પેલા મુંજી ગુસ્તાદ વકીલ કાંહ મુંબઇ ગીયોછ કે?

શીરીન—હા! તેવણુની વાત ના કરો, મને કાંઇ થઇ આવેછ!

મુસાજી—(ધીમા અવાજે) જુવો શીરીનબઇ, તે પારસી ઇનસાન નથી શયતાન છે———સમજયાં? જરૂર પડશે તો તમને ઉંચકીને આખાને આખાં કુવામાં ફેંકીબી દેશે.

શીરીન—ઓ માયરે, હવે શું કરૂં!

મુસાજી—બીહો ના! હીંમત રાખો! હંમેશ હું તમારી આગળનો આગળીજ છેઉં. ચાલો, હવે હું જાઉંછ તમે અંદર સીધારો.

[શીરીન અંદર જાય છે]

મુસાજી—મેહલ્લા! બચ્ચા, હવે બાજી જામેછ! મેં ધાર્યુંતું તેમજ આબાદ વાત રંગ પર ચહડેછ. મારે આય પોટીને જીવની કાની સાચવવી પડશે, નહીં તો પેલો જાલમ દેવ, એનું કાટલું જરૂર કાહરી નાખવાનો.

(મુસાજી જાયછે.)

સીન ૩ જો.

[દેખાવ-પાંડે સેનેટેરીયમ-બેજનજી દાવરનો બેડ રૂમ. બીછાણાંપર બેજનજી ઘણી કાહેલી સ્થીતીમાં સુતેલા છે; બીછાણાં આગળ ખુરસી પર હુમાયજી માથે હાથ દઇને બેઠેલાં છે. પગ આગળ રતનજી ઉભા છે. માથાં આગળ કેટી ગમગીન ચહેરે ઉભી છે. અદી થોડેક છેટે અદબ વાળીને ઉભો છે. સુનામાસી સોફા પર બેઠેલાં છે. બેડ રૂમની પડોસનો નાનો રૂમબી નજરે પડે છે. હુમાયજી અદીને ઇસારત કરીને પડોસના રૂમમાં લઇ જાય છે.]

હુમાયજી—(ઘણુંજ આસ્તેથી) અદી! આજે મને તો ભઇનો દેખાવ કંઇ ગમતો નથી.

અદી—(દલગીર ગળગળતે અવાજે) મામાની પલ્સનું ઠેકાણુંજ નથી. માયજી, બેવણની હાલત ઘણીજ ખરાબ છે.

હુમાયજી—(આંખે રૂમાલ દાબી રડતે અવાજે) ઓ મારા હીરા જેવા ભઇ! આય શું થઇ ગીયું! મોટા ડાકટર કાહરે આવશે?

અદી—રતનજી પોતે ચીઠી ડા૦ મેકોનકીને તાંહ સહવારે આપી આયા. કેહેજે દશ વાગે આવિંછ.

[ગુસ્તાદજી દાખલ થાય છે. અદી કુચવાય છે.]

અદી—માયજી આય પારસી સાથે જરા મને કાંમની વાત
કરવાની છે. તમે જરા તાંહ મામા આગળ જાઓ
હું ઓય આઉંછ.

[હમાયજી જાય છે. ગુસ્તાદજી પુછીયા
પરછીયા વગર બેસી જાયછ.]

અદી—(ભવાં ચઢાવી) ગુસ્તાદજી! કેમ—શું કેહોછ?

ગુસ્તાદજી—હું હમણાજ નવસારીથી આયો. તમે શીરીનબાઇ
ગાંધીપર એક કાગળ લખીયુંતું?

અદી—(દમમાં) હા.

ગુસ્તાદજી—લેવો, તેનો આય જવાબ.

[અદી કાગજ લેય છે, અને પરબીડું
ફેરવી ચકીત થઇને તપાસે છે.]

અદી—(બાજુએ) એ શું વરી નવી ગરબડ છે! અક્ષર
તો મારી શીરીનનાજ છે (કાગજ ઝડપથી ઉખેડે છે
વાંચે છે અને વાંચતાં વાંચતાં કપાળનો ચીલ્લો
ચઢાવે છે.)

ડા૦ અરદેશર વજીફદાર જોગ,

સાહેબ,

પૈસાદાર કેઠી દાવર સાથ પણવાના છેવો
તે મેં હમણાજ જાણ્યું. હવે આપરી વચ્ચે
કશો સંબંધ નથી. તમે ગૃહસ્થ આદમી નથી
તેની મારી ખાતરી થઇછ. ફરીથી મારી
સાથ કશોબી વહેવાર રાખવાની તજવીજ
કરશો તો હું પોલીસની મદદ લેવશ.

લ૦ શીરીનબાઇ ગાંધી.

[અદી કાગલ મુઠીમાં ભચડી નાખીને
ગુસ્સાને મારે હોઠ કરડે છે અને
પછી ઝનુનથી તથા શકથી ગુસ્તા-
દજી ગમ જુવે છે. ગુસ્તાદજી
માથું પસવારી તપકીર સુંઘે છે.]

અદી—(તરડાઈને) ઠીક છે! મારૂં મગજ હમણા ઠેકાણે નથી. બીજુ કંઇ કહેવુંછ?

ગુસ્તાદજી—જી હા, કહેવાનું એટલુંજ કે આંઠ દહારાની મુદતમાં જો તમે પાંચ હજારની રકમનુ વ્યાજ ભરી નહીં દેશો—

[રતનજી ધસારાબંધ દોડતા આવે છે. પાસેના ઓરડામાંથી કેટી, હમાયજી, સુનામાસીની બુમો સંભલાય છે.]

રતનજી—શેઠને પાછું આંકરૂં આવેછ. જલદી આવો, અરદેશર.

[અદી તથા રતનજી પાછા ત્યાં ધસે છે. અદી કંઇ દવા પાય છે. બેજનજી હુશીયાર થાય છે.]

બેજનજી—(ઝુપાયલે અવાજે) તમે લોક બધાં બાહેર જાઓ. (હમાયજી કેટી ઉભાંજ રહે છે અને દધાઈને એકમેકનું મ્હોંડું જોય છે. સુનામાસી રતનજી જાય છે.)

બેજનજી—(જરા ઉસકેરાઇને) બાહર જાઓ! કેહુંછ તે સાંભરોછ કેની!

[અદી ઇસારત કરીને બેઉને બહાર જવા કહે છે. હમાયજી કેટી અતીયંત આનાકાનીથી રડમેસ જીવે પાસેના ઓરડામાં જાય છે.]

બેજનજી—અદી!

અદી—(તેવણુના દીલ પર વાંકો વળી) જી મામા, કંઈ કેવોછ?

બેજનજી—મારો જીવ આજે ગભરાયછ અદી! અહીં દુઃખાવો પાછો થવા માંડીયોછ. ઓહ—કાલે સવારના આપરે નાનાભાઇ સોલીસીટરને વીલ કરવા—ઓહ બોલાવ્યાછની!

[બેજનજી પાછી ઘણીજ તાસવીસ કરે છે. અદી તેવણુને છાતી પર મસાજ કરે છે.]

અદી—હાજી, પણ તમે ના બોલો, મામા ના બોલો! જરા શાંત સુઈ રહેવો! એ તમે શું કરોછ! (માથું પસવારેછે.)

બેજનજી—(જીણા સાદે) પોરીઆ હવે મરવાને હું બીહતો નથી. પણ તું મારો દીકરો માગી પછી——— આહ—એ જીદના પોરીયાં કેઠીને કેમ સમજાવશે! અરે મેં કાંય નેહી વીલનો અગાઉથી વીચાર કીધો! આહ—(દરદને માટે તફડે છે. રતનજી દોડી આવે છે અને ધસાધસ રડે છે.)

અદી—(હાય મારી સ્વગત) મામાનું આવી બનયું? એવણ વીલ કીધા વગર ગુજરશે તો મારું નસીબ ફુટું!

બેજનજી—(બુમ પાડી) અદી—હું મરી જાઉંછ--ઓ—

અદી—સાહેબ, બાહેર એક વકીલ બેઠેલો છે—બોલાઉં?

બેજનજી—ઓ તારે તો બોલાવ જલદી! દોર રતનજી— ઓહ—રરેછ શાનો!—વેક અદી! બોલાવી લાવ! ઓ— અરે માયરે—

[અદી બાહેર ધસે છે અને ગુસ્તાદજીનો હાથ પકડી ખેંચે છે.]

અદી—(હાંફતાં હાંફતાં) જલદી આવો! તમે વીલ લખી શકોછ કે?

ગુસ્તાદજી—(ચકીત બની) અલબત! કોણનું વીલ?

અદી—મારા મામાનું! એકદમ જલધી આવો ને લખી કહાડો (ગુસ્તાદજી અદી બેજનજીના બીછાણાં આગળ ઘસડી જાય છે) મામા, આય ગુસ્તાદજી કાનફાટીયા વકીલ આયાછ. બોલો શું લખાવોછ?

(બેજનજી વીલ લખાવવા માંડે છે. ગુસ્તાદજી ફાઉનટન પેન કહાડી ચરચર લખે છે.)

બેજનજી—લખો—લખો—ઓ—મરતી વખત પુર સુદ્ધી બુદ્ધીમાં—આહ—હું બેજનજી દાવર—ઓ—મારા

ભાણેજ ડાકટર—અરદેશર, વકીલ ગુસ્તાદજી કાંન-ફાટીયા—ઓ—ઓ—તથા મારા નોકર રતનજીની હાજરીમાં—આહ—મારૂં છેલ્લું વસીયત કરી જાવું છું કે———ઓ—મારી તમામ માયા પુંજી દોલત તથા અસકીયામત ———આહ—અરેરેરે—ઓ——— ની એકલી વારસ મારી—આહ—દીકરી કેટીને—આહ—એકજ શરતે ઠરાવી જાવું છું કે—આહ——— તેણીએ મારાં મરણ પછી—ઓ—છ મહીનાની મુદતમાંજ———આહ—ઓ—જાલ એદલજી ઉમરીગર નામના સખશ સીવાય—ઓ—કોઇનીબી સાથ———આહ—શાદીના ગાંઠથી જોડાવું———અરે બાપરે———આહ આહ ઓ માયરે———પણ જો કેટી મારા મોત પછી છ મહીનાની મુદત અંદર———આહ———લગન નહીજ-કરે યાતો———આહ મારા બાપ!———તેટલી મુદતમાં યા તે પછી—ઓહ—જાલ ઉમરીગર સાથ પરણે તો આહ—ઓ કોઇ આવોરે—તેણીને મારા વારસામાં બીલકુલ રદબાતલ કરી જવાને હું ફરમાવું છું—આહ—અને તેવા મામલામાં ઓ—ઓ—મારી સઘળી દોલતના એકલા વારસ—ઓ———મારા ખોદાય!———વારસ મારા ભાણેજ ડાકટર અરદેશર વજીફદારને હું નેમી જાઉં છું! ઓ—ઓ—હવે શું કરૂં———ઓહ—

ગુસ્તાદજી—બીજું કંઇ, સાહેબ?

બેજનજી—બસ—બીજું કંઇ નહી—ઓહ—

ગુસ્તાદજી—એ પર બે જણની સહી જોઇશે. અરદેશરની સહી એ પર નહીં ચાલે. એક મારી સહી મુકુંછ. ને એક આય એવણુ રતનજી પોતાની સહી કરશે, (રતનજી બતાવેલી જગયાએ દચકાં ખાતાં ખાતાં પોતાની સહી કરે છે. ગુસ્તાદજી પોતાનીબી સહી કરેછે.)

ગુસ્તાદજી—લો આ, સાહેબ હવે તમે સહી કરો !

(બેજનજી કલમ પકડે છે, પણ દરદને મારે તફડે છે. હુમાયજી બાહેરથી બુમ પાડે છે.)

હુમાયજી—અદી ! અદી ! મોટા ડાકટર આયાછ !

બેજનજી—ડાકટર આયોછ ! જા, તેને લઇ આવ ! ઓ જલદી—લાવ અદી !—

(અદી બાહેર ધસે છે. એક મીનીટમાં ડા૦ મેકોનકી ઓરડામાં દાખલ થાય છે. કેટી, હુમાયજી, સુનામાસી, દુર ઉભાં રહે છે. કેટી ડચકાં ખાય છે.)

ડા૦ મેકોનકી—(બેજનજીની નાડી તથા હાર્ટ તપાસી જોઇને) I am extremely sorry—I am afraid I am late—the patient is dead.

અદીબી બેજનજીની નાડ જોય છે અને પછી ચુપ કરતો ખુરસી પર બેસી જઇ મ્હોડું રૂમાલથી ઢાંકે છે. હુમાયજી, સુનામાસી, રતનજી, કેટી બધાં આગળ આવેછે ને રડારોલ કરે છે. ડા૦ મેકોનકી ગમગીન ચહેરે ત્યાંથી ચાલી જાય છે. તેવણુ સાથ રતનજી જાય છે. ગુસ્તાદજી વ્હીલે મ્હોડે પેલાં વીલ સાથ ઓરડામાંથી બહાર જઇ પાસેના રૂમમાં બેસે છે.]

ગુસ્તાદજી—(સ્વગત) આજી જરામાં હાથથી ગેઇ યાર! દાકરો આખરે સહી કરવા વગર ધપી ગીયો! આય અરદેશર સુક્કો પુરો રખરી મુવો! (ટેબલપર પડેલાં એક ઉંધાડાં કાગજ પર નજર પડે છે) એ આય શું? અરે એ તો બેજનજીએ અરદેશર પર લખેલું કાગજ છે! (સહી જોય છે) વાહ, આય બેજનજીની

આખી સહીખી છે? આહુ હા! એ સહીપરથી અંહી વીલ પર કાપીટુકાપી ને માખી ટુ માખી બેજનજીનું નામ ટપકાવી દેઉં? ફારજરીઓ કરતાં કરતાં સેવકનો જન્મારો ગીયેલો છે! હમણા શીરીનના બનાવટી કાગજની આય અદુખરા ડાકટરપર અસર થઇ તે જોઇ કેની!—હેં, બેજનજીની અહીં સહી કરૂં? છટ છટ—તે કેમ બને! પેલો રતનજી જાણેછની કે ઘરડો સહી કીધા વગરજ સોનાપોર પોંહચી ગીયોછ?

(પાસેના રૂમમાં એક મસાલ હમાયજીને ઇસારત કરી બાહેર જલદી તેડી જાય છે. અદી દાખલ થાય છે.)

ગુસ્તાદજી—હું રજા લઉં! હવે મારૂં કંઇ કામ છે?

અદી—(ગુંગલાતા સાદે) વીલ કાંહ છે? સહી થઇ કે?

ગુસ્તાદજી—ઉંહ—સહી! સહી તો સાહેબ—

(મસાલ ધસીઆવે છે.)

મસાલ ટેલીરામ——— છેઠ છેઠ! જલદી આવો! વેકો! રતનજી ગુજરી ગીયેલા—

અદી—ગુજરી ગીયા! રતનજી? એ શું બોલે છ?

મસાલ—આ છાબ, એકાએક મરી ગીયેલા લાગે! બાઇ જલદી બોલાવતાં છે!

(અદી, મસાલ ત્યાં ધસી જાય છે.)

ગુસ્તાદજી—(સ્વગત) રતનજી મરી ગીયાં! યા અલ્લાહ! આય ઠીક ચોકઠું બેઠું! લાવ-હવે તો એતે એજ! (ફાઉનટન પેનથી બેજનજીનાં કાગલપરથી સહીની કાપી ખુબ સંભાલથી કરીને વીલપર બેજનજીને નામની ફારજરી કરે છે. ઝડપમાં અસલ કાગલ તેની જગ્યાએ મુકી દઇ વીલ વીટાળીને પાછા પોતાની જગાએ બેસી જાય છે અદી પાછો હાંફતો હાંફતો ધસી આવે છે.)

ગુસ્તાદજી—કેમ, બીચારા એવણુબી ગુજરીયા?

અદી—(હાંફતાં હાંફતાં) હા મામા ગુજરવાના શોકથી હાર્ટ ફેલ થયલું લાગેછ—એને સખત હાર્ટ ડીઝીઝ ઉતો જ—પણ પોલોની વીલપર સહી મામાએ કીધીછ કે?

ગુસ્તાદજી—હા, વીલ સહી થયુંછ! હું તમોને મુબારકબાદી આપુંછ. આય વીલ હું મારા કબજામાં રાખુંછ, ડાકટર સાહેબ. કાલે હું બપોરના ધીરે સાસંતે વાત કરવા પાછો અહીં આવશ. હું રજા લેઉં?

અદી—જાવો—પણ મને જરા સહી જોવા દેવો. (સહી ચીપી ચીપીને જોય છે.)

ગુસ્તાદજી—(હસીને) સહી જરા ધ્રુજીછ ખરી, ડાકટર, પણ છેલ્લી ઘરીએ એમજ તો? રતનજી અને મારાં દેખતાં સહી કીધીની, ચાલો સાહેબજી!

[ગુસ્તાદજી જાય છે. અદી ઠપ કરતો કે ખુરસી પર ફસડાઇ બેસે છે.]

સીન ૪ થો.

[નવસારી ગુસ્તાદ કાનફટચાના મકાનનો એક ઓરડો.]

[શીરીન ઘણુંજ નખાઇ ગયલા દેખાવે આવે છે અને ગાય છે.]

શીરીન—બચાવો નીરાધાર-(આવી) માહરી દાદ લેજો, દીલદાર!

નથી જગમાં બીજો આધાર!—બચાવો,
આવી લેઓ, વ્હાલા અદી, બચાવી,
દુષ્ટોએ મુજને તો દીધીછ સતાવી;
દુખી દીલબર પર દયા બતાવી,
વ્હાલી તમ ગોદમાં લેઓ સમાવી!
કરૂણા, વ્હાલા, કરજો—ધરજો!—બચાવો.

દોહરો.

આરજુવાર હું તુજ તણી,
કેમ વીસારે, બાપ!
ખાસ ખાસ મુજ સાંભલી—
કાપ પાપ પરીતાપ!—આવી બચાવો.

મને શું થયુંછ કોણ જાણે! દીલમાં કેટલી નબળાઇ લાગેછ! જરા મનસુકીને કંઇ કરવા ગમતું નથી. આજે બે ત્રણ દાહરા થયા બધા સાંધેસાંધા કલેછ ને ખાવાનું તો કંઇ જાણે જોવાજ નથી ગમતું. શું કરૂં-કંઇ દવા આપેછ તે રોજ આજે ત્રણ દાહરા થયા પીવુંછ તો ખરી—

વીરબુડોસાં—હીરાં! ધક્કા છે કે દીકરા! એબ્બલી હું કરે! ચાલ
મારી માય કરૂં. આટલું પીજા—બધી મરી જાઉં.
(મુસાજી નીકલી આવે છે.)

મુસાજી—શું પી જાય! એ આય હાથમાં શું! શીરીન–હેં?
(શીરીનની ગમ હરણફાર થઇ જોયા કરે છે.)
શીરીન!! એ હું શું જોઉંછ? તું શીરીન! અરે
તુંને થયું શું! તું શીરીન છે કે શીરીનનો પડ-
છાયો છે? અરે છોકરી, આટલા દહાડામાં તારી
એ શું હાલ હવાલી! એ તું પીએછ શું હેં?

શીરીન—ગુસ્તાદજીએ શકતી આવવાની દવા આપીછ—એ!

[મુસાજી તેણીના હાથને એક ઝટક
મારી તેણીના હાથમાનું દવાઇ
સાથનું ગલાસ ઝુટવી લે છે, સુંઘે
છે અને પછી જમીન ઉપર
પટકી નાંખે છે.]

મુસાજી—અફસોસ કમનશીબ છોકરી! આય શયતાનો
તારૂં ખુન કરવા બેઠાંછ. તોબાહ! પણ
તું બીચારી શું જાણે! (મુસાજી દાંત
કચકચાવીને વીરબુ ડોસાં ગમ ઝનુનથી જોય છે.
વીરબુ ડોસાં સટકી જાય છે.) શીરીન! ફરીથી તારે
આય દવાઇનું એક ટીપુંબી લેવું નહીં—ખબરદાર!
તું પોતેજ શું જોતી નથી કે તું અરધી કબરમાં
તો ચાલી જઇબી ચુકીછ! આય લોક તુંને ઝેર
પાએછ! આટલા દહાડા હું જરાક બેદરકાર રહયો
પણ હવે મારે છરીની ધાર પર રહેવું પડશે. શીરીન
તું ધારેછ તેવો હું એક મુસલમાન નથી હું એક
પારસી છેઉં. જો જો—આ મારો સદરો ને કસ્તી
ગભરા ના! હું તારો ખરો દોસ્ત છું. સાંભલ
દીકરી–મહેરનોશજી વજીફદારની તું ખરી વારેસ

નથી. તું શીરીન ગાંધી છે ખરી, પણ સોરાબ ગાંધી બીજી બઇરીની છોકરી છે—ને મેહેરનોશજીએ તો પેહલી બઇરીની છોકરીને દોલત આપવા વીલમાં ફરમાવ્યું છ. આય ગુસતાદજીએ ને તારી માથે દગલબાજીથી તુંને હરામના પૈસા પેહરાવી ફસાવીછ—ને હવે તારૂં કાટલું કાહડવા તે પાપીઓ આઇવીને મંડયાંછ.

(ખીસામાંથી એક નાની સીપટી કહાડી શીરીનના હાથમાં મુકે છે) વાસ્તે જરાબી કાંઇ ધાસ્તીની નીશાની માલમ પડે કે જોરથી આય સીપટી ફુંકજે. એ ગળામાં પેહરી રાખ. બીહ ના છોકરી, હું અહીં ઘેરની આગળથી હવે ખીસવાનો નથી. તું આજથી મારી પોતાની દીકરી છે.

શીરીન—(રડમસ અવાજે) ઓ હું શું કરૂં? મને ઘણી બીહીક લાગેછ. (શીરીન રડે છે.)

મુસાજી—યા ખુદા! તારી પર જફા પડેછ, છોકરી! પણ ખુદા સાહેદ છે કે હું એ બે બુનીયાદ દગલબાજોને બરાબર પુરો પડશ. કોઇનાં પગલાં સમજાયછ. ખબરદાર! બીહતી ના. હો—હો! આય શું એજ ગલાંફાસું પાપી આવી લાગેછ!

(મુસાજી છુપઇ જાય છે. ગુસ્તાદજી ધરપચ કરતા આવી લાગે છે.)

ગુસતાદજી—ચાનજી કાંહ છે રે, પોરી?

શીરીન—હું નથી જાણુતી.

ગુસતાદજી—નથી જાણુતી! તારે અહીં ઉખરા જેવી એકલી ઉભી રહીને શું કરેછ! વરી ટપાલમાં પેલા લુખ્ખા સુક્કા હેમક અદેસર પર કંઇ કાગલ ટપકાવવાની

વેતરણમાં હોશે. તું હુજુર ઠેકાણે આવતી નથી—કેમ?

[શીરીન જવાબ દેતી નથી પણ મોંહડું મરડીને ઉભી રહે છે.]

ગુસ્તાદજી—આહ! નહીં, તું સીધે સીધી નહીં સમજવી! અરે રાન ધનચક્કર! તું એ ટીનપાતીયા ઉપર અફરાઇને વાજ વરેછ પણ તે સાલુ સુકાઈયો તો તુંને હવે આંખીને જોતી નથી! કાંહ મરી ગેઇ પેલી બુધ્ધી પીરોજ! (પીરોજબાઇ આવે છે) પીરોજ• આય ડુકવીને સમજાવ! હું એના માથાંમાંની રાઇ હેઠી પારવાનો ને ફર પારવાનો. એ મને ગણકાવતી નથી. એ રાન ડાકણ માથે સીંગરા લઇને ફરી મરેછ. મને વીરલું ડોસાંએ આવતાંને વાર કહયું કે આય પોરી સાથ ચાનજી એક દાહરો વાત કરતો'તો તેટલાં કોઇ હીચકારા મુંજીએ પછવારેથી જોશમાં તેના માથાં પર એક ડાંગનો ફટકો મારી તેને બેસુદ્ધ-જમીન પર પારી નાંખ્યો ને પછી નાશી ગીયો! ખરી વાત કે!

પીરોજબાઇ—હા, ચાનજીભઇને મેં લોહીથી ઝઝરતા પરેલા જોયા.

ગુસતાદજી—હેં! પણ તે ઉતો કોણ મુંજી બચ્ચો! પુછ, પીરોજ, એને મારા દેખતાં પુછ કે તે કોણ બદબખ્ત ઉતો!

પીરોજબાઇ—(ગુસતાદજીને બાજુએ લઇ જઇ) એને હાડમાર ના કરો, ગુસતાજી! જો વરી તમુને પગે પરીને કેહુંછ! એનાં હાલ અવતાર પરી ગીયાછ જો!

ગુસતાદજી—(પીરોજબાઇને જોરમાં બાજુ હરકાટી કહાડે છે.) ચઉપ! મુંગી મર! તુંને કોણ વચ્ચે બોલાવેછ? (પાછો શીરીન ગમ ફરીને) બોલ ડુકવી! જવાબ દેતાં મોહનું ભાંગી ગીયુંછ કે! ચાનજીને કોણ હીચકારા મુજીએ પછવાડેથી ડાંગ મારી?

(શીરીન જવાબ દેતી નથી. ગુસતાદજી પોતાના હાથમાં પકડેલી લાકડીની ભારી મુંઠ વડે શીરીનનાં ટાંચાંપર જોરમાં એક ફટકો મારે છે. શીરીન કળવળીને એક ચીસ પાડી અને મોટેથી રડે છે. પીરોજબાઈ વચ્ચે પડે છે. તેવણુને બાજુમાંથી પકડી ગુસતાદજી દુર ફેંકી દે છે.)

બોલ જલદી! ચાનજીને મારનાર કોણ હરામઝાદો તારૂં નવું પુછડું થઈને અહીં પેઢો પડીયોછ?

[મુસાજી નીકલી આવે છે.]

મુસાજી—હું પેઢો પડીયોછ—હું મુસાજી પોતે!

[ગુસતાદજી તેની ગમ ખવીસની માફક ઘુરકે છે.]

ગુસતાદજી—એટલે? તમારૂં અહીં શું કામ છે, મુસાજી!

મુસાજી—કામ! તારા જેવા ચંડાળના હાથમાંથી આ નીરદોશ નીરાધાર છોકરીને બચાવવાનું! તું કાહરનો આય બચ્ચાંને માર મારીને શું પુછેછ? લે હું કેહું, નાતરસ ખુની નાપેકાર! તારા ભત્રીજાને હાથે તે દહાડે આય બાળકીની લાજ લુટાઈ જતી અટકાવનાર હું મુસાજી મુસ્તફર પોતે ઉતો—(શીરીનને) જા બાઈ—તું અંદર ચાલી જા!
(શીરીન અંદર ચાલી જાય છે)

ગુસતાદજી—અરે એટલે? પણ તું કહેવા શું માંગેછ!—તું છે કોણ!

મુસાજી—હું! હું તારા જીવનો જમ છેઉં! ગુસતાદજી, પીરોજબાઈ! હેફ પડજો તમારી ઉપર! તમારાં કરપીણુ કરતુકને ખાતર આય ગરીબ નીરદોશ બચ્ચાં ઉપર જફા પાડોછ! ગુસતાદ, તારૂં જોર બતાવવું હોય તો આવ મારી સાંમે! ઉગામ તારી લાકડી જોઉં મારી ઉપર! બેવફા બાયલા! રૂપાંની ચલક અને તાંબાના તાપથી તારી આંખે નજલો

થયોછ! હરામના પૈસા પચાવીને અટકાર મારી જવાનો જે તું તાગરો રચેછ—તે જોઇ મેહેરનોશજીનું રૂહ પેલી જેહાનમાં ધ્રુજતું હોશે! હું પરી તારી ઉપર! (મુસાજી જાય છે)

ગુસતાદજી—યા ખોદા! આય મુસાજી એક ભુત છે કે બળા છે! એનો સાદ તેં સાંભલ્યો, પીરોજ! એનાં આંખનાં ડોરા તેં જોયા! મારા જીવના કસમ! એ માણસ કોઇ આપરો જમ થઇને ભસતાંમાંથી આવેલો લાગેછ!

(પીરોજબાઇ જાય છે. ચાન ડોળતો ડોળતો આવે છે)

ગુસતાદજી—ચાન-આવની તો! જલદી ચાલી મરની!

ચાનજી—(દુમ પસવારીને) વરી હું ઘોરે ચહડી આયવો! હું અફ્રાતફરી છે—હેં!

ગુસતાદજી—હરામ જાદા, તું આટલો વખત મુંવો તો કાંહ? તારે ખાતર આય પોરી શીરીનને હું અહીં ઘસરી લાયો ને તું અદુખરો નાહસ્તો ફરેછ!

ચાનજી—કપ્પાર તારૂં! તુંને એ હું વેહજું લાગેલું, કાકા! એ ખલેરી તો નીહ સમજે. પાતળા રૂને હુ પીજયા કરે! તાહરી મોહકાણ મહી માંરૂ ટાલકું હેકાઇ ગીયેલું. ગુહતાદ કાકા, એ હેતાનનો હહરો જેખી ઓહે ને જો મારા સપાટામાં આઇવો તો ખોટી ખોટી કરી લાખ્યા—હોઉવે!

ગુસતાદજી—સાંભલ ગધેરા! જે ચંડાળે તુંને માવા જેવો ઝપેટો મારી ભોંયપર અફારી નાંખ્યો તે મેહેરનોશજીનો મુસલમાન કારભારી મુસો છે. એણે તારી ટાલકી ફોડી નાંખીને વરી સામણો મને ડબરાવવા આય ઘેરમાં હમણા ઘુસી આયોતો!

ચાનજી—પણ એ હું માંગે હું?

ગુસતાદજી—આય દુકતી શીરીનનો કોઇ મલત્યો છે. એ કાફરને પાછો પકડવો હોય તો કામ મુશકેલ નથી. પણ એ એખલો નથી અહીં આવી મરતો!

પીરોજબાઈ ગાંધી.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાંગીર નાગપોર, બી. એ

હુમાયજી વજીફદાર.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, બી. એ.

ચાનજી—તેમાં હું! મારી હાથે લક્ષોયાને ને દાદા મેટકીને રાખ્યા–તું એક ફેરી મને એ માનહ દેખારી આપની.

ગુસતાદજી—ઠીક તારે! આવતી કાલે રાતના ૯ વાગે એ બે તારા દોસ્તને પેલી આપરી ખજુરાંની ઝુપરીમાં લાવ, આપરે ચાર જણ એ મુસાજી ફુસાંજીના દાદાઓનેબી પુરા પરશું. એને ઝુપરીમાં લાવવાનું મારૂં કામ છે. તાંહ શીરીન અને મારી વચે ગમે તેબી થાય તોબી તમો વચમાં પરતા ના. તમારે તો બસ પેલાનીજ સાથેજ હીસાબ રાખવો–જા હવે!

(ગુસતાદજી જાય છે.)

ચાનજી—એ હેતાનને આખો જાતો મુકું તો ઉં માકા મદારીનો ચેલો નીહું. કોણ ઓહે! ટોળીનો તો હોયજ નીંહ–હોય તો મને મારે હું કામ! જોઇહું કાલે.

[ચાનજી જાય છે.]

સીન ૫ મો.

[ગુલાબવાડીના કમપાઉન્ડનો એક ભાગ—એક માંડવો દેખાય છે. ચેરની ટેબલ-ચાહેની ટીપઇ-ખુરસીઓ છે-દુરથી મકાનનો એક ભાગ નજરે પડે છે.]

અહી—(સ્વાગત) શું વખત નીકરી જાયછ ! બોલ બોલતામાં પાંચ મહીના ઉડી ગીયા ! મારા કાકાની આય ગુલાબવાડીની માલેકણુ શીરીન ગાંધી અહીંથી જતી રેહી ને હવે નવી માલેકણુ તરીકે કોણુ આય વાડીમાં આવીને રેહયુંછ? કેટી દાવર!! કહે જે એના સોલીસીટરોએ આય એસટેટ હડી લાખ રૂપીયે શીરીનના એકઝીકયુટર પાસથી વેચાતું લીધું! એબી તકદીરની તાસીર છે (હસે છે) પેલા મીસી બાબા તો અહીં હાલ ને કાજ ચમન કરેછ ! ગામમાં તો છડેચોક બોલાયછ કે મામાની છમસી વીતાં કેટીના ને જાલના લગન થશે. હે-હે! એ લોક મનમાંજ અદરાયછ ને મનમાંજ પરણેછ. મામાજીના માસીસાને દાહરે બદમાશ ગુસ્તાદ પ્લીડરે મારી આગળ સુચના કીધી કે! આય બીજાજનાં પોરીયાં કેટીને એના બાવાના વીલની વાતથી છેલ્લી ઘરી સુધી અંધારાંમાંજ રાખીએ! છ મહીનામાં થોરા દાહરા બાકી હોય તાહરે બારમે કલાકે એને વીલ દેખારવું-કે જેથી અણીપર ધીક આવે તાહરે એને કોઇનીબી સાથ પરણી જવા વગર છુટકોજ નહીં રેહ! ગુસ્તાદ કેહજે પછી એ છોકરી મને છોરીને દોડાદોડીમાં બીજા કોણુને પરણુવાની હતી! ને જો છ મહીનામાં નહીં પરણે યા જાલનેજ પરણે તો

મારૂં કામ પાર થાય! (ફલાંગ ભરે છે.) આહ એ અલગારડના કેહવામાંથી વજુદ ઉતું! વીસ લાખ રૂપીયા! બાઇ જીંગો—કાંઈ નાની સુની રમત નથી! એ અફલાતુન માજનદરાન છોકરીને ઠેકાણે લાંવવા સારૂ આરે લાકરે આરો વેહ લેયા સીવાય છુટ-કોજ નથી! (દમ ખેંચે છે.) પણ મને પહેલે એમ છેક સખ્ત બનવા ગમયું નહીં! મેં જોયું કે લાવ જરા નરમીથી કામ લેઉં—કરીને મેં એને લાયકીથી એક કાગજ લખી બધી ગઇ ગુજરી ભુલી જવાનો આગ્રહ કીધો! પણ—જોવની, આય તેનો સુરીયાનો જવાબ—

[કાગળ કહાડી પાછું વાંચે છે.]

ડા૦ અરદેશર વજીફદાર

સાહેબ,

તમારૂં કાગજ મલ્યું છે. મારાં સુખને ખાતર તમુને ચીંતા કરવાની જરૂર નથી. મારી શું ફરજો છે તે હું બરાબર સમજુછું,

લા૦ કેટી.

[ખુબ ચીરડાઇને કાગલ્યું કુચો કરીને દુર ફેંકી દે છે.]

અદી—એનો મીજાજ તો જોવ! મારા ભલમનસઇ ભરયા કાગજનો આવો ઇનસલટીંગ જવાબ!! મારી સમજાવટ અને નરમાશનો આય નતીજો! કેટલી તોછરાઇ—કેટલો તુમાખ!—આહ—મીજાજની કુતરી! મારી રગેરગમાં હવે કેહર અને ધીકકાર પસરી રહયો છ. બસ, હવે તો જે થાય તે ખરૂં! હુંબી તો ખરો કે તું તુંદ અભીમાની છોકરીને મારાં પગ તળે કચ્ચરૂં!

કરૂં તુછકાર! ધરૂં ધીક્કાર! કેટીનો, ફેટીનો,
રાખે બુદી ભારી તો

તે તાહરી તેજી સારી હુ ભુલાઉં!
શું સમજે તુ તાહરાં મનથી, ઓ સરકસ, ઓ બેઇમાન!
સરકસી તે તાહરી તોડું, ઓ મગરૂર તું—ઓ નાદાન!
એવું ગુમાન રાખે જો!
ચક્કર મક્કર કાંઇ બી કરી, કરી મેલું હું હયેરાન,
ફુળી ફાલી, ખાલી ખાલી, પૈસાવાલી!—કરૂં તુંને પશેમાન.
દુશમન થાઉં, આફત લાઉં, ખુબ હંફાઉ! હું તુંને!
ચાલો! એ લોકજ આવેછ—જરા રંગતો જોઇયે!—

[અદી છુપાઇને ઝાડના ઓથામાં
ઉભો રહે છે. કેટી તથા જાલ
બગલમાં હાથ નાંખીને આવે છે]

જાલ—કેટ! તારી પાસે બેસીને બે ઘડી સુખ દુઃખની વાત કરૂંછ
તે મારે મનથી જાણે બેહેસ્તમાં જાઉંછ—ખરૂં કેહુંછ!

કેટી—(હસીને, તેનાં ગળા આસપાસ હાથ વીંટાળી)
જાલ, મારી પાસે પૈસા નહીં હોય તો એ તારૂં
બેહેસ્ત એવુંજ રહે કે! હું ગરીબ માણુસ એક
પૈ વગરની આજે થઇ જાઉં તો તું મને હમણા
જેવો તો નહીંજ ચાહે. ખરૂં કેની, ડીયર?

જાલ—હમણાથી વધારે ચાહી શકું તો જરૂર તેમ કરૂં.
તું જો ગરીબ બને તો મારા આશરા અને પયા-
રની તુંને વધારે અગત પડે, મારાં મોતી!

કેટી—હાસ્તો! મારા બધા પૈસા જો આજે જતા રહે
તો પછી આપુને એક નાહલો ગરીબરો માળ
ભારે લઇને રેહેવું પરે. આપરે તરત લગન કરીને
કેઠે સસતાં ભારાંના ઓરડા શોધી કાહરીયે! મારા
જાલ, તારો પ્યાર મને મળે તો પછી મને બીજા
કશાંની દરકાર નથી!

[ચાહે રેડીને જાલને કપ આપે છે]

કેટી—પ્યારા, તાહારા પ્યારની પ્યાસી હું—
તન, મન, ધન ઓવારી નાખ્યું માહરૂં, વ્હાલા!—પ્યારા.
જાલ જંજાલમાં તેં તો ફસાવી,
સાચાં જીગરથી અંતે હસાવી;
દિલ મ્હારૂં તેં તો લીધું લુટાવી,
સુધ્ધી બુધ્ધી તેં ભુલાવી!—પ્યારા.

દોહરો.

જેમ પવનની લેહેરથી અંગ નમાવે વેલ,
તેમ નમાવે પ્રેમી જગતને હેત પ્રીતની રેલ!
પીડ[1] પરાઇ કોઇ શું જાણે—જેને વીતી હોય તે માને!
—પ્યારા.

ખરૂં કેહુંછ, જાલ—તારી સાથ પરણીને ગરીબાઇમાં વહીતરૂં કરવાખી જો તું કહે કેની તો હું તો પાંચ મીનીટમાં તૈયાર થઇ જાઉં.

[જાલ ચાહે પીતાં બાંક ઉપર અધેલીને ખડખડ હસી પડે છે.]

જાલ—(તેણીની કમર આસપાસ હાથ વીંટાલી પોતાની પાસે ખેંચી) ડારલીંગ, આજે એવી ગાંડીઘેલી વાત શાની કરવા પરી ગેઇ? કુદરતે તુંને એક ગરીબરા મારપર વહીતરૂં કરવા સરજેલી નથી, મારાં જીગર! ચાલ! એવી વગર અરથની ટકટક ના કર, ડીયર. તું કોઇ વખત એમજ ચેરી થઇ જાયછ. લે આવ કેટ, જરા ચેસનો દાવ માંડયે. તારે હાથે હું રોજ મહાત થાઉંછ—પણ તેખી તારા હાથે તેમ થવામાં ઓરજ મજાહ છે.

(બેઉ સેત્રંજની ટેબલપર ગોઠવાય છે.)

---

૧ પીડા.

કેટી—જો વરી વજીર કે હાથી આપી ના દેતો, હું કે! જાલ, ખુબ ધ્યાનથી ચીપી ચીપીને રમજે, જોઉં છ તો!

(તેઓ રમે છે. અદી આસતેથી કેટીની પાછલ જઈ ઉભો રહે છે, અને ખંખાર મારે છે—કેટી ચોંકીને પછવાડે ફરી જોય છે.)

અદી—(અણુકાથી) ઘણી સરસ બાજી રમોછ! ચલાવો, તમારી રમત ચલાવો! મારે લીધે અટકી ના જાઓ—

(ખુબ કચવઈને મહોડું ફેરવી કેટી પાછી રમતમાં મશગુલ થાય છે. તેણીનાં મોહરાં ધડોધડ જાલને હાથે ઉંચકાઈ જાય છે.)

જાલ—ચેક એન્ડ મેટ! કેટી, પહેલી વખત તું મારા હાથે હારી!

કેટી—આય તમારી મોહકાણુ જોઇ, ડાકટર! પહેલી વાર મારી જીંદગીમાં જીતતો દાવ હું હારીને માહત થઇ!

[ચેસની ટેબલ પરથી ઠડાક દેતી કે ઉઠી જઈ એક બાજટ પર બેસી જાય છે.]

અદી—(દાંત પીસીને) મારી મોહકાણુમાં તમે મહાત થયાં! મારી મોહકાણુમાં!! ખોદા ખેર કરે! મારેથી એમ સેહલાઈમાં તમે મહાત થતાં હોવ તો બીજું શું જોઇયે! અ—છેટે—જરા મારે તમારી સાથે પાંચ મીનીટ ખાનગી વાત કરવીછ—અંદર આવશો?

કેટી—(રોહસામાં) જે કેહવું હોય તે અહીંજ કેહવો, જાલથી કંઇબી વાત છુપાવવાની જરૂર નથી.

અદી—(દમામથી) નહીં—બંગલામાંજ આવશો તો મેહરબાની થશે. મારે કાંઇ ઘણુંજ અગતનું ખાનગી કેહવાનું છે.

કેટી—(કેટી ઉઠીને જાલ આગલ જઇ તેને બાજુએ લઇ જાય છે) જાલ, હવે શું કરૂં ? મરે, મને તો એનું મોહનુંજ જોવા નથી ગમતું.

જાલ—તું એની સાથ વાત કરી લે, કેટ—હું જાઉંછ, જો તો ખરી, વરી એ શું તેરા કુતતા મેરી કોહડારી કરતો આયોછ! મને લાગેછ કે એનું ભેજું પોચુ પરવા માંડે છ! સાંજે પાછો આવું તારે કેહજે, લવ—હમણાં તો સાહેબજી!

[જાલ જાય છે—કેટી પીઠ મરડીને ઠસ્સામાં ઉભીજ રહે છે. અદી નજદીક આવે છે.]

અદી—(નરમાસથી) પેલા મી૦ જાલભાઇ ઉમરીગર જો ગીયા હોય તો હવે મને જરાક ધીરજથી પાંચ મીનીટ વાત કરવાની રજા આપશો!

કેટી—તમારે જે બોલવું હોય તે જલદી બોલી દેઓ! માથું ના ખાયા કરો!

અદી—મીસ દાવર, મેહરબાની કરી થોરો વખત તમારાં દીલનો બધો અણગમો બાજુએ મુકો અને ધયાનથી મારૂં કેહવું સાંભળો; મારાં દીલમાંબી કંઇ લાગણી છે. કેટી, હુંબી એક જીગર ધરાઉંછ.

કેટી—હોશે! તેમાં મને શું! પેલી શીરીન ગાંધીને વાસ્તે તે અનામત રાખી મુકો.

અદી—છટ, મશ્કેરી કરવાનો વખત નથી. હું જાણુંછ કે તું મારી પર ગુસ્સે છે, કેટી—પણ રફતે રફતે હું તારી લાગણી ફેરવી નાંખી શકશ. જો જરાક ગંભીરપણે બહેસ્તી મામા-તારા સુરંબી બાવાજી—ની મરતી વખતની ખાહેશનો ખયાલ કર. હવે ગેઇ ગુજરી આપણે ભુલી જઇશું. બસ મને છેવટનો જવાબ આપ.

કેટી—તમોને તેનો જવાબ જોઇયેછ?

અદી—હા, કેટી—તારા જવાબ પર આપરાં બેઉનાં સુખનો આધાર છે. હું તુંને ખરી ખંખારીને આય છેલ્લી વખત શાદીની પવીત્ર ક્રીયામાં મારા હાથની આફર કરૂંછ. કેટી, હમણાજ મને તારો જવાબ હા કે ના જોઇએછ.

કેટી—તો સાંભલી લેવો કે હું તમારી સાથ મરી જતાંબી પરણી શકવાની નથી. બરાબર સાંભલ્યું, ડાકટર? મને કાપીને કટકા કરશો તોબી નહીં; મારાં જીગરથી હું તમુને ધીક્કારૂંછ.

[અદી દાંત પીસીને પોતાનાંજ પગો ઉપર લાકડી ફડાફડ મારે છે.]

અદી—(બાજુએ) આહ! આવું અપમાન! આટલી બધી તોછડઇ! (ગુસ્સાનો દમ ખેંચે છે) (મોટેથી) મને એટલો બધો છેક ધીક્કારોછ તેથી મેહેરબાની થઇ પણ તમુને તેથી કપાઇને કટકા બુકલા થઇ જવાની કંઇ જરૂર નથી. મીસ કેટીબાઇ દાવર, તમુને આખાં ભરયાં પુરયાં ઉપાડી લેવાને જાલભાઇ ઉમરીગર તદન હડતા કડતા બેઠેલા છે. તમે તેની સાથે પણવાના છેઓની?

કેટી—હા—તમારી રજા સાથે કે તમારી રજા વગર!

અદી—ત્યારે ગમે તેવાંબી પરીણામની તમુને દરકાર નથીજ! તમે મારી માંગણી બસ છેલ્લીવાર ઉરાડી નાંખોછ?

કેટી—હું તમુંને જવાબ દઇ ચુકી અને વધારેવાર તમારી સાથે મારૂં માથું દુખવવા માંગતી નથી.

[કેટી ચાલવા માંડે છે.]

અદી—(તરારો કરીને) ઉભાં રેહવો! એક મીનીટ જરાં ઉભાં રેહવો! પોતાની મરતી વખતની ઇચ્છા પાર

પાડવા સારૂ તમારા બાવાજીએ ગોઠવણ કરેલી અધુરી નહીં હતી, મીસ દાવર! તમારી સુદ્ધી ઠેકાણે લાવવાની કરામત આજની ઘડીએબી તેવણ ધરાવેછ—સમજયાં!

કેટી—(ચાલતાં ચાલતાં અટકી જઇ) એટલે? તમે શું કેહવા માંગોછ?

અદી—એજ, બાઇ સાહેબ, કે એક વીલ મલી આયુંછ.

કેટી—(નેણ ચઢાવી) વીલ! તમે આજે ભાંગબાંગ લઇ આયાછ કે! શાનું વીલ!

અદી—તમારા બાવાજી તે મારા મામાજી બેજનજી દાવરનું વીલ! કોણને મલ્યુંછ ને કહાંથી મલ્યુંછ તે વાત પછી થઇ રહેશે. હું તો આજે તમુને એટલુંજ કેહવા આયોછ કે જો તમે પેલા નામીચા બારીસ્ટર જાલભાઇ ઉમરીગર સાથ પરણો તો તમારા બાવાજીની તમામ અસ્કયામત અને મીલકતમાંથી તમે રદ બાતલ થાવો અને તેનો એકલો વારસ હું—બેહેસતીનો ભાણેજ—ડાકટર અરદેશર વજીફદાર થાંઉ!

કેટી—(ધપ કરતી કે બાજટ ઉપર બેસી જઇ એક નીસાસો નાંખે છે) ગરીબ બીચારો જાલ! આય ખબર સાંભલીને તે કેટલો દલગીર થશે!

અદી—(બાજુએ) જાલ મરેરે પાછલી રાતના! (મોટેથી) ગરીબ બીચારા જાલને દાર દોષીમાં નાંખોછ, પણ મારી વાત પુરેપુરી તમે સાંભલી નથી. મામાના વીલ પ્રમાણે તમારેથી એની સાથ પરણાય નહીં, એટલુંજ નહીં—પણ છ મહીનાની મુદતમાં તમારે કોઇબી બીજા સાથ પરણવુંજ જોઇયે! નહીં પરણો તોબી તમે વારસામાંથી દુર થઇ જાવો. હજુર તમે મારો હાથ ના પાડોછ કે, મીસ કેટીબઇ દાવર!

કેટી—એ વીલ કાંહ છે? મારે તે જોવુંછ!

અદી—અલબત તે તમુંને દેખારવામાં આવશે. નાનાભાઇ સોલીસીટરે મામાનાં ઓચરીયાંઓ માંથી તે શોધી કાહરયુંછ. કાલે તેવણુને તે અહીં લઇ આવવા હું લખશ. તમારા હાથમાં વીચાર કરવાને હજુર તો ખાસ્સો એક મહીનો બાકી છે (કેટી મહોડે રૂમાલ ઢાંકીને થોડીક પળ બેસી રહે છે.)

કેટી—(અદી ગમ જોયા વગર) એક મહીનો વીચાર કરવાને બાકી છે? ઠીક છે. એટલી બધી મુદત મને વીચાર કરવા જોઇતી નથી! વીલ ફીલ જેવું તમે કેહવોછ એવું કંઇ બરેલુંજ હોશે તો કાલનો કાલ મારો જવાબ તમુંને મળશે. મારા જાલ ઉપારથી પચાસ વખત એવી દોલત ઓવારી નાંખવ-તઇયાર છેઉં. તે મને ભીખારી હાલતમાં લેવા વધારે ખુશી થશે-કારણકે તે તમારા જેવો પૈસાનો ભુખો ડાંસ નથી.

અદી—અહો! એટલો બધો તમારા મગજમાં પવન છે?—

કેટી—હા, હલકા હજામરાની કાની જાહરે હોય તાહરે પૈસા-પૈસા—પૈસા શું કરીયા કરોછ? પૈસા——આજે કોણનાં રહ્યાછ કે તમારાને મારા રહેવાના છે? જો પૈસા પરજ તમે જીવતા હોવ, પૈસામાંજ તમારી બધી દુનયા સમાઇ જવી હોય તો ખુશી થાવો ડાકટર અરદેશર વજીફદાર કે મારા બાવાની લખખો રૂપીયાની દોલતના તમે વારસ છેવો! ખરા પ્યારની આગળ પૈસો શું ચીજ છે?

અરે દુનિયામાં પૈસા શું? ખરા પ્યારની બલહારી છે!
જુઓ તો પૈસા પર બી, હાં, ખરા પ્યારની સરદારી છે!
—અરે.

ઝુપડે વસ્તાં જે ગરીબ સાકું સુતરું ખાએ,
સંપ અને સંતોશ વસે-દુખીયાં સુખીયાં થાય!
નથી પૈસામાં સુખ કહીં-કે પૈસો બેકરારી છે!-અરે.
તાજ ધરે સરપર ભલે, કરે દુનિયા પર રાજ,

રાજ તાજ તારાજ છે, પ્યારથી જો મહોતાજ!
ભલા, તેજ પ્યાર ખરો જો છે—ગરીબાઈજ પ્યારી
છે!—અરે.

(ગુસ્સામાં ધસારાબંધ બંગલામાં ચાલી જાય છે.)

અદી—(અતી ઘણા જોશથી દાંત કચકચાવી બાજુએ
કેઠી દાવર! તું મનમાં ગમે તેમ ચાહે પી-પણ
તારા બાપના પૈસા સાથ હું તુંને જો જીતું નહી)
તો મારી ઉપર લ્યાનત પડે! તું મારા સપાટામાં
આવીછ! પેલો ઉજબખ્ખ બારીસ્ટર જો તુંને ગટ-
રમાંથી ઉંચકી લેવા નાજ કહે તો પછી-પછી
ગજવામાં એક ફુટી દમડી વગર તું નાશી નાશીને
જવાની કાંહ છે!
ઓ નાદાન-તાહરૂં ગુમાન,
છે સત્યાનાસીની એ નિશાંણુ! (બે વાર.)
દુર-દુર-અમથી મનથી ના ફુગરાતી તુંજ પૈસા પર,
ખુર-ખુર-મલશે તાહરી ઉમીદ સારી ખુર આખ્ખર!
(બે વાર.)

ગરૂરી તુંજ આખ્ખર ફના એક દમમાં થવાની છે,
હરખુત!-એ સરકસી તાહરી હવા થઈ જવાની છે!
અદના ગીયાં, આલા ગીયાં, તો તું શું ટકવાની છે?
તુંબી, મગરૂર, જોતાં જોતાં એક દમમાં મરવાની છે
(બે વાર.)

તાહરૂં તાણુ, બદગુમાન! હું ભુલાઉં, હું વીસરાઉં
એ છે બસ અરમાન! (બે વાર.)
એ તુંદી તાહરી—ઓ સરકસ,
તું ભુલી જશે—હજી બી સંભાલ! (બે વાર.)
એ તુમાખ્ખ-કાહારી નાખ્ખ, યાદ રાખ્ખ, કરશ ખાખ્ખ,
તું ઓ કેઠી—ચેતી ચાલ! (બે વાર.)

[અદી જાય છે.]

સીન ૬ થો.

[નવસારી—એક કોઠરીનો બાહેરનો દેખાવ—એક—ભોંયપર ટાડીનાં ઘડીયાં વગેરે છે.]

[ચાનજી, દાદો મેટકી, લક્ષીયો કસાઇ તાડી ટાંસતાં અને ભુંજન ખાતાં નજર પડે છે.]

ચાનજી-દાદો મેટકી-અને લક્ષીયો—

વાહ! વાહ! તાડીનો શું છે બહાર! શું છે બહાર,
નોસારીની યાર!

તાડી મજેહદારમાં ગુણ બેશુમાર,
એક આવી ટાંસમાં છે સંસારનો સાર!

{ લાવ, લાવ, યાર,
લાવ, દોસ્ત, પીવાર

પેટમાંહી જાતાં ચીચરવાટો થાએ,
બુઢો પીએ તો જવાંન બની જાએ!
આય સીક સોટા ભારોભાર—ઉબરીયાં પર માર,
ભુંજન બી તૈઇયાર—ચાલ, વાર નાં લગાર!
રે લગાવો, ઉડાવો આય ઘડીયાં બે ચાર!
[લાવ, લાવ,યાર; લાવ, દોરત, પીવાર !] વાહ તારીની—
ઘરયાં ઉઠાવો—ખુશ લેહેર લેહેર આવે,
ટાંસ લગાવો—ગટર બી મપાવે! ટાંસો પીયો બેશુમાર,
લેવો—થાવોની ચીકાર, ખરો એ દિલદાર, કરો
એને પ્યાર!

પીવો—પાવો—સહુ આવો, ટાંસ મારો, યાર!
[લાવ લાવ, યાર !લાવ, દોસ્ત, પીવાર !] વાહ તાડીનો—

(ગુસ્તાદજી દાખલ થાય છે.)

ગુસ્તાદજી—લે લક્ષીવા ઉઠ! એમ આલશુ પાડાની કાની અરડાઇ ને અડકાર શાનો ખાયા કરે!

(લક્ષીયો ઉઠે છે.)

લક્ષીયો—ચાલ ભાઇ, જે તે હવે રસ્તો કહાડી નાંખ. હું ચાન ને દાદો પેહલે માલે વખારવાલી ઓરડીમાં બેસીયેછ. પેલા આવે કે તાબરા ફેરજે પછી એ જીવતો પાછો અહીંથી નાસે તો માકા મદારી ના સાગેરદો અમુને ના કેહતો.

(લક્ષીયો, દાદો તથા ચાન જાય છે.)

(બાજુએ મેલલી એક મોટી બળતી મસાલ હાથમાં લઇ ગુસ્તાદ તેના ભભુકા ગમ ખુનખાર તરસીયા ડોળાએ જોયા કરે છે.)

ગુસ્તાદજી—બચ્ચા (સ્વગત) ગુસ્તાદ! એક વખત જગાક ઓય પેલી ઘરડી પોતાની પોરીને વાહી પટાવીને અહીં લાવશે-એને થોરી ખબર છે કે મેં એ લોકને અહીં શું કામ ખેંચાવી મંગાવ્યાંછ! ઓઇ! લે આયાં!

(ગુસ્તાદજી છુપાઇ જાય છે. શીરીન તથા પીરોજબાઇ આવે છે અને અંદર જાવછે.)

[સીન ત્રાનસફોર્મ થઇ જાયછે—
કોઠરીની અંદરનો દેખાવ.]

પીરોજબાઇ—દીકરી તું અમથી મારી સાથ ફુહરેછ! લેના તુંને તાંહ ગુસ્તાદજી સાથ રેહવા નહીંજ ગમતું તો મેં એવણું બોંહસ કરી આપરા બે જણાંને સારૂં આય છુટી કોઠરી લેવારીછ. લે ચાલ, હવે ડાહી થાની મરૂં—

(તેને મોઠી કરવા જાય છે. શીરીન ઝટક મારી તેવણુને ખસાડી નાંખે છે.)

શીરીન—ખીસતાં જાઓ! મારી આગલ ના આવો! તમે મારાં માય નથી—તમે મા-ાં મુદઇ છેઓ!

પીરોજબાઇ—શીરાં! શીરાં! આજે તુંને શું થયુંછ!

શીરીન—ઓ હું કાંય આય બધી જફા ખમવાને વાસ્તે જીવ્યા કરૂંછ! હું કાંય નહીં મરી જતી! ખુદા હું! મને એક વખત કાંય નહીં મારી નાંખતાં કે નીકાળ આવી જાય! તમે જાઓ—બસ, મારી આગળથી જાવો. મને તમારૂં મોહડું જોવા નથી ગમતું!

પીરોજબાઇ—(રડમસ સાદે) તું એમ કાંય કરેછ, શીરાં! એમાં હું શું કરૂં દીકરી! મારો કાંઇ ચારો છે! ગુસ્તાદજી એવા દાઢા બરીયા થઇ ગીયાછ તે હું એકલે હાથે કાંહ મરૂં! (આંખ લુછે છે.)

શીરીન—(ધ્રુજતે સાદે) માય! જો હજુરખી સમજો! બર જહાનમ ગીયા મુવા એ નજીસ પૈસા! ચાલો આપરે બેઉ જણાં કેઠે નાશી જઇએ—પાછાં અહમદ-નગર જઇયે. ખાવા દેવો આય મુવા વકીલને બીજાની દોલત! અરે તમે આગલ રહીને મારૂં ખુન કરાવોછ? તમે મારા માય છેઓ કે મારાં મતરઇ છેઓ? સમજો માય! તમે આય ગુસતાદજી આગલથી મને બીસારશો નહીં તો હવે હું જરૂર જીવપર કરશ. એવણુ મને ચેકોપર સહી કરવા કહેછ પણ મને કાપીને કટકા કરશો તોબી હું એ જુઠ્ઠા ચેકોપર સહી નથી કરવાની.

(પીરોજબાઇ શીરીનનાં ખભાંપર માથું નાંખી રડે છે.)

પીરોજબાઇ—શીરાં શીરાં! જો બધી મરી જાઉં—દીકરી—ગુસતાદજી હમણા ઘણાજ કુહરેલા છે તે તું સહી નહીં કરશે તો આપુને મારી નાંખશે—(રડે છે.)

શીરીન—સહી? ચેકપર સહી મારી પાસ તમેબી માંગોછ! તમુંને લાજ નથી આવતી, માય! હું શાની સહી કરૂં? મને એ પૈસા પર હકજ શાનો છે? (ચીચવાઇને

મોટે અવાજે) ખોદાને-બારનો તો જરાક ડર કરો! તમે બેઉ જણુ ગુનાહ કીધોછ તેમાં મનેબી સંડોળવા માંગોછ? એને લીધે તો મારો બદી મને લખ્તો નથી!

પીરોજબાઇ—અરે આસ્તે બોલ, આસ્તે બોલ, શીરાં!

શીરીન—(ઉસ્કેરાઇને વધારે મોટેથી) શું કરવા આસ્તે બોલું! હું હવે કોઇથી બીહતી નથી. જોઇયે તો મને કાપીને કડકા કરી નાંખો! હું બસ ડા૦ અરદેશરને તમારાં બધાં કારાં ધોરાંની વાત કહી દેવશ-

[ગુસ્તાદજી બળતી મસાલ સાથ નીકલી આવે છે, અને શીરીનને એક દયાહીણુ આંચકો મારી જમીન-પર તોડી પાડે છે.]

ગુસ્તાદજી—કહી દેશે! કમકુનમ ડાકણુ! તું તે કહી દેહવા જીવતી રહેવાનીજ નથી. તું તારા મનમાં સમજેછ શું? કર આય ચેકોપર સહી, નહીં તો તારો જીવ આજેજ લેઉંછ!

(એક ઝટાક સમેત શીરીનને પાછી ઉભી કરી ત્રણુ ચેકો સાંમે ધરી ફાઉનટન પેન આપવા ચાહે છે—શીરીન તે લેતી નથી. પીરોજબાઇ વચમાં પડવા જાય છે. ગુસ્તાદજી તેણીને ધકકો મારી બાજુ કરે છે.)

ગુસ્તાદજી—(દાંત પીસીને) આય તુંને છેલ્લી વખત કેહુંછ! નહીં તો ખોદાના કસમ, તુંને અબઘડી જીવતાં જીવત આય મશાલથી બારી નાંખશ. સહી કરી મર એકદમ ઝટપટ! બીજી એક મીનીટ હું થોભવાનો નથી.

[પીરોજબાઇ વળી પાછાં આડાં પડેછે. ગુસ્તાદજી ચાનજીને હાંક મારી તેડે છે—ચાનજી આવી પીરોજબાઇને આખી ને આખી ઉંચકી લઇ જાય છે.]

શીરીન—(ચીરડાઇને ઝનુનથી) મને મારી નાંખવા માંગતા હોવો તો મારી નાંખો, એમ રીબાવયા શું કામ કરોછ? તમે માંગોછ શું?

[ગુસતાદજી એક જંગલી હેવાનની પેઠ દાંતો કચકચાવે છે]

ગુસતાદજી—(ભયાનક ઘોઘારી સાદે) હું એટલુંજ માંગુંછ કે હું જેટલા ચેક હમણાં તુંને આપું તે પર તાહરે સહી કરવી ને બે મોબેદો બોલાઉં તેની પાસે હમણાંજ આસીરવાદ સરાવી મારા ભત્રીજા આનજી કાનફાટીયા સાથે તારે લગન કરી નાંખવાં! હું કેહુંછ તેમ નહીં કરશે તો આય ઝુપરાંને હમણા સળગાવી દેઉંછ. લોક સમજશે કે અકસ્માતથી આગ લાગીને તું બરી મુંઇ!

શીરીન—(કમકમી બે હાથે મહોડું ઢાંકે છે) ઓ ખોદાય!

ગુસ્તાદજી—હવે અહીં તારી મદદે કોઇ કારૂં કુતરૂંબી આવવાનું નથી. બોલ—છે મારી સરતો કબુલ!

શીરીન—(બેહદ ઉસ્કેરાઇને જુસ્સાથી) કબી નહીં. મને જોઇયે તો અહીં કાપીને કટકા કરી નાંખો હું મરી જતાંબી તેમ કરવાની નથી.

[ગુસ્તાદજીના હાથ માહેલા ચેકો એકાએક ઝુટવી લઇ શીરીન તેને ફાડીને ચીરીયે ચીરીયાં કરી નાંખે છે.]

ગુસ્તાદજી—ઠીક છે! લે તારે આય તારા મીજાજનો સ્વાદ! (બળતી મશાલવરડે ઝુપડાંને બે ત્રણ ઠેકાણે આગ લગાડે છે ને પછી શીરીનને દોરડાં વતી ઠાંભલાં સાથ બાંધવા માંડે છે—શીરીન ચીસો પાડે છે)

ગુસ્તાદજી—(જતાં જતાં) હવે ચીસો તારે ગમે ત્યાં સુધી પાડયાજ કરની! લે હવે જુંજાઇ મર—ને પેલા ચંડાળ આહ

ને ભસતામાં બધું કહી દેજે!

(બારણા ગમ ધસવા માંડે છે—શીરીન ગલે ઓળવેલી સીપઠી જોરમાં ફાડે છે—આખો ઓરડા આગથી ધમી ધમી રહે છે—મુસાજી ત્યાં ધસી આવી ગુસ્તાદજીને એક મુક્કી મારી ત્યાં ચટોપાટ તોડી પાડે છે. પછી શીરીનના બાંધેલા હાથપરની દોરી એક છરી વડે કાપી તેણીને છુટી કરે છે. શીરીન તેને વળગી પડે છે.)

ગુસ્તાદજી—(પાછો ઉભો થઇ) હરામખોર! મુજી! મારા કામની વચે તું પાછો આયોછ!

(છલાંગ મારીને ગુસ્તાદજી ઉઠી ઉભો થાય છે ને આઠીમાંથી એક લાંબી ઉઘાડી છરી ખેંચી કાહડે છે. મુસાજી તેનાં આંગ પર જઇ તેને પાછો તોડી પાડી તેના હાથમાંથી છરી ઝુટવી લે છે—શીરીન મુસાજીના હાથમાં બેસુદ્ધ તુટી પડે છે.)

મુસાજી—(નાકના પીકડાં ફફડાવી) તું મને ઓરખતો નથી? દોજખી કુતરા—લે આય જો! (ખોટી દાહડી કહાડી નાંખે છે) હું મુસાજી નથી! જો—દોરા ફાડીને જો—હું કોણ છઉં!

ગુસ્તાદજી—(બુમ પાડીને) મેહેરનોશજી વજીફદાર!

(મેહેરનોશજી—એક લાત ગુસ્તાદજીને જોરમાં મારે છે અને ખીસામાંથી એક રીવાલવર ખેંચી કહાડે છે.)

મેહેરનોશજી—હીચકારા ચંડાળ! માર હવે છરી મને—હુંબી જોઉંછ! અહીંથી એક તસુબી ખસ્યોછ તો મસ-તક ફુંડીજ નાંખશ.

ગુસ્તાદજી—અરે તું મેહેરનોશજી કે મેહેરનોશજીનો ભુત! અરે હું શું જોવુંછ!

[ગુસ્તાદજી તાબડા ફાડે છે—દાદા, ગાન, લક્ષીયો ઉઘાડી છરીઓ સાથ ત્યાં ધસી આવે છે—પણ

એક સામટી મોટી બુમ સમેત ત્રણ જણા મેહેરનોશજીને જોતાં પાછળ હઠી જઈ હરણફાર જેવા બની જાય છે અને ભોંય પર ફસડાઈ પડે છે. મેહેરનોશજી તેઓ ગમ રીવાલવર ટાંકે છે.]

દાદો, ચાન, લક્ષચો }—માકાજી મદારી!! મારા બાપ!

ગુસ્તાદજી—માકો મદારી! આય-આય-મેહેરનોશજી માકો મદારી છે!!

[મેહેરનોશજી બેસુધ શીરીનને એક હાથે ઉંચકી ધીમે પાછલે પગે બારણામાંથી બાહેર જાય છે—પીસ્તોલ ચાર જણ ગમ ટાંકેલીજ રાખે છે. ઝુંપડી આગમાં વીટલાઈ જાય છે અને ધડાકા સમેત તુટી પડવા માંડે છે—ધીમું ગંભીર મ્યુઝીક લાઈમ લાઈટ.—]

(ટાબ્લો.)

સીન ૭ મો.

[કોલાબે—આલીફુઇના ઘરનો સીટીંગ રૂમ. આલીફુઇ બેઠાં બેઠાં ચોખા ચુંટે છે—આંખે ઉચાં હોવાથી જાડો પીતલનો ચશ્મો પેહડયો છે.]

આલીફુઇ—(સ્વગત) છ વાગા ને હજુન કેમ નહીં એ લોકો આયાં? જોવની, એ બેમરવત તેહમુરસ દુકતાને કઇ દીલમાં ફુઇને વાસ્તે જરાબી અરે છે? ફુઇ મુઇછ કે જીવેછ તેની એ પોરીયાને ભલ દરકાર છે! એના હણુક બરે! આંજીયો કઇ એબદસા જેવો ફરંગા ગોટલાનો વેસ પેહરીને ફરેછ ને બધી આજ કાલના ચીબાવલા ચરકતાઓની અંગરેજી રીતભાત લઇ બેઠોછ! પણ નાજુતો આજે લખેછ કે, નહીં એ દાહડાબરીયો જરા હમણુ હમણુ પાછો ઠેકાણુ આયોછ ને હવે તો ઠાવાં ઠોકાં કપરાં પેહેરેછ ને પોતાની રીતભાતબી સુધારીછ. એ હવે સુધરીયો!—હું તો નહીં માનતી!

(બારણું ઠોકાય છે.)

કોઓઓણુ? એ લોક આયા—અં!—કોઓઓણુ?

[તેમુલજી ધીમે કદમે તપકીર સુંઘતા આવે છે—આલીફુઇ તેની ગમ ભબ્બરાઇને જોયા કરે છે.]

તેહમુલજી—ફુઇજી! કેમ છઓ! સારીકાની છઓ કે?

આલીફુઇ—કોણુ! મારો તેહમુ! નહીં? નહીં? (કોટી કરે છે)

તેહમુલજી—વરી નહીં નહીં શું? હે—હે—હે! ગરીબ ભત્રીજાને એટલીવારમાં વીસરી ગીયાં કે? હે—હે શાંતી!

આલીફુઇ—ઓ મરૂરે! તારાં આય કપરાંમાં મેં તો તુંને ઓરખયોબી નહીં! એક તો બચીયું મારી આંખે બગબર નહી આવતું. તુંને એમ સ્પાન સહુકનો જોઇને મને ઘણીજ ખુશાલી લાગેછ જો, મારા દીકરા! (પાછી ચાંપીને કોટી કરે છે)

તેમુલજી—ફુઇજી, આજકાલનાં નાદાનો સમજતા નથી, ને જાંગલાઓની સુજે અટવઇ જાયછ. બધી ધરમની ડુબાડુબ થાયછ—ને પછી નહીં જણાતા પારસીઓ કે નહીં જણાતા ફરંગાઓ!

આલીફુઇ—હારે વાય, જોની—ખરેખર!

તેમુલજી—મને બરાપો થાયછ ફુઇજી—આપરાં લોક આજકાલ તદન જડવાડી થઇ ગીયાંછ. અંતર જ્ઞાન કેમ મેલવવુ—કામી જુસ્સાઓને કેમ કાબુમાં રાખવા તે તો કોઇને આવરતુંજ નહીં. આપરે લોક પ્રકટી-કરણના ઘણાજ નીચા તબકકા પર છેઇયે ફુઇજી—શાંતી!

[ઘરનો મસાલ અફરગાન્યું લાવીને લોબાન દેખાડે છે—તેમુલજી ઝટ ઉઠીને કસ્તી કરે છે.]

આલીફુઇ—(મલકાઇને) ઓ ખોદાય—આય છોકરો કેટલો સુધરી ગીયો! (મોટે) તેહમુ! તારામાં કેટલો ફેરફાર ઓ મરૂં!—મરૂં!—

(આલીફુઇ હરખને મારે ઉભાં થઇને તેમુલજીને પાછી કોટી કરેછે.)

તેમુલજી—ફુઇ, માથ્રવાનીથી આપરાં ખાકી શરીરનાં નાશવંત તત્વો વીખેરાંતાં જઈ અમર તત્વો વધેછ! આત્માને ઝડપથી મુકતી મલે તો આપરે આય હાડમંદ દુન્યાના ફરજયત ફેરાઓમાંથી બચીયે. આપરૂં કર્મ તેજ આપરી સાથે છે. શાંતી!

આલી મૂહ.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, બી.એ.

ચાનજી કાનફાટયા.

ફોટો લેનાર મા૦ જહાગીર નાગપોર, બી એ.

આલીફુઇ—એ બધી મરૂં તારી પરથી ચાલ જીવતો રેહ ને એવાજ સારા વીચારો રાખતો રેહે દીકરા! કંઇ પીવાનું મંગાડું !

તેમુલજી—(કમકમી ને) નહીં ફુઇજી, હું તો કોઇ દહાડેબી દારૂનાં ટીપાંને હાથ લગારતો નથી. બેહમન યસ્તમાં લખ્યુંછ કે એક દહાડો તમામ ખલક મેજીયા ખોરમ થાશે યાને કોઇબી માણસને ખાધાપીધાની હાજત રેહેશેજ નહીં.

આલીફુઇ—(બાજુએ) મરે કેવું મજેનું મજેનું બોલેછ! (મોટેથી) તેમું–વારૂં ચાલ, ઘરડો ડોસો થજે ને ઘણાં સુખ જોજે. જરા બેસ જે આં મરૂં—હું તારે વાસતે કંઇ મોહનું મીઠું કરવાનું લાઉં—

[અંદર જાય છે—બીજીમેરથી નાજાં અને ગંગા આવે છે—તેહમુલજીની પીઠ તેઓ ગમ હોવાથી નાજું તેને જોવી પહેલાં નથી.]

નાજાં—મરે આપુને આવતાં જરા મોરૂં થયું—આં. રખેને તેમુરસનો કાંદો ખીલી ગીયો હોય? પણ કાંહ છે એ લોકો? યેં—એ આય કોણ? (તેહમુલજી આસતેથી ડોકું ફેરવીને નાજું ગમ જોઇ તપકીર સુંઘે છે.)

નાજું—કોણ! (એકાદ મીનીટ ડોળા ફાડીને તેહમુલજીને જોયાજ કરે છે) કોણ તેહમું!! ઓ મઅરેરેએ!!

[નાજાં તથા ગંગા બે અખત્યાર હસી પડે છે.]

તેમુલજી—(બાજુએ) એ આય બૈરાં મેટની કાની હસેછ શાના? (ખંખાર મારેછે.) સાહેબજી–માય–શાંતી!

નાજાં—(જરા નજદીક આવી) તારો સત્કાર બરેરે, તેહમાં! (ખુબ હસે છે) મેં તો ખચીત તુંને પેહલાં ઓરખ્યોજ્બી

નહીં! એ એમ એકદમ તારી છેજવાવાલો ભાચાજી બોચ્ચ સાએ થઈ ગીયો—તેહમાં!—(હસે છે. ગંગાબ્ધી હસે છે)

તેમુલજી—(ફફડીને બાજુએ) એ બાય અસતરી મને તેહમાં ને ફેમા શાની કરતી હોશે!

નાજાં—ઓવાય! મરે હવે શું કરૂં! મુવું હસ્તાં હસ્તાં પેટબ્ધી દુઃબ્ધી આયું! જા, બા તેહમું—પેલાં ના કાહરતો અં—મુવું હવે તો હસાતુંબ્ધી નથી જો!

તેમુલજી—(બ્ધભાં હીલવીને હસે છે) હસે તે તો મજેનું! આપરાં શરીરની આસપાસ ફેલાયલા જડ પદાર્થોને વીબ્ધેરી નાંબ્ધવામાં એ હસવાની ક્રેજનીઓ મદદ કરતા થઈ પરેછ—શાંતી! બાઈજી, તમારૂં નામ શુંજી?

નાજાં—હવે બસરે બસ તેહસું! તું નાટક ના કરની તો! (નજદીક આવી તેનાં બ્ધભાં પર હાથ મુકે છે—તેમુલજી ભડકીને ઉઠી ઉભો થાય છે—નાજાં પાછી બ્ધુમ હસે છે) જરા તુંને પારસી કપરાં પેહરવા કેહયાં તેથી તેં તો વરી છેકજ ગામરીયા સોંગ લીધો! એ બાય ગુસ્છા કાંહથી વરગાવી આયો? (હસેછે) ને એમ આસીબાયલાની કાની અવાજ કહારીને કાંય બોલેછ?

(નાજાં હસે છે અને પાછી તેમુલજીનાં બ્ધભાંપર હાથ મેળવા જાય છે.)

તેમુલજી—(ચીરડાઈને) તમે જરા દુરથી વાત કરજો અં—અનજાણા માટીડાઓને કોઈ અસતરી એમ દીલને હાથ લગારે તે મને નહીં ગમે! હા—શાંતી!

[જરા ભારમાં દુર બ્ધુરસી પર બેસે છે. નાજાં કળવાઈ કળવાઈને હસે છે—ને પછી ઝંડપમાં જઈને તેમુલજીની પછવાડેથી તેની ગરદન આસપાસ બેઉ હાથ વીટાળે છે—તેમુલજી અછાડ પછાડ કરે છે.]

—ચાલ તેહમું, ચેરાં ના કાહર! તું મને હવે ચેરવેછ, તે હું સમજુંછ. હું જાણુંછ કે મેં તુંને અહીં પાહર જેવા ધકેલા ખવારયા તેથી તારૂં પાકી ગીયુંછ ને તેથી હવે તું ઘેલાં કાહરેછ! અં કેહની-આય કપરાં કાંહથી લાયો? લીલાંઉમાંથી કે ચોર બજારમાંથી?

તેમુલજી—(નાજાંના હાથો ગુસ્સાથી એક અછાટ સમેત ખીસાડી નાંખી) અરે પણ તમે આંગપર કેમ આવીયા કરોછ જો! એ તમે મુંબઇનાં બૈરાંઓની એ શું ગોજી રીત છે! જરા અસતરીનો તરીકો રાખો-જરા મરીયાદાથી વાત કરો—વાહ! હું બોલતો નહીં તાંહ સુધી કે વરી? તમારી આગરી ખસી ગેઇછ કે શું?-શાંતી! શાંતી!!-

[બીજાજથી નેણ ફેરવે છે નાજાં ધુમ હસે છે.]

નાજાં—ઓ મરરે, આય કોટક હવે કોણને કેહવા જાઉં! આલીકુઇ કાંહ છે?

[પેસી દાખલ થાય છે.]

પેસી—કેમ નાજાં, તું અહીં આવીછ કે? તુંને મેં રસ્તામાં આયા સાથ આય તરફ આવતી જોઇ તાહરે હું સમજયો કે તું આલીકુઇને ઘેરજ—યે! એ આય કોણ? આપરો તેહેમી!! હેં?-એ એમ કાંય આજે! (હસે છે.)

નાજાં—(હસીને) અરે મરે કાહરનું તેજ હસતાં હસતાં મારૂં સુંવું કલેજુંબી દુખી આયું! પણ તેહમીની આજે દાર બરી ગેઇછ અં—એને છેરતો ના!

પેસી—(હસતાં) અરે પણ એ એમ કાંય આજે? એવો હાંડામાસતર બબરચી કાંય બની ગીયો! 'Pon my word—તેહમા—you do look funny! હા હા હા!

તેમુલજી—(બાજુએ) એ વરી આય જરથોસ્તીને શાનું ફીકર થઇ આયું? (મોટેથી) સાહેબજી, ખ્રબર!

પેસી—અરે પણ તેહમી! એ આય પાંચ શેર ચોખા માય તેવી પાઘરી શાની પેહરી? (એક ધપ્પો મારે છે—હસે છે) કંઇ કાતરયું ઘસ્યુંછ શું!

તેમુલજી—(એકદમ છીંકી પડીને) હું તમું લોકને સાફ કેહુંછ કે તમે બધાં મારી પર એમ બળાતકાર ના ગુજારો! શાંતી! (નાજાં, પેસી તથા ગંગા મોટેથી હસી પડે છે) પારકા આદમી સાથ આય તમારૂં કેવું અણઘટતું બેમહલાજા ભરયું વર્તણ! (બધાં મોટેથી હસે છે) એ તે કંઇ સંસાર મંડળનો તરીકો છે! (બધાં હસે છે) હસોછ શાનાં?

[નાજાં તેનો ગાલ પસવારી પતાવવા જાય છે]

તેમુલજી—છટ—ચાલો ખીસો! હું તો જાઉંછ! એ તે કંઇ રીત છે—વોટ નોનછન!

[ઘસારાબંધ ચાલી જાય છે. પેસી, નાજાં ગંગા કળવાઇ કળવાઇને હસે છે]

પેસી—અરે પણ એને એ શું વાહરૂં આજે આયું!

નાજાં—અરે ભઇ, મેં એને કલબમાં ડીનરમાં નહીં જવા દીધો ને અહીં પારસી કપરાંમાં આવવા કેહયું, તેનું આય બધું ભરકણ છે! તેમાં તેં વરી ધપ્પો મારયો! તુંબી શું જો, પેસી!

(આલી ફુઇ આવે છે.)

આલીફુઇ—લે દીકરા જરા મ્હોના ગમ—ઓ તું આવી કે નાજાં! (નાજાંને કોટી કરે છે.) આવ માય—ઓ આવો પેસતનજી, તમેબી આયાછ કે મરૂં? એ આય મારો દીકરો—(આસપાસ જોય છે ઓ તેહમુરસ કાંહ ગીયો?

વધારાનું ગીત—

નાજાં—જોઇ મુજ વ્હાલા કૌતક આવું, ગમ્મત આવે પરી!

તેહમુલજી—(ખીસોની પણ!)

નાજાં—વ્હાલા, આરસી કરી!

તેહમુલજી—જાબા, વરગોછ શું ઘડી ઘડી!

નાજાં—(માનો ની પણ!) — જોઇ મુજ૦

નાજાં—આવા ઢંગ તમારા જોતાં હસ્તાં મરવા પરી!

તેહમુલજી—(કાંય?)

પેસી—અરરરર, નેમલો ગીયો ચરી!
આજે એનું માથું ગીયું ફરી!

તેહમુલજી—(પણ કાંય?)

નાજાં—જોઇ મુજ વ્હાલા, ઇ૦-

તેહમુલજી—માથું મારૂં દુ:ખી આયું ની-
શાંતી રાખો જરી! (શાંતી!)

નાજાં—હસ્તાં આયું દુ:ખી કલેજું
શાંતી તમારી બરી!

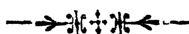
તેહમુલજી—(શાંતી!)

ગંગા—ઢોંગ એ લાવલા કાંય તરી!

પેસી—લેની એક બેઠો મપારો ફરી!

તેહમુલજી—(તમે એમ ઘરી ઘરી પાત્રીપર શું કોટ મારવા
કરોછ જો!—થાડું બાથું ભાંગી જશે—શાંતી!)

નાજાં—જોઇ મુજ વ્હાલા—ઇઇ.

પોલીસ ઇનસ્પેકટર હોમા ઉદવાડીઆ.

ફોટોગ્રાફર મી૦ જહાંગીર નરગાપોર, બી. એ.

નાજાં—કુઇ, તેવણુ તો જતા રેહયા!

આલીકુઇ—જતા રેહયા! ઓવાય! કાંય?

નાજાં—કેહજે મને ઘણુંજ અગતનું કામ છે તેથી જાઉંછ. એક મીનીટખી ઉભા નહીં. એકાએક કંઇ ઘણુંજ તાકીદનું કામ યાદ આવી ગીયું.

આલીકુઇ—અં—જરા મને મળીને તો જતે! મરે નાજુ તેં તો તારા વરને ખરેખર તદનજ સુધારી નાખ્યો જો! (નાજાં મ્હોડે રૂમાલ દાબીને હસે છે) બધા સુવા આજકાલના સુધારા પુધારાની ભાટકણી કાહરી નાંખીને મને કેહજે હવે દારૂનાં ટીપાંનેખી હું અરકતો નથી—ખરી વાત કે, નાજાં! અં બોલની!

નાજાં—હા કુઇ ખરી વાત! એ ટીપાંને તો અરકતો નથીજ.

પેસી—(બાજુએ) પણ ચાર આંગળ જેટલાને રોજ અડકેછ!

આલીકુઇ—લેવો છોકરાંઓ, હવે જરા મોંહનું મીઠું કરો—નાજાં, હું કાલે તેહમુરસને વાસતે પાનસો રૂપીઆ મોકલશ તે એને મારી તરફથી ટીલી કરીને પેહરાવજે—

નાજાં—વારૂં કુઇજી, થેંક્યું! ચાલો હવે હું જતે.

આલીકુઇ—ઉભી રેહ દુક્તી—આય જરા મોહના ગમ કરીને જા. આવો બા, પેસી-ઓસકાઓછ શાના! આવો અહીં બેસો. ચાલ નાજાં—તું તો મરે કેહજે મજેનું ગાયછ! કંઇ ગાયન ગા—મરી જાઉ—

નાજાં—આવો, આવો, ગાઇએ મલી, સજની, સગન કાંઇ સજાવો—ગાઇએ મલી—
હિતનાં ગીત તો ગાવો રૂડાં, વાહાલાને હેતે વધાવો—આજે, ગાઇએ મલી—
સગન સરવ આવો-ગાવો, ગાઇને તો હરખાવો—આવો, ગાઇએ મલી—

[નાજાં, પેસી, આલીકુઇ તથા ગંગા અંદર જાય છે.—]

સીન ૮ મો.

[ગુલાબવાડીનો મોટો ડરોઇંગ રૂમ—
—સુનામાસી બેઠાં બેઠાં સીવે છે
કેટી દલગીર જીવે ગાતી દાખલ
થાય છે—]

કેટી—દુખથી કરૂં વહાલી યાદ—ઓ પીતા પ્યારારે !
તમારી યાદ, પીતા, મુજને તો રરાવે છે,
જીવપર થયો જે જુલ્મ—અરે દિલને તે ખુજાવે છે !
જુદાઇ તો સદા તમારી જે સતાવે છે,
સુતાં બી સ્વપનામાં સુરત એ નજર આવે છે !
સ્વર્ગે સીધારીને મુજને રરાવી—ઓ પીતા પ્યારા !

માસી—પપા મરી નહીં ગીયા—પણ મારી ગીયા !
હું મારે પોતાને ખાતર આટલીબી દલગીર નથી,
પણ મારા જાલને ખાતર મારો જીવ ઘણો બરેછ !

સુનામાસી—મરે, એમ એટલી બધી હદ સુધી બહેરની સખ્ત થશે—ને આવું બરીયું જુલમગાર વીલ કરશે એમ તો સપનેબી કોઇ ધારતું'તું નહીં.

કેટી—માસીજી, એકબારગી આપરે ધારયું હોતે—અગર પપાએ તે વીલ મને ને જાલને ગુજરવા અગાઉ દેખારયું હોતે—તોબી શું ફેર પરતે ! મારો લવ પેલા લાલચુ તીસમારખાં અદી જેવો પૈસાનો પુંજારી છેજ નહીં ! (ઘડીયાળ ગમ જોઇને) એ કાહરે આવશે ? સાત વાગવા આયા ! હજુર નહીં આયો ?

[કેટી પોતાની આંખયો પર રૂમાલ
દાખી નીસાસો નાખે છે.]

સુનામાસી—(હાય મારી) ઓ ખોદાય ! ઘરી ચપકામાં શું નુ શું થઇ ગીયું ?

કેટી—(દલગીર અવાજે) લાખો રૂપ્યાનો સપનો ઉડી ગીયો—ને હું હવે એક પૈ વગરની ઓવાર નીવાર થઇ ગેઇછ, માસી—! મારા વાહલા જાલને ઠેકાણે બીજો કોઇ હોતે તો કદાચ મારા જેવી ભીખારી છોકરીને પરણવા છેહલી ઘરીએ ફરી બેસ્તે—પણ મારો હીરો જુદીજ જાતનો માણસ છે! ઓ!—લેવો, જાલજ આયો!

[ગમગીન જીવે જાલ આવે છે—કેટી દોડી જઇને તેને ભેટે છે—સુનામાસી વીહલે મોહડે અંદર જાય છે.]

કેટી—કેટલું મોરૂં કીધું—લવ! જા બા, હું કાહરની તાહરી વારે વાર જોઉંછની! બધા ડોરાબ્જી તણઇ આયા! પણ કાંય, જાલી? તું આજે એમ દલગીર જેવો કાંય છે? તારૂં મોહનું કેટલું ઉતરી ગીયુંછ!—જો વરી—કહેની—જાલ?—શું છે? તારા બાવા સાથ આપરાં લગનની વાત તેં કીધી કેની?—

જાલ—(કેટીના બાલ પસવારતાં, ગળગળતે સાદે) કેટ, મેં વાત કીધી, પણ—પણ—આપરાં લગન એક વરસ ઓછામાં ઓછાં થોભાવવાંજ પરશે.

કેટી—(ચોંકીને) એક વરસ થોભાવવાં પરશે!—કાંય?

[જાલ કેટીના હાથ પોતાની આંખોમાં ચાંપીને ઉદાસીથી નીસાસો નાખે છે. કેટી દબાઇને તેની ગમ ટગર ટગર જોયા કરે છે.]

કેટી—જાલુ ડીયર, મને કેહ—તારા બાવાએ આપરાં લગનને વાસ્તે સાફ ના કહયું?

જાલ—હા—લવ—ના કેહયું. ઘણુંબી સમજાવ્યા, પણ એકના બે નહી થયા.

કેટી—(કડવાસથી) અંહ, તારે મારા પૈસા ગીયા તેથી હવે એવણનાં મનમાં હું હલકી પરી હોવશ! જાલ—મારા સમ!—સાચ્ચું કેહ, તુંબી એમજ ધારેછ કે?

જાલ—એમ શું બોલેછ, કેટી!

કેટી—(ઉશ્કેરાઇને) તારે ડીયર, જો તું મને હવે હીણુતો નહી હોય તો—જોઉં—આપરાં પંદર દહારામાંજ લગન કરીને તારો પ્યાર પુરવાર કર.

જાલ—(ચમકે છે.) કેટ કેટ! તું બોલેછ પણ તેનો વીચાર કરતી નથી. પંદર દહારામાં જઇને આપરે રહીયે કાંહ?—ગજવામાં ફુટી પઇ વગર શાપર સંસાર ચલાવ્યે? મારી વહાલી, જરા ધીરજથી ખ્યાલ તો કર કે આપરાં જેવા બે જુવાન નાદાન જીવો પરણીને શા ઉપર જીવીયે?—

કેટી—(રીસાઇને)—હવા ઉપર! તું એમ નાહીમત શું થાયછ, જાલીયા? મને શું પચીસ તીસની ચાકરીબી માસ્ટર તરીકે નહી મલશે?"

જાલ—(ગમગીન જીવે ડોકું ધુણાવી) તું ઘેલાં કાહડેછ, જાની! એટલા વખતમાં તુંને ચાકરી શું મળે ને મને કેસીસ શું મળે? નહી–નહી!! તે નહી બને! તું, તું લક્ષાપવીની લારમાં ઉઘરેલી છોકરી! અરે તુંને મારે ખાતર એકદમ જંજાળમાં ને મુફલેસી ગરીબાઇના કંગાળ ગારમાં હોમાઉં! નાદાન ના થા, કેટી–બાર મહીના થોભવામાં શું ગીયું?

કેટી—(બહુજ અકલાઇને) જાલ!! તું, તું મને આય પ્રમાણે કેહછ! અરે જાલ, તું મારી સાથ લગન કરતાં બીહેછ? ઓ ખોદાય! હું શું સપનો જોઉંછ કે જાગુંછ!—

જાલ—તારી સાથ લગન કરતાં બીહું! નહી, મારા જીવના હાર, તુંને ભુખે મરતી ને હારમારીમાં સબરતી જોવાના વીચારથી બીહુંછ. એટલી બધી ઉતાવળ અને હુલરાઇ કરવાની કંઇ જરૂર નથી લવ! કંઇ નહી તો છ મહીના થોભની? તેમાં શું ફેર પરવાનો છે?

કેટી—(બહુજ કચવાઇને નાખુશીથી પોતાનો પગ જમીન પર ઠોકીને) શું ફેર પરવાનો છે!! તું વીસરી કેમ જાવછ, જાલ, કે મહીના દહાડા પછી હું ઘેરબાર વીનાની નીરાધાર રસ્તામાં પડેલી એક ભીખારી છોકરી થઇ જવશ. છ મહીનાં થોભું? પણ હું રેહું કહાં? જાઉં કહાં?

જાલ—(પટાવીને) મારી વાહલી, આજે એમ શું કરેછ જો! વરી કાંઇ જાય-કાંઇ રહે! આય ગુલાબવા-ડીમાંજ. ડાકટર અદી એટલો બધો કાંઇ ઘાટકી હેવાન નથી કે તુંને હમણાને હમણાંજ હાંકી કહાડે.

કેટી—(અત્યંત તીરસ્કારથી સહેજ હસે છે) આ, તારે તું ડાકટર અદીને ઓળખતો નથી! મહીનો દહાડો એક ધણી પસંદ કરવા મારા હાથમાં હજુર રહેલો છે. તે મુદત વીતી ગઇ કે એવણ અખઇ રહયા પોતે અહીં આવી રહેશે, અને પછી તું શું એમ કહેવા માંગેછ કે તેની સાથ હું અહીં એક છાપ-રામાં ઓશીયાળી હાલતે રેહું? તારૂં કંઇ માથું બાથું ગીયુંછ, જાલ? તું કંઇ આજે સવારના દારૂ બારૂ પી આયોછ? તું એમ કેમ કરેછ?

[બેજાલત અને અધીરાઇને મારે જાલ જોરમાં પોતાના હાથમાંની લાકડી પોતાના પગ ઉપર ફટકાવે છે-]

જાલ—કેટ, કેટ, એમ ના બોલ! મારી પ્યારી, તું આગળ પાછળનો વીચાર કરતી નથી. ફકત છ મહીના થોભ, હું માંગી લેઉંછ.

કેટી—(ભટ કરી બેસી જઇને) આ, મારૂંબી શું નસીબ છે! મેં કાલે તને શું કહયુંતું, જાલ? તું મને જો દશ પંદર દહારામાં પણવા માંગતો નહી હોય તો હું ફરીથી ખોદાયના કસમ ખાઇને

કેહુંછ કે રસ્તામાં પરીયો ખરીયો લુલો લંગરો રગતપીત્યો જેબી હોશે તેની સાથે હું પરણીને મારી જીંદગી ધુરધાણી કરી નાખશ.—

જાલ—(કચવાઇને) છટ! તું આજે સારા મીજાજમાં નથી. કેટ, ચેરાં ના કાહર! ડીયર ચાલ—આપરે હલુ ધીરે એ વાત કાલે કરશું. આજે તો હું જાઉંછ—'

[જવા કરે છે—કેટી એકાએક ઉઠીને જાલના ડગલાની બાંહે બે મુઠીમાં પકડી લે છે.]

કેટી—જો જાલ, હું માથાની ફેરાવણુ છેઉં. હુ તુંને વીચાર કરવાને વાસ્તે દશ મીનીટ આપુંછ! પછી સદાની વાત હાથથી જતી રહેશે! તું મારી સાથ ગરીબઇમાં સુખ જોવાને બીહતો નહી હોય, જો તું એક ભીખારડી બઇરી લાવવાને શરમાતો નહી હોય—તો દશ મીનીટમાં મને કેહ, જાલ, કે આઠ દશ દહાડામાં તું મને તારી ધણીઆણી બનારવા તઇયાર છે. આપરે દાળ અને રોટલી પર સુખી રહીશું. (રડતે અવાજે) તું જો ના કહેશે તો હું જરૂર માનશ કે તારા દીલમાં મારે વાસ્તે ખરો પ્યાર છેજ નહી! ને ખરા પ્યાર વગર તુંને હમણા કે પછી, આજે કે વરસ દહારો રહીને, દલદેસરીમાં લાવી નાખવા હું માંગતી નથી.

[જાલ કેટીનો હાથ પકડવા માંગે છે—તેણી રોહસાથી તે પાછો ખેંચી લે છે.]

જાલ—મારા જાન, જરા મારૂં કેહયું માન! તું———

કેટી—(મ્હોડું ફેરવીને) તું મારા સવાલનો જવાબ આપશે નહી તાંહ સુધી હું બીજી કંઇ વાત તારી સાથ નથી કરવાની, જાલ!

[એક નોકર રૂપેરી રેમાં એક કાર્ડ
લઇ આવે છે]

કેટી—(કાર્ડ વાંચી ભવાં ચઢાવી) ગુસ્તાદજી કાનફાટયા—પ્લીડર! એ કોણ છે વરી? બોલાવ તેવણને અહીં:?
(નોકર જાય છે—જાલને) મીο જાલભઇ ઉમરીગર! આય વકીલ આપરાં—છે તે, મારાં સુખના સત્યાનાશનું વારંટ લઇને આયો હોશે! (ગુસ્તાદજી દાખલ થાય છે—ગુસ્તાદજીને) આવો બા—કેમ કોણને પુછોછ?

ગુસ્તાદજી—હું ગુસ્તાદજી કાનફટયા પ્લીડર—તમારા બાવાનું વીલ લાયોછ. કેટીબાઇજી, પેલા અરદેશર ડાકટર કાંહ છે? આજે એવણે નાનાભાઇ સોલીસીટરને વીલ સાથ અહીં છ વાગે મળવા લખ્યું'તું—પણ નાનાભાઈ સીક પરી ગીયાછ તેથી હું આયોછ.

કેટી—(જાલ ગમ નજર નાખતાં) છેક રેહીને બારમે કલાકે તમે આય વીલ કાંહથી શોધી કાહરયું—જરા સમજાવશો?

ગુસતાદજી—(દાઢી ધવડતાં) જી, વીલ મેં કીધેલું. છેલ્લી ઘરીએ તમારા બાવાએ મારી પાસે લખાવ્યું. સીલ મારી સહી સાખ કરીને મેં નાનાભાઈ સોલીસીટરને સોંપ્યું ને મને કામસર જંગબાર તરત ઉપરી જવું પરીયું. તાંહ હું સખત તાપે પટકઇ પરીયો—જોવાની મારા હાલ થયાછ તે! હું પરમ. દાહરેજ અહીં આયો તારે હું ડાο અરદેશરની આગળ દોડયો ને પછી—પછી તમુને બધી વાત જણાવી.

કેટી—જરા મને વીલપરની સહી જોવા દેશો, મીο......?

ગુસ્તાદજી—મારૂં નામ ગુસતાદજી કાનફટયા!.હાજી—બેલાશક જોવાની તમારા બાવાની સહી. લેવો આય રેહયું વીલ!

કેટી—(સહી જોઇને ખોખરા સાદે) હા, પપાનાજ અક્ષર છે! જરા રહી ધ્રુજીછ—પણ મોતને બીછાણે બીચારાએ કરી તેથી એમ હાથ હીલ્યોછ.

[કેટી એક મીનીટ વીલ વાંચે છે—
પછી તે કાગલયું જાલને આપે છે.]

કેટી—(જાલને) જાલ, મેં તુને આપેલી દશ મીનીટ ખલાસ થઇછ. તારા જવાબને વાસ્તે હું બેઠી છેઉં. બીજી પાંચ મીનીટ જોઇયે તો હું——

જાલ—(કમકમીને) બસ, કેટી બસ! આપરાં આવાં દુઃખ વચ્ચે તુને એમ બોલવાબી કેમ ગમેછ? મારે પોતાને હાથે તારૂં સદાનું સત્યાનાશ વાળવા હું કદીબી કબુલ થવાનો નથી. તું હમણા ઉશકેરાઇને ફાટું ફાટું બકેછ!

[જાલ તે વીલવાળું કાગળયું ગુસ્તાજીના આંગ ઉપર ફેંકે છે.]

કેટી—આ તારે તમારો એ છેલ્લો ઠરાવ છે? ઠંકયું, મી૦ ઉમરીગર—મારાં ભવીષને વાસ્તે આટલી બધી દરકાર રાખોછ તેથી ઘણી મેહરબાની થઇ! (અણુકાથી નમે છે) અને હવે, મી૦ ગુસ્તાદજી કાનફટયા, મારે—છે તે—મહીના દાહરામાં એક બીજો ધણી પરણવાને વાસ્તે શોધી કાહરવાનો છે! કેમ? આપરે શામાં જાહેર ખબર છપાવીયે?—'જામે જમશેદ'માં આપીયે તો કેમ!

જાલ—(મોટેથી) કેટ!, તુ શું મેડ બેડ થઇછ?

કેટી—(તરારો કરીને) એક્ષકયુઝ મી, મી૦ ઉમરીગર—મે તમુને મારો કેસ સોંપ્યો નથી. મારા કાયદાના મદદગાર હવે મી૦ કાનફટયા છે. પ્લીઝ ફરીથી વચ્ચે બોલી ઉઠીને મને ગુચવાવતા ના. તાહરે, મી૦ કાનફટયા, લખોની જોઉં! જોઇયે છે—સુરતની પ્રખ્યાત બ્યુટી ત્રીસ લાખ રૂપીઆની વારસ, જવાન ખુબસુરત બાહોશ

મીસ કેટી બેજનજી દાવર મ઼ટે, એક ભાકુતી ઘરડો ભરથાર————

[ગુસ્તાદજી લખતા નથી—પણ ભખ્-રાઇને કેટીનું મ્હોડું જોયા કરે છે.]

(ચીરડાઇને)—લખોની! મારૂં મ્હોડું શું જોયા કરોછ?

જોહ—માઇ ગોડ! કેટ! તુંને આજે થયુંછ શું?

કેટી—મી૦ કાનફટીયા, તમે બસ મારીપર ધ્યાન આપો! લખો, 'એક ભાકુતી ઘરડો ભરથાર'—હા, ઘ ડો-ઘણોજ ઘરડો જોઇશે! ને-છે તે-પગાર શું આપ્યે? લખો 'પગાર—દર માસે રૂપીઆ ૧૦૦૦. ખાસ સરતો—૧. પરણનાર ધણી ૬૦ વર્ષથી વધું ઉમરનો હોવોજ જોઇયે; ૨. લગન આઠ દહાડામાંજ કરવાં જોઇશે; ૩. આશીરવાદ સરાઇ રહેતાંને વાર પરણ-નાર શખ્સે દુર દેશાવર એકદમ જાથુકનું જતું રહેવું પડશે—ઘરડા ખખ અરજદારોએ ગુલાબ-વાડી ગીરગામ અરજ કરવી.'

[ગુસતાદજી કાગજ પર ચપચપ બધુ ટપકાવી લે છે.]

[લાઇટો એકેક પછી ધીમે ધીમે બંધ થતી ચાલે છે. સ્ટેજ લાઇટ, પછી ફુટ લાઇટ, પછી હાઉસની લાઇટ બંધ થઇ ને લાલ લાઇમ લાઇટ વચ્ચે ટાબ્લો થાયે છે.]

[એ રડામાં એક મીનીટ ચુપ ચાપ ફેલાય છે—ડ્રોઇંગ રૂમમાં એક કાળો સ્કીન ઉતરી આવે છે અને તે

પર નીચલી જાહેર ખબર હલેકત્રીક
અક્ષરે પ્રગટી નીકળે છે.]

જોઈયે છે.—

સુરતની પ્રખ્યાત બ્યુટી
ત્રીસ લાખ રૂપીઆની વારસ
જુવાન ખુબસુરત બાહોશ
મીસ કેટી બેજનજી દાવર
માટે
એક ભાડુતી ધરડો ભરથાર.

પગાર—દર માસે રૂપીઆ ૧૦૦૦.

ખાસ સરતો—

૧. પરણુનાર ધણી ૬૦ વર્ષથી જાસ્તી ઉમરનો હોવોજ જોઈયે.

૨. લગન આઠ દહાડમાંજ કરવાં જોઈશે.

૩. આશીરવાદ સરાઈ રહેતાંને વાર પરણુનાર શખ્સે દુર દેશાવર એકદમ જાથુનું જવું રહેવું પડશે.

ધરડા ખખ અરજદારોએ
"ગુલાબવાડી" ગીરગામ
અરજ કરવી.

[ટાખ્લો—ધીમું ઈંગ્લીશ મ્યુઝીક—
જાહેર ખબર બે માલુમ થાયે છે—
લાઈટ પાછી મોટી થાય છે.]

કેટી—લખ્યું કે, ગુસ્તાદજી?

ગુસ્તાદજી—જી, હા!

કેટી—(રડમેસ સાદે) એ જાહેરખબરના જવાબો આવશે કેની? ચાર પાંચ દાહરા એ જાહેર ખબર જામેમાં આપજો!

જાલ—(હરણફાડ બનીને) કેટી! ખોદાને ખાતર જરા અક્કલ પકર! તારૂં માથું કેમ ખીસી ગીયું છ? એવી સ્ટુપીડ જાહેર ખબરનો જવાબબી કોઇ આપવાનું છે?—

કેટી—ચુપ રેહો—મને તમારૂં મત જોઈતું નથી! મી૦ કાનફટયા, મને કેહો, તમારા ધ્યાનમાં કોઇ એવો ઘરડો ડોસો છે?

ગુસ્તાદજી—મારા તમે ઠઠ્ઠા કરોછ, કેટીબઇ! (હસે છે) આય તમારો આવો મજેનો જુવાન પીત્રાઇ ડા૦ અરદેશર છતો છે તેને મુકીને ગામમાં ઢેર ફજેતા કરવાની કંઇ જરૂર છે? જાઓ:—જાઓ! તમે અમુને બનાવોછ!

કેટી—નહીં! ડા૦ અરદેશર સીવાય બીજો કોઇબી—હું કપઇને બે ટુકરા થઇ જાઉં તોબી ફક્ત એજ એક આદમી સાથ હું પરણવાની નથી. મને તો હજાર રૂપ્યાનો કોઇ પગારદાર નામનો બુઢો ખખ વર જોઇયેછ—આશીરવાદ સરાવીને બસ ફરીથી મને મોહનું નહી દેખારે—એ સરત! કોઇ ધ્યાનમાં છે

ગુસ્તાદજી—અરે તારી! તમે ખરેખર બોલોછ કે મજાક કરોછ! સાચું કેહો, કેટીબાઇ! એ કાંઇ રમતની વાત નથી.

કેટી—(ચીચવાઇને) કેટલી વખત કેહું? બેહરા છેઓ કે? હું તદન ગંભીર છેઉં—મને એક ભારૂતી ઘરડો વર જોઇયેછ!—આય મી૦ ઉમરીગર મારી સાથ પણતાં બીહેછ—એટલે મને વીલ પ્રમાણે મહીના દાહાડામાં બીજો કોઇ સોધી કાહડવોજ જોઇયે!

ગુસ્તાદજી—(માથું ધવડતાં)—તારે મારો એક ભત્રીજો છે—ચાનજી કાનફટીયો—ઉમર ત્રીસ પાંત્રીસની છે—

કેટી—(કલ્લો પાડીને) મને બુઢો ખખ જોઇયેછ. જુવાન નહી ચાલશે! તમે આંધરા તો નથી? મારી જાહેર ખબર વાંચી કેની? કોઇ પાંસઠ સીતેરનોજ ઘરડો ભરથાર જોઇયેછ—કોઈ નજરમાં હોય તો બોલી દેવો ઝટપટ!

(ગુસ્તાદજી ડઘાઇને કેટી અને જાલના કોહાં જોયા કરે છે.)

ગુસ્તાદજી—(ધોધારી અવાજે) તમે લગન જાહેર રીતે નહી કરશોની?

કેટી—નહીં--તદન, તદન ખાનગી! અહીંજ મોબેદોની જોર આવી ને આશીરવાદ છાંટી ગુપચુપ ચાલી જશે.

ગુસ્તાદજી—ને કોઇબી-કોઇબી બુઢો ચાલશે, હેં?

કેટી—હા--હાઆઆ--હ આઆઆ!

કેટી--તારે તમે માંગોછ તેવો એક જણ મારી નજરમાં છે. હું મકુંજે-હું એ જાહેરખબરનો અરજદાર છેઉં——!!

કેટી--(બુમ પાડીને)--તમે!!

[કેટી હેબતાઇને ગુસ્તાદજીના ચેહરા તરફ જોયા કરે છે!]

ગુસ્તાદજી--હા, તમારી સરત પ્રમાણે હું તમારી સાથે—મકુંજે—પરણુવા તઇયાર છેઉં!

(તપકીર સુંઘે છે અને ખંખાર મારે છે)

જાલ—(તેના દીલપર ધસી) યુ બ્રુટ! એ તું બકેછ શું!

કેટી—(ગંભીરઇથી)—એવણ મારી સાથે હજાર રૂપીઆને પગારે પરણુવા માંગેછ! તમારો શું હવે વીચાર છે, જાલભઇ?

જાલ—(બાંગ મારી) બસ બસ! આય કંગાળ ફારસ અહીંજ પુરો થવો જોઈયે! કેટી, એવી હલકી મશકેરી તુને છાજતી નથી. આય ડોસાને અહીંથી ચાલી જવા કેહ, નહીં તો હું એને ધકકા મારીને બાહેર કાહડશ!

કેટી—(કમ્મરે હાથ દઈ દમામથી)—મી૦ ઉમરીગર! એવણ ઉપર એક આંગળીબી ઉંચકવાની તમારી મકદુર નથી! એવણનો શું વાંક? મારી જાહેર ખબરનો એવણ ફકત જવાબ આપેછ! કોઈ બીજો ડોસો ને આય ગુસ્તાદજી ડોસા!

જાલ—(હેબતાઇને) ઓ ખોદા! એ હું શું સાંભળુંછ? કેટી, તું મેડ થઇછ કે હું મેડ થયોછ?

કેટી—(નસોસ રડતા અવાજે) આપરે બેઉ જણ! મેં તુને કહયુંતું કે તું જો મને પણવા ના કહેશે તો પછી જેબી કોઇ રસ્તે શેરીનો ભીખારડોબી હોશે તેની સાથ પરણીને મારી જીંદગીનો ઘાણ કહાડી નાંખશ. જાલ———!

[ધમ્મ કરતી જાલના પગ આગળ ફસડાઈ પડી તેના ગુઠણને વળગી રડે છે.—ટાબલો!]

[અદી દાખલ થાય છે—અને કમ્મરે ઠસ્સામાં હાથ દઈ કેટ ગમ સુછમાં તીરસ્કારથી હસીને જોયા કરે છે.].

અદી—(ખુબ ઘતરાટમાં ગુસ્તાદજીને)—શું છે!—શું થયું?

ગુસતાદજી—કેવારના આય બે જણાં ઢીંગલી ગુડીયાંનો ફારસ કરીયા કરેછ! મારા ભાઇ, જરા જલદી આ૦ચે કેની!

[અદી કેટીની આગળ જાય છે.]

અદી—(ગુમાખથી) ઉઠો મીસ કેટીબાઈ દાવર! જમીન-પર બેસીને ફોક મુકયાથી કાંઈ બેહેસ્તી મામાનું વીલ બદલાવાનું નથી! (મુછ મરડે છે.)

[કેટી આસ્તેથી ડોકું ઉંચકી અદી ગમ ડોળા ફાડીને જુવે છે.]

અદી—આજે ખરનરૂં કરી નાખવુંજ પરશે. આખી જીંદગી સુધી તમારાં બુટ ચાટવા હું તૈયાર નથી. મામાના સેવટનાં ફરમાનને માન આપવા વાસતેજ આય સઉથી છેલ્લી વખત હું પુછુંછ કે તમે મારી સાથ પરણવા માંગોછ કે નહી? જો રસ્તામાં ભીખારી હાલતે નીકળી જવા તમુને ગમતું નહી હોય, ને તમારી પોતાની સાત વખત ગરજ હોય, તો હું હજીબી લગન કરવા કબુલ છેઉં. વીચાર કરી જવાબ આપવા તમુને બે મીનીટ આપુંછ.

[કેટી હળવેથી ઉઠી ઉભી થાય છે.]

કેટી—(ધીમા સાદે)—તમે જાણુતા નહી હોશો, ડા૦ વજીફદાર—હું તો એનગેજ થઈ ચુકેલી છેઉં!

અદી—(અણકાથી હસી જાલ ગમ નજર નાખતાં) તમે એનગેજ થઈ ચુકેલાં છેઓ? ઠીક છે! તમે તમારૂં તાહરે ભોગવો લેઓ! આજથી બરાબર એક મહીને દહારે હું મારો હક મારે સ્વાધીન લેવશ. અહીંથી ખાલી કરી જવાની તઇયારી કરો. મામાનાં વીલની સરતો પ્રમાણે આપુને ચાલવું જોઇયે.

કેટી—(ગંભીરાઇથી) હાસ્તો, એક.બાજી રમો તારે તેના કાયદા પ્રમાણે ચાલવુંજ જોઇયે તો!

અદી—સારૂં! એ તમારૂં ડહાપણ થોરા વારમાં બધું અવરૂં નીકળી જશે! કીયે દાહરે હવે તમે ગોલાબવાડીમાંથી બહાર નીકળી જવા માંગોછ તે જરા કહેશો?

કેટી—શું પુછ્યું, જી?

અદી—(બીજાજથી તરડાઈને) હું પુછુંછ કે તમે ગોલાબવાડીમાંથી હવે કાહરે ખરતી લેવોછ?

કેટી—(કડવાસથી) હું? હું ગુલાબવાડીમાંથી હવે ખરતી લેવા માંગતીજ નથી.

અદી—અં! તમે નથી માંગતાં તો હું તમુને ખરતી લેવરાવા માંગુંછ. મારાં છાપરાં તળે તમુને રાખવાની મારી મરજી નથી. આજથી બરાબર એક મહીના પછી તમારે ગમે તાંહ જઈને રહેજો.

કેટી—(દાંત પીસીને) ગમે તાંહ જઈને રેહવું? નહી, ઘણું કરીને હું અહીંજ રેહવશ! (ભયંકર રીતે ખોટું હસ્તું મ્હોડું કરીને) પણ હા ખરા—ડાકટર અરદેશર, તમે મારા ધણીને હજુર કોનગ્રેચ્યુલેટ નથી કીધા.

અદી—(અત્યંત તુંદાઈથી) જાલ, તમુને મુબારકબાદી જોઈતી હોય, તો તે હું આપુંછ! કેટી દાવર જેવી સાબુત મગજની ધણીઆણી કાંઈ બધાનેજ મળતી નથી!

કેટી—(ભયાનક રીતે પાછું હસીને) નહીં ડાકટર અરદેશર! તમે જરાક સેહજ ભુલ કરોછ. મી० ઉમરીગરે મને પોતાની ધણીઆણી બનાવવા ના કહયુંછ. અમે 'એનેગેજડ' તો હતાં, પણ મારા પઈસા જ[illegible] રહયાની તેથી હવે એવણ મને પરણતાં શરમાયછ!

જાલ—(ફગળીને) ઓ કેટ કેટ! તું શું બેડ થઈછ?

કેટી—નહીં, તદન સાવધ છેઉં! આપણા ચાર જણમાં બેટ તો આય ડાકટર અરદેશર છે. જોવની હજુરબી એવણ મારા ધણીને ઓરખી નથી શકતા. ડાકટર વજીફદાર—બીજા આંઠ દાહરામાં આય એવણ મારા ધણી થશે! (ગુસ્તાદજી ગમ હાથ બતાવે છે)

અદી—(ભવાં ચઢાવીને)—શુંઉંઉં? કોણની સાથે તમે પણવાનાં છેઓ?

કેટી—આય પારસીની સાથે! આય મી૦ ગુસ્તાદજી કાનફટીયા પ્લીડરની સાથે!—આંઠ દહાડામાં! તમારા બેહસ્તી મામાના વીલને માન આપવુંજ જોઇયે!

(અદી હસી પડે છે.)

અદી—ગુસ્તાદજી કાનફટયા સાથે!! (ખુબ હસે છે)

કેટી—(અતીશય ગંભીરાઇથી ખોખરા અવાજે) હસ્વાનું કંઇ નથી. હું જે કેહુંછ તે ખરૂંજ કેહુંછ. આવતા સોમવાર સુધીમાં અહીં ગુલાબવારીમાંજ અમારાં લગન થશે. હું મારાં બેહસ્તી મમા પપાના સોગંદ ખાઇને કેહુંછ—મારા સદરા કસ્તીના સમ ખાઇને કેહુંછ કે કે જે વખત જાયછ તેમાં હું આય ગુસ્તાદજી કાનફટયા સાથે પરણવાની છેઉં !

(જાલ ધબ કરતો કે સોફાપર બેસી જઈ કમકમીને બે હાથોમાં મ્હોડું ઘાંકે છે. અદી ડોળા ફાડી ગુસ્તાદજી ગમ જુવે છે—પછી તેના આંગપર ધસી જાય છે.)

અદી—(ઉશ્કેરાઇને) યુ સ્કાઉનડ્રલ! તું આય છોકરી સાથે પણવા તઇયાર થયોછ! ચશમચોર કંગાલ ભામટા—તું ઘોરમાં જવાનો થયો તાહરે તું શું—(તેનો તોટો પકડવા જાય છે)

(કેટી ઝડપમાં વચમાં આડી પડે છે)

કેટી—(મોટી બુમ પાડીને)—ખબરદાર ! એ હવેથી મારો ધણી છે—દુર રહેવો ! જાલ ! ડાકટર અરદેસર ! તમે બેઉ જણાઓએ આગળ રેહીને મારી પાસ- આય કામ કરાવ્યુંછ! ધીકકાર છે, તમો હૈયાંફુટા સ્રાટીડાઓ પર! તમે મને મારી નાખી—તમે હીચકારાઓએ મારૂં ખુન કીધુંછ!

[સુનામાસી દોડી આવેછે—કેટીને પટાવવા જાય છે—કેટી તેવણને જોરથી આચકો મારી દુર કરે છે—જાલ કેટીનો હાથ પકડવા જાય છે તેને ઝટાક મારી કેટી તરછોડી નાખે છે.]

સુનામાસી—દીકરી ! દીકરી ! !

કેટી—જાઓ—જાઓ—બસ નીકલો બધાં હવે મારી આગળથી ! મને તમારા લોકનું મહોનુખી જોવા નથી ગમતું ! તમે મને શું સમજોછ ! ઓ હું મુઇ !—હું મરી ગેઇ ! ઓ માસી–માસી–મને અહીંથી લઇ જાઓ—ઓ હું મુઇ !

[કેટી તમ્મર ખાઇ બેભાન તુટી પડે છે—જાલ તેણીને ઝીલી લે છે.]

[ટાબ્લો—લાઇમ લાઇટ—શોકાતુર ગંભીર ઇંગ્લીશ મ્યુઝીક.]

એકટ ૩ જો.

સીન ૧ લો.

[ગુલાબવાડીનો ઝાડીઝાડીવાળો ગીચ કમપાઉન્ડ. થોડેક દુરથી મોટો બંગલો નજરે પડે છે.]

(શીરીન ઉદાસ જીવે ગાતી ગાતી આવે છે.)

શીરીન—

દાવર, તાહરે દ્વાર—આજ હું
પાક મનસની—નમન કરૂં, રબ!
માંગુ દયા, સરદાર—આજ હું!
નેક નૈયતથી નેકીજ ચાહું,
દરઘાહ, પરવર, સર ઝુકાવું;
દીન દયા દીન રાત તું દેજે,
માંગુ તુંજનો આધાર—આજ હું!

અમારાંબી કરમની કાહણીનોજ છે! મારાં ને કેટીનાં કીસમતનું ચક્કર આજે કાંઇ તો કાલે કાંઇક આઇને પાછું કાંઇ! મેહેરનોશજી વજીફદારે મને મ્હોતનાં દાચાંમાંથી બચાવ્યા પછી આજે બે મહીના થયા કેટીની કમપેનીયન તરીકે હું અહીં ગુલાબવાડીમાં રેહુંછ. મને અહીં કશી પાંવીનું હવે દુઃખ નથી—પણ—પણ મારા અદી વગર મારે મનથી મારૂં જીવતરજ નકામું છે.

(કેટી આવે છે.)

કેટી—સીલ્લાં! તું અહીં છે કે? હું તુને બંગલામાં કાહુરની શોધું છની!

શીરીન—જરા ખોલ્લી હવામાં મન વેરતીતી. અંદર અધો જીવ ગુંગરઇ આયો, કેટી.

કેટી—(સેહજ હસીને) અરે હારે હા ડોસાં હું બધું સમજુંછ. વરી કોઇની વાર જોતાં હોશો! સાચું બોલ શીરીન, વરી અદી આજે આવવાનો છે કે?

(શીરીન શરમાઇને નીચે જોય છે.)

કેટી—(માયાથી શીરીન ને કોટી કરીને) મારી વાહલી બેહેન, એ છોકરામાં તારો કેટલો જીવજાન છે તે શું જોવાની મને આંખો નથી? પણ તારા મેહરનોશજી બાવાની મરજીનેબી તારે માન આપવું જોઇએ. તે દાહરે એવણ ને અદી મોહને મોહનું થઇ ગીયા તાહરે કેમ બેઉ જણા બાજમબાજીપર આવી જઇને એકમેકના ટોટા પીસવા માંગતાંતા તે યાદ છે કેની?

શીરીન—(કેટીના ખભાપર માથું નાખી દઇ) ઓ કેટ! મને કંઇ સુજ નથી પડતું! મારો અદીબી સમજતો નથી. એ તો ઉસકેરઇને કેહેછ કે 'મેહેરનોશ કાકા કોણ થાયછ? એવણ મને અહી આવતાં અટકાવશે તો હું એવણનું ખુન કરશ!' એવી કંઇ બરી પેલી ગાંડી વાત કરેછ તાહરે મારા પેટમાં હબત હબત પરેછ.

(આંખ નુછે છે.)

કેટી—(બરડો પસવારીને પટાવતાં.) જરાક ધીરજ રાખ, શીરીન! લાંબામાં લાંબી અંધારી ગલીનેબી છેડો હોયછ. ગમે તેવાં મોટાં બીહામણા કાલાં વાંદલાંનેબી રૂપેરી કીનારી હોયછ. એબી દાહરો પસાર થઇ જશે.

શીરીન—કેટી, જાલનું કંઇ કાગજ આવેછ કે?

કેટી—(ગમગોસાર હાય મારતાં ગળગળતે અવાજે) નહી આજે બે મહીના થયા એ મને કંઇજ લખતો નથી. સીલ્લા, એ ભલા ને સાચ્ચા છોકરાનું દીલ

મેં મુઇએ કચડી નાખ્યું! બસ હું તે વખતે
તદન મેટજ થઈ ગેઇતી!

(આંખ પાણી કરે છે.)

શીરીન—તું મને દીલાસો ને હીંમત આપેછ ને તું પોતેજ
હવે કાંય એમ કરેછ? જા, બા! (કોટી કરે છે.)

કેટી—ઓ શીરીન! મેં શું ખોયુંછ, ઉંધારી આખ્યો એ
હું કેવી જાહનમની ખારમાં જઇને પરીછ તે—આહ
મારા દીલમાં હમણા શું થાયછ તે કોણ જાણેછ!
(આંખ પાણી કરે છે.) ચાલ અંદર જતે! બાહર
ઠારમાં કેટલો વખત ઉભી રહેશે.

[શીરીન કેટી અંદર બંગલામાં જાય
છે. ગુસ્તાદજી આવે છે.]

ગુસ્તાદજી—(બંગલા તરફ દાંત પીસીને જોતાં) અહા! મારી લખપો-
પતી ધણીઆણી અહીં રહેછ! આય પાદશાહી વાડી
વજીફામાં એ દોલતની રેલછેલ સાથ ચમન કરેછ ને
હું! હું નવસારી કે બલસાર ને છઠે ખુણે અવટયાં
માર્યા કરૂંછ! આય મારી પૈસે પુર બઇરીના મકાનનો
ઉંબર ઓલંગવાની મને સાફ મનઇ છે! શું એ
તુમાખી મેમસાબનો તરાસ છે! ચેકખી મને આજે
બે મહીના થયા પોતાના સોલીસીટર મારફતેજ મોક-
લેછ! જાણે કુતરાંને વધેલું સડેલું હાડકું નાખેછ!
મેં જરા તન હજાર રૂપીયા ઉછીના માંગવાનું કાગજ
લખ્યું તેનોબી—નો રીપલાઇ! હું એક ભારતી વર
છેઉં! એક ભારતી જનાવર છેઉં!! એ માટે ઘેરના
અંભઇજીને મળવાનો—મ્હોંનું જોવાનોબી–મને હુકમ
નથી! (ઝનુનથી હોઠ કરડે છે.) અહો.–મારા પેટમાં
હમણાં એવું ઉભાયછ કે જાણે શું તું શું કરી મુકું!
ને રહી સાહી પેલી વાંદરી શીરીન ગાંધીનેબી નાપેકાર
મુજી મેહેરનોશ વજીફદારે અહીંજ લાવીને ચાંપી

મુકીછ હમણાજ મારા સાંભળવામાં આયુંછ. કોઈ આવેછ! જરા ભરઈને રાહધાટ તો જોઇએ.

[ગુસ્તાદજી ઝાડને ઓથે સંતાઈ જાય છે. મેહેરનોશજી આવે છે.]

મેહરનોશજી—(સ્વગત) મને માલીએ કહ્યું કે પેલો નાપાક કુકતો એકું બે વખત અહીં મારી ગેરહાજરીમાં ચોરી છુપીથી મારી શીરીનને મલી ગીયો'તો! મતલબ કે મારી સખત તાકીદ છતાં એ બેવકુફ પોરી આય ચંડાલ સાબુ-સુકાલ્યાને અહીં આવવા દેછ! એ મારો ભીખારડો ભત્રીજો પેલી કેઠી દાવરની બાજીમાં છકકર ખાઇ બેઠોછ! તાહરે હવે આય નાદાન ભોલી શીરીનના પૈસાપર તાગરો રચી રહ્યોછ! એ જખ મારેછ. પેલા કાફર ગુસ્તાદનોબી બરાબર ઘાટ હજુ ઘરવાનો છે! એ બદમાસ સુજીની બધી નેકનામી પોલીસને મેં આપીછ. પણ એ હરામઝાદો પલીડર હમણાં કાંહ દટાઈ મુવોછ કોણ જાણે?

(ગુસ્તાદજી ઝાડીમાંથી બાહેર નીકળી આવે છે.)

ગુસ્તાદજી—દટાઈ કાંહ બેસે? અહી તારી પાસેજ ઉભેલો છેઉ!

મેહેરનોશજી—(ગુસ્સાથી ઉસકેરાઇને) ગુસ્તાદ કાનફાટયો! લફંગા ધુતારા! તું અહીં ગુલાબવાડીમાં! તારૂં અહીં શું કામ છે? અહીં ખાતર પાડવા આયોછ કે તારી ધણીઆની પાસથી વરી કંઇ ભીખ માંગવા આયોછ?

ગુસ્તાદજી—(દાંત પીસીને) બીજા કોઈ સબબસર નહી—પણ તુનેજ મલવા આયોછ! મેહેરનોશ, આપરો આગલો પાછલો હીસાબ હવે અહીં આજેજ ચુકતે કરી દેવો જોઇશે!

મેહેરનોશજી—હા, ચુકતે——તે વળી કેવો કે જેવો કેહછ તેવો ચુકતે! ચાલી ચલાવીને મારા સપાટામાં તું આયોછ, તો હવે—દોજખી દેવ—હું તુને પાછો આખાં હારકાં સાથ જવા દેવાનો નથી. પોલીસ તારી પાછલ ભુખ્યા વરૂની માફક લાગેલી છે. મુગો મુગો અંદર બંગલામાં ચાલ! તારાં પાણી ભરાઇ ચુકાંછ. બદમાશ ગુસ્તાદ! તું આજે એક અવર ઘડીએ મને મલી ગીયોછ! તારો હવે અંત આયોછ—આવ!

[મેહેરનોશજી ગુસ્તાદને ગરદનમાંથી પકડે છે. ગુસ્તાદ તેવણના કપાલ પર કકડાવીને એક મુકકી મારે છે. મેહેરનોશજીના કપાલમાંથી લોહી નીકલી પડે છે અને તેવણ જમીન પર તુટી પડે છે.]

ગુસ્તાદજી—(જડબું કચકચાવી) બે સેતાનના જણયા! હવે કોણનો અંત આયોછ—તારો કે મારો?

[એક મોટી છરી ઓટીમાંથી ખેંચી કહાડી મેહેરનોશજીની છાતીમાં મુઠ સુધી ભોકી દે છે. એક મોટી બુમ સમેત મેહરનોશજી લોહીમાં ગગરતા તફડયાં મારી મરણ પામે છે.]

ગુસ્તાદજી—(મેહેરનોશજીને જોઇને) એ સાવ મરી ગીયોછ! અચ્છા ગુસ્તાદ! નહાસ અહીથી—નહી તો ગરદન લટકઇ જવાનો સદંતર સોદો થઇ ગીયોછ!

[ઝડપમાં નાહસી જાય છે. બીજી મેરથી અદી સફેદ સુટમાં સાઇક-લપર ઝડપમાં આવવા જતાં ઉંધે મસતક ભોંયપર પડેલા મેહેરનોશ-જીના આંગપર તુટી પડે છે. અદીના કપડાં લોહીથી ખરડાય છે.]

અદી—(ઉઠીને વાંકો વળી જમીનપર પડેલું મુરદું તપાસતાં) યા પરવરદેગાર! કોઇનું લોહીથી ઝરતું ખોડી છે! (સાઇકલનું લેમપ કાહડી મેહરનોશજીનું મોહડું તપાસે છે.) મારા ખોદા! મેહરનોશજી કાકા! એ હું શું જોઉછ! આય છરી! ને મારાં કપડાંપર બધા લોહીના દાઘા! અરરર હવે? હવે શું કરૂં?

[બગીચાનો માલી આવીને સામે ઉભો રેહી ડઘાઇને અદી ગમ તથા મેહેરનોશજીના મુરદાં ગમ જોયા કરે છે, પછી બંગલા તરફ ફરી મોટેથી બુમો પાડે છે.]

માલી—(મોહટેથી કલ્લા પાડીને) બાઇ બાઇ! કેઠી બાઈ— સુનાબાઇ! ખુન, ખુન! ખેગી યા, મેરવાનજી.!

અદી—(ભોંયપર પડેલી સાઇકલને તરાપ મારી ઉચકતાં) એ મને ખુની સમજે છ! બસ થઇ ચુકું! મારૂ આવી બન્યું! ઓ હવે શું કરૂં! માઇ ગોડ!

[કેઠી શીરીન ત્યાં ધસી આવે છે. અદીને જોતાંજ તથા મેહેરનોશજીપર નજર પડતાં શીરીન એક ચીસ સમેત બેભાન ભોંયપર તુટી પડે છે. કેઠી હરણફાર થઇને અદી ગમ ટગર ટગર ટીકે છે. માલી મેહેરનોશજી આગલ જમીનપર બેસી જઇ તેવણને તપાસે છે અદી ભાણ ભુલી જઇ એકદમ સાઈકલપર સવાર થઇ ધસારાબંધ ત્યાંથી નીકલી જાય છે.]

[ડમ્બ શો—માણસો મહેરનોશજીને અંદર ઉંચકી જાય છે. કેઠી સુનામાસી, અમીના શીરીનને સાવધ કરી અંદર લઇ જાય છે.]

(ટાબ્લો—ધીમું ધ્રુજીશ મ્યુઝીક)

સીન ૨ જો.

[મોદીખાને જાલનો એક સાદો માદો ઓરડો. એક સોફા તથા ખુરસી, નાની ટીપાઇપર ભાણું મેકેલું છે. એક રીડીંગ લેમ્પ. એક મોટા દેવદારના પેટારા પર અબદુલ ખુણામાં બેસી બુટને પાલીસ કરે છે. જાલ સોફાપર બેઠી કાંઇ ચોપડી વાંચે છે.]

જાલ—(કંટાલીને ચોપડી બાજુ ફેંકી દઇ) આજે મારૂ મગજ કોણ જાણે કાંહ ચરવા ગીયુંછ. (ઘડીઆલ જોઇને) આંઠબી વાગી ગીયા! ચાલ હવે સુઇ જતે. આહ બેમરવત બેકદર દુન્યા, તું મારી સાથ અજબ સખ્ત થઇછ! મારાં બાપીકા ઘેરને તજીને હું અહીં મોદીખાને આય ઓરડી ભારે લઈ રહોછ પણ મુંબઇજ જાણે મને કડવા આવેછ! અબદુલ!

અબદુલ—(ઉઠી આગીને) જી!

જાલ—આય રકાબીઓ ઉચકી જા! મને આજે બીલકુલ ભુખ નથી.

અબદુલ—એમ શું કરોછ, જાલ શેઠ? સવારના નાસ્તોબી આજે તો નથી કીધો. તબીયત બીગાડવા માંગોછ શું? લેવો જરા બે બુક—

જાલ—(ચીરડાઇને) માથું ના ખા! આજે મારૂં મસ્તક ઠેકાણે નથી! બસ રકાબી ઉંચકી જા, કેહુંછ તે સાંભલેછ કેની?

[અબદુલ રકાબીઓ ઉંચકી જાય છે]

જાલ—(સ્વગત) બાવાજીનું ઘેર છોડીને મારી સાથ પાલેલા કુતરાની માફક અહીં ચાલી આવેલો. મારી બચગીનો

આય વફાદાર નોકર મારે ખાતર જીવ ખારેછ! પણ મારી છાતીમાં હમણા કેવો ચમટો તુટેછ તેનો એ બીચારાને શું ખ્યાલ છે! આ કેટી કેટી! સદાની મુઝવણમાં એને મને રીબતો કરી નાખ્યોછ તેનું મને જેટલું લાગતું નથી, તેટલું એ છોકરીએ પોતીકા કાજગરા જીવનું જે સત્યાનાશ વાળ્યુંછ તેનું મને દુઃખ લાગેછ. અફસોસ! કેટલાંક માયબાપો કોઈ વખત પોતાના બચ્ચાંઓનાં સુખનાં સવાલમાં હદથી જયાદા સખત બની તે નહી ઘટતી હુજત પકરી બેસેછ, તાહરે બાજે વખત જે ગમખ્વાર પરીણામો આવેછ તેનો આય કેટી એક જીવતો જાગતો દાખલો છે! (નીસાસો નાખે છે.)

(બાહેર કોઈના પગળાં સંભળાય છે.)

(ચોંકીને) યે? એ રાત પરી પગલાં કોણના સંભ-લાયછ?

[અદી ધસારા બંધ ધસી આવી એકદમ જાલના પગ આગલ ધરરર કરતો કે ફસડાઈ બેસે છે અને હાંફે છે.]

અદી—જાલ મને બચાવ! ખોદાયને વાસ્તે મને બચાવ!

જાલ—(હેબતાઈને ઉભો થઈને) અદેસર!!

અદી—જાલ! હું મરી ગીયો! અરરરર મારાથી છબરડો થઈ ગીયોછ! ઓ મને બચાવી લો! હું મુવો જાલ!

[જાલ અદીની આગલ ગુંડણ મંડીએ બેસી જઈ તેને ખભાંમાથી હલાવે છે.]

જાલ—એમ શું કરેછ અદી!! તારાં કપરાં લોહીથી ખરડાયલા કેમ? શું થયું? અકસમાત થયો! બોલની તો!

અદી—નહી નહી ગુલાબવાડીમાં હું જતો'તો તેટલાં—ઓહ !—ભોંયપર મેહેરનોશજી મારા કાકા લોહીમાં ઝઝરતા મુવેલા પરેલા કમપાઉન્ડમાં (હાંફે છે.) ઓહ માઇ—હું તેની પર અંધારામાં સાઇકલ સાથે તુટી પડયો—આહ ! નીચે મારી સાઇકલ છે—ઓ—તેને સાંતી દે—જલદી કર ! પોલીસ મારી પુઠે લાગીછ !

[અબદુલ બાહર દોડી જાય છે.]

જાલ—તારા કાકા મુવેલા પરેલા ! એ શું બકેછ !

અદી—તેવણનું કોઇએ ખુન કીધેલું—ઓહ—

જાલ—પછી ?

અદી—હું ગભરાઇ ગીયો—ઓ—મેં સુદ્ધ ખોહી દીધી !—ઓહ—ને મેટ જેવો અહી મારતી સાઇકલે નાહસી આયોછ ! ઓ મને સંતારી દે ! લોકોએ મને નાહસ્તાં જોયોછ !—

જાલ—મારા ખોદા ! એ તેં શું કીધું ! અદી !

અદી—મારૂં નસીબ ફુટું ! મારી પુઠે અબઘડી પોલીસ આવશે. અરે હવે કાંહ જાઉં !!

અબદુલ—(ધસી આવતાં) શેઠ ! તે લોક આવે છે ! એક પલ ગુમાવશો નહી. મેં સાઇકલ કુવામાં હેમાવી દીધીછ જલદી કરો ? અરદેશરજી, ઝડપ કરો—આમાં બેસી જાઓ !

[અબદુલ મોટો પેટારો ઝડપમાં ઉઘાડી અંદરથી મેલાં કપડાં કહાડી બાજુએ નાખે છે અને અંદર અદીને ઘુસાડી દઇ તેને તાળું મારે છે. જાલ ફુગળાઇને બધું જોયા કરે છે.]

અબદુલ—વેરો! એકદમ વાંચવા પડી જાવો, જાલ શેઠ!

[જાલ ચોપડી વાંચવા બેસી જાય છે. અબદુલ પેટારાપર સુઇ જઇ ઘોરવા માડે છે. એક દેશી પોલીસ ઇંનસ્પેકટર તથા એક પોલીસ જમાદાર દાખલ થાય છે.]

ઇંનસ્પેકટર—એક સખસ નામે ડાકટર અરદેશર વજીફદારને બાઇસીકલપર અહીં દોડી આવતાં લોકોએ જોયોછ. તે અહીં આયોછ, મીસ્તર?

જાલ—(અજબ થવાના ઢોંગ કરીને) ડાકટર અરદેશર વજીફદાર અહીં? અહીં દોડી આવો? અહીં તો કોઈ નથી આયું! પણ શું છે શું, મી૦ ઇનસપેકટર.

ઇંનસ્પેકટર—તેવણે પોતાના કાકાનું ખુન કીધુંછ!

જાલ—એ શું બકોછ?

ઇંનસ્પેકટર—ખરૂં કેહુંછ, સાહેબ. હું વખત ગુમાવવા માંગતો નથી. તમારે તાંહ એ સખ્શ નથી આયો?

જાલ—મારે તાંહ! તમુને એમ બોલતાં સાંભરીને હું અજબ હેઉ! આય મારા બે ઓરડા તમે જોઇ લેવાની!

[ઇનસ્પેકટર અંહી તંહી બંને ઓરડામાં જરા ઝડપી નજર ફેંકે છે. જાલ સુતેલા અબદુલની આગલ જઇને તેનાં બરડાપર એક છાપટ મારે છે.]

જાલ—અબ્દુલ! અબદુલ ઉઠ! ગદ્ધા! ઉંઘાયછ શાનો? ડાકટર અરદેશર વજીફદાર આજે અંહી આયા'તા? આપરે હે—તે કાહરે ખુન થયું, ઇનસપેકટર? મને કંઇ સમજ નહીં પરતું.

[જોરથી આળસ ખાઇ અબદુલ ઉઠે છે. અને આંખ ચોળી ગભરાયલે ચેહેરે ઇનસ્પેકટર અને જમાદાર ગમ જોય છે.]

આજે અહીંયાં કોઇ આયું'તું, અબદુલ?

અબદુલ—નહી સાહેબ—આયું'તું તો કોઇ નહીં.

જાલ—પેલો ડાકટર અરદેશર કંઇ અહીંયા આયો'તો —બાઇસીકલપર?

અબદુલ—ઓહ કોણ! પેલા સેનેટરીની પાસે રહેતા છે તે પારસી ડાકટર? તેવણ અહીં તો નહી આયા'તા. પણ— અહંહં!—થોરા વખતપર તમારૂં ભાણું લાયોની— તાહરે જોરમાં બાઇસીકલપર આય રસ્તેથી આણીમેર તેવણ એકદમ દોરી તો ગીયાં'ના.

ઇનસ્પેક્ટર—(મ્હોડું કુમલાવીને) તે અહીંથી કેટલોકવાર થયો ગીયો?

અબદુલ—પાએકે કલાક થયો હોશે, સાહેબ.

કોનસટેબલ—અહીથી દરીયાને કીનારે પુગી બોટમાં સટકવા માંગેછ. એક્ષક્યુઝ મી, મેં તમુને ડીસટર્બ કીધા.

[ઇનસ્પેક્ટર તથા જમાદાર જાય છે. અબદુલ અદીને બાહર કાહડે છે. અદી જાલનાં ખભાંપર માથું નાંખી દઇ રડે છે. જાલ દીલાસો દે છે.]

ટાબ્લો.

સીન ૩ જો.

-:::-

[તેહમુરસ દીવેચાનો સીટીંગ રૂમ-
ફ્રેની ચીંતાતુર જીવે અંદરના
ઓરડામાંથી બાહેર આવે છે.]

ફ્રેની—(સ્વગત.) સવા આઠ થઇ ગીયા ને હજુર તેમુલજી પાછા નહી આયા? મુંબઇ આવતાને વાર એમ શું એવણુ મને ખીધગાવી મારતા હોશે! એવણુના સોંગ કંઇ આજે મને ગમતાજ નથી! એવણુના ભઇ ભોંજાઇબી કોણુ જાણે કાંહ સુકઇ ગીયાંછ (કોલ-બેલ વાગે છે.) લે કોઇ આયું!

[મનચેરજી મગોલ ખુબ ગુસ્સામાં
દાખલ થાય છે.]

મંચેરજી—(ફ્રેનીપર નજર પડતાં) જી, એક્ષક્યુઝ મી, પણુ-પણુ તમે મીસીસ દીવેચા છેઓ!

ફ્રેની—હાજી, કેમ?

મનચેરજી—તમારા વર ઘેરમાં નથી?

ફ્રેની—નહીં, હમણુા પાછા આવશે. તમે કોણુ છેઓજી?

મનચેરજી—હું મનચેરજી આદરજી મગોલ. હું કેહવાને ઘણુોજ દલગીર છેઉ, મીસીસ દીવેચા, કે તમારો હસબંડ એક પહેલા નંબરનો બ્લેગાર્ડ છે!

ફ્રેની—(ચકીત થઇને) શું ઉં ઉં ઉં?

મનચેરજી—પારસી કોમમાં એવા મુજી કોરગાઓ હસ્તી ભોગવે છે એ આપરે વાસતે મોટી નામોશીની વાત છે, બાનુ!

ફ્રેની—(ચીરડાઇને) એ તમે બકોછ શું? કોણુ બલેગાર્ડ છે ને કોણુ કોરગો છે!

મનચેરજી—તમારો વર—ટી. આર. દીવેચા-કોણુ મુવોછ તે!

ફ્રેની—મારા વર! કંઇ તમે મેટમેટ થયાછ! માહરાં મ્હોનાંપર એમ બોલવાની તમે હીમતજ કેમ કરોછ?

મનચેરજી—બાઇ, ગુસ્સે થવામાં કંઇ ફાયદો નથી. મેં તમારા ધણીને બાપ જનમમાં ભાયગે એકુ બે વખત અછરતા દુરથી જોયા હોય—પણ કેહુવશ તો તમુને દુઃખ લાગશે કે એ સખસ પારકાં ઘેરોમાં ધુસીને સુખી કુટુંબોમાં સડો પેસાડનારો એક બેશરમ બદમાશ છે.

ફ્રેની—(અત્યંત ગભરાઇને) એટલે?—એટલે?

મંચેરજી—સાંભળો, એ દીવેચા નામના પારસીને મારી બેહન નાજાં જે મારે તાંહજ રેહેછ તેની સાથે કંઇ અગાઉની આર્ટ સ્કુલની ઓરખાંન હોશે. મેં એવણુને બે વખત લખીને ચેતાવ્યું કે મારી બેહેન સાથે કાગલ પતર કરતાં નહીં. પણ આજે મને હમણાજ ખબર પરી કે મારી ગેરહાજરીમાં એ બેઅદબ મુજી મારે તાંહ મારી બેહેન નાજાંને મલી આવવાની સરકશીખી કરી ગીયોછ! હું પુછુંછ કે એ શું તમે વાજબી ધારોછ? એ શું એક ગ્રહસ્થ માણસનું કામ છે?

ફ્રેની—અરે પણ ભઇ, મારા તેહમુલજી એવા છેજ નહી. તમે કંઇ સજજર ભુલ કરતા હોશો!

મનચેરજી—ભુલ શાની કરૈ-કપ્પારની! મને આજે મહોને મોહનું એ સ્કાઉનડ્રલની સાથ મલીને ખરૂં નરૂં કરી નાખવુંજ પડશે! હું અહીં બેસુછ—આવવા દેઓ તેને!

ફ્રેની—પણ આજે તમારા ઘેરમાં એવણુ ચહરી ગીયા! આજે?

મનચેરજી—હા, આજે! અબઘડી! અડધા કલાક પર! મોસ્ટ શેમફુલ!

[કોલબેલ વાગે છે—તેમુલજી તપખીર સુંઘતા સુંઘતા આવે છે.]

ફ્રેની—ઓ લેવો એવણુજ આયા! તેહમુ!—(ચમકીને) ઓ વાય મરે! એ આય સાં કોતક! વરી પાછો એ બરીયો સકાર કાંય લીધો?

તેમુલજી—શાંતી! તુને ઘણો વખ્ત ખોટી થવું પડીયું કે? (મનચેરજીપર નજર પડતાં) સાઆઆએબજી; બ્રધર!

મનચેરજી—(ડોળા કકડાવીને) મીં૦ દીવેચા! હવે એ બધી ભટાઇ છોરી દેઓ! હું મનચેરજી આદરજી મગોલ! હું જાણુંછ કે તમે કેવા વીટીપરના નંગ છેઓ તે! પારકા ઘેરોમાં માટીડાઓની ગેરહાજરીમાં ઘુસી જતાં તમુને શરમ નથી આવતી?

[તેમુલજી ડઘાઇને મનચેરજીને માથાંથી પગ સુધી જોયા કરે છે.]

તેમુલજી—શાંતી! ફ્રેની, આય જરથોસ્તી કોણ છે? એવણુ શું કેહેછ–પુછની? (મંચેરજીને) બ્રધર, તમે હમણા શું બોલીયા?

ફ્રેની—તેહમુ, તમે આજે કોઇના ઘેરમાં કોઇ અણજાણી બૈરીને મલી આયા? સાચ્ચું બોલો!

તેહેમુલજી—હા, શાંતી! કોઇ અસતરી ઉતી તો ખરી! તે વાયલ જેવી આવીને બેમહલાજાથી મને ગલે વરગીને મારી સાથ પીઆરજ કરવા મંડી ગેઇ—હેહેહે!

ફ્રેની—(ચોંકીને)—એ શું બોલોછ! તમારી આગરી બાગરી ખીસી ગેઇછ કે!

મનચેરજી—આગરીબી નથી ખીસી ને ડાગરીબી નથી ખીસી! બાઇ—તમે આય ચંડાલને ઓરખતાં નથી. (તેમુલજીને) શું બોલ્યા, સાહેબ? તે છોકરી તમારી સાથ પ્યાર કરવા મંડી ગેઇ! (સ્વગત) આયબી વરી ઓર તરાંહનો નફ્ફટ પારસી છે!

તેમુલજી—હા ખ્રધર! મને કોટી કરે ને ચુમી લે તે બા મને તો ઘણું અનીતીભરયું લાગું. કોઇ અસતરી એમ પોતીકા દીલના કામી જુસ્સાઓને ———

મનચેરજી—(બેહદ ગુસ્સે થઇને) કોટી કીધી—ચુમી લીધી! બેહયા નીચ કોરગા! લે આય તેનો સવાદ! તારી સાથે પ્યાર કીધો! વરી નફટ થઇને કેહેછ!!

(ડોગંબ્લીપ બોહેમાંથી કહાડી બે ચાર મજબુત સપાટા તેમુલજીને લગાવે છે. તેમુલજી બુમાબુમ કરી મેળે છે!)

તેમુલજી—અરે, અરે શાંતી! શાંતી! એ શું કરોછ, બ્રધર!! ફ્રેની, એને જરા થંડો પારની તો! એ કોણ છે કોણ પણ તે! મને મારેછ શાનો?

ફ્રેની—અરે પણ, તેહમું, તમે આજે હમણા કાંહ જઇ આયા? ભસોની બરાબર!

તેમુલજી—વળી બરાબર તે કેમ બોસુ? આલીપુઇને તાંહ જઇ આયો—બીજે કાંહ જાય જો? શાંતી! ઓઇ ઓઇ, આય જરથોસ્તીએ તો મારું ચામરૂં ઉપેરી નાંખ્યું!

મનચેરજી—અરે કુઇ કોણના બાવાની લાવે! તારી તાકાતાજ શું કે મારી ગેરહાજરીમાં મારી સીસતર સાથ એટલી બધી અણુઘટતી છુટ લે! નીચ અશમચોર બ્લેગાર્ડ! તારાં અંગ્રેજી ચાલીમ ચાલાકીયાં કપરાં બદલીને આય સફેદ ઠગનાં કપરાં તું પેહરી આયોછ તેથી હું ઠગાવાનો નથી—સમજયો?

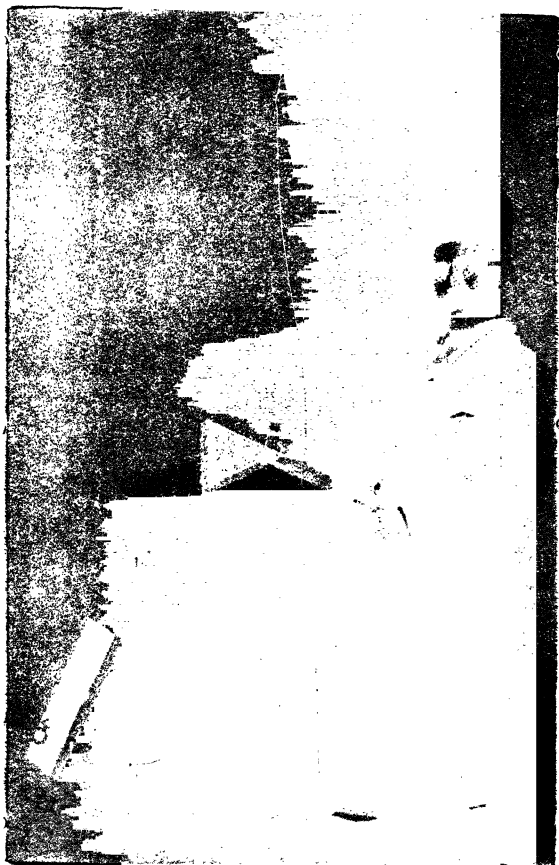
(પાછો ચાબુક ઉગામે છે. તેમુલજી ફ્રેનીની પછવાડે ભરાય છે.)

તેમુલજી—(રડમસ અવાજે) બ્રધર, બ્રધર!! મને મારો ના! શાંતી, શાંતી! હું તમુને ખરૂં કેહુંછ કે તમારી

મંચેરજી આદરજી મગોલ.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાગીર તારાપોર, બી એ.

કુંવરજી કોપરબ્રાસ.

ફોટો લેનાર મી૰ જહાંગીર તારાપોર, બી. એ.

મેહેનેજ આવીને મને ઠોઠી કર્યો કીધી! મને ઉલટા ગરે શાના પરોછ? અરે અરે શાંતી! મને મારોછ કાંય પણ તે? (મનચેરજી ફટકાવે છે.)

ફ્રેની—(વચમાં પડીને) જરા ઠંડા પરો, ભઇ! હું બે હાથે માફ માગીને કેહુંછ—

તેમુલજી—(ખીજાઇને) એ તે કંઇ તમારા મુંબઇના લોકની રીત છે! નીરદોશ માણુસને મારોછ શાના! ખ્બર, તમારીપર હું બલાતકારને સારૂ ફોજદારી કામ ચલાવશ! શાંતી!

મનચેરજી—અરે તારા ફોજદારી કામ ચલાવનારને શું કેહું! વરી છે સામ્બો સતો થાયછ! લે આય ફોજદારી કામ ચલાવજે!

[પાછો ચાબકનો ઝપાટો મારે છે.
તેમુલજી કીલીયાન કરી મુકે છે.]

ફ્રેની—ઓ તારા હાથ ભાગેરે તારા! ઓ હવે શું કરૂં! ઓ માય–ઓ કોઇ આવો! રામા—રામા!

તેમુલજી—(ઉશકેરાઇને) એઇ જરથોસ્તી! હું તમારી સામ્બે કામ ચલાવવા માગુંછ! તમારૂં નામ આપો!— નહીં આપતા? ફ્રેની, ઉભી રેહ? હમણાં એક પોલીસ સીપાઇને બોલાવી લાઉછ.

[ધસારાબંધ જાય છે.]

મનચેરજી—ફરીથી હવે એ મારા પેરનું નામ નહી લેશે! એવા કારાં મ્હોંનાના મુજીઓને તો એમજ સવાદ ચખારવો જોઇએ! (ફ્રેની ગમ ડોળા કકડાવીને) એ તમારા મુજી માટીને આંકોશમાં રાખો, સમજીયાં! નહી તો કોઇ દહારે એ ફાંસીને લાકરે ચહરશે ને માથે હાથ દઇને રરશો!

[ખુબ રોંહસામાં ચાલી જાય છે.]

ફ્રેની—(સ્વગત) આ માયરે-હવે શુ કરૂં? કાંહ જાંઉ? બલા જાણે મારી-મુવાં આય મુંબાઇને એવું વરદાન છે એમ જાણુતે તો આવતેજ નહી! એ ધણી મુઇ નાજુ કોણુ વરી નીકરી આવીછ!! (કોલ બેલ વાગે છે)-કોણ?-આ કુવરજી કાકા!—

(કુવરજી કોપરબરાસ બગલમાં બે ત્રણ મસ મોટા પોથાઓ મારી દાખલ થાય છે. ફ્રેની દાડી જઇ તેવણને કોટી કરે છે.)

ફ્રેની—કાકાજી, સારૂં થયું કે તમે આયા! કહારની હેબત ધસકે હું તો બીહીને અરધી થઇ જાવુછ! આય ઘેરમાં તો ધણી ઘોરી કોઇ મલેજ નહીં!

કુંવરજી— (ચોપડીઓ બાજુએ મુકતાં) તારા બાપ પેસીનો બેંકોકથી તાર આયો તેરેજ મેં તો જાણ્યું કે તમે લોક આજે ઓચીતાં મુંબાઇ ઉપડી આયાંછ, ને અહીં તેમુલજીનો કોઇ ભઇ રહેછ તેને તાંહ રેહવાનાં છેઓ!—તારા ધ્યાનમાં ઉતરયું? અમસા પોતીકા કાકાને તાંહ તારેથી નહી ઉતરાયું-કેમ, પોરી?

ફ્રેની—નહી, કાકાજી, ગુસ્સે ના થાવો. તેમુલજી બોલ પકરી બેઠા કે હું તો બસ મારા ભાઇનેજ તાંહ ઉતરૂં-તારે શું કરૂં!

કુંવરજી—ઉં કાંહ છે, તારો માટી કાંહ છે? તું છેક લંકાની નાકે બેંકોક બેઠી બેઠી પરણી અદરાય તારે હમે લોક શું જાણ્યે કે તારો ધણી કેવો છે! મારા ભાઇ પેસુતને તો અગાઉ મને લખેલું કે એના જમઇ, તે એ તારા વરનું જરા માથું ખીસેલું છે! ખરી વાત કે?

ફ્રેની—બોલો ના, કાકાજી! તેજ મુઇ મોટી ફીકર ચીંતામાં પડીછ તો! મારા તેમુલજીએ થીઓસોફી ને યોગ

અભ્યાસના મુવા કંઇ પછારા મારીયા તેથી એવણનુ મગજ છ મહીનાપર જરા ચકાસી ગેયલું. * ને અંહી આયા પછી તો એવા કંઇ નહીં સમજ પરે તેવા ચેનચાલા એવણ કરેછ કે—ઓ કાકાજી—મારા પેટમાં ફાર ફાર પડેછ!

[કુવરજી એક મોટો પોથો ઉઘાડી તેના પાનાં ફેરવે છે.]

કુંવરજી—હું! સમજયો! સમજયો! એબરેશન ઓફ ધી ઇનટલેક્ટ! તારા બાપે લખેલું તારેજ હું સમજી ગીયો કે એ નોન કોમપોસ મેનટીસનો ખોલ્લો ખોલ્લો કેસ છે. તારા ધ્યાનમાં ઉતર્યું?

ફ્રેની—(ગુંચવાઇને) શું કાકાજી? શાનો કેસ છે? એ આય બધા પોઠાઓ શાના ઉચકી, લાયાછ?

કુંવરજી—જોની, આજે કેટલો વખત થયો હું "એમેનસીયા" અને "મેનટલ એબરેશન" ની સ્ટડીમાં ઉંડાણથી ઉતરેલો છેવું. તારા ધ્યાનમાં ઉતરીયું? આય તેના લેટેસ્ટ વર્કસ છે. આએ ચોપરી "Treatise on the co-relative functions of the cerebellum and pancreas" નુ ચોવીસમુ વોલ્યુમ છે. તારા ધ્યાનમાં ઉતરીયું? તારા વરનુ મેડનેસ હમણા પાછું ઉભરી નીકલતું હોશે—વચમાં "લ્યુસીડ મોમેન્ટ" આવતી હોશે! ઓ આઇ અનડરસ્ટેનડ! આઇ અનડરસ્ટેનડ!

ફ્રેની—મરે તમે શું બોલોછ? મને તો કંઈ સમજ નહી પરતું.

કુંવરજી—તું નહીં સમજે પોરી, તું નહીં સમજે! બસ તું હવે ચપી જા! એક કફારાં મેનટલ ડીગ્રીઝની પ્રેકટીકલ સ્ટડી કરવાની હવેજ ખરેખરી ગ્રાંડ તક મને મલશે. એવાં ઘેલાપણાનો કેસ ઘણો ડેનજરસ હોયછ. એ ડીમેનસીયા ચપ દઇને હોમોસાઇડલ મેનીયામાં બદલાઇ જાયછ—પછી તે પેશન્ટ આપુને છરી મારે—કરડે—ગરૂં ભચરે! તારા ધ્યાનમાં ઉતરીયું?

ફ્રેની—(ગભરાઇને) ઓ માયરે! એમ શું બોલોછ જો!

કુંવરજી—એ તારો માટી એક મીનીટે સાજો સમો દેખાય–બીજી મીનીટે ચપ કરતી છરી કાહડીને આય તારા ગરાંની 'વીન્ડ પાઇપ' કાપી! નાખે તારા ધ્યાનમાં ઉતરીયું?

ફ્રેની—ઓ કાકાજી! એમ શું બીધરાવોછ, જા બા?

કુંવરજી—છટ! બીહેછ શાની? તું જોજેની, પોરી, મારાં આગલાંઓની હીપનોટીક સાઇનોથી ને મારા ડોરાઓના મોરલ મેગનેટીઝમથી હું વાઘનેબી બરફના પાણી જેવો ઠંડો કરી નાખું. તારા ધ્યાનમાં ઉતરીયું? (ઘડીયાલ જોઇને) અહો! સારા આઠ થઇ ગીયા? લે, ચાલ બા–હવે જતે. કાલે સહવારનાં પાછો આવી જવશ.
(જવાને માટે ઉઠેછે.)

ફ્રેની—નહીં, નહીં, કાકાજી–જોવરી, જરા થોરો વખત બેસો! મને તો અહીં એખલી રેહતાં, બા, બીહીક લાગેછ. તેમુલજી હમણા એય આવતાજ હોશે. જરા દસ મીનીટ થોભો–તેમુલજીના ભાઇ બોંજબી અબઘરી આવશે.

કુંવરજી—(હસીને પાછા બેસતાં)–વારૂં ચાલ, એ લોક આવે તેટલાં બેસુંછ. તેટલાં જરા કંઇ ગા જોઉં–તારો બાપ પેસી લખેછ કે તું મજેનું ગાયછ તે જરા જોઇયે તો ખરા!

ફ્રેની—વારૂંજી—

સજ્જનો, સાર જીન્દગીનો છે બેશુમાર–સમજો તો!
મીસાલે ખ્વાબ–સ્પનાની ખરે સંસાર–સમજો તો!
બદીથી જો કરે મનજીલ સરાએફાનીની[1], આદમ,
સફર એ જીન્દગાનીની ખરે બેકાર, સમજો તો!
મીસાલે ખાક ફેના છે એ તમારી જીન્દગાની તો,
પાણીના પરપોટા સાની બધો વ્યવહાર, સમજો તો!
ગફરી કરીને ના ઉડ ઉડ કર, રે એમ સમજી જરા
મનમેં,
કે બસ ટકવી છે એ ચાંદણી ફક્ત દિન ચાર
—સમજો તો!

---

[1] જીંદગી.

સીન ૪ થો.

[અંદેરી ખાતે એક ઓરડો. અંદર એક ટેબલ બીછાવેલી છે. ઉપર પ્લેટો, ગ્લાસ સોડાની બાટલીઓ. બ્રાંડી વીસ્કીની બાટલીઓ વગેરે છે. અહી એક મુસલમાનના છુપા વેશમાં, અબદુલ એક નવાબ-ઝાદાના છુપા વેશમાં, અને એક ડીટેકટીવ તેમજ જાલ આવે છે.]

જાલ—આજનો દાહાડો બરાબર પાર પરે તો સારૂં ! બચ્ચા અબદુલ, તું અમુને અહીં લઇ આયોછ—પણ ટેક કેર! પેલા બે ખવીસ કાકા ભત્રીજા ઘણા ડેનજરસ માણુસો છે જો!

અબદુલ—(હસીને પોતાની ખોટી દાહડી કાહડી નાંખતાં) જાલ શેઠ, તમુને હજુર મારી પર વીશવાસ નથી?

જાલ—તારી પર ૧૬ આના વીશવાસ છે, અબદુલ. તેમ નહીં હોતે તો તારી આય જીવ સટોસટની રમતમાં હું ને અહી સામેલ કેમ થતે? પણ કમબખત, તેં અહીં કેટીને અને શીરીનને પેલા ખુની ચંડાલોના ડાચાંમાં લાવવાનો તાગરો રચ્યોછ તે આઇડીયા મને બીલકુલ નથી ગમતો! આઇ મસ્ટ સે!

અબદુલ—તમે ચીતાં ના કરો. આપરે ચાર જણા અહી છેઇએ કેની! આપરા પટવરધન ડીટેકટીવ એવા ચાર જણુને એકલા પુરા પડે તેવા છે! કેમ રાવ સાહેબ, ખરૂની?

ડીટેકટીવ પટવરધન—બીહો નહીં, મી૦ ઉમરીગર! એવાતો કચ્ચ કંઇ ધાસ્તી ભર્યા બદમાસો મારા હાથમાં રમી ગયલા છે. બાઇ સાહેબોના બાલનેબી અલવલ નહી

આવે તેનો હું જોખમદાર! અબદુલ મીયાં કેહછ તેમ એ ગુસ્તાદની આંગલી પરની વીંટી જો હાથ લાગી તો અરદેશર શેઠને માથેની આફતનું વાદલ વીખેરાઈ ગયલું સમજજો! મરનાર મેહેરનોશજીના કપાલ પર મુક્કી મારતાં જે છાપ પાનાની વીંટીએ પાડયોછ તેની પ્લાસટર ઓફ પેરીસની આકૃતી પોલીસની પાસે છે. તેજ વીંટી ગુસ્તાદની આંગલી પર હોય તો તે એને ત્રણ લાકડીએ લટકાવશે.

જાલ—(અબદુલને) તુને ખુનવાલી જગાએથી ગુસ્તાદજીના એડરેસનો પીરોજબાઈ તરફથી આવેલો પોસ્ટ કારડ મલી આયો એ સહુથી અગતની જબાની છે. અબદુલ, તેથી મને ઘણી આશા આવીછ!

અબદુલ—ગુસ્તાદજીના હાથમાંની વીંટી આપણુને કહડાવવી જોઈએ. પણ તે કામ બાઇ માણસોની મદદ વગર થઇ શકે એમ નથી, શેઠ. અલબત જરા જોખમનું કામ તો છે—પણ આપરી ચારો જણ પાસ ભરેલી પીસટોલો છે!

[ખીસાંમાંથી એક રીવોલવર કાહડીને દેખાડે છે.]

જાલ—(હસીને) મી૦ પટવરધન, આય પોરીયાને તમારા ડીટેકટીવ ખાતાંમાં તમારે લેવો જોઇએ. જોવની, મારા કહયા વગર, મારી રજા વગર, કેઠીની પાસથી એ કંઇ રૂપીયા લઇ આયો—ને પછી હેદરાબાદી નવાબજાદો બનીને પેલા બે મુજીઓ સાથે ઘાડી દોસ્તીખી પાડી બેઠો! ને હવે આજે અહીં તે લોકને ખેંચાવી મંગાવવા સારૂં બધું રોખરૂં ઉભું કીધુંછ! તારામાંખી એટલું પાણી છે એવી મને ખબર નહી ઉતી, અબદુલ!

[અબદુલ હસીને બે હાથે સલામ કરે છે.]

અબદુલ—જાલ શેઠ—અરદેશર શેઠ! જે વખત જાયછ તેમાં હવે પેલાઓ આવશે. તમે લોક પેલા સામ્પેના ઓરડામાં છુપઈ રહેવો! ને કેટીબાઈ શીરીનબાઈ આવે ને ગમે તે તેખી થાય તોખી હું ને રાવસાહેબ તમુને કેહીએ નહીં તાંહ સુધી કબ્બી બાહેર નીકલતા ના! એ લોકને આજે મુદ્દા સાથે પકડવાના છે! જોવ અરદેશર શેઠ, તમારી કબુલાત છે હો!

અદી—બસ તું કેહેશે નહીં તાંહ સુધી હું બાહેર નહી નીકલું! ખાત્રી રાખ.

જાલ—હા સેહેજમાં કામ બીગડી જવું નહીં જોઇએ. અટલો! કોઇ આવેછ ખરા. કમ અંલોગ, અદી!

[પટવરધન, જાલ, અદી પાસેના ઓરડામાં છુપઈ જાય છે. અબદુલ ખોટી દહાડી પાછી પેહેરે છે અને રીવાલવર ખીસાંમાં મેળી દે છે. ગુસ્તાદજી ચાન દાખલ થાય છે.]

અબદુલ—ઓહો આવો આવો! શું થયું શું! સાડા સાત વાગે આવવાના હતા તેના આંઠ વાગવા આયા.

[બંને સાથ સેકહેનડ કરે છે—અને તેમ કરતાં ગુસ્તાદજીનો જમણો હાથ ઝાલી રાખી તે પરની વીંટી ધ્યાનથી જુવે છે.]

ગુસ્તાદજી—આય નાપાકે વરી પોતાની રીત પ્રમાણે અવવારૂં કીધું! દોસ્ત, પેલી કેટીને તેં કાગર બરાબર ચોક્સ આજે પુગાડીયુંછ કે?

અબદુલ—ચોકકસ! આજે સાતેક વાગે બરાબર ટકોરાબંધ મારો ભરૂસેદાર માણુસ એ બાઇઓને પેલું આપરૂં તરકટી કાગલ હાથોહાથ ગુલાબવારીમાં જઇને આપીબી આયો હોશે.

ચાન—તેમાં તું એ હું લખેલું, જવાબજાદા?

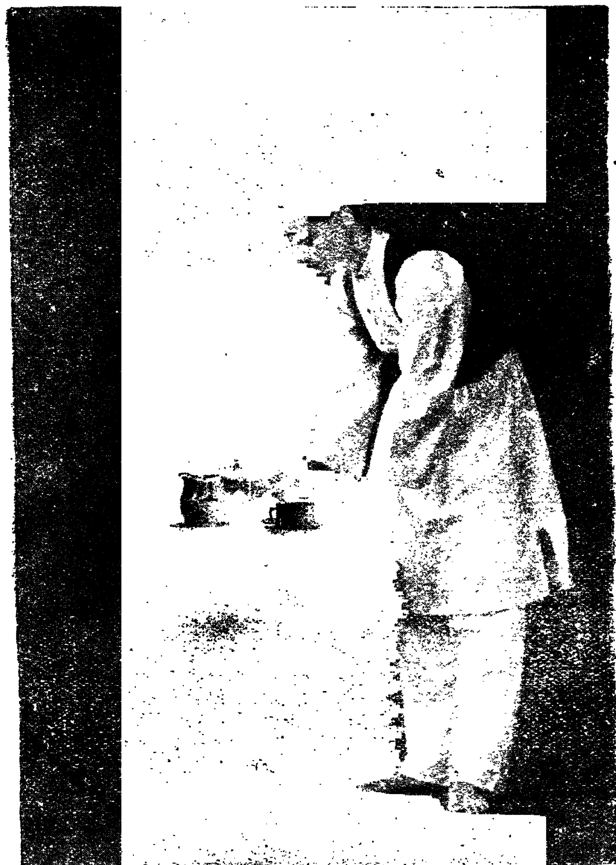
અબદુલ—હું શાનો લખું? જાલભાઇ ઉમરીગર એ બાઇના આશક તમે કહોછની તેના બાપ તરફથી જાણે કાગલ કેટીબઇને આજે પુગું હોશે કે 'અંદેરી ખાતે કોનડીટા મધે બેલવયુ બગલામાં જલદી આવો. જાલભાઇને સખત અકસમાત થયોછ ને કેસ ઘણો ગંભીર છે. તમુને મલવા માંગેછ!' એ બાઇ જીવ નાખતી આવવાની! એમાં ફેર પડે તો હું નવાબ અસરફખાનનો બેટો સાહેબ નહી! એય આવતીજ હોશે! કયું બચ્ચા, કઇશી બજાઇ?

[હસે છે અને ગુસ્તાદજીને તાલી આપી તેનો હાથ પકડી આગલાં પરની વીંટી પાછી જોય છે.]

ગુસ્તાદજી—મારો વહાલો તુંબી અમારા સટનોજ નંગ નીકલ્યો, બચ્ચા સાહેબ! (હસે છે) લે ચાલ, જરા નાક સુકાય! લાવ થોરોક ટપકાવી લેતે. લે ચાન તારૂંબી નસકોરૂં ફીઆરનું ફાટ ફાટ થાય તે હું જાણું. તું તો સાહેબ પીનોજ નહીં—હરવાયો તું!

[ગુસ્તાદ તથા ચાન ખાસ્સો ચાર ચાર આંગલ એોટી જઇ બટાકા મારે છે.]

ચાન—હાઆઆસ! હવે લગારીક હરેટો પયરો ભાય! પાંહર જેવા અહીં તું એ ધકેધો ખવાયરો કાકા પણ— યે કોઇની ગાડી આવેલી લાગે!

અબ્દુલ.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, બી.એ.

બાપુજી નચકરા.

ફોટા ચિતાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, બી. એ.

અબદુલ--(બારીએથી જોઇને) હા ટાંગા આવી લાગીછ! આય શું ત્રણ જણાં છે.

ગુસ્તાદજી--ત્રણ જણાં!

અબદુલ—હા શીરીનબાઇબી સાથે છે, ને આયાને સાથે લાયાંછ. ચાલો જલદી અહીં ઓરડામાં તમે બે જણા ભરાઇ જાઓ. હું પેલા સાંમબેના ઓરડામાં છેઉં.

[ઝડપમાં ગુસ્તાદજી ચાનને સામેના એક બીજા ઓરડામાં છુપાવી પોતે અદી જાલ પટવરધન ભરાયલા છે તે ઓરડામાં ભરાઇ જાય છે. કેટી, શીરીન, અમીના દાખલ થાય છે. ત્રણુકે જણીઓ આસપાસ ગભરાઇને જુવે છે.]

શીરીન--માયરે! કંઇ સુવો બીહીક લાગે તેવો એકાંત બંગલો છે! એજ બંગલો કે, કેટી?

કેટી—હારે એજ બેલવ્યુ—જાલના બાવાનો અંધેરીનો બંગલો—તેતો હું જાણુંછ. પણ કાંહ છે મરે કોઇ મલે નહીં! મારા તો પેટમાં ફાર ફાર પરેછ! એકતો જાલને ખાતર મારો જીવ કાહારનો ઉડી જાયછ! પણ—પણ આ શીરીન, રખેને કંઇ દગો હોય!

શીરીન—ચાલ કેટ, જો મારૂં માન! મનેબી પેટમાં ધ્રુજરાં જેવાં છુટેછ. આપરે મેરવાનજી કારભારીને સાથે લાવતે તો કેવું સારૂં—ઓ!

[શીરીન એક મોટી ચીસ પાડે છે. બારણું આસ્તેથી ઉઘાડી ગુસ્તાદજી અને ચાન ભયાનક હસ્તાં ડાચાંઓ સાથે દાખલ થાય છે.]

ગુસ્તાદજી—સાહેબજી કેટીબાઇ! શીરીન, સાહેબજી માય!

કેટી—(ડોળા કકડાવીને ગુસ્સાથી) તમે! તમે અહીં? એ શું દગો છે? ચાલો ખીસો, અમુને જવા દેઓ!

[જવા માંગે છે. ગુસ્તાદજી ચાન આડા પડે છે.]

ગુસ્તાદજી—એ હેવે હલ્લુ ધીરે કાલે સહવારના જજો! ટાંગો તો જતો રીહેલો! વરને જોઇ એટલાં ખીહો હાના! (હસે છે.)

કેટી—(બહુજ કચવાટથી) ઐરાંઓ સાથ એવો નીચ ઠાગો રમતાં તમુને શરમ નથી આવતી? હીચકારાની માફક બેઉ જણા આવી રીતે અમારી હાલતનો લાભ લેવા માંગોછ?

ગુસ્તાદજી—(દાંતો પીસી) તમે અત્યાર સુધી મને બહુ ઢીંગલી ગુરીયાનો નાચ નચાવ્યોછ. હું કસમ ખાઇને કેહુંછ કે હવે તમુને અમે જતાં મુકવાના નથી.

કેટી—પણ તમે કેહેવા શું માંગોછ!

ગુસ્તાદજી—લેવો આય કાગલ! એનીપર સહી કરી આપો.

કેટી—(ભવાં ચઢાવી તરડાઇને) એ શું કાગજ છે?

ગુસ્તાદજી—તમારા સોલીસીટર નાનાભાઇપર લખેલું કાગજ છે કે 'હમણા આય ગુસ્તાદજી કાનફાટયા પ્લીડર મારૂં કાગલ લઇ આવે. તેવણુને તુરત પચાસ હજાર રૂપીયાની સો સોની નોટો ગણી આપજો.' એ કાગજ હું કાલે મુંબઇ લઇ જવશ, તેટલાં અહી ચાન તમારા બેઉ જણાની સંભાલ રાખશે.

કેટી—(હેબતાઇને) એ શું બોલોછ!

ગુસ્તાદજી—વધારે માથા દુખણુ ના કરો. અહીં તમારી સહી કરો! ચાલો જલદી! લેવો આય રહી ફાઉનટન પેન!

[ગુસ્તાદજી કાગલ આગલ ધરી એક ફાઉનટન પેન કેટી આગળ ધરે છે. કેટી તથા શીરીન હેબતાઇને એકમેકનું મ્હોડું જુવે છે.]

શીરીન—(બહુજ બીહીને ગલગલતે સાદે) એવણુ સહી કરે તો પછી તમે અમુને તરત જવા દેશો ?

ગુસ્તાદજી—નહી ! એક રાત તમુને અહીં રેહેવું પડશે ! કાલે સવારના એવણુ સહી નામુકર જાય તો હું કાંહ તમુને પકરવા જાઉં ?

કેટી—(હરણફાડ અવાજે) એક રાત રેહેવું પડશે !

ગુસ્તાદજી—(બરાડ પાડી) તમે સહી કરોછ કે નહિં ? હું છેલ્લી વખત પુછું છ !

[ખીસાંમાથી એક મોટી લાંબી છુરી ખેંચી કાહડી ખુની ડોળાઓ સાથે દાત્યાં કચકચાવે છે.]

શીરીન—(કેટીને વળગીને ધ્રુજી પડતાં) ઓ ગુસ્તાદજી !—

ગુસ્તાદજી—ચુપ રહે ! અહીં આવ ચાન આય પોરી એમ સીધેસીધી ઠેકાણે આવવાની નથી !

[ગુસ્તાદજી શીરીનને આંચકા સમેત કેટીથી છુટી પાડે છે. શીરીન ચીસ પાડે છે.]

ચાનજી—(ગુસ્તાદજીને બાજુ લઈ જતાં) એઇ કાકા ! તું આય હીરીનને ફરીથી આંબલી લગાડતો રખે ! હા મારૂં મહતક આજે ફરતું છે !

ગુસ્તાદ—(ચીરડાઇને) ચુપ ચુપ ! ગદ્ધા, તું શાનો અમથો લાહેરી કરે ?

ચાનજી—એમાં લાહેરી હાની ! તારે ઓલી કેટી હાથે કામ લેવાનું—તેમાં હીરાંને હું કામ હતાવે ? એમ દમ હાનો કરે ! હવે હું હાંખવાનો ની—હોઉવે ! લાવ પેલા મારા પાનહો રૂપીયા ઉછીના લીધેલા તે હવે મને આપી દે.

[ચાન છાકટ હાલતમાં ગુસ્તાદજીના આંગ પર જઇ ખવીસની પેઠે ડોળા ચમકાવે છે.]

ગુસ્તાદ—ચંડાલ! આજે તુને દારૂ ચહડયોછ કે શું! પાનસો રૂપીયા અહીં કાંહથી લાઉ? એમ શું ઘેલાં કહાડેછ!

ચાનજી—(આંગપર જતાં) આપે કે નીહ? આજે લેવા વના નીહ રેહઉં. તેં કબુલાત આપેલી તે લાવ હવે! એ તારાં હીલ્લાંપીલાં હવે નીહ ચાલે—હઉવે!

ગુસ્તાજી—અરે પણ રાખ, ગદધા! આંગપર આવીને કેમ વાત કરેછ? બધી ફરેકાર વાસેવાસ મારેછ! હટ!

[જોરથી એક કકડધસ મુકકી ચાનજીની છાતીમાં મારે છે. ચાન ઉસ્કેરાઇને ગુસ્તાદજીને જોરથી ગલચીમાંથી પકડે છે.]

ચાનજી—એ તારી ગત ઉં હવે નીહ હમજવાનો! લાવ હમણા ને હમણા મારા પાનહો રૂપીયા લાવ—નીહ તો તારો જીવ લેવા. તું હમજે હું!

[ગુસ્તાદજી અને ચાન એકદમ વળગી પડે છે. અફડાતફડીમાં ગુસ્તાદજીના હાથમાંની છરી છાકટા ચાનની દુમમાં મુઠ સુધી ભોકાઇ જાય છે. એક મોટી બુમ સમેત ચાન ભોંયપર પછડાઇ પડે છે—તફડયાં મારે છે—અને પછી મરણ પામે છે.]

ગુસ્તાદજી—ઓહ! એ મારેથી શું થઇ ગીયું!! એ તો મરી ગીયો!! (કેટી તથા શીરીનના આંગ પર એકદમ જઇને) કસકુનમ દદાઓ! જોવ, ડોરા ફાડીને જોવ!—આય તમારા લોકની ઓહડાણમાં શું થઇ ગીયું તે!

[ઝનુનથી કેટીનો હાથ પકડવા જાય છે.]

કેટી— } (ચીસો પાડતાં)—ઓ કોઇ આવો !!—
શીરીન— } ઓ મદદ, મદદ !!.
અમીન— } ખુન–ખુન !!—

[પટવરધન જાલ અદી અબદુલ સામેના ઓરડામાંથી ધસી આવે છે જાલ ગુસ્તાદજીનો છુરીવાલો હાથ કકડાવીને એક હાથે જાલી લે છે અને બીજે હાથે તેવણનાં માથાં ગમ પીસતોલ ટાંકે છે.]

જાલ—ચંડાલ ! એક ડગલુંબી હાલ્યોછ તો મસતક છુંદી નાખશ !

[કેટી ચાચીયારી પાડી જાલના પગને વલગી ભોંયપર તુટી પડે છે. શીરીન અદીના હાથમાં બેસુધ્ધ થઇ જાય છે. અમીના હેબતાઇને અબદુલની પછવાડે ભરાય છે. અબદુલ ગુસ્તાદજીના હાથમાંની છુરી ઝુટાવી લે છે—પટવરધન ડીટેકટીવ ગુસ્તાદજીને હાથે બેડી નાખે છે.]

(ટાબ્લો) [ધીમુ મ્યુઝીક—લાઇમ લાઇટ.]

સીન ૫ મો.

[ગુલાબવાડીનો એક સીટીંગ રૂમ.
સુનામાસ્રી તથા હુમાયજી ઘણુંજ
ચીતાતુર જીવે કાલી સાડીમાં
દાખલ થાય છે.]

સુનામાસી—એ લોક વાત કરેછ તેહેરે મને ધ્રુજરાં છુટેછ. જાઓ, હુમાયજી, એ તો ખદાએ ઘી પુરયું ને બધા ઘરા વહી ગીયા! બાકી આપરે ષેરના માઠીડાઓ તાંહ નહી હોતે તો—ઓ માય!— બોલ બોલતામાં શું નું શું થઇ જતે!

હુમાયજી—(ઘડીયાળ જોઇને ચીંતાતુર અવાજે) સારા આંઠ થઇ ગીયા ને હજુ અદી જાલ નથી આયા?

સુનામાસી—અબઘરી આવતાજ હોશે. જરા બેસો, શાંત પરો, માય! હવે તમારા દીકરાપરનું બધું વઘન વીટી ગીયુંછ. છોકરીઓએ કહેયું તે સાંભલ્યું કેની?— મેરનોશજીનું ખુન તો ગુસ્તાદજીએ કીધેલું પુરવાર થયુંછ. બધો પુરાવો મલ્યોછ. પણ કેઠી કહે જે અદીને પોલીસ કમીશનર આગલ પહેલાં જવુંજ જોઇએ. ઇન્સ્પેકટર સાથ એ લોક કમીશનરને બંગલે ગીયાછ— ઓય આવતા હોશે!—ધીરજ રાખો!

[હુમાયજી ખુશાલીને મારે રડે છે.
સુનામાસી દીલાસો દે છે.]

સુનામાસી—ઓ વાય હુમાયજી! હવે આંખપાણી સાના કરોછ? હીરા જેવા દીકરા પરથી બધું વાદલ્રુંવીખરેઇ ગીયું તેથી ખદાયનો ઉપકાર માનો! મ્હોનું હસ્તું કરો

રાત પરી રરવાનું શું બનીયુંછ—ઓવારૂં !

[ધસારાબંધ અદી અંદર દોડી આવે છે અને હમાયજીને કોઠી કરે છે. કેટી અંદરના ઓરડામાંથી ઝડપથી દોડી આવી બાહેર ધસી જાય છે.]

અદી—માયજી !

હમાયજી—મારા દીકરા! મારા દીકરા!

[જાલ કેટી અને અબદુલ દાખલ થાય છે. બીજી મેરથી શીરીન જલદી દોડી આવે છે. અદી શીરીનને અત્યંત વ્હાલથી પોતાનાં બાસાંમાં લે છે.]

કેટી—(જાલને) તમે લોક કમીશનર આગલ જઇ આયા?

જાલ—હા, કમીશનરે ઘણી લાયકીથી અદીના હાથ મચકડા લઇને એને મારી સાથ અહીં આવવાની રજા આપીછ. ફકત પોલીસ હવે અદી સામેનો કેસ વીથ—ડ્રો કરે તે સારૂ અમુને આવતી કાલે અગ્યાર વાગે પોલીસ કોરટમાં ફોરમલ્લી જઇને ઉભું રેહેવું પડશે.

સુનામાસી—ને પેલા મુવા ખુનીનેબી ઉભો કરશે કે?

જાલ—કોણ ગુસ્તાદજી? ગુસ્તાદજી તો બીચારો છુટો!

કેટી—
શીરીન—
હમાયજી—
સુનામાસી—
} છુટો?

જાલ—(ગંભીર ચેહેરે) હા ખરેખર છુટો! કેટી શીરીન, આપુને ખુશી તો નહીં થવું જોઇએ, પણ તોબી એક રીતે એ સારૂંજ થયુંછ. ગુસ્તાદજીએ તો ઝેર પીને આપઘાત કીધોછ.

કેટી—આ!

જાલ—અંદેરીથી એને મુંબાઇ લાવી પોલીસે રાતોરાત કોઠડીમાં નાખ્યો; પણ એણે કેથી સ્ત્રીકનાઇનની જીણી સીસી ગજવાંમાં રાખેલી તે એખલો પડતાંજ પી ગીયો. પછી મરતી વખત એને માજીસ્ત્રેટને બોલાવી મંગાવી ચાર લોકના દેખતાં પોતાનો છેલ્લો એકરાર લખાવયો કે મેહરનોશજીને એણેજ છરી મારેલી ને આનનું ખુન કીધેલું. કમીશનરને બંગલે અમે એ વાત સાંભળી. અમે પોલીસ સ્ટેશન પર જઇને જોઇયેછ તો ગુસ્તાદજી કાલો ડણક મારી ગીયેલો— કેટી! ટેક કેર કેટી! (કેટીને પોતાના હાથપર ઝીલી લે છે.) માસી, તમે એને અંદર લઇ જાઓ—એનો જીવ ફરેછ.

[કેટી ધપ કરતી કે એક ખુરસીપર ફસડાઇ બેસે છે. જાલ તેણીની પાસે ધુટણપર બેસી તેણીને પવન નાખે છે.]

કેટી—(ગલગળતે સાદે) કંઇ નહીં—હવે હું સારી કાની છેઉ! ઓ જાલ!!

(જાલના ખભાંપર માથું નાખી ડચકાં ખાય છે. અદી તેણીની આગલ જાય છે.)

અદી—મારી બેહેન, એ પારસી ફાંસી જવાની નાલેસીમાંથી બચયો તેથી ખુદાના શુગરાના કર! તું શું કામ એટલી અકલાયછ, કેટી? એ કાંઇ તારો વર ઉતોજ નહીં. જાલ, કેહેની—ખરી વાત એને કેહેની.

જાલ—હા કેટ, એને પોતાના મરવી વખતના એકરારમાં એમબી લખાવેલું છે કે એતો પીરોજબાઇનો—આય શીરીનના માયનો—પરણેલો ખાવીંદ ઉતો!

શીરીન—(ચોકતાં) આ! એ શું બોલાછ! જાલ?

અદી—એ ખરૂંજ કેહેછ શીરીન. તારા પૈસા પર પોતે કાબુ રાખી શકે તે કારણે એણે પીરોજબાઈ સાથ છુપાછુપ નવસારી જઇ દાણા પારેલા.

શીરીન—(અકળાઇને) અરે હું તો કંઇ જરાખી જાણતી'તી નહી !

અદી—નહી ! એ મુજીએ તે વાત તારેથી ને આખી દુન્યાથી છુપી રાખવાના પીરોજબાઇને કસમ આપ્યાતા. કેટી સાથના એના લગન તદ્દન ખોટાં ને illegal હતાં. તે ક્રીયા રદ બાતલજ ગણાય. એ લગન ખરાં લગન કેહેવાયજ નહીં, કેટી.

કેટી—(દબાયલે અવાજે) ખોદાયે આખરે મારી લાજ શરમ રાખી ! ઓ અદી ! આય તમે લોક મને જે ખબર આપોછ તેથી મારી છાતી પરથી કેવો સંતાપનો એક પાહડ ઉંચકઇ ગીયોછ તે શું બોલું ! મારા ભાઇ ! આવે વખતે મારે એ વાત કરવી નહીં જોઇએ, પણ હું તુને મુબારકબાદી આપુંછ કે પપાના વીલ પ્રમાણે તાહરે મારા છ મહીનામાં લગન થયલાં નહીં હોવાથી તુંજ આખરે તેવણુની બધી દોલતનો એકલો હકદાર વારસ થયોછ.

અદી—સબર કેટ ! સબર મારી બેહેન ! એ વાત હું આજે કાહડવા માંગતો'તો નહીં પણ જાહરે તેંજ તે છેડીછ તો સાંભલ ! ગુસ્તાદજી પોતે પોતાના છેલ્લા મરતી વખતનાં કનફેશનમાં સાફ લખાવી ગીયોછ કે બેજનજી મામાએ વીલ પર સહી કીધી'તીજ નહીં !

શીરીન— }
સુનામાસા— } વીલ પર સહી કીધી'તીજ નહીં !
હુમાયજી— }

અદી—નહી માયજી—નહી કીધેલી ! સહી કરવા અગાઉજ બીચારા ગુજરી ગીયેલા ને ગુસ્તાદજીએ તે પર

તેવણુના નામની ફારજરી કીધી'વી! મામાની સહી આપુને ખુજવી લાગી તેનું કારણ હવે સમજ પરેછ! ખોદાને બારનો એ અવાજ છે. ખરી હકદાર ને અંતે તેનો હક મલ્યોછ. એ તારા બાપીકા પૈસા તુનેજ મુબારક છે, કેટી!

જાલ—ચાલ બસ! આજે એ વાત કરવાનો વખત નથી. હવે ગેઈ ગુજરી બધી ભુલી જવાની છે. અદી, અંદર જઈને હવે જરા રેસ્ટ લે. બધી જીવપર જોરાવરી હવે ખલાસ થઈછ.—થેંક ગોડ!

અદી—હમણાની મારી ઉસકેરાયલી હાલતમાં વધારે શું બોલું? (કેટીને) પણ મારી વાહલી બેહેન, જે બનાવો બની ગીયાછ તેથી મારી આંખો પરનો ગુમરાહીનો પરદો ઉચકઈ ગીયોછ. હવેજ હું જોઉંછ કે કેટલી કંગાલ ગરૂરી ને તુમાખી હું માથામાં લઈને ફરતો'તો! તારી સાથ મેં જે નાલાયક ચાલ ચલાવીછ તેને સારૂં હું મારા ખરાં જીગરથી આય બધાંના દેખતાં માફ માગુંછ. (કેટીનો હાથ લઈ તે પોતાની આંખોમાં ચાંપે છે.)

કેટી—(અદીનાં ખભાંપર માયાથી હાથ મેળીને) અદી—મારા ભઈ! આપુને બધાંને પરવરદેગારે એક પાઠ શીખવ્યોછ. મેંબી તારી સાથ જોઈએ તે કરતાં વધારે તરછોડ કીધી એમ હવે હુંબી જોઉંછ. બસ આપરે દીલમાં હવે કંઈ રાખશુંજ નહીં.

[અદી સાથ સેકહેન્ડ કરે છે.]

અદી—Thank you Katie! It is so good of you to say so! લે ચાલો માયજી, હવે અંદર જતે! આપરો બધાંનો જીવ ઉપરાસાપરી બનાવોથી તદન ઉકરી આવેલો છે!

[સુનામાસી, હુઆયજી, અદી, શીરીન અંદર જાય છે.]

જાલ—કેટી !

કેટી—(દબાયલે અવાજે) જી.

જાલ—(તેણીને પાસામાં લઇને) સેહેજમાં ગેઇ કાલે કંઇ સીરીયસ થઇ જતે ડીયર! પણ વધન વીઠી ગયું ને અદી ખીચારો છુટો. પેલો ચંડાલ હવે આપુને વધારે હેરાન કરી શકવાનો નથી.

[કેટી જાલની ગરદન આસપાસ અચબુચ પોતાના બેઉ હાથો વીંટાળી તેની છાતીમાં માથું દાબે છે.]

કેટી—જાલ !

જાલ—(તેણીને ઘણાજ પ્યારથી પોતાની ગોદમાં લઇ) શું છે ડારલીંગ ? હવે દલગીર શાની છે ? જીવને સારૂં તો છે કેની ? મારી ગમ જોની, કેટી !

કેટી—ઓ જાલ ! હું—મારૂં મોહત થઇ જાયછ ! તું મને કેમ માફ કરશે !

કેટી—હું તો ઘેલી ઘેલી, મુજના જાલ ! ઘેલી ઘેલી સમજો,
વ્હાલ, ઘેલી ઘેલી સમજો !
પાક મહોબતે ઘેલી બનાવી, સત વચન એ સમજજો;
કદર કરીને પ્રીતજ સાચી, વ્હાલા, મુજપર કરજો !
—જાલ.
સદા કેટીને મનમાં સમાવી, યાદ તેની સાચવજો;
ભવસાગરમાં તમ વ્હાલીને સુખ સંપજથી ઠેરવજો !
—જાલ.

[કેટી અને જાલ એકમેકને વળગી અંદર જાય છે.]

સીન ૬ થો.

[તેહમુરસ દીવેચાનો સીટીંગ—રૂમ.
ફ્રેની તથા તેણીના કાકા કુંવરજી
કોપરબ્રાસ વાત કરતાં બેઠેલાં છે.]

કુંવરજી—પછી તેં મજેનુ ગાયું, પોરી! આય ચોપરી "Effects of repletion of the Human Brain" માં ચોખ્ખુ લખ્યુંછ કે ચસ્કી ગેયલાં ઈંનટલેક્ટ પર મ્યુઝીક ઘણી ઉંડી અસર કોઇ વખત કરે છે. તારા ધ્યાનમાં ઉતર્યું? તારા વર આગળ એમ ગાયા કાંહ નહીં કરતી, હેં?

ફ્રેની—અરે શું ગાય, કાકાજી! એવણ ઠીઓસોફીના મુવા પછારામાંથી જરા પરવારે તો એવણુને કંઇ બીજું સુજ પરે કેની! તેમાં આજે તો એવણે કંઇ એવા ડોરા બારીને પોરા કીધાછ કે———શું બોલું!

કુંવરજી—(હસીને) છટ! મારૂં મોરલ ફોર્સ એની લ્યુનેસી કેમ લાગુ પારશ તે તુંજ જોજેની! મારાં આંગળાં-ની હીપનોટીક સાધનોથી હું એને ઠંડોગાર કરી નાખશ! એહું ગમે તેવું બી ફાટું ફાટું બોલ્યા કરે તો બીહતી ના—તારા ધ્યાનમાં ઉતર્યું? બસ તું સંતાઈજ રેહેજે! ગમે તેટલો ઉસકેરાય તોબી એની આગલ ના આવતી—નહી તો વધારે ઉસકેરાશે. તાર ધ્યાનમાં ઉતર્યું?

ફ્રેની—વારૂં કાકાજી! (કોલ બેલ વાગે છે) આ લઓ એવણ આયા? (ચોંકીને) મરે વરી પાછો વેસ બદલયો! ઓ ખદાય! એ આય પારસીને આજે થયુંછ શું!

કુવરજી—તું ભરઈ જા! તું આય પરદા પછવાડે ભરઈ જા!

[ફેની એક પરદા પાછળ ભરઈ જાય છે. કુવરજી ખુણામાં દબાય છે. તેહમુરસ આવે છે.]

તેહમુરસ—સાડા આંઠ થવા આયા! (હસે છે) આજે કંઈ રાહુનીજ દશા બેઠેલી લાગે છે! સાંજથી બધા નાસાગોસાનોજ દાવ રમયા કરૂંછ! (હસે છે–અને આસપાસ જુવે છે.) બાપુજીબી ગેયલા લાગેછ! (હસે છે) એ લોકનો બાહમન મરે એ લોકનો! બધાં આજેજ કાંય દુખ દેવા ફુટી નીકલયાં હોશે! મકું લાવ પા એક કલાક છે તેટલાં જરાક ધરી ચપકો મારી ફરેન્ડ નાજુ મગોલને ઘેર બે મીનીટ મલી આઉં! તો તાંહબી એનો ઉજબખ ભઈ મંચેરજી નહી ધારેલો આવી ચહરયો ને તે જગેથીબી બણીવંજે લેવા પરીયો! (હસે છે. બીચારી પેલી ડોહીને નાના કોલાબે મારી વારેવાર જોતાં હોશે! (હસે છે) મારી બૈરીના હવે ફેસ્તા જો જો! (હસે છે) અરે હું તો એ નાજુ સાથ બાલી ચાન્સથીજ પરણી ગીયોરે!—બાકી મારાં તો લગન દીના પટેલ સાથ થવાના ઉતાં! પણ મને અભાગ લાગી કે તે બલેરીને મેં મારા સાથ ઇનગ્રોડયુસ કરાવી! (ખુબ હસે છે)—તે મારે બદલે બુઢ્ઢાજીજ તેની સાથ ગોઠવઇ ગીયા—ને આપરે લટકી ગીયા!!

તેહમુરસ—વીટીછ, યારો, માહરીપર જેવી કાહણી—

નથી જાણી કોઇએ જીંદગાનીમાં!
સ્વીટહાર્ટ દીનુ થઇ મારી મમ્મા!
હસતા ના!!
જઇ કહું કોણુને વાત એ જફાની
પરણી ગઇ દીનુ બાપ માહરા ને
દર દોસ્ત–બાપ ભાઇ–બેટા સાથે સ્વીટીને
ઓળખાવતા ના!

(કોરસ.)

દીના!—હાય હાયરે દીના!!
મ્હોબતમાં તેં તો મારયો રે ઠાર!
સીના—સેરબ્યા સીના—
પરણી પપાને કીધો નાચાર!
બાવા!—નીકલ્યા બાવા—
જાદુ જે મેં તો કીધો તૈયાર!
થયા દીકરાની દીલબર ઉડાવીને
    પોતેજ ખુદ દીલદાર!!
કીધી કોર્ટ-શીપ દીના સાથ ચોપાટી—
કીધી ઇનત્રોડયુસ પપા સાથ તેણીને!
અદરાયાં નોરોઝે—બીલી મુજ છાતી!
    ચોકતાં ના!
પેહેલી એપ્રીલે ઠરાવ્યાં સાંજે લગન
ત્રીસમી માર્ચે આખી રાત રહયો મઘન
(પણ) પપા પરણી આયા લઇ હાથ બગલમાં દીનુને
    બીજી સહવાર ના!

કુંવરજી—(ફ્રેનીને) દેખાઇતો એમેનસીયાનો કેસ છે—તારા ધયાનમાં ઉતર્યું

[કુંવરજી હાંસે છે. તેહમુરસ ભડકીને આજુબાજુ જોય છે. કુવરજી ફ્રેનીને હીમત આપે છે.]

તેહમુરસ—યે? એ હમણાં હાંસ્યું કોણ? (મોટેથી) કોણ છે? એકદમ બાહેર આવ નહી તો મારી નાખશ! જીવ લેવશ! બાહેર આવ એકદમ! (અહીં તહીં સોધે છે.)

કુંવરજી—(ફ્રેનીને) જરાક વાયોલેન્ટ થવા માંડે છે અં! આપરે એને હમણા ઉસકેરવો નહીં જોઇએ-તારા ધ્યાનમાં

ઉતર્યું? તું સંતાઇજ રહેજે—અં! હું એને બે મીનીટમાં મારી આંખોના મોરલ ફોર્સથી ઠંડો પાડુંછ.

[કુવરજી પરદા પછવાડેથી બાહેર નીકલી ઘણાજ આસતેથી ચાલતા તેહમુરસ ગમ જાય છે—અને એકકી ટગરે ઠીકતા જઇ જમણા હાથના આંગલાંઓ તેની ગમ ટાકી હાથના 'પાસીઝ' કરે છે.]

ફ્રેની—(ગભરાઇને સ્વગત) ઓ માયરે હવે શું થશે ઓ ખોદાય!

[તેહમુરસ ચકીત થઇને કુંવરજીનું કોઠું ભાપીયા કરે છે. કુવરજી પાછા હાથના પાસીઝ કર્યા જાય છે.]

તેહમુરસ—(સ્વગત) હેં? એ એમ શું મેટની કાની કરયા કરતો હોશે?

કુવરજી—સાહેબજી, મી૦ દીવેચા! હું તમુને જોઇને ખુશી છેઉં! (શેકહેન્ડ કરવા હાથ લંબાવે છે.)

તેહમુરસ—(પાટલુનના ગજવાંમાં બે હાથો ખોસી દઇને બીજાઞથી) તમે કોણ છેઓ બા? ને મારા ઘેરમાં રાત પરી ઘુસીને શું કરોછ?

કુવરજી—(હસીને) માઇ બોય! તું મને નહી ઓરખતો—હા હા હા! હું તારો કાકો સસરો! તારો કાકો સસરો! તારા ધ્યાનમાં ઉતરીયું?

તેહમુરસ—(ભવાં ચઢાવી) મારો કાકો સસરો! એઇ મીસ્ટર! એ બધો શું ગડબડ ગોટો છે? તમે અહીં કેમ આયા? તમારૂં નામ શું? (સ્વગત) કાકા કોઇ મવાલી લાગેછ!

કુવરજી—(સ્વગત) ઉ હું હું પલ્સ ઘણીજ rapid છે. મારા ડોલા પાછા ત્રાઇ કરૂં. (પાછા હાથના પાસીઝ કરે છે અને બે ડોલા કાહડી તેહમુરસની આંખ્યોમાં ઠીકે છે.)

તેહમુરસ—(સ્વગત) કોઇ તદન ઘસેલો લાગેછ! નબોદ ગીયો ડોરા કાહડીને એમ એમ શાનો કરી મરતો હોશે! મને કંઇ સમજ નથી પરતી! જોઉં જરા કંઇ બીજી તાલથી સાર મેલવું. (હસીને) હે હે હે! વેલ કાકા સસરા—યુ ડીયર ઓલ્ડ જોની! વાટ યુ વોનટ વીથ મી—એં?

કુવરજી—(મલકાઇને સ્વગત) હા જોયું? મારા મોરલ ફોર્સની અસર જોઇ! કેવો શાંત થઇ ગીયો! (તેહમુરસને) કેમ દીકરા, હવે તારં મગજ જરા કલીયર થયું કેની? તારો કેસ કંઇ કોનજેનીટલ લ્યુનેસીનો નથી. તારા ધ્યાનમાં ઉતરીયું?

તેહમુરસ—(સ્વગત) યે એ આય કાતર્યું તો મને ઉલટો મેટ સમજતો દેખું! એનું ખાનુ ખરાબ થાય એનું! એ કેહવા શું માગતો હોશે! ચાલ નાજુ આવે તેટલાં આય લ્યુનાટીક સાથ ઠીક વખત પસાર કરવાનું મલ્યું! (કુવરજીને) આપરે—છે તે—તમારૂં નામ શું બા?

કુવરજી—(સ્વગત) હવેજ એની જરા પરીક્ષા લેઉ! (તેહમુરસને) બેસ બેસ દીકરા, જરા આપરે વાત કર્યે! બસ તું મારી આંખ સામભેજ જોયા કરજે—તારા ધયાનમાં ઉતરીયું? (હાથના પાસીઝ કરે છે) મારૂં નામ કુવરજી—કુવરજી કોપરબરાસ! તારૂં મગજ કેમ ચકાસી ગેયલું—મને સમજાવ જોઉં?

તેહમુરસ—(સ્વગત) આય ડોકરાને મારૂં ચકાસેલું મગજ જરા બરાબરજ હવે બતાઉ! (કુવરજીને) જોવની—મી૦ કાકા સસરા, જરાક હમણા હમણા છાંટો વધારે લેવાયછ તેથી ભેજાંના તંતુઓ ઢીલાં પરી ગીયાંછ (કુંવરજી પાછા આંગળાં તેહમુરસ ગમ ટાંકે છે.) એ તમારા હાંથને લકવો થયોછ કે? એમ હવામાં ઉંચકી કાંઇ

શખોછ? અરે, હાથ નીચે કરોની, નહીતો બચાક કરીને એક બાચકુ ભરશ જો!

[કુંવરજીના હાથ પર ડાકું મારવાના ચાલા કરે છે.]

કુવરજી—(સ્વગત) હેં! વરી પાછો ઉભરો શરૂ થાયછ! મારી આંખથી પાછો એને fix કરવો પરશે! (તેહમુરસને) છે તેમી૦ દીવેચા, આજે ગરમી જરા વધારે પરેછ—અં?

તેહમુરસ—હા! જરા ૯૨ મીનીટે વધારે ગરમ થતું જાયછ! મકું—તમે જો મારા સસરાના કાકા થાવો તો પછી કુવરજીબા મારાં માયના ફુવણુસાસુની નરણુનો હુ શું સગો થાઉં?

કુવરજી—(સ્વગત) ગીયો! પાછો એટેક આવેછ! તદન inco- herent થઇ ગીયોછ (તેહમુરસને) કંઇ નહી ઉસ્કેરાઓ, ના—તમારા ધ્યાનમાં ઉતરયું? ભઈ તમે હમણા કાંહ જઇ આયા? (ડોલા કહાડી ટીકે છે અને હાથના પાસીઝ કરે છે.)

તેહમુરસ—મારી કુઇને તાંહ! મારી સાવકી ફુઇ! એટલે મારા ફુવા રંડાયલા ઉતા કેની તેની સાથ નાતરૂં કરી ગેયલી! એકજ આશીરવાદ સરાવેલા! ને પસંદ્ કરદમ બોલવી વખત નખોદ ગીયો છીંકેલા! આહ!—તેથી મને એવો ગુસ્સો આયો—એવું ઝનુન છુટું—કે કોઇનેખી કરડું, ખુન કરૂં! છરી ભોકુ!

[ગજવામાંથી પેન નાઇફ કાહડે છે અને ઉઘાડે છે. કુંવરજી ગભરાઇને દુર નાહસી હાથના પાસીઝ ઘણાજ જોરમાં કરે છે.]

કુંવરજી—(સ્વગત) અરરરર કેસ હાઇ ધમધેલીસીટીનો છે. (હાથના પાસીઝ કરે છે.) સબર! સબર ઉસ્કેરાઓ ના– તમારા ધ્યાનમાં ઉતર્યું? હું તમારો કાકા સસરો થાઉંછ

તેહમુરસ—(નીસાસો નાખી છાતીએ હાથ દાબી કુંવરજીની અડોઅડ જતાં) ઓહ મીસ કોપરબ્રાસ! જરાબી શક વગર તું યુરોપની પ્રીટીએસ્ટ ગર્લ છે! પણ બાલમાં કોપરાંનુ તેલ નાખવાથી મને એવો ડીસગસ્ટ લાગેછ—કે જાણુ જાણુ તુને લાત મારૂં, તારો તોટો ભચરૂં, તારો જીવ લેઉ! (કુંવરજીના આંગપર ધસવા જાય છે.) મને તમુને જરા કાનમાં કંઈ કેહેવુંછ— આગલ આવો! (પાછો કુંવરજીની આગલ જાય છે. કુંવરજી ડોલા કકડાવતા તથા હાથોના પાસીઝ કરતા આમ તેમ નાહાસભાગ કરે છે.)

કુંવરજી—જરા દુરથીજ વાત કરો-તમારા ધ્યાનમાં ઉતરીયું?

તેહમુરસ—(અચબુચ જાઈને કુંવરજીને ગરદનમાંથી પકડી) ધ્યાનમાં નથી ઉતરીયું! ઓ મારાં લવ, મારાં મોતી, તું આવી!

(કુંવરજી ઝટાક મારી છુટા થાય છે.)

નહી બસ તારૂં આતરડું મને ખાવા ગમેછ! તારૂ હોજરૂં ચીરીને લોહી પીવા ગમેછ! તારૂં બોડું ચાવવા ગમેછ! આવ! (તેવણ પર ફરીથી ધસવા જાયછે. કુંવરજી એક બુમ સમેત બાહેર નાહસી જાયછે.)

તેહમુરસ—(ખુબ હસીને) ફરીથી મને મેઢ બનાવવા આવજે! પણ નાજુને થયુંછ શું! એ કાંહ સુકય ગેઇ! એ પોરી બગાઉની આવી તો નથી સુઇ!—નાજા! નાજાં!

(કેની પરદામાં બાહેર આવે છે ને બીહને દુરજ ઉભી રેહે છે.)

કેની—(રડમસ અવાજે) તેહમું!

તેહમુરસ—(ચીરડાઈને) અરે! તમે હજુર અહીંજ છેઓ! ડેમ ઈટ! બાઈ તમે મારાં ઘેરમાં હજુર શું કરોછ? એ શું જુલમની વાત છે?

ફ્રેની—(બહુજ કલવઈને) ઓ તેહમું! મારા તેહમું! તુ દુશમનને આજે શું થયુંછ? તારી પોતાની વાહલી ફ્રેનીનેબી ઓરખતો નથી? જરા શાંત થાની તો!

તેહમુરસ—અરે, શાંત કોણના બાવાના થાય? હું તમુને બીલકુલ ઓરખતો નથી! તમે કોણ છેઓ ને આય પ્રમાણે મારાં વાઈફની ગેરહાજરીમાં અહીં શાના થોભયાંછ.

ફ્રેની—ઓ માય! હવે કાંહ જાઉ! શું કરૂં!

(ફ્રેની બીહને પાછી પરદા પાછળ ભરાઈ જાય છે.)

તેહમુરસ—મારૂં માથું આજે ફરેછ!—જલદી બોલો તમે કોણ છેઓ, ને અહીં શું કરોછ?—કેમ, નહીં બોલાતું?

(બીજી મેરથી નાજુ અને ગંગા હસ્તાં હસ્તાં આવે છે.)

નાજુ—(હસ્તાં હસ્તાં) મરેરે, પોણા નવ થઈ ગીયા! શેઠનો તો છેકજ કાંદો બીલી ગીયો હોશે! આજે તો મુવું હસ્તાં હસ્તાં—(તેહમુરસ પર નજર પડે છે) ઓ તેહમું! તું આયોછ કે?

(આગલ જઈને તેને વળગે છે. ફ્રેની પરદામાંથી ચીમાઈને જોય છે. તેહમુરસ બભરેલું ડાચું કરે છે.)

નાજુ—ચાલ ડીયર, આજે તુને જરા તકલીફ પરી! પણ તેં મારૂં કહયું કીધું તેથી હું ઘણીજ બરેબર ખુશી થઈછ. ચાલની—રસઈ ના જાની તો.

તેહમુરસ—(સ્વગત) હવે જો કમબખ્તી જાગશે તો! હવે શું કરૂં!

નાજુ—(પાછી તેને જઇને વળગતાં) તેં જબરૂં એકટીંગ આજે કીધું અં! ફુઇ તો ખુશ ખુશ થઇ ગીયાં ને તાહરે વાસ્તે———

તેહમુરસ—(છીકી પડીને) અરે મુવાં તારાં ફુઇ ને તુંબી સાથે! અહીં હું કહારનો અફરાઇને વાજ કરૂં છ ને એ ફુઇનો સેકો તાણયા કરેછ! તું બીસ્તી જજે અં—આજે મારો મીજાજ ઠેકાણે નથી, નાજુ!

ફ્રેની—(સ્વગત) આય નાજુ? ઓ તું મરેરે મુઇ નાજુની થતી! તું મરે પાછલી રાતના!

નાજાં—(ગંભીર થઇને) નહીં નહી! એમ ના કર, તેહમુ! પણ કપરાં કાંહ કલબમાં જઇને પાછાં બદળાયાં કે? (તેહમુરસની આગલ જઇ તેની ગરદનપર હાથ વીટાલતાં) તેહમું, સાચ્ચું—કેહુંછ આજે મારો જીવ ઘણો ખુશ છે. તું મને આજે એટલો વાહલો લાગેછ—

[ફ્રેની એકદમ પરદા પાછળથી ધસી આવી નાજાંનુ પાંખડું પકડી તેણીને જોરથી બાજુ હડસેલી દે છે, અને પછી નાકના ફીફડાં ફફડાવી તેહમુરસ અને નાજાં ગમ વારાફરતી જોય છે અને ડોળા કકડાવી હાંકે છે.]

નાજાં—(ચકીત થઇને) ઓ? એ કોણ! એ શું કેહેવાય!

ફ્રની—(તરારો કરીને) મારાં સુખની વચ્ચે આવવી તું મરે એમની એમ! મુઇ બેશરમ નફટ! તુને એવણની સાથે એમ કરતાં લાજ નથી આવતી? ભસ્તે ગેઇ તારા બેઉ ડોરા ખેંચી કાહડવા બત્રીસ દાંતની હું બેઠેલી છેઉં—સમજી?

નાજાં—(હરણફાર થઇને) એટલે? એ આય બૈરાં કોણ! એમ એટલી બધી ગાર શાની દઇ મરતી હોશે!

(તેહમુરસ ગમ જોઈ ગુસ્સાથી) એ આય આનો શું અરથ ? એ આય ચકરમ બૈરી કોણ છે ?

તેહમુરસ—જરા તુંજ પુછની !

નાજાં—(ભવાં ચહાવી) એ અહીંયાં કેમ આવી? કાહરે આવી ? એ હું શું જોઉંછ ?

તેહમુરસ—જરા તુંજ પુછની !

નાજાં—(ફ્રેનીને) તમે કોણ છેઓ ને અહીં શું કરતાંતાં ?

ફ્રેના—શું કરતી'તી ! અહીં ભરઈને તું મુઈ નસાબંદીના બધા ચેનચાલા જોતીતી !

[બાપુજી ધસારા બંધ આવે છે.]

બાપુજી—નાજાં, તું આવીછ કે ? (ફ્રેની પર નજર પડતાં.) હેં ! એ આય નાપાક દદા હજુ અહીં છે? એ આય બે જણાના માથાં ગીયાંછ કે શું !

નાજાં—શું છે બાવાજી, જલદી બોલોની ! એ આય માથાંથી બીસેલી અણુજાની બૈરી છે કોણ પણ તે?

બાપુજી—હું શું જાણું કોણ બેશરમ સુવેલી છે તે ! કલાકેકની વાત પર હું અહીં આવી ગીયો, નાજુ, તાહરેબી એ અહીંજ ઉતી ને બારણું અંદરથી બંધ ઉતું ! હું ધારૂંછ કે આય મુજી ચંડાલબી અંદરજ સાથે ઉતો ને મને આવતો જોઈ પછવાડેને રસ્તે સટકી ગીયો ! ને પછી આય દેવાની ઓરત ઉલટી સતી થઈને મારા આંગપર વીછણ વાઉની માફક તુટી પરી.

નાંજાં—ઓ ખોદાય ! એ હું શુ સાંભલુછ ! (તેહમુરસ ગમ ડોળા કકડાવીને) તમે આલીફુઈને તાંહથી જલદી એ સારૂં ચાલી આયાં હોશો !

ફ્રેની—(અચબુચ તેહમુરસને બાજુમાંથી પકડી) ચાલો તેહમું ! અતર ઘરી બસ ચાલો ! અહીં એક મીનીટ વધારે હું થોભવાની નથી. ચાલો મારા કાકાને તાંહ જઈએ-નહીં તો હોટલમાં જઈએ.

(તેહમુરસનો હાથ પકડી જોરમાં તેને બારણા ગમ ઘસડવા જાય છે.)

નાજાં—(ઝટાક મારી તેહમુરસને બાજુએ કરતાં) એ શું બધા ઢોંગ છે! અતર ધરી બોલો! આય નાપાક દદા છે કોણ?

ફ્રેની—કોણ છેઉં! હું એવણની બૈરી છેઉં! તમે બધાં મરો એમના એમ! એક બીચારા પોચા મગજના માંટીડાની નબલઇનો લાભ લેવોછ! ઠુ પરી તમારી ઉપર! (રડવા માંડે છે.)

બાપુજી—(નાજાંને) જોયું કેની? સદંતર ઘસેલી મુછછ કેઠી!

નાજાં—(કપાલનો ચીલ્લો ચહડાવી ફ્રેનીને) તમે એવણનાં કોણ થાઓછ!

ફ્રેની—(રડમેસ અવાજે) હું એવણની ધણીઆની થાઉંછ! કેમ ચોટલાબરી-હવે ડાચું કેમ ઉતરી ગીયું!

નાજાં—ઓ તું મુઇરે ધણીઆનીની થતી! (તેહમુરસ ગમ જોઇ) એ આય શું ફેસ્તા છે? કંઇ ખોલાશો કરોની તો

તેહમુરસ—અરે પણ તમે લોક બધાં મને ખોલાશો કરવાનો ટાઇમ આપી મરો તાહરે બોલુ કેની! નાજાં, તું ગેઇ પછી હું કલબમાં જરા ઉભો ઉભો જઇને પાછો આયો; ને જોઉંછ તો આય કોઇ માથાંની ખીસેલી ચક્કરબતી તારા ઓરડામાં આવીને બેઠેલી! રામોબી ઘેર ચાલી ગીયો! સત્યાનાસ ગેઇ બસ મને ગરેજ પરેછ કે હું એનો વર થાઉં! બીચારી બ્યચીત કોઇ દેવાની છે. કોઇ બીજો દેવાનો પારસીબી હમણા મારૂં લોહી ઉકારી ગીયો! એ મેડ હાઉસો અહીં કાંહથી ભુલાં પરીયાં-કોણ જાણે!

ફ્રેની—(બાજુએ રડી પડતાં) ઓ બોદાય, હવે શું કરશ!

નાજાં—ઓ વાય એ શું કેહવાય! એ તો રરેછ! (ફ્રેનીને) અરે પણ શું છે શું?

ફ્રેની—(નાજાંને) મારા વરનું આજે કેટલા દાહરા થયા માથુ ઠેકાણે નથી. તેમાં તમે મને દુખના દેતા મરો! (રડે છે)

નાજાં—અરે પણ એવણુ તો મારા વર થાય! તમે જરા શાંત પરો ને અમુને સમુજાવોની કે તમે છઓ કોણ? ને કાંહથી આયાં?

ફ્રેની—આજેજ હું તુને આય તેમુલજી ઓનકોકથી આયાં! ને અહીં—

તેહમુરસ—(ચમકીને બુમ પાડી ઉઠી) તેમુલજી! કોણ? ઓનકોકથી આયાં? મારા ભઈ તેમુલજી? તમે તાહરે તેમુલજીના ધણીયાણી? તમે લોક કાહરે આયાં? કાંહ છે—તેમુલજી કાંહ છે?

ફ્રેની—(અજબ થઇને)-અરે! તાહરે તમે કોણ?—તમે—

નાજાં—એવણુ તો તેહમુરસ છે! હું એવણુની ધણીઆની નાજાં થાઉ!

ફ્રેની—આય એવણુ તેહમુરસ! કોણ તમે તેહમુરસ? તેમુલજીના ભઈ! ઓ વાપ મરેરે! મેંખી શું ગોટાળો! કીધો (હસે છે) અરે હું તો તમુને કાહરના તેહમુરજીજ સમજયા કરૂછ. (નાજાંને) જી હું તો ફ્રેની—તમારી દેરાણી! માફ કરજો આં, મેં તમુને ઓળખ્યાં નહીં!

નાજાં—કોણ તમે મારા દેર તેમુલજીના ધણીઆની ફ્રેની? તમે ઓનકોકથી આયા? કાહરે આયાં? (કોઠી કરે છે.)

ફ્રેની—આજેજ સાતેક વાગે આયાં! તમુ લોકને ચેતાવ્યા વગર આયાં તેથી આય બધું ધમશાન થઇ ગીયું! અહીં કોઇ નહીં ઉતું તેથી તેમુલજી તો પોતાના આલીફુઇ કોઇ છે તેવણુને મળવા કોલાબે ગીયા—

નાજાં—મઅરેરેએ! મુવું બધું રપુચકકર આપરેખી શું કાહરના કરીયેછ. તેહમુરસ, તાહરે આલી ફુઇને તાંહ તું નહી આવેલો કે?

તેહમુરસ—અરે નારે! આય નાસાભેસામાંથી પરવારૂં તાહરે આઉ કે? (ફ્રેનીને સેકન્ડ કરતાં) એસકયુઝ મી આં, પણ

હું બીચારમાં પરેશા કે તમે મારી સાથે ઓરખ્યા પારખ્યા વગર એમ શું કરયા કરતાં હોશો! પણ તમારો કંઇ વાંકબી નથી. અમે બે ભઇઓ અસલથી દેખાવમાં તદન મલતા જોર ભઇઓ હતાં.

નાજાં--અરે માયરે! આયતો બચીત બરીયો નાટક થયો! મેં ને આલી ફુઇએ તેમુલજીને તાહરે તેહમુરસજ સમજીને છબરડો કરીયા કીધો! પણ તાહરે તેહમુલજી તો આલીફુઇને તાંહથી કાહરના ચાલી ગીયાછ ને હજુ પાછા નથી આયા!

ફ્રેની—આવી ગીયા, પણ કોઇ મનચેરજી મગોલ નામનો પારસી આયો તેણે બીચારાની સાથે વીજોરૂં લીધું કે મારાં ઘેરમાં કેમ આયો—કરી ચાબકે ચાબકે તેવણને માર્યા!

તેહમુરસ—(બાજુએ) અરરર મારે લીધે બીચારો તેહમુલજી બફ્તાલી જીલી ગીયો! (હસે છે.) પણ તાહરે પેલો કોઇ ઘણચકકર પારસી કોણ હમણા એમ એમ મારી સામબે આગલાં કરતો'તો?

ફ્રેની—અરે તે તો મારા કાકા કુવરજી! તેવણ તમુને તેહમુલજી સમજીને શાંત પારવા માંગતાં'તા!

તેહમુરસ—(વીસ્મય પામી) કાંય શાંત કાંય પારે!

ફ્રેની—મારા વર તેહમુલજીનું માથું વચમાં જરા નબલું પરેલું તે મારા બાવાએ કુવરજી કાકાપર લખ્યું'તુ કે તેહમુલજી આયે તાહરે તેવણના એ મુવાં દરદની કાંઇ સારવાર મુંબઇમાં કરાવે. કુવરજી કાકાએ એની સ્ટડી કીધેલી છે—તે તેવણના હાથમાં તમે સપરઇ ગીયા!

બાપુજી—(હસીને) હા! તુને તમારા હાથમાં હું સપરઇ ગીયો!

ફ્રેની—માફ કરજોજી! આજે મુવો બધોજ ઘોટાળો પીંડાળો થઇ ગીયો! હું માફ માગુંછ.

બાપુજી—અરે નહીરે, એમાં શું? હું બરાબર સમજુછ. ચાલ તેહમુરસ! એ મંચુ મગોલને હું ઓરખુછ, બીચારા

તેહમુલજીને પોલીસ સ્ટેશનપર પકડયે-આવ-નહીતો તાંહ વરી કોઇ સાથ અઠરી પરશી.

તેહમુરસ—હા ચાલો! નાજુ, એ લોકનો સામાન પેલા ઓરડામાં મુકાવ ને જરા ફ્રેની સાથ ટાહેલાં કર-તેટલાં હું તેહમુલજીને લઇને ઓય આઉંછ ને આપરાં પાંચ જણાને સારૂં રેલવે હોટલમાં એક ટેબલ મંડાવતો આઉંછ.

[તેહમુરસ બાપુજી હસ્તા હસ્તા જાય છે. ફ્રેની નાજાં અંદરનાં ઓરડામાં જાય છે.]

* * *

[સીનેમેટોગ્રાફ સીન-રેલવે હોટલનો દેખાવ—તેમુરસ તથા તેમુલજી વાતચીત કરે છે. પછી ખાણાની ટેબલપર પાંચો જણાં ખીરાજી ડીનર લે છે. તેહમુરસ પોતાના ભાઇ ભોંજાઇની સલામતી ચાહેછે. તેહમુલજી તેનો જવાબ વાળે છે.]

સીન ૭ મો.

[ગુલાબવાડીનો ભપકાબંધ ડરોઇંગ રૂમ. ઇલેકટ્રીક લાઇટોનો સણુગાર. કેટલાંક બાનુઓ તથા ગ્રહસ્થો ભપકાબંધ પોશાકમાં વાત કરતાં તથા રીફ્રેશમેંટ લેતાં બેઠેલાં છે. ઇંગ્લીશ બેન્ડ વાગી રહયું છે.]

એક પરોણો—(મ્યુઝીક પુરૂં થતાં) વાહ શાબાશ! ઘણી બાનુઓ અને ગ્રહસ્થો! આય આજે પરણતાં બે

જોડાંઓની સલામતી! હમણાં પાસેના ઓરડામાં જે વાહલા ચાર જીવો આશીરવાદની પવીત્ર કીયાથી લગનના ગાંઠમાં સદાના જોડાય છે તેઓની શાદી મુબારક હોજો! (હીયર હીયર) પરવરદેગાર તેમને એકમેકના વાહલમાં સદા સુખી રાખે અને ઘણા ઘણા વરસો સંસાર સુખમાં આબાદીમાં અને તંદરોસ્તીમાં જીવતાં રાખે (જોસભર ચીયર્સ. સર્વે પરોણાં સલામતી નોસ કરે છે.) દાદાર હોરમઝદે એ ચારો જણનાં બધાં સંકટો દુર કીધાં ને એ લોકના મનની મુરાદબર આવી અને મ્હોનાં હસ્તાં કીધાંછ. (હુરેરેરે ના પોકારો.) (ફ્રેની તથા નાજાંને)—લેઓ ચાલો—ફ્રેની માય, નાજાં માય—જરા તમે કંઇ વગાડીને ગાઓ, પ્લીઝ?

કેટલાંક પરોણાં—હા, હા—જરા ચલાવો, મેહેબાની થશે.

ફ્રેની તથા નાજાં—(દીલરૂબા તથા તાઉસપર વગાડીને ગાય છે.)

નાજાં—ફ્રેની—આવત શામ પ્યારો સુનાવત મોરલી મધુર ધુન—

મોર મુકટ સીસ ધારો=આવત.
મન મોહનકી સુન સુન મોરલી.
બ્યાકુલ ભયો પ્રાંન એહી અમલ હરકારો=આવત.

[ઉપરનાં ઓરડામાંથી જાલ તથા કેટી અને અદી તથા શીરીન આશીરવાદ સરાવીને દાદરપથી ઉતરી આવે છે. અદી તથા જાલે સફેદ ડગલો પાટલુંન તથા સફેદ સાહવો પેહેડીયો છે. ચારોનો ગલાંમાં હાર તથા કપાલે ટીલી છે. તેમની પાછળ હમાબાઇ સુનામાસી તેહેમીના આવે છે. સઘલાંઓ એ પરણી આવેલાં જોડાંને સેકન્ડ કરી મુબારકબાદી આપે છે.]

જાલ—મેહેરબાન બાનુઓ અને વાહલા ભાઇઓ! તમોએ આજે અમારાં ધ્રુજનને માન આપી અમારી શાદીના મેળાવડામાં પધારવાની જે તસ્દી લીધી છ, તે સારૂ હું અને મારી કેટી, તેમજ મારો ભાઇ અદી અને બેહેન શીરીન, તમો સરવેનો ઉપકાર માન્યેછ.

(એદલજી ઉમરીગર ને) બાવાજી, આજે તમેબી અહીં હાજર રેહીને મને ખરેખરજ સુખી કીધોછ મુરબીજી, આજે અમુને આશીરવાદ આપો.

[જાલ તથા કેટી એદલજીને પગે પડેછે. એદલજી જાલને કોટી કરે છે અને પછી કેટીને આશીરવાદ દઇ તેણીને એક કીમતી નેકલસ પહેડાવે છે.]

એદલજી—ચાલો, સુખી રેહો! દીકરી કેટી, મેં તુને ગેરઇનસાફ કીધોં'તો તે હું કબુલ કરૂંછ. પણ તેં અંતે પોતે તારી ખરી લાયકાત દુન્યાને દેખાડી આપી. જીવતી રેહેજે ને ઘણાં સુખ જોજે. (અદી તથા શીરીનને) ભઇ અરદેશર અને બેહેન શીરીન, અમારી સઉની ખરાં જીગરની મુબારકબાદી તમુને બેઉ જણાંને બી છે.

અદી—મી૦ એદલજી, અને મારા વાહલા મીત્રો! તમારી ભલી દુવાઓ માટે હું અને મારી શીરીન ખરાં જીગરથી તમારાં ઉપકારી છેઇએ. આજનો બખતાવર દહાડો આપરે જોવા પામ્યાંછ, તેમાં તે કીરતારનો હાથ છે. (જાલને શેકહેન્ડ કરતાં) જાલ દોસ્ત, મારાં દીલનાં તમામ સાચ્ચાં જોશથી હું તુને આજના સુખી બનાવ સારૂં કોનગ્રેચ્યુલેટ કરૂંછ. કેટી જેવી છોકરી લાખમાં એક મલશે! એને સુખી કરજે જાલ!

[કેટી અને અદી શેકહેન્ડ કરે છે. કેટી શીરીનને કોટી કરે છે.]

એ મારી વાહાલી બેહેન તારા જેવા સદ્‌ગુણી ભરથારના સુખને ઉંચે ઉંચ લાયક છે.

જાલ—ને આય સુંગે મ્હોંડેની શીરીન, જેને આજે તેં તારી મોહરદાર બનાવીછ, તેબી એક પ્રીન્સ લાયકની ધણીઆણી છે, અદી. એ ગરીબ ગુણવંતી છોકરીને તું હેપી કરજે. શીરીન મારી બેહેન—ખોદા તુને તારા ધણીના સુખમાં ઘણું વરસ હસ્તી રમતી રાખે એવી મારી ને કેટીની ઉંડાં જીગરની દુવા છે.

[શીરીન સાથ શેકહેન્ડ કરે છે.]

સીરીન—થેંક યું !

અદી—(આજુબાજુ જોઇને) પણ મારો અબદુલ કાંહ છે? અબદુલ! અબદુલ!

અબદુલ—(બાહેરથી) જી સાહેબ!

[અબદુલ આવીને નમી જાલ કેટી, અદી શીરીનને સલામ કરે છે. અદી તેનો એક હાથ પકડી અને બીજે હાથે તેનો બરડો ઠોકે છે.]

અદી—અહીં આવ, અબદુલ! જો એક ખુશ ખબર તારે વાસ્તે કેટી મને કેહેછ! તુને એ પોતાની એસ્ટેટનો વડો મેનેજર બનાવવા માંગેછ! મહીને દહારે તુંને તરણસો રૂપીયા પગાર મલશે. તું એ ઓદ્દો કબુલ રાખેછ?

[અબદુલ અદબવાલી નીચું ડોકું કરી સુંગોજ ઉભો રેહે છે.]

કેટી—(હસીને) બોલ અબદુલ મારી નોકરીમાં તું રહેશે કેની?

અબદુલ—મારા જાલ શેઠની નોકરી સીવાય બીજે કેથે હું જવા નથી માંગતો, બાઇ.

અદી—(હસીને) અરે ઘેલા, જાલની અને કેટીની ચાકરી બધું, હવે એકનું એક છે લે શીરીન, તારે હાથે આય

ઘડીઆલ છેરા તું મારા જીવના ઉગારનાર સાચ્ચા અબદુલને આપ. અબદુલ, એ ઘડીઆલ મારા બેહસ્તી બાવાની યાદગારી છે. પણ એ જો તું મારી તરફથી તું પેહેડશે તો હું ખચીત ઘણોજ ખુશી થવશ.

[સોનાનું મોઘું દાટ ઘડીઆલ અને ભારી સોનાનો છેડો શીરીન હસ્તે મોહડે અદીના હાથમાંથી લઇ અબદુલને આપે છે. અબદુલ બન્ને હાથ નમીને સલામ કરે છે.]

કેટી—ને, આય મારી તરફથી તુને ભેટ છે. અબદુલ, તારી વફાદાર ચાકરી જોતાં એ કંઇ નથી.

[એક મોટી હીરાની વીંટી અબદુલને આપે છે. અબદુલ પાછી બે હાથે સલામ કરે છે.]

કેટી—હવે મારા ખેરખાહ દોસ્તો આપરે ડીનર ટેબલપર જઇયે તે અગાઉ એક છેલ્લી ગંભીર ફરજ મારે બજાવવાની છે. શીરીન, મારી વાહલી બેહેન! આજના સબકતા દાહરાની ખુશાલીમાં એક સ્પેસીયલ ફેવર તારી પાસ માગુંછ. મારી એક અરજ તું કબુલ રાખશે?

શીરીન—મારી કેટી, તારો બોલ મેં કીયે દાહરે પાછો ફેરવ્યો છે? શું છે કેટ! તારો કોઇબી સુખન મારી આંખને જોરે હું માથે ચહરાવશ.

કેટી—(હસ્તે મોહડે) થેંક યું વાહલી શીરીન! જો હમણા કોઇ એક જણને અહીં હું લઇ આઉંછ તેને તું બધું આગલું પાછલું ભુલી જઇને ખરાં દીલથી ને વાહલથી કોટી કરે એવી મારી ખાહેશ છે.

શીરીન—કોણને? કેટ!

[કેટી ઝડપમાં પાસેના ઓરડામાં જઇ પીરોજબઇનો હાથ પકડીને તેવણને હોલમાં લઇ આવે છે. પીરોજબઇ ધબ કરતાં એક ખુરશીપર બેસી જઇ નીચી મુંડી

૨૫

ને આંખે રૂમાલ દાખી બેસી રહે
છે. શીરીનખી એક મીનીટ
ગભરાઇને તેવણુ ગમ જોયા કરે
છે. કેટી તેણીને પીરોજબાઇ
આગલ લઇ જાય છે.]

કેટી—આવ શીરીન! આય તારાં માયને મલ. બસ હવે
ગેઇ ગુજરી ભુલી જા! એવણુ બીચારાએ કંઇ
ઓછું સોસ્યું નથી.

[શીરીન પીરોજબાઇના પગ આગલ
ગુઠણુમંડીએ બેસી તેવણુની ગરદન
આસપાસ પોતાના હાથો વીટાંલી
તેવણુને ચાંપીને કોઠી કરેછે.]

શીરીન—માય! મારાં માયજી!!

[પીરોજબાઇ શીરીનને કોઠી કરે છે
પછી ઓવણુરના લે છે. અદીબી
તેવણુને પગે પડે છે. પીરોજબઇ
તેને ઓવરણા લે છે.]

જાલ—ચાલો, હવે આપરે સઉ જમવા જઇએ તે અગાઉ
તમો સર્વે લેડીઝ એન્ડ જેન્ટલમેન આજની ખુશા-
લીની યાદમાં કંઇ મજેનું જેવું ગાવો! લેટસ સી!

સઘળાં—આહા, ખુશી ખુશાલી! નેકીનો છે નેક
અન્જામ, નેકનામ! ગાવો સહુ દરેક!—આહા.
ગાવો દિલ ખુશ કરી, ખુશીજ દિલ ભરી,
વાજે, ગાજે, ટેકીનો નેકીનો ટેક! આહા!
રે રંગથી—અતી ઉમંગથી! ને સતસંગથી, હરેક!—
આહા.

[ડ્રોપ સીન.]

—•◦•(•)•◦•—

મુંબઇમાં રમત ગમતનું માનીતું થઇ પડેલું
મહાન મથક.

અને તે શું?—બધા જાણે, ને તમેજ રહી જાવો
એ કેમ બને?—સમજ કે

ન્યુ અલહમબ્રા સીનેમા

આજ લાંબો વખત થયો છેલ્લામાં છેલ્લી ઢબ મુજબની જંગી સીરીઅલો, ભારે ખેંચાણકારક ડ્રામાઓ, અને પેટ ધરીને હસાવનારી કોમીકો દેખાડવા માટે શોખીન તમાશબીનો વચ્ચે પુરતો જાણીતો છે. જુવો, આખા દીવસના કામકાજની જંજાળની થાક ઉતારવી હોય તો

ફકત અરધાજ ભાવમાં

ઉત્તમ મોજ ભોગવવાને ચુકતા ના.

સુંદર બાગબગીચામાં લટાર મારી લેહેર વચ્ચે સીનેમાના સીન્સ જોવા એબી એક ઉત્તમ **આનંદ છે.** આજ સુધીમાં અમે લીબરટી, મીલીઅન ડોલર મીસ્ટરી, બ્રોકન કોઈન, ગેબી મદદગાર વીગેરે દુન્યામાં વીખ્યાતી પામેલી સીરીઅલો દેખાડી છે, અને હજુરબી અમારી કોશેશ નવા સાહસમાં ચાલુજ છે.

ન્યુ અલહમબ્રા સીનેમા.

ન્યુ સેન્ડહર્સ્ટ રોડ, ટેલીફોન ના૦ ૨૪૧૭.

એક ખાસ વધારાની મોજ—

સીનેમાના સીનો સાથે મી૦ માજુના હીંદી સંગીતની મોજ મળશે.